BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUKU ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK DOKTORA PROGRAMI

DAMPİNG UYGULAMASINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR

HAZIRLAYAN

MERVE CEREN SEYHAN

DOKTORA TEZİ

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. RIZA AYHAN

ANKARA - 2025

T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORİJİNALLİK RAPORU

Tarih: 19/06/2025

Öğrencinin Adı, Soyadı: Merve Ceren SEYHAN

Öğrencinin Numarası: 21910095

Anabilim Dalı: Özel Hukuk Anabilim Dalı Programı: Özel Hukuk Doktora Programı

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Prof. Dr. Rıza AYHAN

Tez Başlığı: Damping Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlar

Yukarıda başlığı belirtilen Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 310 sayfalık kısmına ilişkin, 10/06/2025 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 13'dır.

Uygulanan filtrelemeler:

Kaynakça hariç

Alıntılar hariç

Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

"Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usûl ve Esaslarını" inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukukî sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:……..

ONAY
Tarih: 19/06/2025
Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad, İmza:
Prof. Dr. Rıza AYHAN

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında emeği geçen birçok kişiye teşekkür etmek isterim.

Öncelikle, tez sürecim boyuncu bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösteren, her aşamada desteğini esirgemeyen değerli danışmanım Prof. Dr. Rıza AYHAN'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Kendilerinin akademik birikimi, yönlendirmeleri ve sabrı, bu çalışmanın şekillenmesinde belirleyici olmuştur.

Ayrıca, doktora eğitimim süresince bana değerli katkılarda bulunan Prof. Dr. İhsan ERDOĞAN, Prof. Dr. İpek YÜCER, Prof. Dr. Hayrettin ÇAĞLAR, Doç. Dr. Mehmet Çelebi CAN, Dr. Ahmet Cemil ÜNAL hocalarıma teşekkür ederim.

Hayatım boyunca beni koşulsuz destekleyen, sevgileri ve inançlarıyla her zaman yanımda olan kıymetli Aileme sonsuz teşekkür ederim. Varlıkları, bu süreci aşmamda en büyük güç kaynağım olmuştur. Zor zamanlarda gösterdikleri moral ve motivasyon için minnettarım.

Bu çalışmada katıklarından yararlandığım Doç. Dr. Hanife DİRİKKAN'a ve Dr. Müslüm YILMAZ'a teşekkür ederim.

Lisans eğitimim süresince bilgi, deneyim ve rehberlikleriyle bana yol gösteren, akademik kariyerimin başlamasına vesile olan çok değerli hocalarım Prof. Dr. Bilgi ÖZTAN ile Prof. Dr. Fırat ÖZTAN'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak doktora sürecinde bilgi, ilham ve destekleriyle desteğini esirgemeyen, ne yazık ki artık aramızda olmayan kıymetli büyüğüm, Ömer BERKİ'yi saygı ve rahmetle anmak isterim.

Ve elbette, her koşulda yanımda olan, sevgileri ve inançlarıyla bana güç veren aileme ve dostlarıma sonsuz şükranlarımı sunarım.

Herkese en içten teşekkürlerimle.

Merve Ceren SEYHAN

ÖZET

Merve Ceren SEYHAN, Damping Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlar, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Tezli Doktora, 2025.

Ülkemiz bir yandan ihracatı artırmak için her türlü ekonomik, hukukî ve teknik önlemleri alırken, diğer yandan yerli üreticilerini dış ticaretini gerçekleştirirken oluşacak haksız rekabetten de koruması gerekmektedir. Haksız rekabetin farklı bir tezahürü şeklinde oluşan damping müessesesi, dampingli ithalattan zarar görme, endüstrilerde rekabet gücü kaybı, araştırma geliştirme ve markalaşma faaliyetlerinin yetersizliği vb. şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Damping karşı önlemlerin menşe saptırması yapılarak etkisiz hale getirilmeye çalışılması durumunda bunun tespiti ve buna karşı önlemlerin uygulanması önem arz etmektedir. Bu kapsamda ticaret politikası savunma araçlarından biri olan damping, genel özellikleri ve hukukî düzenlemeler kapsamında ele alınarak incelenecek, ayrıca konu Türkiye ve Dünya Ticaret Örgütü tarafından çıkarılan mevzuat, uygulamalar ve uygulamalara ilişkin yürütülen soruşturma önlemleri çerçevesinde değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Haksız Rekabet, Dış Ticaret, Soruşturma, Anti Damping Vergileri, Tazminat

ABSTRACT

Merve Ceren SEYHAN, Problems Arising in the Enforcement Of Dumping, Başkent University, Institute of Social Sciences, Private Law Doctorate with Thesis, 2025.

Within the confines of our nation, the pursuit of augmented exportation is accompanied by the implementation of multifaced economic, legal, and technical strategies. Simultaneously, it is essential to safeguard domestic producers from unfair competition practices that may arise during international trade engagements. Unfair competition can take diverse forms, with one prominent manifestation being the phenomenon of "dumping." The ramifications of dumped imports encompass adverse effects such as the erosion of industrial competitiveness, an insufficiency in research and development endeavors, and diminished branding activities, among others. Whether countermeasures against dumping are bypassed through the manipulation of product origin, the identification of such manipulations and the subsequent enforcement of corrective actions become of paramount significance. In this contextual framework, the concept of dumping, regarded as one of the pillars of trade policy defense mechanisms, will be examined regarding its overarching characteristics and the pertinent legal provisions. Furthermore, this examination will encompass an assessment of the subject within the purview of the legislative measures, practical applications, and investigative protocols undertaken by both Turkey and the World Trade Organisation.

Key Words: Unfair Competition, Foreign Trade, Investigation, Anti-Dumping Duties, Compensation

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR i
ÖZET ii
ABSTRACT iii
ŞEKİLLER LİSTESİ vii
KISALTMALAR viii
GİRİŞ 1
BİRİNCİ BÖLÜM 5
DAMPİNG 5
I. DAMPİNG KAVRAMI VE HUKUKİ NİTELİĞİ 5
A. DAMPİNG KAVRAMI 5
B. DAMPİNGİN HUKUKİ TANIMI 8
C. DAMPİNGİN EKONOMİK TANIMI 9
D. DAMPİNGİN HUKUKİ NİTELİĞİ 9
E. DAMPİNG ALANLARI 11
II. DAMPİNGİN TARİHSEL SÜRECİ 20
A. GATT ÖNCESİ DURUM 21
B. GATT DÖNEMİ 22
III. DAMPİNGİN ÖZELLİKLERİ, UNSURLARI VE ETKİLERİ 45
A. DAMPİNGİN ÖZELLİKLERİ 45
B. DAMPİNG İLKELERİ 46
C. DAMPİNGİN UNSURLARI 49
D. DAMPİNGİN ETKİLERİ 54
IV. DAMPİNG YÖNTEMLERİ 57
A. GEÇİCİ DAMPİNG 58
B. SÜREKLİ DAMPİNG 58
C. YIKICI DAMPİNG 59
D. SATIŞ DAMPİNGİ 60
E. GİZLİ DAMPİNG 60
F. DOLAYLI DAMPİNG 61
V. TİCARETTE SAVUNMA ARAÇLARI 61
A. ANTİ DAMPİNG ÖNLEMLERİ 63
B. TELAFİ EDİCİ ÖNLEMLER 63
C. KORUNMA ÖNLEMİ 65
D. GÖZETİM ÖNLEMİ 66
VI. DAMPİNGE İLİŞKİN DÜZENLEMELER 67

A. ULUSAL DÜZENLEMELER 67
B. ULUSLARARASI DÜZENLEMELER 77
C. DEĞERLENDİRME 87
VII. DAMPİNG VE BENZERİ KAVRAMLAR İLE İLİŞKİSİ 91
A. FİYAT FARKLILAŞTIRMASI (PRICE DISCRIMINATION) 91
B. DAMPİNG İLE REKABET HUKUKUNUN İLİŞKİSİ 117
C. HAKSIZ REKABET VE DAMPİNG İLİŞKİSİ 123
İKİNCİ BÖLÜM 154
DAMPİNGİN TESPİTİ, BAŞVURUSU, SORUŞTURMA SÜRECİ İLE UYGULAMALARI 154
I. DAMPİNG SORUŞTURMASININ MADDİ HUKUKA İLİŞKİN ESASLARI 154
A. DAMPİNG SORUŞTURMASININ HUKUKİ UNSURLARI (AB VE TÜRKİYE AÇISINDAN) 156
B. ZARAR VE ZARAR TEHDİDİ 160
C. ANTİ DAMPİNG MARJI 164
D. NEDENSELLİK BAĞI 171
E. FARKLILAŞTIRMA YASAĞI 173
II. SORUŞTURMA SÜRECİ 178
A. İTHALATTA HAKSIZ REKABETİ DEĞERLENDİRME KURULU 178
B. BAŞVURU VE ÖN İNCELEME 183
C. SORUŞTURMANIN BAŞLATILMASI VE YÜRÜTÜLMESİ 189
D. SORUŞTURMANIN SONA ERMESİ 189
III. ANTİ DAMPİNG ÖNLEMLERİ 190
A. GEÇİCİ ÖNLEMLER (PROVİSİONAL MEASURES) 192
B. KESİN ÖNLEMLER (DEFİNİTİVE MEASURES) 197
C. GERİYE YÜRÜTME (RETROACTİVE MEASURES) 210
IV. TÜRKİYE VE DTÖ ANTİ DAMPİNG SORUŞTURMALARI 215
A. TİCARET BAKANLIĞI ANTİ DAMPİNG SORUŞTURMALARI 215
B. DİĞER ÜLKE UYGULAMALARI 218
C. TÜRKIYE'NIN TARAF OLDUĞU DAMPİNG SORUŞTURMALARI 223
D. DTÖ ANTİ DAMPİNG SORUŞTURMALARI 226
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 235
ANTİ DAMPİNG ÖNLEMLERİNE DAİR YARGI YOLU İLE KONUNUN SORUMLULUK HUKUKU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ 235
I. İDARİ YARGI YOLU 235
A. DÜZENLEYİCİ İŞLEM 235
B. BİREYSEL İŞLEMLER 237

C. YARGI YOLU 238
II. ULUSLARARASI YARGI YOLU 243
A. GENEL OLARAK 243
B. TÜRKİYE'NİN TARAF OLDUĞU KARARLAR 245
III. ANTİ DAMPİNG VE SORUMLULUK İLİŞKİSİ 249
A. SÖZLEŞMEYE DAYALI SORUMLULUK 250
B. SÖZLEŞME DIŞI (HAKSIZ FİİL) SORUMLULUK 252
C. ÖZEL SORUMLULUK HÂLLERİ 256
D. AHLAKA AYKIRILIK BAĞLAMINDA DAMPİNGİN DEĞERLENDİRİLMESİ 258
IV. ANTİ DAMPİNG İLE TEMERRÜT, KUSUR VE İFA İMKÂNSIZLIĞI İLİŞKİSİ 260
V. SÖZLEŞMEDE UYARLAMA TALEBİ VE İYİ NİYET İLKESİ 261
VI. DAMPiNGIN TiCARI SÖZLEŞMELERE ETKisi VE UYUŞMAZLIKLARA YANSIMASI 262
VII. ANTİ DAMPİNG ÖNLEMLERİNE KARŞI ADLİ YARGI YOLU 266
A. ALTERNATİF UYUŞMAZLIK ÇÖZÜM YOLLARI 270
B. TESPİT DAVASI 271
C. HAKSIZ REKABETİN ÖNLENMESİ (MEN) DAVASI 272
D. ORTADAN KALDIRMA (ESKİ HÂLE İADE) DAVASI 274
E. TAZMİNAT DAVASI 275
VIII. YARGITAY VE AVRUPA BİRLİĞİ ADALET DİVANI KARARLARI 293
A. YARGITAY KARARLARI 294
B. AVRUPA ADALET DİVANI KARARLARI 296
SONUÇ VE ÖNERİLER 300
KAYNAKLAR 314

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

ŞEKİL 1.1. Müzâkereler…….. 24
ŞEKİL 1.2. DTÖ Kurumsal Yapısı…… 30
ŞEKİL 1.3. DTÖ Yargılama Süreci……. 42
ŞEKİL 1.4. Örnek Olay Kurgusu…….....43
ŞEKİL 2.1. Soruşturma Sayıları…….217
ŞEKİL 2.2. Türkiye Güncel Soruşturmalar……..... 217
ŞEKİL 2.3. Sektörel Dağılım……..... 218
ŞEKİL 2.4. DTÖ Soruşturma Sayıları…….....234
ŞEKİL 3.1. DTÖ ve ABAD Yargılama Süreci……..244
ŞEKİL 3.2. Türkiye'nin Taraf Olduğu Davalar……247

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ApB	Appellate Body (Temyiz Organı)
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADA	Anti Damping Anlaşması
AHMM	Anlaşmazlıkların Hâlline Dair Mutabakat Metni
AHO	Anlaşmazlıkların Hâlli Organı
ARB	Arbitration (Tahkim)
bkz.	bakınız
c.	cilt
dpn.	dipnot
DSB	Dispute Settlement Body (Anlaşmazlık Çözüm Organı)
EEC	European Economic Communities (Avrupa Ekonomik Toplulukları)
FSC	Foreign Sales Corporations (İhracat Şirketleri)
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade - Ticaret Genel Anlaşması
E.	Esas
E.T.	Erişim Tarihi
f.	fıkra
HD	Hukuk Dairesi
İBK	İsviçre Borçlar Kanunu

İHRÖK	İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun
İhrökar	İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine Dair Karar
İHRÖY	İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Yönetmelik
IMF	International Monetary Fund
ITC	International Trade Commission (Amerikan Uluslararası Ticaret Komisyonu)
ITO	International Trade Organization (Uluslararası Ticaret Örgütü)
K.	Karar numarası
m.	madde
No.	Numara
OECD	Convention on the organization For Economic Co-Operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü)
örn.	örnek
OJ	Official Journal of the European Union (Avrupa Birliği Resmî Gazetesi)
para.	Paragraf
R	Report (Panel kararı)
Rdn.	Randnummer
RG	Resmî Gazete
RKHK	Rekabetin Korunması Hakkında Kanun
RW	Report (AHMM madde 21.5 çerçevesinde görülen davalar için panel kararı)

S.	Sayı
s.	sayfa
TBK	Türk Borçlar Kanunu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMK	Türk Medeni Kanunu
TTK	Türk Ticaret Kanunu
US	United States (Birleşik Devletler)
vb.	ve benzeri
vd.	ve devamı
vs.	ve saire
WT	World Trade (Dünya Ticareti)
WTO	World Trade Organization (Dünya Ticaret Örgütü)
Y.	Yargıtay
yak.	yaklaşık

GİRİŞ

Küresel ticaretin serbestleşmesine paralel olarak piyasa aktörleri arasında artan rekabet, zaman zaman devlet destekli veya piyasa dışı müdahâlelerle şekillenmiş satış uygulamalarını da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda damping,, uluslararası ticaret hukukunun merkezinde yer alan, hukukî ve ekonomik boyutlarıyla oldukça tartışmalı bir ticaret politikası aracı olarak ortaya çıkmaktadır. Damping uygulamaları, sadece rekabetçi dengeyi bozmakla kalmamakta, aynı zamanda yerli üreticiler üzerinde yıkıcı etkiler doğurmakta, piyasaya olan güveni sarsmaktadır.

Çalışmanın amacı, damping uygulamalarının hukukî niteliğini detaylı şekilde incelemek, bu uygulamalara karşı alınan idari ve yargısal önlemleri Türk ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) uygulamaları ışığında değerlendirmek, ayrıca son dönemde ortaya çıkan dijital ve teknolojik damping türlerini tartışmaya açarak, damping uygulamalarının Türk Ticaret Hukuku ve sorumluluk hukuku bağlamındaki etkilerini irdelemektir. Çalışmada, klasik damping türlerinin yanı sıra veri, hizmet ve karbon dampingi gibi yeni nesil kavramlara da yer verilmiş, bu bağlamda sektörel, dijital ve çevresel dinamikler ışığında farklı analiz boyutları geliştirilmiştir.

Çalışma yöntemi itibarıyla karşılaştırmalı hukuk tekniği kullanılarak Türk hukuk sistemi ile diğer ülke uygulamaları birlikte ele alınmış, bunun yanında doktrinsel analiz ve yargı kararları ışığında hukukî tartışmalara yer verilmiştir. Tezin özgün katkısı ise, klasik damping kavramının ötesine geçerek yeni ortaya çıkan sektörlerdeki (örneğin elektrikli araçlar, dijital platformlar) damping biçimlerinin hem ekonomik hem hukukî sonuçlarını bütüncül şekilde değerlendirmesidir.

Bu tezde, damping uygulamalarının hukukî boyutlarını derinlemesine analiz edebilmek için karşılaştırmalı hukuk yöntemi kullanılmıştır. Karşılaştırmalı hukuk yöntemi, farklı hukuk sistemlerindeki hukukî düzenleme ve uygulamaları karşılaştırarak, mevcut farklılıkları ve ortak noktaları ortaya koymayı hedeflemektedir. Türkiye ve DTÖ'nün seçilmesindeki temel neden, Türkiye'nin diğer ülkeler ile yoğun ekonomik ve hukukî ilişkileri ile DTÖ'nün damping uygulamalarında referans noktası oluşturmasıdır.

Karşılaştırmada dört temel kriter belirlenmiştir:

- Ulusal mevzuat düzenlemeleri,
- Damping soruşturmalarındaki prosedürel farklılıklar,
- Damping ile ilgili yargı kararları ve bu kararlarda öne çıkan hukukî yorumlar,
- Dijital ve teknolojik damping gibi diğer türlere yönelik düzenlemeler ve uygulamalar.

Çalışmada, Türk ve DTÖ mevzuatı, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ kararları, Avrupa Adalet Divanı ve Danıştay ve Yargıtay kararları, akademik literatür ve sektör bazlı örnek olaylar içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda elde edilen bulgular, tablolar ve karşılaştırmalı değerlendirme yöntemleri ile sunulmuştur.

Çalışmanın temel sınırlılığı, yalnızca Türkiye ve DTÖ'nün hukuk sistemlerini kapsamaktadır. Diğer hukuk sistemleri kapsam dışı bırakılmıştır; ancak farklı sistemlere ilişkin atıflara kısmen değinilmiştir.

Çalışmanın amacı, dış ticaret politikalarından biri olan dampingin hem ulusal hem de uluslararası mevzuat kapsamında detaylı bir şekilde incelenmesidir. Çalışmamızda, Türk idarelerince verilen kararlar ile birlikte Dünya Ticaret Örgütü tarafından verilen kararlara da yer verilecek olup kararlar ışığında piyasaların hangi ürünler kapsamında dampinge maruz kaldığına da bakılacaktır.

Çalışmamızın ilk bölümünde damping kavramı ve hukuki niteliği incelenecek, tarihsel süreci ile dampinge ilişkin ulusal ve uluslararası düzenlemelere yer verilecektir. Ticaret politikası önlemleri kapsamında özellikle dış ticaret faaliyetleri kapsamında ithalatta meydana gelen işlemlere ilişkin dampinge karşı alınacak tedbirler, Dünya Ticaret Örgütü tarafından konulan kurallar kapsamında ele alınacaktır. İthalata karşı alınan diğer tedbirler kapsamında sübvansiyon ve telafi edici vergilere de kısaca değinilecek, konu hakkında bilgi edinilmesi sağlanacaktır.

Birinci bölümün devamında, ülkemizde dış ticarete ilişkin kuralların hukukî temellerini oluşturan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kuralları bağlamında yürürlükte olan ve uygulanan kurallar esas alınarak anlatılacaktır. Bu çerçevede Örgütün işleyişi, kuruluşu ve yapısına da değinilecek ve genel bir bilgi verilecektir. Bu bağlamda çalışmanın ilk bölümünde damping müessesesi, unsurları, tarihsel gelişimi, diğer görünüm biçimleri ile ulusal ve uluslararası düzenlemelerde yer alan hususları incelenecektir. Aynı bölüm içinde damping; fiyat

farklılaştırması, haksız rekabet ve rekabet hukuku unsurları yönünden ele alınacak ve bu unsurların birbirleriyle ilişkileri incelenecektir. Aynı bölüm içinde haksız rekabetin türü olan dampingin rekabet hukuku ile ilişkisine değinilecektir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde anti dampingin tespit, başvuru ve soruşturma aşamaları incelenerek, soruşturma süreci detaylı olarak anlatılacaktır. Ayrıca gerek ülkemiz gerekse Dünya Ticaret Örgütü tarafından yürütülen soruşturmalara ve uygulamalara yer verilecektir.

Son bölümde tamamlanan anti damping soruşturması neticesinde yetkili makamlar tarafından verilen kararlar ışığında değerlendirmeler yapılacaktır. Ayrıca dampingin sorumluluk hukuku açısından değerlendirmelerine de yer verilecektir ve bu konu Türkiye, ve Avrupa Birliği Adalet Divanı kararları kapsamında incelecektir. Bu kapsamda damping uygulamalarının hukukî niteliği ve sorumluluğa etkisi ele alınırken, değerlendirmelerin somutlaştırılabilmesi ve hukukî sonuçların sektörel yansımalarının gösterilebilmesi amacıyla örnek olay analizlerine yer verilecektir. Sektör seçiminde, hem klasik damping vakalarının görüldüğü köklü alanlara hem de güncel ve dinamik sektörlere odaklanılmıştır. Bu çerçevede özellikle çelik sektörü, uluslararası ticaret hukukunda damping önlemlerinin en sık uygulandığı alanlardan biri olması nedeniyle tercih edilmiştir. Ayrıca son yıllarda giderek yoğunlaşan ve Avrupa Birliğinin doğrudan müdahale ettiği bir alan olarak elektrikli araç sektörü de, gerek devlet sübvansiyonları gerekse fiyat kırma stratejileri açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu iki sektörün kullanılması, hukukî tartışmanın hem tarihsel hem de güncel boyutlarının karşılaştırmalı biçimde ortaya konulmasına imkân sağlamaktadır.

Bu çalışma, normatif ve karşılaştırmalı hukuk yöntemi kullanılarak hazırlanmaktadır. Öncelikle, damping olgusunun hukukî niteliği ve etkileri, başta Türk Hukuku olmak üzere uluslararası düzenlemeler çerçevesinde ele alınmaktadır. Ardından, haksız rekabet, sözleşme sorumluluğu ve haksız fiil hükümleriyle ilişkisi çeşitli yargı kararları ve doktrinsel görüşler ışığında değerlendirilme yapılacaktır. Uygulamadaki gelişmeler, Avrupa Birliği ile Türkiye'deki içtihatlar karşılaştırmalı biçimde analiz edilerek, konunun çok boyutlu yapısına dikkat çekilmiştir. Çalışmada ayrıca, sektörel örnekler ve güncel kararlar yoluyla somutlaştırmaya önem verilmiş; ampirik değil teorik ve yorumlayıcı bir yaklaşım benimsenmiştir.

Özetle bu çalışmanın temel amacı, damping uygulamasının yalnızca ekonomik bir olgu değil, aynı zamanda özel hukuk açısından da sorumluluk doğurabilecek nitelikte hukukî bir fiil olduğunu ortaya koymaktır. Bu kapsamda, dampingli satışın haksız fiil, haksız rekabet ve sözleşmeye aykırılık hâlleriyle ilişkisi açıklanarak, hem Türk hukuku, hem de karşılaştırmalı hukuk düzenlemeleri çerçevesinde detaylı bir analiz yapılması hedeflenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DAMPİNG

I. DAMPİNG KAVRAMI VE HUKUKİ NİTELİĞİ

A. DAMPİNG KAVRAMI

"Damping" terimi, İngilizce kökenli olup "düşük fiyatlarla ihracat" anlamına gelmektedir. Damping, bir ülkeden gelen malların başka bir ülkenin pazarına normal değerinden daha düşük bir fiyatla sunulması durumunda ortaya çıkmaktadır[1]. Bu düşük fiyatla satış, ihraç edilen bir malın, ihracatçının kendi ülkesindeki satış fiyatından daha düşük bir bedelle satılması anlamına gelmektedir[2].

Literatürde, iç piyasada yeterli talep oluşmadığında üreticilerin ürünlerini yurtdışı pazarlara düşük fiyatlarla ihraç etmesi durumu "dump" kavramı ile ifade edilmiş ve bu bağlamda damping terimi gündeme gelmiştir[3].

Ülkeler arasında gerçekleştirilen dış ticarette, fiyat farklılaştırmasına dayalı olarak yapılan ihracat satışları damping olarak kabul edilmiştir. Ancak damping uygulamasının hangi tarafa yönelik olduğu konusundaki belirsizlik, bu kavramın tanımının uygulamada yetersiz kalmasına neden olmuştur. Bu nedenle, uluslararası ticarette damping uygulamasının daha ayrıntılı şekilde tanımlanabilmesi için ülkeler uzun süre çalışmalar yürütmüş ve damping uygulamasının sınırları 1920'li yıllara kadar tartışmalara konu olmuştur. Damping kavramı

[1] Normal değer: Genellikle ürünün ihracatçı ülkedeki piyasa fiyatı olarak kabul edilir. Bununla birlikte, satış yoksa yalnızca küçük bir satış hacmi varsa veya iç pazardaki satışlar zararla yapılıyorsa, ürünün normal değeri normal olarak ihracatçı ülkedeki üretim maliyeti artı satış, genel ve idari giderler ve Kâr için uygun bir miktar. Piyasanın bozulması ülke ekonomisini önemli derecede etkilemektedir. Bu etkilerden korunmak amacıyla özel hükümler getirilmiştir. Örneğin Pazar kaybının düşük fiyat seviyeleri veya karlılığı nedeniyle olması durumu neden olabilir. Ayrıca benzer veya aynı ürünün ithal edilmesi de bu durumu örnek gösterilebilir. Bu durumların karşısında anti damping tedbirleri alınmaktadır. Anti damping tedbiri, bir ürünün normal değerinin altında fiyatla satılması hâlinde üreticilerin ciddi zarara maruz kalması sonucunda o ürünün ithalatına karşı tedbir alınmasıdır. Ayrıca damping marjı da göz önünde bulundurulmalı, aynı ihracatçının kendi pazarında o ürün için talep ettiği fiyat, yani ihracat fiyatı ile ürünün normal değeri arasındaki farkın bulunması ile hesaplanmaktadır.

[2]https://www.zoll.de/DE/Fachthemen/Zoelle/Zolltarif/Antidumping/antidumping_node.html#:~:text=Dumping%20liegt%20vor%2C%20wenn%20Handelswaren,gleichen%20Ware%20im%20selben%20Land.(E.T.01.10.2023)

[3]Thomas Walker Page, Review: Dumping: A Problem in International Trade', Journal of Political Economy, 1924, s. 501.

ilk kez 1923 yılında, Jacob Viner tarafından, fiyat farklılaştırmasının ulusal piyasalar arasında yapılması şeklinde tanımlanmıştır[4]. Bu tanımla anlatılmak istenen, yerli ve yabancı piyasalardaki talepler arasındaki fiyat farklılıklarının, esasen talebin fiyat esnekliğinden kaynaklandığıdır[5].

Dünya Ekonomi Konferansı 1927 yılında toplanarak bu konuyu ele almış, ancak katılımcı taraflarca uzlaşmaya yönünden herhangi bir karar alınamamıştır[6]. Günümüzde damping, ekonomik açıdan, bir ürünün yabancı pazarlara iç piyasadaki normal fiyatının altında ihraç edilmesi durumunda ortaya çıkmaktadır.

Literatürde damping, uluslararası ticarette ürünlerin gerçek değerlerinin altında fiyatlarla satılması nedeniyle haksız rekabetin bir tezahürü olduğu, aynı zamanda eksik rekabetin hâkim olduğu piyasalarda uygulanan bir tür üçüncü derece fiyat farklılaştırması olarak değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, eğer talep esnekliği yurtiçi piyasalarda, yurtdışı piyasalara kıyasla daha düşükse, ihracatçı firma yurtdışı piyasada daha yüksek bir fiyat belirleyebilir. Buna karşılık, yurtdışı piyasalarda talep esnekliğinin daha yüksek olması durumunda ise firma, daha düşük fiyat uygulayarak piyasa payını artırmayı hedeflemektedir[7].

Bu konuda Thomas Walker Page, J. Viner tarafından yapılan tanımı eleştirmektedir. Page'e göre, tanım kendi içinde tezatlık oluşturmaktadır. Dampingin oluşumu için ön önemli unsurlardan biri dış piyasadaki fiyatların iç piyasadaki fiyatlardan daha düşük olmasıdır. Bu oluşum J. Viner tarafından tersine damping olarak tanımlanarak, dampingin kapsamında yer almayan hususları da ihtiva ettiği şeklinde açıklamaktadır. Yine Page, Viner'ın tespitlerine çalışmasında değer verdiği ve belgelerle bu durumu doğruladığı, söz konusu tespitleri arasında damping etkenleri ve etkileri ve buna karşın alınacak önlemlere ilişkin bilgilere yer verildiği görülmektedir[8]. Uluslararası ticarette dampingin bilinilirliğinin artmasındaki en önemli aktörlerin Amerika ile Almanya'nın olduğu, dampingin uygulanması açısından

[4] K. J. VİNER, Dumping: A Problem in International Trade, University of Chicago Press, 1923, s. 15.
[5] ELELE, Onur, Uluslararası Ticarette Damping ve Antidamping, Ankara 2008, s. 21.
[6] DİRİKKAN, Hanife, Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Damping ve Antidamping Önlemler, İzmir 1996, s. 6.
[7] Viner, s. 16.
[8] Page, s. 501.

fiyatlarla ilgili tekel gücünün varlığının en önemli etkenlerden biri olduğu Page tarafından ileri sürülmektedir[9].

Dampinge karşı telafi edici önlemlere ilişkin olarak, ABD dışında ilk defa, 1904 yılında Kanada'daki İngiliz kolonileri şirketlerce gerçekleştirilen ticarî faaliyetlere yönelik önlemler alınması gösterilmektedir. Bu önlemler ile birlikte anti damping uygulamalarına yer verilmiş ve Kanada'da 1904 tarihli Anti Damping Kanunu yürürlüğe girmiştir. Anılan Kanunun temelinde üreticilerin korunması amaçlanmıştır. Amerika ve Kanada'nın hukukî düzenlemelerinden sonra İngiltere de dampinge karşı önlem alınması girişimlerinde bulunmuştur. 1908 yılında ise Fransa da damping önlemleri uygulamaya koymaya çalışmış, ancak başarısız olduğu görülmüştür[10]. Viner, Amerika ve diğer bazı ülkelerde 1890 yılından sonra da ticaretlerinde dampingin devam ettiğini, ancak bu duruma karşı alınan korumacı tarife önlemlerinin yeterli etkiye sahip olmadığını ileri sürmüştür[11].

Kuramsal olarak damping esasen, ticarette fiyat düşürmek veya bir malı normal değerinden daha düşüğe satmak anlamına gelmektedir. Damping, ihracatçı bir şirketin ürünün iç piyasada sattığı ürünün fiyatını, dış piyasada daha düşük fiyattan satmasıdır. Aynı zamanda damping, bir ülkeye ihraç amacıyla satılan mal için fiilen ödenmiş olan veya ödenmesi gereken fiyatının, benzer nitelikteki bir ürün için normal değerinin genellikle iç piyasaya göre daha uygun olması ifade edilmektedir.

Uluslararası ticarette damping, esasen bir ürünü ucuza satmak değildir. Bir ürün satıldığı ülkede damping olmadan da ucuz olabilmektedir veya dampingli olup daha pahalı da olabilmektedir. Bu yönden bakıldığında damping, fiyat karşılaştırmasının konusunu oluşturabilmektedir. Söz konusu karşılaştırma ürüne ilişkin iç ve dış piyasa fiyatının karşılaştırılması ile birlikte ele alınmalıdır. Yani ihracatçı ülkede yer alan aynı nitelikteki bir ürünün değerine bakılması gerekmektedir. Söz konusu değer karşılaştırıldığında ihraç fiyatı normal değerden daha düşük ise o zaman dampingin varlığının kabul edilmesi gerekmektedir. Uygulamada ihraç değeri ile normal değer arasında ortaya çıkan fark ise damping marjı olarak adlandırılmaktadır.

[9] Page, s. 502.
[10] Page, s. 503.
[11] EKİNCİ, Lütfi, Avrupa Topluluğu ile Türkiye'de Anti Damping ve Anti Sübvansiyon Düzenlemeleri, İstanbul, 1990, s. 15.

B. DAMPİNGİN HUKUKİ TANIMI

Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması, General Agreement on Tariffs olan (GATT) VI. Maddenin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma uyarınca (Anti damping Anlaşması-ADA) Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması (SCM) düzenlenmiştir. GATT'ın IV. maddesinin uygulanmasına ilişkin anlaşmasının ikinci maddesinde genel kabul gören tanıma yer verilmiş olup önceki ülkelerin ulusal mevzuatlarda yer alan tanımlardan da etkilenerek, madde hükmünde yer alan yeni tanım düzenlenmesine gidilmiştir. Söz konusu mevzuat hükmüne göre, GATT kurallarının geçerli olduğu ihracatçı ülkenin tüketime konu benzer ürüne ait ihraç fiyatı normal değerinin altında kalması durumunda, damping işleminin yapılması gerektiği sonucunu ortaya çıkardığı açıklanmaktadır[12].

Bir ürünün normal değerinin ve ürüne ait ihraç fiyatının belirlenmesi ürüne ait menşe ülkelere veya ürünü ihraç ya da ithal eden ülkelerde yer alan uygulamalara göre değişmektedir. Ürüne ait değer, menşe ya da ihracatçı ülkenin veya üçüncü bir ülkeye sağlanan ürünün ihraç fiyatları ile menşe ülkedeki ürün değerleri ya da ürünün üçüncü ülkedeki maliyeti veya fiyatları esas alınarak hesaplanması gerektiği şeklinde açıklanmaktadır[13].

Bu bağlamda, ulusal pazarlar arasında gerçekleşen fiyat farklılaştırması, hukukî tanım açısından yeterli bulunmamaktadır, çünkü bu yaklaşım, uluslararası fiyat ayrımının diğer etkenlerini ve tüm çeşitlerini kapsamamaktadır. Hukukî anlamda damping, ülkelerin çeşitli politik ve ekonomik uygulamalarının bir tezahürü olarak ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar, hukukî tanım, ekonomik tanıma göre daha geniş kapsamlı olsa da, damping olarak değerlendirilebilecek bazı fiyat farklılaştırması içeren eylem ve uygulamaların bu tanımın dışında bırakıldığı görülmektedir[14].

---

[12] https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/cok-tarafli-ve-bolgesel-iliskiler/cok-tarafli-iliskiler/dunya-ticaret-orgutu-dto (E.T. 12.02.2023); YILDIZ, M. Feyzal, Avrupa Topluluğu ve Türk Mevzuatında Anti damping Uygulamalar, İstanbul, 1998, s. 14.

[13] Yıldız, s. 15.

[14] https://ticaret.gov.tr/data/5b88499413b87711604c934e/Anti damping-Anlasmasi-Turkce.pdf(E.T. 15.09.2023)

Bunun haricinde, topluluk bünyesinde son yıllarda özellikle gelişmekte olan ülkelerde sosyal standartların, topluluk üyesi ülkelere kıyasla daha düşük olduğu gerekçesiyle 'sosyal damping' kavramı gündeme gelmiş; buna karşılık çeşitli önleyici tedbirler geliştirilmiştir[15].

C. DAMPİNGİN EKONOMİK TANIMI

Damping ekonomik olarak yalnızca iç pazarlarda yer alan fiyat farklılaştırması olarak tanımlanmıştır. Bu konuda Viner, fiyat farklılaştırması için;

- Öncelikli olarak genel bir pazarın bulunması,
- Pazarın iki ya da daha alt bir pazara bölünmesi,
- Alt pazarlardan en az bir pazarın diğerinden soyutlanması,
- Soyutlanan alt pazarlarda da satıcının belli bir derecede tekel gücünün bulunması gerektiğini ifade etmektedir[16].

Uluslararası ticarette pazar izolasyonunu mümkün kılan başlıca faktörler arasında ithalat kısıtlamaları, tarife dışı engeller ve yüksek gümrük tarifeleri yer almaktadır. Bu önlemler çoğunlukla ihracatçının kendi iç pazarında yürürlükte olup, iç pazar yapısı da bu korumacı politikaları destekler niteliktedir. Bu tür izolasyon önlemleri, ürünlere yönelik talebin düşük olduğu durumlarda, ihracatçının daha yüksek fiyatlardan satış yapabilmesini sağlamaktadır. Ayrıca vurgulanmalıdır ki, fiyat farklılaştırması yalnızca iç ve dış pazar arasında değil, birden fazla dış pazara yönelik olarak da uygulanabilmektedir[17].

D. DAMPİNGİN HUKUKİ NİTELİĞİ

Ticaretin sağlıklı işleyişi için fiyatların serbestçe belirlenmesi esas olmakla birlikte, bu serbestlik mutlak değildir. Özellikle uluslararası ticarette damping uygulamaları, bu serbestinin sınırlandığı alanlardan biridir. Damping yapan bir ihracatçı, ürününü normal değerinin altında bir fiyatla ihraç ederek, yurt dışı piyasada rekabet avantajı elde etmeyi amaçlamaktadır. İhracatçı, bu kaybı genellikle iç piyasada daha yüksek kâr marjlıyla yaptığı satışlarla telafi etmektedir. Fiyat farklılaştırmasının birçok ekonomik nedeni olabilir; ancak bu uygulamalardan biri de ihracat yoluyla döviz girdisi sağlamaktır. Ancak damping

[15] Elele, s. 50.
[16] Viner, 141-143.
[17] Dirikkan, s. 16.

uygulamaları, ithalatçı ülkelerde piyasa dengesini bozması ve yerli üreticilere zarar vermesi nedeniyle hukuken yasaklanmıştır.

Küreselleşen dünya ticaretinde ülkeler arasındaki ekonomik ilişkiler her geçen gün daha da yoğunlaşmakta ve bu kapsamda devletlerin yerli üreticilerini koruma refleksleri artmaktadır. Bu koruma mekanizmalarının başında damping karşıtı önlemler gelmektedir. Damping, dış ticarette sıklıkla karşılaşılan ve piyasa dengesini bozan bir uygulamadır. Dampingin tanımı ve doğurduğu sonuçlar itibarıyla hem uluslararası hukuk hem idare hukuku hem de özel hukuk (özellikle ticaret hukuku) bakımından çok boyutlu bir değerlendirme alanına sahiptir.

Damping, teknik anlamda bir ürünün ihraç fiyatının, ihracatçının kendi ülkesindeki iç piyasa fiyatının (normal değerinin) altına düşürecek şekilde satılmasıdır. Bu şekilde ihraç edilen ürünler, ithalatçı ülke pazarındaki yerli üreticilerin fiyatlarla rekabet edememesine neden olmakta ve piyasa dışına itilmelerine yol açabilmektedir. Bu durum, esasen serbest piyasa ekonomisi ilkeleriyle bağdaşmadığı gibi, dürüst rekabet anlayışını da zedelemektedir.

Dampingin hukukî niteliği itibarıyla farklı değerlendirmeler yapılmaktadır. Bir görüşe göre; dampingli ihracatı, devlet destekli haksız rekabet olarak nitelendirirken[18], diğer görüşlere göre ise bunun doğrudan rekabet hukuku ihlâli değil, uluslararası ticaret hukukuna özgü bir hukuka aykırılık olduğu savunulmaktadır[19]. Ancak her iki görüş de dampingli ithalatın, özellikle zarara yol açması durumunda, belirli önlemlerle sınırlandırılması gerektiğini kabul etmektedir. Zira burada amaç, dampingli ticarete maruz kalan ülke açısından oluşan zararın önlenmesidir.

Uluslararası ticaretin serbestlik ilkesi çerçevesinde yürütülmesine rağmen, bazı durumlarda ülkelerarası ticarette bozucu etkiler doğuran uygulamalarla karşılaşılabilmektedir. Bu bağlamda, özellikle düşük fiyatlarla ihracat yapılarak hedef pazardaki yerli üreticilerin rekabet gücünü zayıflatmayı amaçlayan damping uygulamaları, hukuken sınırlandırılması gereken bir dış ticaret stratejisi olarak değerlendirilmiştir. Gerek uluslararası hukuk gerekse Türk hukuku, damping uygulamalarını belirli şartlar dâhilinde yasaklamakta ve bu tür

[18] KAYA, Talat, Dünya Ticaret Örgütü (Dtö) Anlaşmalarının İç Hukukta Uygulanması ABD, AB ve Türkiye Örnekleri, İstanbul, 2015, s. 142-144.
[19] ARKAN, Sabih., Ticarî İşletme Hukuku, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü, 2022, s. 412.

uygulamalara karşı yerli üreticiyi koruyacak nitelikte çeşitli koruma önlemleri öngörmektedir.

Dampingin hukukî niteliği konusunda doktrinde farklı yaklaşımlar mevcuttur. Bir görüşe göre damping, serbest piyasa ekonomisine aykırı düşen, devlet müdahalesi ile piyasa fiyatlarının yapay şekilde düşürülmesi sonucu ortaya çıkan, kamusal yönü ağır basan bir haksız rekabet biçimi olarak değerlendirilmektedir[20]. Bu görüş, damping uygulamasının çoğunlukla ihracatçı devletlerin sübvansiyon desteğiyle gerçekleştirildiğini ve bu nedenle piyasa dengesini bozucu etki yarattığını savunmaktadır. Diğer bir yaklaşım ise dampingli satışın, doğrudan özel hukuk ilişkisi kapsamında rekabet ihlâli olarak nitelendirilmesinin zorluklarına dikkat çekmektedir; zira bu tür işlemlerin çoğunlukla uluslararası ve devletlerarası düzeyde geliştiğini, dolayısıyla ticaret hukuku yerine kamu hukuku araçlarıyla denetlenmesi gerektiğini ileri sürmektedir[21]. Nitekim Arkan, dampingli ithalatın doğrudan TTK kapsamında haksız rekabet olarak değerlendirilemeyeceğini, bunun yerine kamu hukukunun müdahale alanına giren ekonomik bir olgu olduğunu belirtmektedir[22]. Buna karşın, bazı yazarlar dampingli ithalatın, sonuç itibarıyla yerli işletmelerin müşteri çevresine zarar verdiğini ve TTK m.55/1-a kapsamında dolaylı bir haksız rekabet fiili olarak değerlendirilebileceğini öne sürmektedir[23]. Bu tartışmalar, damping uygulamasının hukuk sisteminde hem kamu hukuku hem özel hukuk alanında çok boyutlu etkiler doğurduğunu ve değerlendirmede bu bağlamın belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

E. DAMPİNG ALANLARI

Damping kavramı günümüzde yalnızca geleneksel fiyat indirimleriyle sınırlı kalmayıp, dijitalleşme ve çevresel faktörlerin etkisiyle daha karmaşık bir hâl almıştır. Bu kapsamda "hizmet dampingi", "teknolojik damping", "dijital platformlar" ve "karbon ayak izi" gibi kavramlar, uluslararası ticaret hukukunda yeni tartışma alanları yaratmaktadır[24].

[20] ERCAN, F., Uluslararası Ticaret Politikası ve Koruma Önlemleri, 2020, s. 192–194.
[21] Kaya, s. 87–90.
[22] Arkan, s. 412.
[23] ERTUĞRUL, Hüseyin, Türk Ceza Hukukunda Haksız Rekabet Suçu, TFM, C. 8, S. 2, 2022, s. 412.
[24] TREBİLCOCK, M./HOWSE, R., The Regulation of International Trade, Routledge, 2013.

1. Hizmet Dampingi

Uygulamada hizmet ihracatı yapılması hâlinde, ihraç edilen hizmete yönelik takdir edilen fiyatlar iç piyasadan daha düşük olması hâlinde hizmet dampingi oluşmaktadır. Bu durum bir nevi fiyat farklılaşması oluşturmaktadır. Ancak, hizmet dampingi ile sadece ürünlere yönelik bir damping gerçekleştirilmesi nedeniyle dampingin hukukî tanımının dışında kalmaktadır[25].

Hizmet dampingi uygulamada, bir ülkenin hizmet sektöründe, özellikle taşımacılık, finans, danışmanlık gibi alanlarda, maliyetin altında fiyatlandırma yaparak diğer ülkelerin hizmet sağlayıcılarını haksız rekabete maruz bırakması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu durum, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS) kapsamında değerlendirilmektedir. Hizmet dampingi, bir ülkede hizmetlerin düşük fiyatlarla sunulması sonucu yerli hizmet sağlayıcılarının zarar görmesine neden olan bir uygulamadır. Ancak bu alanda yeterli yasal düzenlemeler mevcut değildir.

Bu konuda Çin'in deniz taşımacılığı sektöründe, devlet destekli şirketler aracılığıyla piyasa fiyatlarının altında hizmet sunması, Avrupa Birliği'nin (AB) dikkatini çekmiş ve bu durum, AB'nin Çin'e karşı damping önlemleri almasına neden olmuştur.

2. Navlun Dampingi

Bir ürünün ihracatında normal değerin altında ihraç edilen ürünün navlunun[26] gerçekleşmesi durumunda navlun dampingi gerçekleşmiş olmaktadır. Navlun dampingi, ihracatçı ülkede ya da malların yüklendiği ülke ile ihracatçı veya ithalatçı ülke arasında gerçekleşen ve tercih edilen bir miktar ya da tarifeden gerçekleşmesidir. Navlun bir hizmet olarak gerçekleştirilmesi durumunda, GATT IV. maddesi uyarınca değerlendirilmeyerek, bununla birlikte ihracat için tercih edilen değerin, devlet tarafından karşılanması durumunda bu durumda dampingin değil, sübvansiyonun bulunduğu kabul edilmektedir[27]. Navlun dampingi, genellikle nakliye ücretlerinin düşük tutulması yoluyla uygulanmakta ve ürünün toplam maliyetini etkileyerek dolaylı bir damping yaratmaktadır.

[25] Yıldız, s. 15.
[26] Navlun, taşıma ücreti olarak tanımlanabilir. Deniz, kara, hava ya da demir yolu ile yapılan taşımacılık faaliyeti için ödenmesi gereken bedel, navlun olarak adlandırılır.
[27] Anti Damping ve Telafi Edici Vergiler GATT Uzmanlar Grubu Raporuna göre Aktaran Yıldız, s. 15.

3. Sosyal Damping

Uygulamada, ithal ürünlerin iç piyasadaki ürünlerden daha düşük fiyatta olması üretimde yer alan emeğin düşük maliyetli olmasından kaynaklanması hâlinde sosyal damping gerçekleşmiş olmaktadır. Öte yandan, düşük bedelli ithalatın yapılmasına rağmen ürün ihracatçı ülkede eş değer bir fiyat ile satılması durumunda artık dampingin varlığından söz edilmemektedir[28].

Bir ürünün üretiminde emek için ödenen bedel ve buna bağlı olarak ürünün fiyatı düşük olması durumunda sosyal damping söz konusu olmaktadır. Bu durum, aslında üreticilerin lehine olan ve üretimde düşük ücretlere neden olan düşük fiyatlı ithalatın bir türünü oluşturmaktadır. Ücretlerin düşüklüğünden dolayı, ülkeler arasında değişen ürün maliyet bedelleri, daha sonra coğrafi konum gibi durumlar dengeli bir şekilde yürütülmemesi sonucu ortaya çıkmaktadır[29].

Sosyal damping ile ithalat yapılan ülke düşük maliyetli ürünlerin ithal edilmesinden dolayı zarar görebilmektedir, ancak dampingin oluşması açısından zarar kesin olarak aranan bir unsur olmamaktadır. Damping kabul edilebilmesi için mutlaka malın normal değerinin altında bir fiyat olması ve bu fiyatla ihraç edilmesi gerekir. Ancak sosyal dampinge tâbi emeğe yönelik düşük bir ücretin ödenmesi söz konusu olmaktadır, bu da satıcının lehine bir durum oluşturmaktadır. Burada önemli olan dampingin unsurlarının varlığı olup düşük ücret dampingden kaynaklı olmayabilir, ancak ücret dampingi oluşması hâlinde bu sosyal dampingin bir türü hâline gelmekte ve yine sosyal damping, kur damping ile bağlantılı olmaktadır. Kur dampingi ile sosyal damping arasındaki fark, ücretin ön planda olup olmamasına bağlıdır, ücret ithalatta etkili ise sosyal damping, ithalatta parasal yönde etkili ise kur dampingi ortaya çıkmaktadır[30].

Sosyal dampinge karşı anti damping vergisi uygulanmamaktadır, ancak dış ticaretin diğer savunma araçlarına tâbi tutulabilmektedir. Bu kapsamda ülkemizde gözetim ve korunma önlemleri sosyal damping açısından uygulama alanı bulmaktadır.

---

[28] Yıldız, s. 16.
[29] Dirikkan, s. 35.
[30] AK, İpek, Uluslararası ve Ulusal Mevzuat Çerçevesinde Anti Damping Vergisi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2023, s. 40.

4. Kur Dampingi

Bir ülkenin iç piyasasındaki alım gücü dış piyasadaki alım gücünden düşük olması ve ülkenin para biriminde değer kaybı olması durumunda kur dampingi söz konusu olmaktadır. Bu değer kaybı, ihracatı teşvik ederken ithalatı da engellemektedir. Bu durum İkinci Dünya Savaşı zamanında bazı ülkelerde "Dilenci Komşu" politikası şeklinde adlandırılarak uygulanmıştır. GATT döneminde yer alan damping tartışmalarında kur dampingi ihracat lehine kullanılmıştır[31].

Bir ülkenin para biriminin satın alma gücü yurt içinde yurt dışına oranla daha yüksek olması durumunda ise kur dampingi ortaya çıkmaktadır. Kur dampinginde, döviz kuru farklılıkları ihracatçının lehine olacak şekilde kullanılmakta ve bu durum ithalatçı ülke pazarında adil olmayan bir rekabete yol açmaktadır.

Devlet, ihracatçıyı desteklemek amacıyla kendi para birimini diğer para birimlerine kıyasla bilinçli olarak değer kaybettirmekte, bu sayede ihracatçının ürünlerini daha düşük fiyata satmasına olanak tanımaktadır. Ancak para birimindeki bu yapay değer kaybı, iç piyasada tüketicilerin aynı mal için daha yüksek bir bedel ödemesine yol açmakta ve bu durumda sağlanan avantaj, ürünün fiyatından ziyade döviz kuru üzerinden elde edilmektedir.

Kur dampinginin hukukî niteliğine bakıldığında, klasik dampingde olduğu gibi fiyat farklılaştırması unsuru her zaman açık şekilde ortaya çıkmamaktadır. Uygulamada, döviz kurunun düşürülmesiyle birlikte üretim maliyetleri, özellikle ithalata dayalı girdiler açısından azalmakta ve bu durum ihraç fiyatlarının da düşmesine yol açmaktadır. Ancak bu süreçte, iç piyasa ile ihracat yapılan piyasa arasında doğrudan bir fiyat farkı oluşmayabilir. Bununla birlikte, ihraç fiyatının düşürülmesi sonucu yabancı piyasaya daha düşük fiyatlı mal satılması durumunda damping olasılığı gündeme gelebilir. Burada esas olan, ürünün nominal fiyatı değil, ekonomik değeridir. Eğer ithalatçı, ihracat yapılan ülkedeki alıcıya göre aynı değerdeki bir malı daha düşük bir fiyata temin edebiliyorsa, bu durum tek başına damping oluşturmaz. Ancak malın ekonomik değerinde bir farklılık varsa ve bu fark fiyatlandırmaya yansıyorsa, o zaman dampingten söz edilebilir. Sonuç olarak, damping açısından belirleyici

[31] Yıldız, s. 16.

unsur, fiyatın düşük olması değil; düşük fiyatın, aynı değerdeki mala uygulanıp uygulanmadığıdır.

Kur dampingi, döviz kuru politikaları yoluyla bir ülkenin ihracatını rekabet avantajına kavuşturması sonucunda ortaya çıkabilecek fiyat farklılaşmasıdır. Bu tür bir durum döviz kurunun devlet tarafından bilinçli şekilde düşük tutulması halinde, klasik anlamda bir dampingten ziyade dolaylı bir sübvansiyon olarak değerlendirilebilir. Zira dampingte fiyat düşürme kararı özel sektör inisiyatifiyle alınırken, sübvansiyonda doğrudan devlet müdahalesi ve mali destek söz konusudur.

Kur dampingi uygulamaları, ihracatçı ülke lehine fiyat avantajı yaratarak, ithalatçı ülke piyasasında zarar ve rekabet bozulması gibi sonuçlara yol açabilir. Özellikle, düşük kur nedeniyle üretim maliyetlerinin düşmesi ve ihracat fiyatlarının yapay biçimde rekabetçi hâle gelmesi, yerli üreticilerin piyasadan çekilmesine veya zarar görmesine neden olabilir.

Bu tür durumlara karşı ithalatçı ülkeler, gözetim önlemleri, koruma tedbirleri veya anti sübvansiyon mekanizmaları geliştirebilir. Ayrıca ithalatçı ülkenin kendi para birimine olan güveni artırmak üzere makroekonomik istikrar politikaları izlemesi de, kur dampinginin etkilerini hafifletme amacı taşıyabilir[32].

5. Sübvansiyon Dampingi

Sübvansiyon dampingi, devletin ihracatçılara sağladığı doğrudan veya dolaylı destekler aracılığıyla üretim maliyetlerinin düşürülmesi ve bu sayede ürünlerin uluslararası pazarlarda düşük fiyatlarla satılması durumudur. Uygulamada, damping ile birlikte sübvansiyon unsurlarının da bulunması hâlinde bu durum genellikle "sübvansiyon dampingi" olarak adlandırılmaktadır.

Devlet, ihracatçıya hem ihraç sürecinde hem de iç piyasadaki satışları kolaylaştırmak amacıyla çeşitli şekillerde destek sağlayabilir. Bu destekler; üretim girdilerinde vergi indirimi, enerji teşviki, nakit primler ya da finansman kolaylıkları gibi doğrudan malî yardımlar şeklinde olabileceği gibi, dolaylı yollardan da gerçekleştirilebilir.

[32] Van Bael & Bellis, EU Anti-Dumping and Other Trade Defence Instruments, Kluwer Law International, 2011, s. 75-77;

Sübvansiyonun etkisi, ihracatçının rekabet edemediği piyasalarda fiyatları düşürerek ya da satış hacmini artırarak avantaj elde etmesi şeklinde ortaya çıkar. Bu durum aynı zamanda "prim dampingi" olarak da ifade edilmektedir; çünkü kimi durumlarda sübvansiyonlar özel kişiler (örneğin sektör birlikleri, ihracatçı organizasyonlar) tarafından verilen ihracat primleri şeklinde de gerçekleşebilir.

Ancak, özel kişiler tarafından verilen bu tür destekler damping kapsamında değerlendirilirken, devlet destekleri kamu hukuku niteliği taşıdığı için doğrudan damping değil, sübvansiyon olarak kabul edilmekte ve buna karşı telafi edici vergiler (countervailing duties) uygulanmaktadır[33].

6. Teknolojik Damping

Teknolojik damping, bir ülkenin yüksek teknoloji ürünlerini maliyetin altında fiyatlandırarak ihraç etmesi ve bu yolla diğer ülkelerin teknoloji sektörlerini olumsuz etkilemesidir. Bu durum, özellikle gelişmekte olan ülkelerin teknoloji sektörlerini tehdit etmektedir.

Örneğin; Çin'in güneş paneli üretiminde devlet sübvansiyonlarıyla maliyetin altında fiyatlandırma yapması, Avrupa'daki üreticilerin zarar görmesine neden olmuş ve AB, Çin'e karşı anti damping vergileri uygulamıştır[34].

7. Dijital Damping

Dijital damping, dijital ortamda sunulan ürün veya hizmetlerin, üretim maliyetlerinin ya da hizmetin kendi ülkesindeki piyasa değerinin çok altında, hatta zaman zaman ücretsiz olarak başka ülkelerde sunulması yoluyla, o ülkedeki yerli sağlayıcıların rekabet gücünü zayıflatma sürecidir[35].

---

[33] Ekinci, s. 62; WTO, Agreement on Subsidies and Countervailing Measures (SCM Agreement), md. 1-3; Van Bael & Bellis, EU Anti-Dumping and Other Trade Defence Instruments, Kluwer Law International, 2011, s. 88-91.

[34] European Commission, Commission Implementing Regulation (EU) No 513/2013 of 4 June 2013 imposing a provisional anti-dumping duty on imports of crystalline silicon photovoltaic modules and key components (i.e. cells and wafers) originating in or consigned from the People's Republic of China, Official Journal of the European Union, L152, 5 June 2013.

[35] European Commission Reports on Digital Markets Act (DMA), https://digital-markets-act.ec.europa.eu/index_en (E.T. 05.03.2025)

Dijital platformlar, kullanıcı verilerini toplayarak bu verileri ticarî amaçla kullanmaları ve bu sayede yerel hizmet sağlayıcılarının pazar payını azaltmalarıdır. Bu durum, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki yerel dijital hizmet sağlayıcılarını olumsuz etkilemektedir.

Büyük teknoloji şirketlerinin, gelişmekte olan ülkelerde ücretsiz dijital hizmetler sunarak kullanıcı verilerini toplaması ve bu verileri ticarî amaçla kullanması, yerel hizmet sağlayıcılarının pazar payını azaltmıştır.

Dijital damping, internet ve dijital teknolojilerin hızla gelişmesiyle ortaya çıkan, klasik damping türlerinden farklı özelliklere sahip yeni bir kavramdır. Bu tür dampingte ürün fiziksel değildir; genellikle dijital platformlar üzerinden sunulan hizmetler veya dijital içeriklerdir. Büyük teknoloji şirketleri, maliyetin altında fiyatlandırma veya ücretsiz erişim sağlayarak geniş kullanıcı tabanı elde ederler ve kullanıcı verilerini ticarî amaçlarla kullanarak gelir yaratırlar.

Dijital dampingin hedefi fiziksel ürünler yerine çoğunlukla dijital hizmetlerdir. Sunulan ücretsiz veya düşük maliyetli hizmetlerin maliyetleri, kullanıcı verilerinin toplanması ve reklam gelirleriyle karşılanmaktadır. Dijital dampingde maliyet hesaplaması klasik damping yöntemlerinden farklıdır; kullanıcı verilerinin ekonomik değeri hesaplamaya dâhil edilmektedir[36].

Dijital damping, henüz Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gibi uluslararası kuruluşlar tarafından açıkça tanımlanmış veya kapsamlı biçimde düzenlenmiş değildir. Bununla birlikte, dijital ekonomi ve sınır ötesi hizmet ticareti bağlamında dolaylı olarak değerlendirmeye alınmaktadır. Avrupa Birliği, bu alandaki haksız rekabet risklerine karşı Dijital Piyasalar Yasası (Digital Markets Act - DMA) ve Dijital Hizmetler Yasası (Digital Services Act - DSA) gibi yasal düzenlemeleri yürürlüğe koyarak dijital platformlara yönelik denetim ve yükümlülükleri artırmıştır[37]. Bu yasalar, dijital piyasalarda rekabeti korumayı ve büyük dijital platformların pazar gücünü sınırlandırmayı amaçlamaktadır. AB, dijital dampingi

[36] European Commission Reports on Digital Markets Act (DMA), https://digital-markets-act.ec.europa.eu/index_en (E.T. 05.03.2025)
[37] European Commission. (2022). The Digital Markets Act and the Digital Services Act. Retrieved from https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-markets-act-dma_en (E.T. 05.03.2025)

rekabet hukuku bağlamında değerlendirmektedir ve özellikle büyük platformların hâkim konumlarını kötüye kullanmalarına karşı inceleme yapmaktadır.

Türkiye'de dijital damping kavramı açıkça düzenlenmemiştir. Rekabet Kurumu, dijital piyasalarda faaliyet gösteren büyük şirketlerin hâkim konumunu kötüye kullanması kapsamında incelemeler yapmaktadır. Dijital damping için özel düzenleme bulunmamaktadır.

8. Çevresel (Karbon Ayak İzi) Damping

Karbon ayak izi, bir ürünün hammaddeden nihai tüketime kadar geçen yaşam döngüsü boyunca atmosfere saldığı toplam sera gazı miktarını ifade eder. Düşük çevre standartlarına sahip ülkelerde üretilen ve bu sayede daha düşük maliyetle ihraç edilen ürünler, çevresel damping kapsamında değerlendirilebilmektedir. Karbon dampingi kavramı, özellikle düşük karbon fiyatlaması uygulayan ülkelerden, yüksek karbon ayak izine sahip ürünlerin rekabet avantajıyla ihraç edilmesini ifade eder. Bu durum, çevreye duyarlı üretim yapan ülkelerdeki firmalar açısından haksız rekabet yaratmaktadır. Avrupa Birliği, bu tür ticaret kaynaklı çevresel sorunları önlemek amacıyla 'Karbon Sınır Ayarlama Mekanizması' (Carbon Border Adjustment Mechanism - CBAM) adlı bir düzenlemeyi yürürlüğe koymuştur[38].

Avrupa Birliği, karbon ayak izi yüksek olan ürünlerin ithalatına karşı "Karbon Sınır Ayarlaması Mekanizması" (CBAM) adı altında bir düzenleme getirmiştir. Bu mekanizma, yüksek karbon salımı olan ürünlerin ithalatında ek vergiler uygulanmasını öngörmektedir.

A. DEĞERLENDİRME

İlk olarak ulusal piyasalarda fiyat farklılığı şeklinde ortaya çıkan damping hem birden fazla devlete yapılacak ihracat ile hem de devletlerin bölgeleri arasında ortaya çıkabilmekte idi. Bir ürünün daha ucuza satılması durumunda ortaya çıkan kâr kaybı ya da zarar, ancak başka ülkeye daha pahalı bir şekilde satılması sonucunda kâr elde etmesi ile bu aradaki farkı kapatmaktadır. Ayrıca burada ihracatçının malını iç piyasadan daha yüksek bir fiyatla ihraç etmesi hâlinde ise ters damping de oluşmaktadır[39]. Damping, ihracatçının iç piyasadaki satış fiyatını esas almaksızın, farklı ülkelere aynı malı, farklı fiyatlarla satması durumunda da

[38] European Commission. (2023). Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM). Retrieved from https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism_en (E.T. 05.03.2025)
[39] Viner, s. 5

ortaya çıkabilmektedir. Bu bağlamda, belirli bir ülke lehine olacak şekilde fiyatın düşük tutulması, dampingin varlığını ortadan kaldırmaz; aksine, uluslararası ticarette ayrımcı fiyatlandırma (discriminatory pricing) olarak da nitelendirilebilecek bu durum, damping uygulaması olarak kabul edilmektedir. Bu tür uygulamalar, dış ticaretin adil rekabet çerçevesinde yürütülmesini engellediği gibi, ilgili ithalatçı ülkede zarar veya zarar tehdidine neden olması hâlinde damping önlemlerinin gündeme gelmesine yol açabilmektedir. Bazı kaynaklarda bu tür fiyatlanndırma stratejileri "lehe fiyat farklılaştırması" olarak da adlandırılmaktadır[40].

Dampingin varlığının tespiti bakımından öncelikle malın maliyetine bakılmaktadır. Burada dampingin oluşabilmesi için maliyet ile iç piyasadaki yükseltilen fiyatlarla malın zarar görmesi engellenerek, maliyetinin altında bir fiyatla ürünün satışının gerçekleştirilmesi gerekmektedir[41].

Gerek Türk hukuku gerekse uluslararası düzenlemeler açısından damping değerlendirmesinde ihracatçının niyetinden çok, fiilî uygulamanın şekli, özellikle dampingli fiyatın varlığı ile zarar veya zarar tehdidinin ortaya konulması, esas alınmaktadır.

Bir malın ihraç fiyatının düşük olmasının nedeni; üretim maliyetlerini düşüren doğal kaynaklara kolay erişim, ucuz iş gücü, teknolojik üstünlük veya nakliye kolaylığı gibi unsurlar olabilir. Ancak bu tür üretimsel avantajların varlığı, tek başına damping teşkil etmez. Zira damping, üretim koşullarından ziyade, ihraç fiyatının normal değerin altında belirlenmesi ve bu durumun ithalatçı ülke sanayisine zarar vermesiyle tanımlanır.

Bu kapsamda, malın düşük maliyetle üretilmesi değil, ithal fiyatının ithalatçı ülkedeki yerli ürün fiyatlarının altında kalması ve bu durumun bilinçli şekilde uygulanması esas alınmaktadır.

Nitekim ideal hukuk anlayışında da bir hizmetin ya da malın daha düşük bedelle yurt dışına sunulması olağan ticari faaliyet olarak değerlendirilse de, bu durum ancak zarar ve haksız rekabet unsurlarıyla birleştiğinde damping olarak kabul edilmektedir[42].

---

[40] Dirikkan, s. 8; DTÖ Anti damping Anlaşması, md. 2.2.
[41]BEĞEN, Şükran, Ülkemizde Damping ve Antidamping Vergisi Uygulamasının İncelenmesi ve Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Ensititüsü, 1990, s. 54.
[42] WTO Anti Dumping Agreement, md. 2-3.

II. DAMPİNGİN TARİHSEL SÜRECİ

Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki dampingle ilgili uygulamalardaki farklar, büyük ölçüde her iki bölgenin hukukî gelenekleri ve tarihsel gelişimleri doğrultusunda şekillenmektedir. Avrupa Birliği, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında ekonomik entegrasyonu sağlamak ve serbest ticareti teşvik etmek amacıyla oluşturulmuştur. Avrupa'da, rekabet hukukunun kökenleri, serbest piyasa ekonomisinin inşa edilmesine yönelik olarak atılmıştır. AB'nin hukukî yapısında, rekabetin korunması, serbest ticaretin teşvik edilmesi ve damping gibi rekabeti bozan eylemlere karşı düzenlemeler oluşturulmuştur[43].

AB, bu düzenlemelerle yalnızca iç pazarı değil, aynı zamanda dış ticaret ilişkilerini de düzenleyerek, serbest rekabeti teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Türkiye'de ise, Roma Hukuku geleneği ve Osmanlı İmparatorluğu'nun hukuk anlayışı, hukuk sisteminin temellerini oluşturmuş ve bu temelden hareketle modern hukuk düzeni şekillenmiştir. Türkiye'de ticaret ve rekabet hukuku, daha çok yerli sanayinin korunması ve ekonomik bağımsızlığın sağlanması hedefleri doğrultusunda gelişmektedir. Bu çerçevede, damping gibi dış ticaretin zarar görmesine yol açacak uygulamalara karşı daha katı ve korumacı düzenlemeler getirilmiştir. Türkiye'de dampingle mücadele, özellikle yerli üreticiyi dış rekabete karşı korumaya yönelik daha merkeziyetçi bir yaklaşım benimsemektedir.

Avrupa Birliği'nin ekonomik politikaları, özellikle ortak pazar fikri etrafında şekillenmektedir. AB içindeki ticaretin serbestleşmesi, ticaret engellerinin kaldırılması ve rekabetin teşvik edilmesi amacıyla 1957 yılında Roma Antlaşması ile hukukî bir zemin oluşturulmuştur. AB, zamanla rekabet hukukunu daha da güçlendirerek, dış ticarette rekabetçi ortamı koruyabilmek adına damping gibi fiyat manipülasyonlarına karşı etkili tedbirler geliştirmiştir[44]. AB, dış ticaretin düzenlenmesinde, rekabetin engellenmesi ve serbest ticaretin önündeki her türlü engelin ortadan kaldırılması ilkesine dayanır. Bu

[43] DAVİSON, R. L., European Union Law and Policy on Competition, Cambridge University Press, 2002, s. 121-123.
[44] European Union, (2021). "Single Market and Its Impact on Economic Growth", European Commission, Brussels.

kapsamda, AB Komisyonu, damping yapan firmalara karşı damping tedbirleri uygulamakta ve gümrük vergilerini artırarak dış rekabeti denetlemektedir.

Bu doğrultuda, AB'nin rekabet politikaları, damping gibi haksız rekabet uygulamalarına karşı daha katı ve düzenleyici bir yaklaşımla mücadele ederken, aynı zamanda iç pazarda serbest piyasa ve rekabetin korunması hedefi güdülmektedir. Özellikle, AB ülkeleri arasında ticaretin engelsiz bir şekilde gerçekleşmesi, dış ticaretteki damping uygulamalarını önlemek adına belirli gümrük vergileri ve piyasa denetimleri getirilmiştir[45].

Nitekim son dönemde ABD ile Çin arasında yaşanan ticaret gerilimlerinde damping soruşturmalarının yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda jeopolitik bir baskı aracı olarak kullanıldığı gözlemlenmektedir. Bu yönüyle damping, klasik anlamının ötesine geçerek bir dış politika aracı hâline de gelmiştir.

A. GATT ÖNCESİ DURUM

DTÖ Anlaşmasına giden süreçte, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) 30 Ekim 1947 yılında 23 ülke tarafından imzalanan ve 1 Ocak 1948 tarihinde yürürlüğe giren bir anlaşmadır. Ancak bu kuruluşun öncesinde 1920 ve 1930'lu yıllara kısaca bir göz atılmasında yarar görülmektedir. İkinci Dünya Savaşından tüm ülkeler hem ekonomik hem de siyasi açıdan bir gerilemeye maruz kalarak büyük zarar görmüştür. Bu itibarla, Amerika Birleşik Devletlerinin girişimiyle ekonomik işbirliklerinin oluşturulması ve geliştirilmesi için ilk adımlar atılmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında tüm ülkelerce uygulanan düşük tarife oranları İkinci Dünya Savaşı ile birlikte durma aşamasına gelmiş ve dünya ticareti bu durumdan olumsuz etkilenmiştir.

İlk olarak 1927 yılında Dünya Ekonomi Konferansı toplanmıştır. Konferansta tarife düzeyleri tartışılmış, en çok kayrılan ülke kuralı ve gümrük değerini belirleme gibi konular ele alınmıştır[46].

1929 yılında gerçekleşen Büyük Buhran'ın sonucunda ülkelerin ekonomik ve ticarî yönden yapılan toparlanma girişimleri tekrar başarısız olmuş, ABD kendisine komşu ülkeleri zarara

[45] European Commission, Anti-Dumping Measures in the EU, European Union Law, 2020, Brussels.
[46] League of Nations, World Economic Conference: Proceedings of the Conference League of Nations Publications, Geneva, 1927.

sokma politikalarının neden olduğu ticaret engelleri ile birlikte ilerleyen yıllarda ticaret uygulamaları daha da fazla gerilemiştir[47].

Damping konusunda Kanada 1904 yılında ilk iç mevzuat düzenlemesini yapmıştır. Daha sonra Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, Güney Afrika, Japonya, Fransa ve Yeni Zelanda ile Birleşik Krallık gibi ülkeler de anti damping kurallarını uygulamaya başlamışlardır.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya ekonomisini düzeltmek istemiş ve bu uygulamalarının temel nedeninin dampingli ihracat politikaları oluşturmuştur. Damping önlemleri 1980'li yıllara kadar çok sık uygulanmamıştır. Ayrıca GATT tarafından anti damping yaptırımları ile ilgili kayıtların tutulmasına ilişkin herhangi bir karar alınmadığından, alınan önlemlere dair bilinen bir kayıt da bulunmamaktadır[48].

B. GATT DÖNEMİ

GATT, kararname ile imzalanan bir uluslararası ticaret anlaşmasıdır. GATT bir kuruluş değildir ve taraf ülkelerin dâhil olduğu bir anlaşmadır.

GATT 1947 dönemi ile uluslararası ticarette meydana gelen anlaşmazlıklar bir sistem içerisinde gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde ülkeler arasında oluşan uyuşmazlıklar Konsey Başkanı tarafından karara bağlanmıştır. Sonraki yıllar içerisinde üye ülkeleri temsil edilen temsilciler ile çalışma grupları düzenlenmiş ve uyuşmazlıklar temsilciler vasıtasıyla çözülmeye başlanmıştır. İlerleyen süreçte çalışma gruplarının yerine paneller yapılmaya başlanmış. Panellerde bağımsız uzmanlar yer almış ve bu uzmanlar genelde uyuşmazlıkta herhangi bir tarafı temsil etmeyen üç ya da beş kişiden teşekkül etmiştir. Kararın süreci açısından taraf ülkelerin alınan karara ve Panel tarafından hazırlanan rapora onay vermesi önem arz etmiştir. Öte yandan uzmanlar tarafından hazırlanan raporların geçerlilik kazanabilmesi için Konsey tarafından onaylanması gerekmiş olup böylece ülkeler açısından bağlayıcı bir nitelik kazandırmış olmaktadır[49].

[47] Dirikkan, s. 53.
[48] FİNGER, J. Michael, Antidumping: How it works and who gets hurt. University of Michigan Press, Michigan, 1993, s. 57.
[49] Jackson, (World Trading), s. 125.

Panellerde taraf olan ülke temsilcilerinin bulunması ve bazı zamanlarda uyuşmazlıklar konusunda anlaşmaya varılamaması nedeniyle çözüm mekanizması olarak yer alan panellerin işlerliğine karşı bir güvensizlik oluşması üzerine alternatif çözüm yöntemleri arayışına gidildiği görülmüştür[50].

1. GATT'ın Taraf Ülkelere Sağladığı Yetkiler

- Dampinge uygulamalarına karşı anti damping vergisi uygulama yetkisi verilmiştir.
- İhracat subvansiyonlarına kârşı ithalatçı ülkenin telafi edici vergi uygulama hakkı verilmiştir.
- Engellerin kaldırılması ve uluslararası ticaretin kural ve disiplinlere dayandırılmıştır.
- Görüşmelerde "karşılıklı ödün" (reciprocity) ilkesi benimsenmiştir.
- Miktar kısıtlamaları yerine tarifeler yoluyla koruma sağlanmıştır.
- Öngörülebilir ve şeffaf ve bir ticaret sistemi oluşturulması amaçlanmıştır.
- Tarifeler yapılmış ve zaman içinde aşağı çekilmiştir.
- Ticaretin serbestleştirilmesi amaçlanmıştır.
- Tokyo Görüşmelerinde Anti Damping Kodu ve Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Vergiler Kodu benimsenmiştir.

GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) müzakereleri, 1947 yılında Cenevre'de yapılan ilk toplantı ile başlamış ve bu toplantı sonucunda taraf ülkeler arasında çok taraflı bir ticaret anlaşması imzalanmıştır. Bu müzakere süreci, 1994 yılında gerçekleştirilen ve "Uruguay Round" olarak adlandırılan son tur ile tamamlanmış; ardından 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization - WTO) resmen kurulmuştur. GATT süreci boyunca yapılan görüşmelerde, özellikle anti damping vergileri ve haksız rekabetin önlenmesine yönelik düzenlemeler önemli bir yer tutmuştur. Bu bağlamda, taraf

[50] T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü. ―Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ile Dışişleri ve Plan ve Bütçe Komisyonları Raporları, (1/800).‖ S. B.02.0KKG/101-760/05770, 22/12/1994, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c078/tbmm19078072ss0760.pdf (E.T.: 01.11.2023).

ülkeler kendi iç hukuklarında damping karşıtı düzenlemelere gitmiş ve böylece çok taraflı ticaret anlaşmalarının etkin biçimde uygulanması mümkün hâle gelmiştir[51].

GATT MÜZAKERELERİ

Toplantı	Tarihi
1. İlk Konferans-Cenevre, İsviçre	1947
2. İkinci Konferans-Annecy, Fransa	1949
3. Üçüncü Konferans-Torquay, İngiltere	1950-1951
4. Dördüncü Konferans-Cenevre, İsviçre	1955-1956
5. Dillon Görüşmeleri-Cenvere, İsviçre	1961-1962
6. Kennedy Görüşmeleri-Cenevre, İsviçre	1964-1967
7. Tokyo Görüşmeleri-Cenevre, İsviçre	1974-1979
8. Uruguay Görüşmeleri-Punta del Este, Uruguay	1986-1994

Şekil 1.1. Müzâkereler

a. Kennedy Görüşmeleri

Kennedy görüşmeleri 1963'te başlamıştır. Görüşmelerin sonunda anti damping alanında büyük bir adım atılmış ve 30 Haziran 1967 tarihinde GATT VI. maddesinin uygulanmasına

[51] John H. Jackson, The World Trading System: Law and Policy of International Economic Relations (World Trading), MIT Press, 1997, s. 125-134; WTO, Understanding the WTO: Basics – The Uruguay Round, wto.org (E.T. 03.03.2023)

yönelik uluslararası nitelikte bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Anti Damping Kodu da düzenlenmiştir. 30 Haziran 1967'de imzalanan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının VI. Maddesinin Uygulanması Hakkında Anlaşma (Antidamping Kodu) ile kod, 1 Temmuz 1968 yürürlüğe girmiştir. Kod, zararın belirlenmesi ve dampingin tespiti açısından dikkate alınacak kriterleri ihtiva etmektedir. Ancak Kod ile damping önlemlerine ilişkin herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Üye ülkeler Kod'un 14 üncü maddesi ile birlikte kendi iç mevzuatlarını da kodda yer alan hükümlere göre düzenlemişlerdir.

GATT VI. maddesi ile birlikte Avrupa Birliği üye ülkeleri iç mevzuat düzenlemesi yapmış, buna karşın Amerika Birleşik Devletleri ile Kanada vd. ülkeler herhangi bir düzenleme yapmaksızın uygulamalarına devam etmiştir. Ayrıca söz konusu uygulamanın izlenmesi açısından Anti Damping Uygulamalar Hakkında Geçici Komitesi kurulmuştur. Kurulan komite Tokyo Round'daki yapılan görüşmeleri de etkilemiştir[52].

b. Tokyo Görüşmeleri

1967 tarihli Kod ile zarar ve illiyet bağının kapsamı tam anlaşılamadığı ve uygulanabilir olmadığı için anti damping kodunun tekrar revize edilmesi yönünde görüşmeler yapılmış ve 1974 ile 1979 yılları arasında gerçekleştirilen müzakereler sonucunda Tokyo görüşmeleri düzenlenmiş ve bu kapsamda geliştirilen Anti Damping Kodu, 17 Aralık 1979 tarihinde imzalanarak 1 Ocak 1980 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu düzenleme ile anti damping ve telafi edici vergilere ilişkin yeni hükümler getirilmiş; özellikle damping veya sübvansiyon nedeniyle ithalatçı ülkenin iç piyasasında zararın oluşması durumunda, anti damping vergisi uygulanabileceği açıkça hükme bağlanmıştır. Ayrıca, zarar ile damping arasında bir illiyet bağının kurulması zorunlu hale getirilmiş ve 'önemli zarar' kriteri doğrultusunda vergilendirme ilkesi korunmuştur. Bu düzenleme ile birlikte soruşturma süreçlerinde şeffaflığın artırılması ve yayımlanmasının zorunlu hâle getirilmesi de öngörülmüştür[53]. Kısaca, Kennedy ve Tokyo görüşmelerinde genellikle tarife ve tarife dışı

[52] World Trade Organization. (1994). Agreement on Implementation of Article VI of the GATT 1994 (Anti-Dumping Agreement). Retrieved from https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/19-adp_01_e.htm (E.T. 16.02.204)
[53] World Trade Organization. (1995). The Results of the Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations: The Legal Texts. Geneva: WTO.

engeller ile GATT kurallarının uygulanmasına ilişkin sorunlar tartışılmış ve çözümleri aranmıştır[54].

c. Uruguay Görüşmeleri

Tokyo görüşmeleri olarak adlandırılan müzakerede düzenlenen Kod bazı konularda yeterli olmaması üzerine 1986 yılında başlayıp 15 Nisan 1994 tarihine biten Uruguay görüşmeleri ile biten görüşmelerin söz konusu kod tekrar gözden geçirilmiş ve sonucunda yeni bir kod imzalanmıştır. Bu kod, 1994 tarihli Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının VI. Maddesinin Uygulanması Hakkında Anlaşma olarak da adlandırılmaktadır. Söz konusu anlaşmada damping marjı, zararın belirlenmesi ve dampinge ilişkin idari işlemlere karşı başvuru yolları düzenlenmiştir. Ayrıca yurt içi satışlar ile soruşturma yapacak makamları bağlayıcı 'de minimis kuralı[55]' ve taraflar arasında yer alan bağlantı konularına ilişkin detaylı açıklama ve düzenlemeler yapılmıştır.

Bu kapsamda; söz konusu anlaşma ile zarar için gerekli olan unsurlara ilişkin detaya yer verilmiş, ayrıca yerli sanayinin tanımı yapılmış, dampingin tespit edilmesi, dampingin tespiti hâlinde dampinge karşı soruşturmanın başlatılması süreci, soruşturmanın yürütülmesi gibi konulara da yer verilmiştir. Ayrıca, dampinge karşı vergilerin tahsil edilmesi ve bu durumun uygulanması süreci hakkında detaylı düzenlemelerde yer almış ve soruşturma sürecini yürütecek kuruluşlar ile süreç hakkında bilgiler de yer verildiği görülmektedir.

Anlaşmaya taraf ülkelere ayrımcılık yapmama ilkesi[56] uyarınca ve aynı şekilde muamele edilmesi yönünde düzenlenmesi uygulama yönünden sakıncalara neden olabilmesinden hareketle bu bağlamda GATT Genel İstisnalar başlıklı 20 nci maddesi ve Güvenlik İstisnaları 21 inci maddesinde istisnalar düzenlendiği görülmektedir. Dampinge karşı dava açılması, Anti Damping Anlaşması ile Sübvansiyon ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması her ülkeye farklı uygulanması, GATT'ta yer alan en çok kayrılan ülke ve ulusal işlem kurallarından farklılık arz etmektedir[57].

---

[54] Yıldız, s. 11.
[55] Hoşgörülebilirlik doktrini olarak da ifade edilen, rekabet üzerindeki etkisi hissedilmeyecek kadar az olan, çok küçük işletmeler arasındaki anlaşmaların yasaklama dışında tutulmasına "de minimis" kuralı denilmektedir
[56] Ayrımcılık gözetmeme ilkesi temelinde AB'nin rekabet politikası oluşmuştur. Rekabeti bozan durumlar (Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Anlaşmanın (ABİDA) 105 inci ve 106 ncı maddelerinde tanımlanmıştır.
[57] Jackson, (World Trading), s. 30.

Anti Damping Anlaşması, eskisine nazaran daha detaylı düzenlemeleri ihtiva etmektedir. Anlaşmanın 2 nci maddesinde dampingin unsurlarına yer verilmiş, benzer ürünün karşılaştırılan fiyatından daha düşük bir fiyatla ihraç edilmesinden bahsedilmektedir. Bu bağlamda bir ürünün ihraç fiyatının maliyetinde idari, satış, genel giderlerin söz konusu olduğu ve üzerine belli bir kârın eklenmesiyle ihraç fiyatı bulunmaktadır. Söz konusu giderler ve kâr ile hesaplanan fiyat damping marjını oluşturduğu belirtilmektedir. Mezkûr maddede giderler ile birlikte marjın hesaplanmasına esas oluşturan koşulları da eklemiştir. Bu bağlamda normal değer, maliyet ile ihraç fiyatının belirlenmesine de yer verilmiştir[58].

Anlaşmanın 3 üncü maddesinde ise zararın tespiti, delillendirilmesi ile soruşturma sürecine de değinildiği görülmektedir. Dampingli ihracat neticesinde gerçekleşen ürünün yurtiçi piyasasından ve ilgili üretim dalında meydana gelen fiyat azalması ile firmanın zararı meydana gelmektedir. Söz konusu zarar, aynı zamanda nakit akışı, stoklarda ve istihdamda azalma, büyümenin gerilemesi gibi birçok ekonomik faktörlere dayanabilmektedir. Dampingli ithalat sonucunda gerçekleşen zarar arasında illiyet bağının bulunması gerekir. Bu bağlamda bir tek zararın bulunması yeterli olmamaktadır, tüm bu unsurlar bir arada bulunmalı ve buna göre dış ticarette dampingli ihracat nedeniyle yaptırımlar uygulanmaktadır[59].

Uruguay Turu ile birlikte GATT Anlaşmazlıkların Hâlli Kural ve Usûlleri Hakkında Mutabakat Metin (AHMM) kabul edilmiştir. DTÖ Kuruluş Anlaşmasının eki niteliğinde olan bu anlaşmanın, 3 üncü maddesinde AHMM'nin DTÖ'yü yönlendireceği ifade edilmiştir. Anlaşmanın 4 üncü maddesinde ise Genel Konseye yer verilmiştir, Genel Konsey üye ülke temsilcilerinden oluşmaktadır. Genel Konsey, AHMM'de Anlaşmazlıkların Hâlli Organı (AHO) sıfatıyla görevini icra etmekte ve soruşturmayı yürütmekle görevli olup paneller aracılığıyla anlaşmazlıkların çözülmesi görevini ifa edeceği belirtilmektedir[60].

2. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)

Ticaret Politikaları ve Gümrük Tarifeleri (GATT) müzakereleri kapsamında II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası düzeyde önemini daha da artırmıştır. Bu kapsamda 1944 yılının Temmuz ayında gerçekleştirilen Bretton Woods Konferansı ile başlayan

[58] GÜLTEKİN, Sadettin, Dış Ticarette Haksız Rekabet: Damping, Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi, Ankara Barosu, C. 10, S. 2010/1, 2010, s. 15.
[59] Gültekin, s. 14.
[60] GATT, Agreement Establichin The World Trade Organization, Article 4.

müzakerelerin sonunda Dünya Bankası (World Bank) ve Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund-IMF) kurulmuştur. Ancak, anılan Konferansta ticarete ilişkin müzakere yapılmamış, yalnızca Banka ve Fon'un kurulmasına dair karar alınmıştır. Daha sonra devletler tarafından konulan gümrük vergilerinin ve ticarete yönelik getirilen diğer engellerinin artırılmasının amaçlanması ile birlikte 1947'ta Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması (General Agreement on Tariffs and Trade GATT) hazırlanmış ve 1948 yılında yürürlüğe konmuştur[61]. Ancak, başta sekiz ülke uygulamayı sürdürmüş ve öncelikle Anlaşmanın Birinci ve Üçüncü Bölümlerini uygulamıştır. İkinci Bölümü bir süre uygulama dışı bırakmış ve kendi ülkelerinde yer alan düzenlemeleri uygulamaya devam ettirmiştir. Bunun haricinde, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından müzakerelere konu olacak uluslararası düzeyde bir ticaret örgütü teşekkülünün sağlanması yönünde öneri getirilmiş ve Bretton Woods müzakerelerinin başlamasından yaklaşık dört yıl sonra 1948 yılında yapılan müzakereler sonucunda ABD tarafından kabul görmeyen, ancak diğer ülkelerce imzalanan Havana Anlaşması ile birlikte Uluslararası Ticaret Örgütü (International Trade Organization (ITO) kuruluşu anlaşması imzalanmış, ancak ABD bu anlaşmayı desteklememiş ve uygulamaya koymamıştır.

ITO'nun uygulama alanı bulamaması nedeniyle GATT uzun bir süre uluslararası düzeyde ticareti düzenleyen tek çok taraflı anlaşma olarak yürürlükte kalmıştır. 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütünün kurulması[62] ile birlikte, GATT 1947 metni DTÖ çerçevesinde güncellenmiş ve 'GATT 1994' adı altında çok taraflı ticaret sisteminin temel belgelerinden biri hâline gelmiştir[63].

[61] GATT'ın Kuruluşu:
- Ticaretin sürdürebilir barışın motoru olması hedefiyle
- 1948 yılı 23 kurucu üye
- Hukuken bağlayıcılığı olmayan anlaşmazlıkların hâlli mekanizması
- Ticaret müzakereleri turları

[62] 1 Ocak 1995 tarihinde kuruldu, bugün 164 üyesi vardır (2024 başında düzenlenen BK13'te Komorlar ve Timor Leste'nin katılımı onaylanmıştır, hukukî süreç tamamlandığında 166 üye olmuştur.)
- Daha ayrıntılı düzenlenen kurallar (Tarım dâhil mal ticaretinin yanı sıra hizmet ticareti ve fikri mülkiyet hakları gibi alanları kapsamaktadır.)
- Ayrımcılık yapmama (MFN ve ulusal muamele), daha açık ve öngörülebilir ticaret (tarife dışı engellerin kaldırılması, tarifelerin bağlanması ve indirime tâbi tutulması, miktar kısıtlamalarının kaldırılması), şeffaflık (bildirimler, TPRM), özel ve lehte muamele,
- Bağlayıcı Anlaşmazlıkların Hâlli Mekanizması yer almaktadır.

[63] TELLİ, S., Devletler Hukuku Açısından Uluslararası Ticaret ve Kurumsallaşması, Ankara 1991, s. 65-72.

DTÖ Kuruluş Anlaşması, GATT'ın nihai senet şeklinde görünür halidir[64]. GATT 1994, Kuruluş Anlaşmasının 1A ekinde ilk anlaşma olarak yer almıştır. GATT 1947, DTÖ'nün kuruluşuna kadar geçen sürede yürürlükte olan bir anlaşma olup DTÖ'nün kuruluşunun gerçekleştirilmesi ile birlikte GATT 1994 adını almış ve GATT 1947, GATT 1994'ün içinde varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Ancak DTÖ Kuruluş Anlaşması'nda, GATT 1947 ile 1994'ün birbirinden bağımsız olduğu, ancak aynı zamanda DTÖ Anlaşması'nın bir parçası olarak varlığını sürdürdüğü belirtilmiştir[65].

GATT'a üye olan devletler tarafından imzalanan anlaşma ile GATT'ı uluslararası bir örgüte dönüşmesine dair karar alınmıştır. Bununla birlikte nihai senediin cüzünü oluşturan DTÖ Kuruluş Anlaşması ile DTÖ kesin olarak bir tüzel kişilik kazanmıştır. Nihai senedin bir cüzü niteliğinde olan DTÖ Kuruluş Anlaşması birtakım hukukî metinleri de içermektedir. Bu kapsamda Anlaşmanın II.2 inci maddesinde Anlaşmanın 1., 2. ve 3 eklerinin hepsini kapsar bir nitelikte olduğu ve mütemmim cüzü şeklinde kabul edildiği hüküm altına alınmıştır. Böylelikle anlaşma tek taahhüt ilkesi şeklinde kabul görmüştür[66]. Tek taahhüt ilkesi ile Anlaşmaya taraf olan devletlerin, Anlaşmanın eklerine de taraf olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu ilkenin istisnasını ise çoklu ticaret anlaşmaları oluşturmaktadır. Bu

[64] NİHAİ SENET:
-DTÖ'yü Kuran Anlaşma (Marakeş Anlaşması)
• EK 1A - Mal Ticaretine İlişkin Anlaşmalar (GATT 94)
- Tarım Anlaşması -Sağlık Önlemleri Anlaşması
- Tekstil ve Giyim Anlaşması - Ticarette Teknik Engeller Anlaşması
- Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri Anlaşması - Anti damping Anlaşması
- Gümrük Kıymetinin Belirlenmesi Anlaşması - Sevk Öncesi İnceleme Anlaşması
- Menşe Kuralları Anlaşması - İthalat Lisansları Anlaşması
- Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması - Korunma Önlemleri Anlaşması
- Ticaretin Kolaylaştırılması Anlaşması
• EK 1B - Hizmetler Ticareti Genel Anlaşması (GATS)
• EK 1C - Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPS)
• EK 2 - Anlaşmazlıkların Hâlli Kural ve Prosedürlerine İlişkin Mutabakat Metni
• EK 3 - Ticaret Politikalarının Gözden Geçirilmesi (TPRM)
• EK 4 - Çoklu Anlaşmalar

[65] GATT 1947'nin hükümleri aynen GATT 1994 içerisinde de yer aldığından hem çeşitli DTÖ anlaşmaları içerisinde hem de uygulamada GATT 1947'nin bir hükmüne atıfta bulunulurken GATT 1994 ibaresi kullanılmaktadır.

[66] Tek taahhüt ilkesi hakkında ayrıntılı bilgi için Susan M. HAINSWORTH, The World Trade Organization and the Evolution of International Economic Law, York University, Canada, 1997, s. 146-153.
SCHOTT, Jeffrey, "Châllenges Facing the World Trade Organization", (Jeffrey SCHOTT, , The World Trading System: Châllenges Ahead, Washington, D.C. 1996), s. 3; E. Ulrich PETERSMANN, "International Trade Law and the GATT/WTO Dispute Settlement System 1948-1996: An Introduction", PETERSMANN, E. Ulrich, International Trade Law and the GATT/WTO Dispute Settlement System, London-The Hague-Boston 1997, s. 13. Bu terim Temyiz Organı tarafından da kullanılmıştır (*Brazil – Desiccated Coconut*, WT/DS22/ApB/R, s. 14).

kapsamda Anlaşmanın II.3 üncü maddesine göre 4 üncü ekte yer alan anlaşmaların sadece bu anlaşmaları imzalamış olan DTÖ üyeleri için geçerli olacağını hükme bağlamıştır[67].

DTÖ, Kuruluş Anlaşması ile birlikte III üncü maddesinde işlevlerine yer vermiştir. Tüm üye devletlerinin temsilcilerinin yer aldığı bir Bakanlar Konferansı bulunmakta ve Konferans, karar organı olarak görevini icra etmektedir. DTÖ'nün kurumsal yapısını oluşturan Bakanlar Konferansı; Genel Konsey, Ticaret Politikalarını Gözden Geçirme Organı ve Anlaşmazlıkların Hâlli Organı olmak üzere üç organa ayrılmaktadır. Temsilcilerden oluşan Genel Konsey, yürütme organı şeklinde işlemler yapmaktadır. Diğer bir organı ise Anlaşmazlıkların Hâlli Organı teşekkül etmektedir.

DTÖ KURUMSAL YAPISI

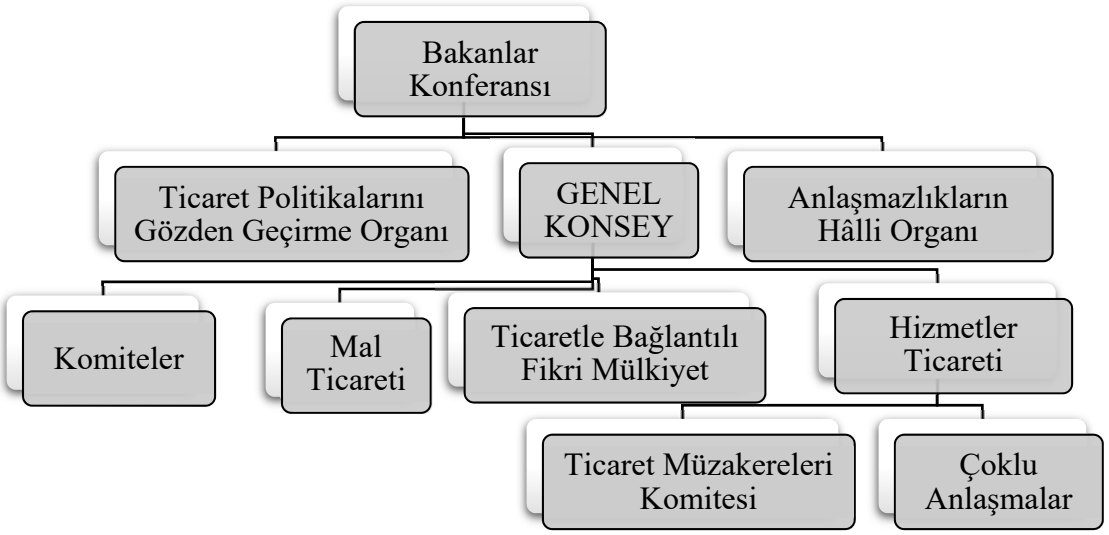

Şekil 1.2. DTÖ Kurumsal Yapısı

[67] Anlaşmanın 4 üncü ekinde DTÖ Kuruluş Anlaşması'nın ekinde dört adet çoklu ticaret anlaşması yer almaktadır. Bu kapsamda; Sivil Uçak Ticaretine Dair Anlaşma, Hükûmet Alımlarına Dair Anlaşma, Uluslararası Süt Ürünleri Anlaşması ve Uluslararası Sığır Eti Anlaşması'dır. Uluslararası Süt Ürünleri Anlaşması ve Uluslararası Sığır Eti Anlaşması, 1997 yılı sonunda yürürlükten kalkmış olup, hâlen yalnız Sivil Uçak Ticaretine Dair Anlaşma ve Hükûmet Alımlarına Dair Anlaşmalar yer almaktadır.

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), dünya ticaretini düzenleyen ve 164 üye ülkeye sahip olan uluslararası bir kuruluştur. Örgüt, çok taraflı ticaret anlaşmalarının müzakeresine yönelik çerçeveyi belirlemekte ve ticarî anlaşmazlıkların çözümünde bağlayıcı kurallar uygulamaktadır. AB üye ülkeleri ise DTÖ nezdinde genellikle Avrupa Komisyonu aracılığıyla ortak bir şekilde temsil edilmektedir.

Adil olmayan ticarî uygulamalarla mücadele konusunda DTÖ üyeleri, örgütün anlaşmazlıkların çözümünü kolaylaştıran prosedürlerini takip etmeyi kabul etmiştir. DTÖ kuralları, bir ülkenin başka bir pazarda ürünlerini yapay olarak düşük fiyatlarla satması durumunda alınabilecek önlemleri ve izlenmesi gereken süreci açıkça ortaya koymaktadır[68].

Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organisation (WTO)) tarım sektörü hariç, ticarette damping yöntemlerini kapsamaktadır. Dış ticarette gümrük vergileri genellikle damping önlemi olarak uygulanmaktadır. Damping ve zarar marjı ile, damping şüphesi profesyonelce kontrol edilmekte ve gerektiğinde bunun doğrulanması gerekmektedir. Öte yandan, anti damping vergisi yüzde olarak ifade edilen iki rakamdan en düşük olanı kadar alınabilmektedir[69].

GATT müzakereleri döneminde anlaşma ile ilgili olarak üzerinde üye ülkeler tarafından çok fazla düzenleme yapılmasına gidilmiştir. 1947-1994 yılları arasında sekiz defa görüşme gerçekleştirilmiş ve bu süre zarfında sekizinci tur olan Uruguay Turu ile anlaşmanın son halini almıştır[70]. Uruguay Görüşmelerinin bir diğer sonucu da DTÖ'nün kurulması olmuş ve bu turda alınan karar ile birlikte DTÖ 1995 yılında faaliyetlerini yürütmeye başlamıştır.

Görüşmeler kapsamında birçok alanı ilgilendiren konular ele alınmış ve bazı sonuçlar elde edilmiştir. Bunlar; sanayi malları üzerindeki gümrük tarifeleri, gönüllü ihracat kısıtlamaları, az gelişmiş ülkelere bağlayıcı tarife indirimleri, tarımla ilgili taahhütleri, tekstil ve giyim sektörü, hizmetler ticareti, sınai ve fikri mülkiyet hakları, kural dışı olarak belirli durumlarda

[68] ASLAN, Nurdan/YAMAN, Ayşenur, Türkiye'nin Uluslararası Ticarette Uyguladığı ve Karşılaştığı Anti damping Vergileri Üzerine Bir İnceleme, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7 (2), Ekim 2020, s. 238-256.
[69]https://www.it-business.de/was-ist-dumping-a-864064/#:~:text=In%20der%20Regel%20erhofft%20sich,auch%20im%20Steuer%2D%20und%20Lohnbereich.&text=Wenn%20zum%20Dumpingpreis%20verkauft%20wird,die%20niedrigen%20Preise%20freuen%20kann. (E.T. 09.09.2023)
[70] Aslan/Yaman, s. 240.

uygulanabilecek miktar kısıtlamaları, ticaret politikalarının gözden geçirme mekanizması (TPRM)[71], ticaretle ilişkili yatırım önlemleri olmak üzere birçok konuda anlaşmanın kapsamı genişletilmiştir[72].

DTÖ ile birlikte üye ülkeler tarafından imzalanarak karara konulan Kuruluş Anlaşması ile Ticaret Anlaşması ve diğer düzenlemeleri de kapsamıştır. Bu anlaşma ile yer alan düzenlemeler, GATT'ta yer alan anlaşmadan daha detaylı ve kapsamlı şekilde gerçekleşmiş, ayrıca, yaptırım gücüne de daha etkin bir işlerlik kazandırılmıştır. Gerçekleştirilen görüşmelerde GATT 1947 sözleşmesinde çeşitli değişikler yapılmış ve bu şekilde oluşan GATT 1994 yürürlüğe giren tüm anlaşma ve uygulamalar aynı şekilde DTÖ bünyesine yer almıştır. Bu nedenle bu anlaşmaya, literatürde GATT 1994 ya da GATT 94 de denilmektedir[73].

DTÖ ile GATT kıyaslanması sonucunda, DTÖ'nün çok daha geniş bir kapsama ve sorumluluğa sahip olduğu, DTÖ'nün amaçlarının arasında üye ülkelere ilişkin incelemeler yapılması gibi hükümler yer almaktadır. Uygulamada gelecekte oluşabilecek uyuşmazlık ve sorunlara ilişkin ikili önlemler alınmasından ziyade uyuşmazlıkların çok taraflı mekanizmalarla çözülmesini sağlanması amaçlanmıştır[74].

Bu amaçla, uluslararası ticarette DTÖ anlaşmasına aykırılık oluşturduğu gerekçesiyle açılan damping soruşturmaları, diğer soruşturmalarda olduğu gibi, Anlaşmazlıkların Hâlli Mekanizması ile yürütülmektedir[75]. Söz konusu mekanizma DTÖ Anlaşması ekinde yer verilen Anlaşmazlıkların Hâlli Kural ve Usûlleri Hakkındaki Mutabakat Metni (AHMM) ile oluşturulmuştur. AHMM, üye devletler arasında DTÖ anlaşması ve ekinde yer alan anlaşmaların uygulanması veya yorumlanması sebebiyle çıkabilecek uyuşmazlıkların çözümlenmesi amacıyla düzenlenmiştir[76].

[71] Third Party Risk Management (TPRM) olarak üçüncü taraf risklerinin yönetimi ifade etmektedir.
[72] World Trade Organization, The Results of the Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations: The Legal Texts, Geneva, 1995, s. 10–15.
[73] SEYİDOGLU, Halil, Uluslararası İktisat, İstanbul, 2013, s. 226.
[74] SARIBEYOĞLU, Meltem, Dünya Ticaret Örgütü Gümrük Birliği ve Türkiye, İstanbul, 2010, s. 82.
[75]https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/cok-tarafli-ve-bolgesel-iliskiler/cok-tarafli-iliskiler/dunya-ticaret-orgutu-dto (E.T. 09.09.2023)
[76]https://ticaret.gov.tr/data/5c1cdf5913b8761fc0cf270d/08.Anla%C5%9Fmazl%C4%B1klar%C4%B1n%20Hâlli%20Mekanizmas%C4%B1.doc (E.T. 09.09.2023)

a. Anlaşmazlıkların Hâlli

Damping uygulamaları sadece iç hukuk sistemlerinde değil, aynı zamanda uluslararası düzeyde de denetime tâbidir. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) bünyesindeki Uyuşmazlıkların Hâlli Organı (Dispute Settlement Body-DSB), devletler arası damping ihtilaflarında yetkilidir.

DTÖ'ye üye devletlerarasında yaşanan hukukî uyuşmazlıklara ilişkin usûl kuralların düzenlendiği yer Anlaşmazlıkların Hâlli Organıdır. Bu süreci düzenleyen DTÖ kuralları bulunmaktadır. Usûl kuralları Anlaşmanın 2 numaralı ekinde yer almaktadır. Bu metne Anlaşmazlıkların Hâlline Dair Mutabakat Metni (AHMM) denilmektedir. Söz konusu metin, aynı zamanda Kuruluş Anlaşmasının da bir cüzü niteliğindedir. Burada tek taahhüt ilkesi yine karşımıza çıkmaktadır.

Örneğin, Avrupa Birliği'nin Çin menşeli ayakkabılara uyguladığı anti damping vergileri, Çin tarafından Dünya Ticaret Örgütü'ne taşınmış ve DS405 sayılı davada Avrupa Birliği aleyhine karar verilmiştir. Buna karşılık, Türkiye'de DTÖ'nün denetim ve uyuşmazlık çözüm mekanizmaları henüz etkin bir şekilde kullanılmamaktadır. Bu durum, hem ulusal ticaret politikalarının geliştirilmesi hem de ihracatçıların uluslararası düzeyde korunması açısından önemli bir eksiklik teşkil etmektedir[77].

AHMM, DTÖ anlaşmaları yaşanan uyuşmazlıklara ilişkin anlaşmazlığın hâlli sürecine dair uygulanması gereken kurallardan teşekkül etmektedir. Bu kapsamda AHMM kuralları, uyuşmazlıklara ilişkin usûl kuralları olarak nitelenebilir ve uyuşmazlığın çözümü esnasında usûl kurallarından bahsederken AHMM'nin akla getirilmesi gerekmektedir.

Ayrıca, DTÖ kuralları ile genel kuralların yanı sıra anlaşmaların uygulanmasından kaynaklanan uyuşmazlıklara ilişkin özel hükümler de getirilmiştir. Bu hükümler AHMM'nin 2 numaralı ekinde liste hâlinde düzenlenmiştir[78]. Bu kapsamda, AHMM 1 inci maddesinin ikinci fıkrasına göre anlaşmalarda özel hükümlere yer verilmesi durumunda; özel hükümlerin genel hükümlere göre öncelikle uygulanması gerektiği aşikârdır. Hâl böyle olunca AHMM hükümleri ile 2 numaralı ekte yer alan özel hükümler arasında çözüme

[77] WTO Dispute Settlement Case DS405, European Union — Anti-Dumping Measures on Certain Footwear from China, Panel Report adopted on 22 February 2012.
[78] https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/historywto_e.pdf (E.T. 06.06.2024)

kavuşturulması gereken bir uyuşmazlığın bulunması hâlinde 2 numaralı ekin, yani özel hükümlere öncelikle başvurulması gerekecektir.

AHMM kapsamında yer alan anlaşmalar, metnin 1 numaralı ekinde yer almaktadır[79]. Bu anlaşmaların arasında Anti Damping Anlaşması ve Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması da yer almaktadır. Bunların haricinde GATT 1994'ün mal ticaretine ilişkin çok tarafları anlaşmalarının yanı sıra, yine diğer DTÖ anlaşmaları kapsamında tek taahhüt olarak nitelenen anlaşmalar da yer almaktadır.

b. DTÖ Anlaşmazlıkların Hâlli Mekanizması Süreçleri

Bir uyuşmazlığın çözümü için öncelikle danışma süreci bulunmaktadır. Bu süreç, en fazla 60 gün sürmektedir. Daha sonra bir panel kurulmakta ve burada Anlaşmazlıkların Hâlli Organının (AHO) 1 inci veya 2 nci toplantısı yapılmaktadır. Panelin kurulması sürecinde panel kuralları ve panelistin seçimi yapılmakta ve bu süreç de yirmi gün sürmekte, gerektiğinde bu süre on gün daha uzatılabilinmektedir. Panel oturumları da taraflarla iki, üçüncü kişilerle bir toplantı yapılmaktadır. Sonrasında yine panel kuralları ve panelistin seçimi yapılmakta, yapılan seçim sonucunda yapılan toplantılarda Panel Ara Raporu ve Taraf Yorumları yapılmakta, sonuçta Panel Raporu taraflara sunularak, 6 aylık bir süre verilerek cevaplandırılması istenmektedir. Daha sonra panel raporu yayımlanmakta ve AHO'ya sunulmakta taraflara 9 ila 12 aylık bir süre verilmektedir. Bu rapor temyiz edilebilir mahiyettedir. Temyiz ile birlikte Temyiz Organı tarafından yapılan inceleme hâlihazırda işlevsiz kalabilmektedir ve Organ tarafından sunulan Rapor yayımlanmakta ve 90 günlük bir süre verilmektedir. Bu süre sonrasında rapor otomatik olarak onaylanmış sayılmaktadır.

Diğer taraftan, Panel veya Temyiz Raporunun AHO'da onaylanması ile birlikte AHO Tavsiyelerine Uyum İşlemleri başlamaktadır. Bu durumda üç olasılık bulunmaktadır. Birincisi; aleyhine karar verilen tarafın karara uyum sağlaması, ikincisi; uyum süreçleri için

[79] Ek 1A:- Tarım Anlaşması -Sağlık Önlemleri Anlaşması
- Tekstil ve Giyim Anlaşması - Ticarette Teknik Engeller Anlaşması
- Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri Anlaşması - Anti damping Anlaşması
- Gümrük Kıymetinin Belirlenmesi Anlaşması - Sevk Öncesi İnceleme Anlaşması
- Menşe Kuralları Anlaşması - İthalat Lisansları Anlaşması
- Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması - Korunma Önlemleri Anlaşması
- Ticaretin Kolaylaştırılması Anlaşması

ayrı bir panel ya da temyiz sürecinin başlatılması ve sonuncusu ise; tazminat veya misilleme şeklinde karşı bir önlemin alınmasıdır[80].

DTÖ paneli önceden verilmiş olan bir temyiz veya panel kararını dikkate alabilmektedir. Sonuçta Temyiz Organı tarafından verilen kararlar yol gösterici niteliktedir ve panellerin vereceği kararlarda aynı konuya dair önceden bir kararın mevcudiyeti hâlinde esas alınması gerekebileceği ve bu yönde karar almasını kolaylaştırıcı etkide olduğu savunulabilinmektedir. Ayrıca, DTÖ kapsamında anlaşmazlıkların hâlli sürecinde birçok kararda Temyiz Organını ve panellerin kararlarının uyuşmazlıkların çözümü aşamasında verilen kararın verilmesinde anılan kararlara başvurulduğu birçok kararda tespit edilmiştir[81].

Temyiz ve panel kararları ışığında konuyla ilgili yapılan açıklamalar kapsamında, damping uygulaması ve anti damping vergisi kapsamında Temyiz ve panel kararlarına gerekli görülen yerlerde ve yeri geldiğinde örnekleme yoluyla da yer verilmektedir.

Ayrıca, DTÖ anlaşmaları özellikle de Anti Damping Anlaşması kapsamında verilen kararların sübvansiyon ile ilgili olan kısımlarında uygulama alanın olup olmadığına kısaca değinmek gerekmektedir.

Sübvansiyon ve Damping, ikisi de farklı anlaşmalarda düzenlenmiş ve Anti Damping Anlaşması ile Telafi Edici Tedbirlere yönelik farklı hükümler getirilmiştir. Her ne kadar düzenlemeler farklı olsa da her iki anlaşmada yer alan bazı maddeler birbiriyle aynı niteliktedir. Söz konusu benzerlik kapsamında her iki alanda verilmiş olan kararlar birbirine emsal oluşturabilmektedir[82].

Söz konusu emsal teşkil eden kararların uygulanması konusuna ilişkin DTÖ Bakanlar Deklarasyonunda[83] yer verilmiş, anti damping ve telafi edici tedbirler konularında

[80]https://www.istka.org.tr/media/131263/dt%C3%B6-t%C3%BCrkiye-nin-de-taraf-oldu%C4%9Fu-anla%C5%9Fmazl%C4%B1klar%C4%B1n-%C3%A7%C3%B6z%C3%BCm%C3%BC.pdf (E. T. 24.06.2024)

[81] Temyiz Organı kararı, US – Carbon Steel, WT/DS213. DTÖ panel ve Temyiz Organı kararlarının sonraki paneller ve Temyiz Organı için bağlayıcı olmamasına rağmen uygulamada gelecekteki kararlara dayanak teşkil ettikleri görüşü öğretide de dile getirilmiştir. ADRIAN, L. C., Precedent and Principles of WTO Panel Jurisprudence, Berkeley Journal of International Law, 1998, Volume 16., s. 195.

[82] Zedalis, s. 80.

[83] Declaration on Dispute Settlement Pursuant to the Agreement on Implementation of Article VI of the General Agreement on Tariffs and Trade or Part V of the Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, WORLD TRADE ORGANIZATION: The Legal Texts The Results of the Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations, Cambridge 1999, s. 397.

anlaşmazlıkların hâllinin çözümüne ilişkin Temyiz Organı ve panel kararlarının birbiriyle uyum içinde olması ve birbirine aykırılık teşkil etmemesi gerektiği ifade edilmiştir. DTÖ anlaşmalarının bu yönden esasında birbirinden farklı olmadığı ve sistematiğinin temelinin sağlam olduğu düşünülmektedir.

Mezkûr uygulama sadece Anti damping ve Sübvansiyon ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması ile birlikte Korunma Önlemleri Anlaşmasında gibi, diğer Anlaşmalara da uygulanacağı ve emsal teşkil edeceğine dair, konunun uygulanması ile ilgili birçok örnek karar bulunmaktadır. Örneğin; Temyiz Organı tarafından Korunma Önlemleri Anlaşması ile Anti damping Anlaşması arasında uygulanan illiyet bağına ait hükümlerinin benzer olmaması hâlinde bile Temyiz Organı ve panel kararlarının birbirine benzer şekilde uygulanması ve emsal oluşturabileceği yönünde karar verilmiştir[84].

c. Anlaşmazlıkların Hâlline Dair Mutabakat Metni (AHMM)

Anlaşmazlıklarla ilgili usûl kurallarını düzenleyen AHMM, DTÖ Kuruluş Anlaşmasının 2 numaralı ekinde yer alması, diğer taraftan, AHMM'nin kapsamına giren anlaşmalar, AHMM 1 numaralı ekinde sıralanarak, Antidamping Anlaşması da bu kapsamda değerlendirilmektedir.

DTÖ üyeleri arasında yer alan uyuşmazlıklarda AHMM'ye göre usûl hükümleri çerçevesinde çözümlenmesi belirli aşamalarla gerçekleşmektedir. Buna göre; DTÖ üyesinin diğer bir üyenin anlaşmalardan birini ihlâl ettiği yönünde iddiasının bulunması hâlinde AHMM 4 üncü maddesine göre danışma talebi yapılabilmektedir. Talep iletilen taraf 10 gün içinde cevap vermesi ve 30 gün içinde danışmalara başlanmasını sağlamalıdır. Danışmalara başlanması aşaması zorunlu bir aşama olup bu aşamada tarafların iddia ve savunmalara yer vermeleri ve uyuşmazlığın kendi aralarında çözüme kavuşturulmasının sağlanması amaçlanmaktadır. Aslında bu aşama dava şartından önce arabulucuya gidilmesi gereken aşamaya benzer niteliktedir.

Danışmalar aşamasında herhangi bir yol kat edilememesi hâlinde, diğer bir aşama olan panel kurulması aşamasına başvurulabilir. Şikâyetçi olan üye, Anlaşmazlıkların Hâlli Organından (AHO) panelin oluşturulmasını talep etmesi durumunda, diğer üyeler tarafından herhangi bir

[84] US – Line Pipe, WT/DS202/ApB/R, para. 214. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds202_e.htm (E.T. 07.07.2024)

ret durumu olmadıkça AHO tarafından 6 ncı maddenin birinci fıkrasına göre panel kurulur. Panelin kurulması için belirli koşullar bulunmaktadır. Bu kapsamda; kural olarak her panelde görev almak üzere üç panelist yer alır ve panelistler uluslararası ticaret hukuku ya da ticaret politikası konusunda uzman kişiler arasından seçilmektedir. Panel tarafından kararlar 6 ay içinde alınır ve süre 3 aya kadar uzatılabilmektedir.

Panel tarafından verilen karara karşı temyiz yoluna başvurulması imkânı bulunmaktadır. Temyiz Organı da yine panel gibi uluslararası ticarette uzman kişilerden ve yedi üyeden oluşur. Üyelerden üçü temyiz incelemesine katılmakta olup kendilerine gelen dava konusu vakıalarda yer alan iddialar daha sonradan temyiz aşamasında ileri sürülemeyeceğinden üyeler, hukukî konular ile sınırlı inceleme yetkisine sahiptirler. Temyiz incelemesi 17 nci maddeye göre 60 gün içerisinde yapılır, ancak süre 30 gün daha uzatılabilmektedir. Temyiz kararı, Organ tarafından verilmekte, kararın işlerliği ise AHO tarafından onaylanarak uygulanmaktadır.

Anti Damping Anlaşması, özel hüküm niteliğinde olduğundan AHMM'de anlaşmazlıkların hâlli konusunda genel hükümler bulunduğundan AHMM'nin genel hükümleri ile diğer anlaşmalarda yer alan hükümleri arasında çelişki bulunması durumunda diğer anlaşmada yer alan özel hükümler öncelikli uygulama alanı bulacaktır. Buna göre, Anti Damping Anlaşmasında anlaşmazlıkların hâlline dair hükümler, hukukî uyuşmazlıkların uygulanması bağlamında AHMM hükümlerine göre öncelikli konumdadır. Ancak gerektiğinde AHMM'nin uygulama alanına giren anlaşmalardan birinde de anlaşmazlıkların hâlline ilişkin özel hükümlerin yer alması durumunda, ilgili hükümler de uygulanabilir. Buna göre AHMM'nin 1 inci maddesinin ikinci fıkrasında; diğer anlaşmaların özel hükümlerinin kendi alanlarını kapsaması hâlinde AHMM'nin ilgili hükmü uygulanmayacaktır. Bunun dışında AHMM hükmü de uygulanabilmektedir[85].

d. Anlaşmazlıkların Hâlli Organı (AHO)

AHO tarafından verilen kararlar, tarafları bağlayıcı niteliktedir. Ancak DTÖ üyesi kararın yerine getirilmesine karşı direnmesi durumunda AHMM kapsamında önleyici tedbirler

[85] AHMM'nin 1inci maddesinin ikinci fıkrası.

alınabilmektedir. Davada, haklı çıkan üye, direnen üyeye karşı AHO tarafından kendi yükümlülüklerini askıya alınması isteyebilmektedir[86].

Şikâyet neticesinde Panel tarafından alınan karar ile dava neticesinde verilen temyiz kararı her ne kadar üyeleri bağlayıcı nitelikte olsa da diğer üyeleri bağlayıp bağlamadığı konusuna da ayrıca değinmek gerekir. AHMM'de Panel ve Temyiz Organı tarafından verilen kararların diğer tüm üyeleri bağladığına dair açıkça bir hüküm düzenlenmemiştir. Diğer yandan, AHMM 3 üncü maddesinin ikinci fıkrasında anlaşmazlıkların hâlli mekanizmasında asıl amacın DTÖ anlaşmalarının teamül kurallarına[87] uygun olarak çözümlenmesi gerektiğidir. AHMM 19 uncu maddesinin ikinci fıkrasında DTÖ üyelerinin hak ve yükümlülüklerinin kapsamına değinilmiş, bu kapsamda değerlendirildiğini organların kararlarının DTÖ üyelerinin ancak davaya taraf olmaları durumunda bağlayıcı olduğu, bunun dışında üye devletler haricinde herhangi bir bağlayıcılığının olmadığı değerlendirilebilinmektedir.

Ancak Panelin, önüne gelen bir davada AHO tarafından aynı konuya ilişkin kararının olup olmadığına dair bir ön inceleme yapması gerekmektedir. Bu nedenledir ki Temyiz Organının verdiği karar içtihat niteliğinde kabul görmekte ve Panellerin vereceği kararda öncelikli olarak hukukî sorunların çözüme kavuşturulmasına yönelik öncelikle verilen bir karar olup olmadığına dair araştırma yapılması gerekmektedir.

Temyiz Organının; hukukî olarak uyuşmazlıkların çözümünde panel kararlarının aydınlatıcı bir etkisinin bulunduğu, ancak bağlayıcı nitelikte olmadığı yönünde uygulaması bulunmaktadır. Aslında uyuşmazlıkların çoğu anlaşmalarda yer alan hükümlerin müphem olmasından kaynaklanmaktadır. Bu kapsamda Temyiz ve panel kararları müphem olan hükümlerin yerini doldurmakta ve önceden verilmiş kararların işte bu yönden dayanak teşkil ettiği görülmektedir[88].

---

[86] AHMM 22 nci maddesi kapsamında.

[87] Teamül kuralları; uluslararası anlaşmalar kapsamında yapılan yoruma ilişki olup, Uluslararası Anlaşmalara Dair Viyana Konvansiyonu'nun 31 ve 32 nci maddelerinde yer alan kuralların yorumlanması ile ilişkilidir. Ancak bazı DTÖ üyeleri bu Konvansiyona taraf olmayabilir. Konvansiyon, 27.1.1980 tarihinde yürürlüğe giren uluslararası anlaşmaların hukukî statüsüne ilişkin hükümleri düzenlemektedir. Ancak Türkiye anılan Konvansiyona taraf değildir. (http://www.un.org/law/ilc/texts/treatfra.htm E.T.26.06.2024)

[88] DTÖ kapsamında yer alan farklı konularda yapılan akademik çalışmalarda daha önce verilmiş bir Temyiz Organı veya panel kararı bulunması durumunda, genellikle bu kararlardan yararlanıldığı gözlemlenmekte olup konuyla ilgili çok sayıda örnek bulunmaktadır. Rex J. ZEDALIS, s. 77.

DTÖ paneli önceden verilmiş olan bir temyiz veya panel kararını dikkate alabilir. Sonuçta Temyiz Organı tarafından verilen kararlar yol gösterici niteliktedir ve Panellerin vereceği kararlarda aynı konuya dair önceden bir kararın mevcudiyeti hâlinde esas alınması gerekebileceği ve bu yönde karar almasını kolaylaştırıcı etkide olduğu savunulabilir[89].

Temyiz ve panel kararları ışığında konuyla ilgili yapılan açıklamalar sonucunda damping uygulaması ve anti damping vergisi kapsamında temyiz ve panel kararlarına gerekli görülen yerlerde ve yeri geldiğinde örnekleme yoluyla da yer verilmektedir.

Ayrıca DTÖ anlaşmaları özellikle de Antidamping Anlaşması kapsamında veriler kararların sübvansiyon ile ilgili olan kısımlarında uygulama alanın olup olmadığına kısaca değinmek gerekmektedir.

Sübvansiyon ve Damping, ikisi de farklı anlaşmalarda düzenlenmiş ve Antidamping Anlaşması ile Telafi Edici Tedbirlere yönelik farklı hükümler getirilmiştir. Her ne kadar düzenlemeler farklı olsa da her iki anlaşmada yer alan bazı maddeler birbiriyle aynı niteliktedir. Söz konusu benzerlik kapsamında her iki alanda verilmiş olan kararlar birbirine emsal oluşturabilmektedir.

Söz konusu emsal teşkil eden kararların uygulanması konusuna ilişkin DTÖ Bakanlar Deklarasyonunda[90] yer verilmiş, antidamping ve telafi edici tedbirler konularında anlaşmazlıkların hâllinin çözümüne ilişkin Temyiz Organı ve panel kararlarının birbiriyle uyum içinde olması ve aykırılık teşkil etmemesi gerektiği ifade edilmiştir. DTÖ anlaşmalarının bu yönden esasında birbirinden farklı olmadığı ve sistematiğinin temelinin sağlam olduğu düşünülmektedir.

Mezkûr uygulama sadece Anti damping ve Sübvansiyon ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması ile birlikte Korunma Önlemleri Anlaşmasında gibi diğer Anlaşmalara da uygulanacağı ve emsal teşkil edeceğine dair, konunun uygulanması ile ilgili birçok örnek karar bulunmaktadır. Örneğin; Temyiz Organı tarafından Korunma Önlemleri Anlaşması ile Anti

[89] Temyiz Organı kararı, *US – Carbon Steel*, WT/DS213/ApB/R and Corr.1, para. 123. DTÖ panel ve Temyiz Organı kararlarının sonraki paneller ve Temyiz Organı için bağlayıcı olmamakla birlikte, uygulamada gelecekteki kararlara dayanak teşkil ettikleri görüşü öğretide de dile getirilmiştir. ADRIAN: s. 195.

[90] Declaration on Dispute Settlement Pursuant to the Agreement on Implementation of Article VI of the General Agreement on Tariffs and Trade or Part V of the Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, World Trade Organızatıon: The Legal Texts The Results of the Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations, Cambridge 1999, s. 397.

damping Anlaşması arasında uygulanan illiyet bağına ait hükümlerinin benzer olmaması hâlinde bile Temyiz Organı ve panel kararlarının birbirine benzer şekilde uygulanması ve emsal oluşturabileceği yönünde karar verilmiştir[91].

e. Değerlendirme

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Uyuşmazlıkların Halli Organı (Dispute Settlement Body – DSB), çok taraflı ticaret sisteminde devletler arası ticari uyuşmazlıkların çözümünde başvurulan başlıca mekanizmadır. Uyuşmazlık çözüm süreci, DTÖ Anlaşmalarının özellikle Anlaşmazlıkların Halline İlişkin Kurallar ve Usuller Hakkında Anlaşma (DSU) çerçevesinde yürütülmektedir. Süreç, başvuru, panel incelemesi, temyiz ve uygulama aşamalarını içermektedir. Türkiye, DTÖ üyesi olarak bu süreçte hem şikayetçi hem de davalı sıfatıyla yer alabilmektedir.

Bir DTÖ üyesi, diğer bir üyenin DTÖ yükümlülüklerine aykırı işlem tesis ettiğini düşündüğünde öncelikle 'istişare talebi'nde bulunmaktadır. Bu, uyuşmazlık çözüm sürecinin zorunlu ilk aşamasıdır. Taraflar 60 gün boyunca istişarelerde bulunur. İstişarelerden sonuç alınamaması halinde, şikayetçi ülke panel kurulmasını talep etmektedir. Panel, üç uzmandan oluşmakta ve heyet şeklinde çalışmaktadır. Heyet, tarafların iddialarını ve savunmalarını dinleyerek, söz konusu önlemin DTÖ Anlaşmalarına aykırılığı hakkında rapor hazırlamaktadır. Panelin görevi, maddi olayları değerlendirmek, DTÖ hükümlerini uygulamak ve hukuki yorum yapmaktır. Panel kararı, taraflar açısından bağlayıcı olmasa da, DSB tarafından onaylanması hâlinde hukuki geçerlilik kazanmaktadır.

Taraflardan biri panel raporunu hukuka aykırı bulması durumunda, 60 gün içinde DTÖ Temyiz Organı'na (Appellate Body) başvurabilir. Temyiz, yalnızca hukukî hataları değerlendirmekte ve yeni delil sunulamamaktadır. Temyiz Organı'nın kararı DSB'de kabul edilirse, taraf devlet aykırılığın ortadan kaldırılması için 'makûl süre' içinde gerekli düzenlemeleri yapmak zorundadır. Panel kararı açıklandıktan sonra taraflar 60 gün içinde temyiz başvurusu yapabilmektedir.

Diğer durumların değerlendirilmesinde ise, temyizin bulunmaması veya temyiz süresi geçmesi durumunda, karar DSB tarafından resmen kabul edilmektedir. Kararın uygulanması

[91]US–Line Pipe,WT/DS202/ApB/R, para. 214. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds202_e.htm (E.T. 07.07.2024)

için “makul süre” verilmektedir (genellikle 6-15 ay). Karar uygulanmazsa, şikayetçi ülke, DSB onayı ile misilleme hakkı elde edebilmektedir. Bu, DTÖ sistemindeki en ileri yaptırım mekanizmasıdır.

Söz konusu mekanizmaya ilişkin süreç akışı aşağıda gösterilmiştir.

Aşama No	Aşama Adı	Açıklama	Kurum / Organ	Süre (yaklaşık)
1	İstişare Talebi	Şikayetçi ülke, davalı ülkeyle ön görüşme talep eder	Taraf ülkeler	60 gün
2	Panel Talebi	İstişare başarısız olursa panel kurulması talep edilir	DSB	1 DSB toplantısı sonrası
3	Panel Kurulması	Panel üyeleri atanır	Panel	20-45 gün
4	Panel Süreci	Görüşler alınır, duruşmalar yapılır, karar hazırlanır	Panel	6-9 ay
5	Panel Raporu Taraflara	Nihai karar taslağı taraflara iletilir	Panel	+2-4 hafta
6	Panel Raporu DSB'ye	Panel raporu kamuya açıklanır	Panel	Toplamda 9-12 ay
7	Temyiz Talebi	Taraflar kararı temyize götürebilir	Temyiz Organı	60-90 gün
8	DSB Onayı	Panel/Temyiz raporu DSB tarafından kabul edilir	DSB	En fazla 30 gün
9	Uygulama Süresi	Hükümetin karar uyarınca düzenleme yapması için süre verilir	Davalı Ülke	0-15 ay
10	Uygulama Denetimi	Uygulama eksikse hakem heyeti kurulabilir	Hakem / Panel	+60-90 gün
11	Misilleme Onayı	Davacı ülke misilleme önlemi alabilir	DSB	+30 gün

Şekil 1.3. DTÖ Yargılama Süreci

ÖRNEK OLAY KURGUSU

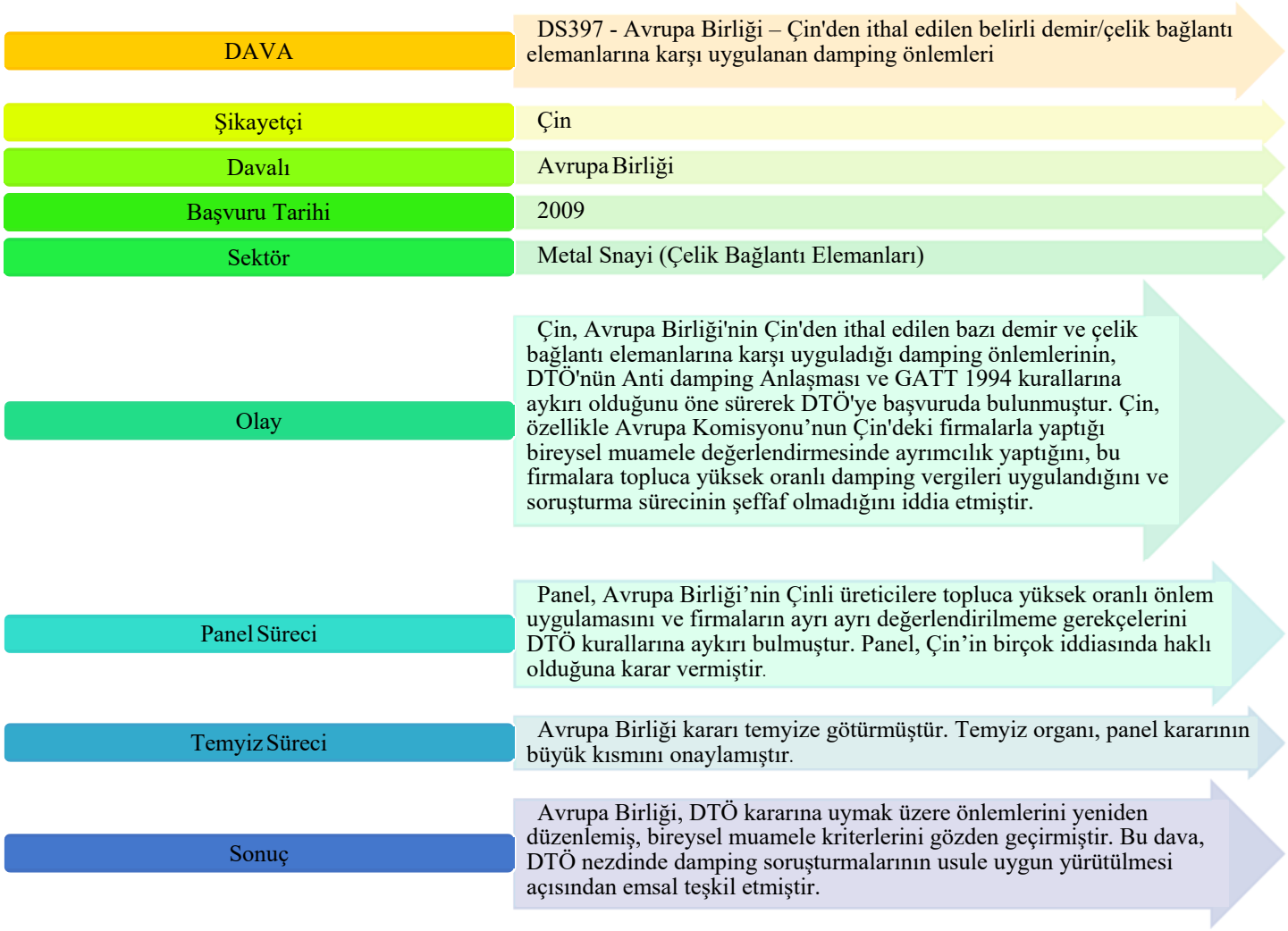

Şekil 1.4. Örnek Olay Kurgusu

Fas Sıcak Haddelenmiş Çelik Davası (DS513)[92]

Türkiye, Fas'ın sıcak haddelenmiş çelik ürünlerine uyguladığı damping önlemlerinin DTÖ kurallarına aykırı olduğu gerekçesiyle 2016'da dava açmıştır. Panel, 2020 yılında Türkiye'yi haklı bulmuş, Fas'ın önlemlerini DTÖ kurallarına aykırı bularak kaldırılmasını önermiştir. Karar DSB tarafından kabul edilmiştir. Temyiz edilmemiştir.

[92] World Trade Organization (WTO), Morocco – Anti-Dumping Measures on Certain Hot-Rolled Steel from Turkey, WT/DS513/R, Panel Report, circulated 31 March 2020.

Türkiye – Mısır İnşaat Demiri Davası (DS211)[93]

Türkiye, 2000 yılında Mısır'ın Türkiye menşeli inşaat demiri ithalatına karşı uyguladığı damping önlemlerin DTÖ kurallarına aykırı olduğunu savunmuştur. Panel, 2002'de Türkiye lehine karar vermiş, temyiz sürecinde de bu karar onanmıştır. DTÖ DSB, Mısır'ın uygulamalarının DTÖ Anlaşmalarına aykırı olduğuna hükmetmiştir.

Türkiye – Avrupa Birliği Çelik Korunma Önlemleri Davası (DS629)[94]

Türkiye, 2023 yılında AB'nin çelik ürünlerine yönelik korunma önlemlerinin DTÖ kurallarına aykırı olduğu gerekçesiyle istişare talebinde bulunmuştur. İstişarelerden sonuç alınamaması halinde Türkiye, panel kurulmasını talep edebilecektir. Süreç hâlen başvuru aşamasındadır.

DTÖ uyuşmazlık çözüm sistemi, devletler arası ticaret hukukunun uygulanabilirliğini sağlayan temel mekanizmadır. Türkiye, bu sistemi kullanarak hem kendi ihracatçılarını korumakta hem de hukuki ilkelerin uluslararası düzeyde yerleşmesine katkı sunmaktadır. Panel ve temyiz kararları, bağlayıcı olmalarının ötesinde, ülkelerin ticaret politikalarını gözden geçirmelerini de sağlamaktadır. Türkiye'nin bu yola başvurması, küresel ticaret düzenine olan hukuki bağlılığının göstergesidir. Türkiye'nin DTÖ nezdinde açtığı anti damping davaları, uluslararası ticaret hukukunun sunduğu uyuşmazlık çözüm mekanizmalarının etkin kullanımına örnek teşkil etmektedir. Bu tür davalar, sadece ilgili ihracat sektörlerinin değil, genel olarak Türkiye'nin dış ticaret politikasının kurallara dayalı bir sistem içinde sürdürüldüğünü göstermektedir. Gelecekte benzer uygulamalara karşı Türkiye'nin, gerek DTÖ, gerekse diğer ikili veya çok taraflı hukuk yollarına başvurarak haklarını araması, uluslararası ticaret düzeninde denge sağlayıcı bir işlev üstlenmeye devam edeceği düşünülmektedir.

[93] World Trade Organization (WTO), Egypt — Definitive Anti-Dumping Measures on Steel Rebar from Turkey, WT/DS211/R and WT/DS211/AB/R, Panel and Appellate Body Reports, adopted 1 March 2002.
[94] World Trade Organization (WTO), European Union — Safeguard Measures on Certain Steel Products, WT/DS629/1, Request for Consultations by Türkiye, 29 March 2023.

III. DAMPİNGİN ÖZELLİKLERİ, UNSURLARI VE ETKİLERİ

A. DAMPİNGİN ÖZELLİKLERİ

Dış ticaret; bağımsız ülkeler arasında gerçekleştirilen mal, hizmet, sermaye ve fikri mülkiyet hakları ticaretinin tümüdür. Bu anlamda dış ticaret, bir ülkede üretilen malların, sağlanan hizmetlerin, sermayenin ve fikri mülkiyet haklarının başka ülkelerde veya bölgelerde satılması, dağıtılması veya başka şekillerde fayda yaratılması yoluyla tüketicilere veya aracılara sunulması faaliyetlerinin tümünü kapsar. En dar anlamda dış ticaret, ithalat ve ihracat faaliyetleri şeklinde tanımlanmaktadır[95].

Bir başka açıdan dış ticaret, ülkede ödemeler dengesi açıklarına, dış borçların aşırı büyümesine ve kronikleşmesine, dolayısıyla döviz kurunda aşırı dalgalanmalara ve bu dalgalanmaların ülke içinde yarattığı krizlere neden olabilir. Bu nedenle dış ticaretin iyi yönetilmesi gerekmektedir[96].

Dış ticaret iyi yönetilmemesi durumunda ülkenin tarım, sanayi ve hizmetler sektöründe ciddi kayıplara ve zararlara da neden olabilmektedir. Bu nedenle, dış ticarette korunma önlemleri, gümrük vergileri ve benzeri dış ticaret politikası önlemlerinin alınması gerekebilmektedir. Ancak, dış ticaretin gümrük vergileri ve diğer dış ticaret politikası önlemleri ile sınırlandırılması veya kısıtlanması, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kural ve ilkeleri ile Avrupa Topluluğu - Türkiye Gümrük Birliği Kararı gereği artık uygulamaları mümkün değildir.

Ülkelerin, karşılaştırmalı üstünlük yapılarına, teknoloji düzeylerine, doğal kaynaklarına ve yetişmiş insan gücü potansiyellerine bağlı olarak, dış ticaretten oldukça avantajlı bir pay almaları mümkündür. Ancak zor bir uzmanlık alanı olan dış ticaret, iyi yönetilmediğinde ülkeler için yıkıcı sonuçlar da doğurabilmektedir. Dış ticarette yıkıcı sonuçlar doğurabilen uygulamalardan birisi de dampingdir. Bu nedenle, damping konusunda pek çok uluslararası düzenleme bulunmakta olup ülkeler bu düzenlemeler çerçevesinde ekonomilerini koruyabilmektedir.

[95] GÜLTEKİN, Sadettin / SAVCI, Mustafa, Dış Ticaret İşlemleri Muhasebesi, 2008, s. 1.
[96] Gültekin/Savcı, 2008, s. 2

B. DAMPİNG İLKELERİ

Damping soruşturmaları, uluslararası ticaret hukukunun temel ilkeleri çerçevesinde yürütülmektedir. Bu ilkeler, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Anti Damping Anlaşması (ADA), GATT 1994 ve ulusal mevzuatlar doğrultusunda şekillenmektedir. Aşağıda, başlıca ilkeler kısaca açıklanmıştır:

1. Benzer Mal İlkesi:

Damping marjı hesaplanırken, ithal edilen mal ile yurtiçinde üretilen benzer mal arasında karşılaştırma yapılması gerekmektedir. "Benzer mal", fiziksel özellikleri, kullanım alanı ve ticarî nitelikleri itibarıyla birbirine yakın olan ürünleri ifade etmektedir. Bu ilke, haksız kıyaslamaların ve ölçümlerin önüne geçmek için temel bir ilke olmaktadır[97].

2. Normal Değer İlkesi:

Normal değer, ihraççı ülkenin iç piyasasındaki satış fiyatı esas alınarak belirlenmektedir. İç piyasada satış yoksa ya da bu satış güvenilir değilse, yapılandırılmış maliyet yöntemi veya üçüncü ülke fiyatı kullanılabilmektediir[98].

3. Zarar İlkesi:

Dampingli ithalatın yerli üreticilere maddi zarar vermesi ya da zarar tehdidi oluşturması gerekir. Zararın varlığı somut verilerle (üretim, satış, kârlılık, pazar payı vb.) ortaya konmaktadır[99].

4. Nedensellik İlkesi:

Yerli üreticiye verilen zararın dampingli ithalattan kaynaklandığının ispatı gerekir. Zarara yol açabilecek diğer faktörlerle damping arasında ayrım yapılması gerekmektedir[100].

5. Farklılaştırma Yasağı (Non-discrimination):

[97] WTO ADA, Madde 2.6.
[98] GATT 1994, Madde VI; WTO ADA, Madde 2.2.
[99] WTO ADA, Madde 3.
[100] WTO ADA, Madde 3.5.

Damping tedbirleri, benzer durumdaki firmalara farklı şekilde uygulanmamalıdır. Aynı ürünü ithal eden farklı firmalara eşit ve adil davranılması gerekmektedir[101][102].

6. Şeffaflık ve Usûli Güvence İlkesi:

İlgili taraflara savunma hakkı tanınmalı; bilgi talebinde bulunabilmeli ve soruşturma sürecine katılım sağlanmalıdır. Tarafların görüşleri dikkate alınmadan nihai karar alınamamaktadır[103].

7. Orantılılık İlkesi (Lesser Duty Rule):

Saptanan damping marjı yüksek olsa dahi, yerli sanayinin zararını ortadan kaldıracak oranda en düşük tedbir uygulanmaktadır[104].

8. Süreklilik ve Gözden Geçirme İlkesi:

Damping önlemleri genellikle 5 yıl süreyle yürürlükte kalmaktadır. Bu sürenin sonunda gözden geçirilerek devam edip etmeyeceği değerlendirilmektedir[105].

9. Adil Rekabet ve Adil Ticaret İlkesi

Damping, dış ticarette malın ihraç fiyatının, normal değerin altına düşürülerek satışa sunulmasıdır. Bu durum, rekabetin doğal akışını bozduğu ve yerli üreticilere zarar verdiği için GATT'ın VI. maddesi kapsamında yasaklanmıştır. Dampingle mücadele, adil ticaretin sağlanması ve uluslararası rekabetin eşit şartlarda yürütülmesi amacı taşımaktadır. Bu çerçevede, DTÖ Anti damping Anlaşması (Agreement on Implementation of Article VI of the GATT 1994), ithalatın yerli üretime zarar verip vermediğini tespit ederken adil bir değerlendirme yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Türk hukukunda da bu ilkeye paralel olarak İHRÖY, dampingli ithalatın zarar oluşturması hâlinde müdahale edilmesini öngörmektedir. Damping yasağı, rekabetin korunması değil; rekabetin adil koşullarda gerçekleşmesini sağlamak amacı taşımaktadır.

[101] Bu konuya 3. Bölümde ayrıntılı olarak yer verilecektir.
[102] WTO ADA, Madde 6.10.
[103] WTO ADA, Madde 6.
[104] WTO ADA, Madde 9.1.
[105] WTO ADA, Madde 11.3.

10. Zararın Varlığı ve Nedensellik Bağı İlkesi

Damping tespit edilmiş olsa dahi, damping önleminin uygulanabilmesi için yerli üreticiye maddi zarar, zarar tehdidi veya pazarın kurulmasının engellenmesi gibi sonuçlar doğurduğunun ispatlanması ve bu zararın, dampingli ithalat ile doğrudan ilişkili olduğunun ortaya konulması gerekmektedir.

Bu ilke, Anti Damping Anlaşması'nın 3. maddesinde detaylı biçimde düzenlenmiş olup zararın tespiti sırasında üretim, satışlar, pazar payı, kârlılık gibi birçok unsurun dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir. Benzer şekilde Türk damping mevzuatında da zararın varlığı ve nedensellik bağına dayalı detaylı düzenlemeler yer almaktadır. Zararın bulunmaması veya dampingle bağlantısının kurulamaması hâlinde, sadece düşük fiyat yeterli bir müdahale gerekçesi oluşturmamaktadır.

11. Objektif Delil ve Şeffaf İnceleme İlkesi

Damping soruşturması, yalnızca şikâyet üzerine değil, somut ekonomik verilere ve delillere dayanılarak yürütülmelidir. ADA 6 ve 12 maddeleri uyarınca, ilgili taraflara bilgi alma, savunma yapma ve şeffaflıktan faydalanma hakları tanınmalıdır. Bu ilke, Türk yönetmeliğinde de yer almakta; tarafların bilgi edinme ve cevap verme hakları korunmaktadır. Soruşturma sürecinde taraflara eşit mesafede durulması ve bilgiye ulaşmalarında ve kendilerini savunmalarında her türlü imkânın sağlanması gerekmektedir.

12. Ayrımcılık (Farklılaştırma) Yasağı

Farklılaştırma yasağı, damping önlemlerinin tarafsız ve ayrım gözetmeksizin uygulanmasını ifade etmektedir. GATT 1994 ve DTÖ Anti Damping Anlaşması uyarınca damping marjı belirlenirken üretici veya ihracatçılar arasında keyfî veya ayrımcı bir uygulamaya gidilmemesi gerekir. Bu ilke, Türkiye'de de 2004/12 sayılı Tebliğ ve Rekabetin Korunması Hakkında Kanun kapsamında dolaylı şekilde yer bulmaktadır.

Ayrıca, Danıştay 7. Dairesi 2017/7454 E., 2021/5325 K. sayılı kararında farklılaştırmanın gerekçesiz olması hâlinde damping önleminin hukuka aykırı sayılacağına hükmetmiştir.

Aynı koşullarda olan firmalara veya ülkelere karşı farklı anti damping oranlarının uygulanması hukuka aykırıdır. ADA 6.13 ve 9.1 maddelerine göre, ülkeler damping

önlemleri uygularken ayrımcılık yapılmaması gerektiği hüküm altına alınmıştır. Türk hukukunda da İHRÖY madde 26'da eşitlik ilkesi açıkça benimsenmiştir. Aynı konumda bulunan ihracatçılar arasında ayrım yapılması, DTÖ hukukuna aykırılık teşkil etmektedir.

13. Geçicilik İlkesi

Damping önlemleri süresiz değildir, ADA madde 11.3 gereği, uygulanan önlemler 5 yılın sonunda etkisini yitirmektedir; ancak ilgili tarafların başvurusu üzerine yeniden incelenerek süresi uzatılabilir. Türk hukukunda da Yönetmelik madde 24 bu ilkeyi yansıtmaktadır. Damping önlemi kalıcı bir çözüm olmamakla birlikte yerli sanayiye toparlanma süresi tanıyan geçici bir araçtır.

14. Yargı Denetimi ve Hukukî Koruma İlkesi

Damping önlemlerine karşı, Türkiye'de yargı yolu açıktır. Danıştay, bu idari işlemlere karşı açılan davalarda denetim yapmaktadır. Ayrıca zarar gören ithalatçılar, TBK m.49 kapsamında haksız fiil sorumluluğuna dayalı olarak adli yargıda da tazminat davası açabilirler. Damping soruşturması idari nitelikte olmakla birlikte, bireylerin yargı önünde hak arama özgürlüğünü sınırlamamaktadır.

15. Tarafların Katılım Hakkı ve Bilgilendirme İlkesi

Soruşturmada ilgili tarafların (ihracatçılar, ithalatçılar, yerli üreticiler) dosyaya erişim, görüş bildirme, ön savunma hakkı gibi hakları vardır. ADA madde 6.1 ve İHRÖY madde 17 bu hakları düzenlemektedir. Soruşturma süreci, sadece devletin inisiyatifiyle değil, ilgili tarafların aktif katılımıyla yürütülmesi gerekmektedir.

C. DAMPİNGİN UNSURLARI

Bir ürünün yurtdışı piyasalarda düşük fiyata satıldığı her durumun damping olarak nitelendirilmesi doğru bir yaklaşım olmamaktadır. Dampingin, üçüncü derece fiyat farklılaştırması türü olduğu dikkate alındığında, dampingten söz edilebilmesi için ürünün ihracatçının iç piyasasındaki normal satış fiyatı ile ihraç fiyatı arasında bir fark bulunmalı ve ihraç fiyatı daha düşük olmalıdır. Dolayısıyla, damping uygulandığının ileri sürülebilmesi

için aynı kalitede ve benzer maliyete sahip ürünlerin farklı pazarlarda, belirli koşullar altında farklı fiyatlarla satılması gerekmektedir[106].

Dampingin tanımı ve unsurları konusunda öğretide tam bir görüş birliği bulunmamaktadır. Bazı unsurlar açıkça kabul edilirken, bazıları tartışmalıdır. Bu kapsamda özellikle "zarar" unsuru üzerinde durulmaktadır. Her ne kadar dampingli ithalatın yerli üreticiye zarar vermesi uygulamada belirleyici bir rol oynasa da, zarar bazı görüşlerce damping tanımının aslî unsuru olarak değil, yalnızca önlem alınabilmesi için gerekli bir koşul olarak kabul edilmektedir. Bu görüşe göre, eğer zarar doğrudan bir unsur sayılacak olsaydı, damping yalnızca zarar oluştuğunda var kabul edilirdi ki bu, kavramı oldukça daraltır. Dolayısıyla zarar, damping için zorunlu bir unsur değil; bazı durumlarda sonucu, bazı durumlarda da önlem uygulanmasının koşulu olarak değerlendirilmelidir. Benzer şekilde, haksız rekabet bakımından da zarar veya zarar tehdidi, fiilin varlığı için değil, yalnızca dava açılabilmesi için gerekli bir koşuldur. Ayrıca, damping tespit edilmese bile, ihraç fiyatının normal değerin çok altında belirlenmesi bazı durumlarda ithalatçı ülke ekonomisine zarar verebilmektedir[107].

1. Zarar veya Zarar Tehdidi

Dampingden söz edilebilmesi için ithalat yapan ülkenin ekonomisine karşı bir zarar ya da zarar tehdidinin bulunması gerekmektedir. Zarardan söz edilebilmesi için dampingli ithalat hacminde önemli bir artış olması; damping uygulamasının ithalatçı ülke yerli piyasasında aşağı yönde fiyat baskısına yol açması ya da ithalatçı ülke endüstrisinde yer alan üreticilerin satış, kâr payı, pazar payı, büyüme gibi göstergeler üzerindeki kontrollerinin azalmasına neden olması gerekmektedir[108].

Zarar tehdidinden söz edilebilmesi için, uygulanan damping nedeniyle ortaya çıkacak zararın makûl ve açık şekilde öngörülebilir olması gerekir. Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması 1994'ün VI. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşmanın (Anti Damping Anlaşması) 3. maddesinde zarar ve zarar tehdidine ilişkin ölçütler ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Ancak öğretide, bu maddeye ilişkin farklı yorumlar mevcuttur. Bir görüşe

[106] Dirikkan, s. 18.
[107] Hestermeyer, Holger, "Proving Injury in Anti-Dumping Investigations", Journal of International Economic Law, Vol. 15, Issue 1, 2012, s. 175-190.
[108] EKDİ, Barış, Gümrük Birliği Çerçevesinde Damping ve Yıkıcı Fiyat Uygulamaları, Ankara, Rekabet Kurumu, 2003, s. 8.

göre, dampingin varlığından söz edebilmek için zarar ya da zarar tehdidinin mutlaka ortaya konulması gerekmez; bu unsurlar yalnızca damping önlemi alınabilmesi için gereklidir. Bu yaklaşıma göre, damping kavramı zarar unsurundan bağımsız olarak tanımlanabilir; çünkü ithalatçı ülkede oluşacak zarar, zaten damping uygulamasının doğal ve öngörülebilir bir sonucu olup, başlı başına fiilin tanımını etkilemez. Bu çerçevede, zarar unsuru damping için kurucu değil, müdahâle için koşul niteliğindedir[109].

2. Normal Değerin Altında Satış-Fiyat Farklılaştırması

Damping unsurlarından birini de fiyat farklılaştırması oluşturmaktadır. Damping unsuru fiyat farklılaştırması, mevcut piyasadaki fiyatları uygunluk açısından da yapılabilmektedir ihracatçılar genelde ürünün fiyatını düşürmek amacıyla yabancı piyasaya uyum göstermek zorunda kalabilmektedir. Buna karşı ihracatçı rekabet edebilmek için fiyatlarının kendine göre belirler ise, o zaman satış yapma imkânı da azalmaktadır, bu nedenle damping gümrük sınırları ile ayrılan ekonomik alanlara yönelik yapılan bir uygulama olduğu için burada piyasaya göre bir farklılaştırma yapılmakta ve yerel piyasanın şartlarına göre ayarlanmaktadır, önemli olan fiyat farklılaştırmasının ardındaki nedenleri belirlenmesidir, bu yüzden damping, fiyat farklılaştırmasının yer bakımından uygulamasının bir alt türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda ülkeler arasındaki fiyat farklılığı esas teşkil etmekte ve iç piyasadaki fiyattan daha düşük bir fiyatla yabancı ülkeye satış yapılması gerekir, aksi bir uygulama damping kavramına dâhil edilmemektedir[110].

Fiyat farklılaştırmasının oluşması için malın normal değerinin altında bir fiyatla ihraç edilmesi gerekmektedir, bu kapsamda ters damping ve ihracatçının ihracat yaptığı ülkedeki piyasalardan farklı bir fiyat uygulaması damping kapsamında değerlendirilmektedir. Fiyat düşürme ise, dampingden ayrılmaktadır, her ikisi de farklı kavram olarak değerlendirilmektedir. Buna göre, fiyat düşürme, ihracatçıların farklı olması ve satış fiyatlarının da kârşılaştırılmasına dayanan bir durumdur. Bu kapsamda fiyat farklılaşması olarak ihracatçının fiyat düşürülmesinden farklı olarak üçlü bir tipik ilişkiye de dayanması gerekir, bu üçlü ilişki; zarar gören, menfaat sağlayan ve ihracatçı arasında gerçekleşen bir ilişkidir. Yine fiyat düşürmede dampingden ayrı olarak aynı ekonomik düzeyde yer alan birden fazla kişiye karşı rekabet etme durumu söz konusu olmakta iken fiyat

[109] Dirikkan, s. 21; DTÖ Anti Damping Anlaşması, md. 3.
[110] Dirikkan, s. 18.

farklılaşmasında yarar sağlayan alıcı, farklı ekonomik düzeyde bulunan diğer rakipleri etkilememektedir, yani doğrudan o ülkedeki rakibi etkilemektedir. Fiyat düşürmede, genellikle rakip firmaların fiyatlarının altına inerek rekabet avantajı sağlanması hedeflenir. Oysa dampingde, bir ya da birden fazla alıcıya, diğer alıcılara kıyasla daha düşük fiyat uygulanmaktadır. Bu bağlamda damping, haklı bir neden olmaksızın farklı işlem yapılmaması ilkesine[111] aykırılık teşkil eder ve ayrımcılık yasağını[112] ihlâl eden bir uygulama niteliği taşımaktadır[113].

a. Geri İthalatın Engellenmesi

Geri ithalatın (re-importation) engellenmesi, doğrudan dampingle değil; daha çok fiyat farklılaştırması, iç pazarın korunması, ve ticaret politikası önlemleri ile ilişkilidir. Ancak bazı durumlarda dampingle dolaylı ilişkisi olabilir. Dampingin diğer bir unsurunu ihraç edilen mala ilişkin geri ithal edilememesi oluşturur. Geri ithalat gerçekleştirilirse malın arzı artmakta ve fiyat da buna bağlı olarak düşmekte bu durum da dampingi ortadan kaldırmaktadır. Geri ithalatın engellenmesine neden olan üç durum bulunmaktadır. Bunlardan birincisi; malın geri ithalinin mümkün olmamasını sağlayan doğal etkenlerdir, örneğin malın kısa sürede bozulacak nitelikte olması bu durumlardan sayılabilir. Bunun haricinde ayrıca yapay etkenler bulunmaktadır. Gümrük vergileri, ithal kontenjanları, tarife dışı engellerin konulması gibi devlet engelleri de geri ithalatı etkileyecek nitelikler arasında yer almaktadır. Diğer yandan ithalatçının ürünlerini cezbedici nitelikte hazırlayarak ithal etmesi ve kaynak ülkesine geldiğinde bu ürünlerin herhangi bir talep görmemesi durumunda da kendisinin neden olduğu geri ithalatı engelleyici durum bulunmaktadır[114].

[111] Eşit İşlem İlkesi (Non-discrimination Principle): Aynı hukukî durumda bulunan kişi, kurum veya şirketlere farklı muamelede bulunulmamasını ifade etmektedir. Uluslararası ticarette bu ilke, özellikle benzer ürünlerin benzer koşullar altında farklı fiyatlarla sunulmaması gerekliliği ile ilgilidir. Damping, eşit işlem ilkesine aykırıdır çünkü benzer ürünler farklı ülkelere veya alıcılara kasıtlı olarak farklı fiyatlarla sunulur. Bu durum, pazarda haksız rekabet oluşturmaktadır.

[112] Ayrımcılık Yasağı (Prohibition of Discrimination): Herhangi bir kişi veya ülke arasında, objektif nedenler bulunmaksızın ayrım yapılmaması kuralıdır. DTÖ'nün temel ilkelerinden biri olan "en çok kayrılan ülke" (Most-Favoured Nation - MFN) kuralı, ayrımcılığı önlemeyi hedeflemektedir. Damping ise, bu ilkenin ihlali anlamına gelebilecek uygulamalarla çelişebilmektedir.

[113] Dirikkan, s. 20.

[114] Dirikkan, s. 14.

Diğer bir unsur ise ithal ülkesinde dampinge karşı önlemlerin bulunmamasıdır. Yani dampingi gerçekleştiren ithalatçının dampingi gerçekleştirirken herhangi bir önleme maruz kalmaması ile damping etkisini göstermiş olmaktadır[115].

b. Ters Damping

Ters damping, klasik damping uygulamasının aksine, bir ürünün ihracat fiyatının, ihraç eden ülkenin iç piyasa fiyatından daha yüksek belirlenmesi durumudur. Bu durumda ihracatçı firma, malı dış piyasaya iç piyasaya sattığından daha yüksek bir bedelle ihraç etmektedir. Bu tür bir fiyatlandırma, ekonomik anlamda bazen ters damping (reverse dumping) olarak adlandırılmakla birlikte, Dünya Ticaret Örgütünün benimsediği damping tanımı uyarınca, dampingin unsurlarını taşımadığı için genellikle resmi anlamda damping olarak değerlendirilmemektedir. Aradaki temel fark, ihracat fiyatının, normal değerin altında mı yoksa üstünde mi belirlendiğidir[116]. Dampingte ihracat fiyatı normal değerin altındayken, ters dampingte tam tersi bir durum söz konusudur.

3. İki Ayrı Ülke Piyasanın Bulunması

Damping, fiyat farklılaştırmasına dayalı bir uygulama olduğundan, ancak pazarın bölünebilir olduğu ve işletmelerin bu bölünmüş pazarlarda farklı fiyatlar uygulayabildiği durumlarda ortaya çıkabilir. Bu bağlamda dampingden söz edilebilmesi için öncelikle en az iki ayrı piyasanın iç piyasa ve dış piyasa şeklinde mevcut olması gerekir. Fiyat farklılaştırmasının sürdürülebilirliği ise ithalat yasakları, gümrük vergileri gibi piyasa ayrımını güçlendiren yapısal engellerin varlığıyla mümkün hâle gelir. Ayrıca ürünlerin taşınabilirliği, taşıma maliyetleri ve bozulabilirlik gibi fiziksel özellikleri de piyasa ayrımının kalıcılığı açısından önem arz etmektedir. Yine ayrı bir kıstas olarak geri ithalat yapma olanağının bulunmaması gerekmektedir. Şayet ihraç edilen malın kaynak ülkeye tekrar geri ithal edilmemesi gerekir, aksi takdirde, malın ülkeye yeniden ithal edilmesi, iç piyasadaki mal arzının artmasına ve buna bağlı olarak fiyatların düşmesine neden

[115] BOZTAŞ, Duygu, (Damping), Damping Kavramı, Çeşitleri ve Gatt'ın VI. Maddesinin Kapsamı. Gümrük Dünyası Dergisi, 2013, 47-48.
[116] Jackson, (World Trading), s. 221.

olmaktadır. Ayrıca dampingli malı alan üreticiler malı işledikten sonra tekrar ucuz fiyatla iç piyasaya satması durumunda damping ortadan kalkmış olmaktadır[117].

Damping için iki ülke piyasası arasında fiyat farklılığının bulunması unsurlardan birini teşkil eder, ancak devlet tarafından ortak pazar oluşturması hâlinde burada sınır önem arz etmemekte, ortak pazarda yer alan bir devlete damping gerçekleştirmesi hâlinde diğer üye devletler de damping karşı önlem alma yetkisine sahiptir, burada dampingin yapıldığı devlet doğrudan üye devletler ise dolaylı yoldan zarar görmektedir. Burada damping yapanın uyruğu önem arz etmemektedir. Damping uygulamalarında kural olarak sadece damping yapan ihracatçılara yönelik önlem alınmakta ve ilgili ihracatçının ürünlerine anti damping vergisi uygulanmaktadır. Buna karşın sübvansiyon soruşturmalarında, genellikle desteğin tüm sektör ya da ülke ölçeğinde verilmesi nedeniyle, ilgili ülkeden gelen tüm benzer mallara karşı telafi edici önlem alınması söz konusu olabilmektedir. Ayrıca, dampingte fiilin süresi önemli olmayıp, esas olan gerekli koşulların (örneğin damping marjı ve zarar) oluşmuş olmasıdır. Bir diğer temel fark, sübvansiyonun devlet destekli bir uygulama olmasıdır. Sübvansiyon, doğrudan veya dolaylı olarak devlet kaynaklarından sağlanan mali desteklerle gerçekleştirilirken; damping genellikle özel sektör işletmeleri tarafından piyasa koşullarına müdahale niteliğinde ortaya çıkmaktadır. Bu yönüyle damping, özel hukuk alanında ortaya çıkan rekabet bozucu bir fiyatlandırma stratejisi iken, sübvansiyon kamu hukukuna ilişkin devlet müdahalesine dayalıdır[118].

D. DAMPİNGİN ETKİLERİ

Damping, çift taraflı etki yaratan bir dış ticaret uygulamasıdır. Bu etki yalnızca ürünü ihraç eden ve ithal eden ülkelerle sınırlı kalmayıp, aynı ürünü ihrac eden üçüncü ülkeleri de dolaylı olarak etkilemektedir. Bu çerçevede, damping uygulamalarının sonuçları ithalatçı ve ihracatçı ülkeler açısından ikili bir yapıda değerlendirilmelidir.

1. İthalatçı Ülke Açısından Etkiler

Dampingin ithalatçı ülkeye etkisi, hem alıcılar (tüketiciler ve üreticiler) hem de yerli üreticiler bakımından farklılık göstermektedir. Alıcılar açısından bakıldığında, dampingli

[117] CORDEN, W. M., Dumping: A Theoretical Analysis, Journal of Political Economy, Vol. 72, No. 4, 1964, s. 368-380.
[118] Van Bael & Bellis, s. 60-63; DTÖ Sübvansiyon ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması (SCM Agreement), md. 1-3.

ürünlerin fiyatlarının düşük olması kısa vadede lehlerine bir durum yaratmaktadır. Ancak ürünün türü tüketim malı, hammadde ya da ara malı olması damping etkisinin düzeyini değiştirmektedir.

Dampingli ürün ithalatı, tüketicilere daha düşük fiyatlarla ürün sunulmasına olanak sağlamaktadır. Bu durum başlangıçta olumlu görünse de, fiyat indiriminin kalıcı mı yoksa geçici mi olduğunun iyi değerlendirilmesi gerekir. Damping kapsamında söz konusu olan esas fark, ürünün ihracat fiyatının, ihracatçının iç piyasadaki normal değerinin altında belirlenmesidir. Eğer dış piyasaya yapılan satış, iç piyasa fiyatına denkse, genel kural olarak zarar oluşmamaktadır[119].

Ancak damping, bazı durumlarda yıkıcı fiyat rekabeti yaratabilir. Bir işletme, piyasadaki diğer firmaları saf dışı bırakacak ölçüde düşük fiyatla ürün sunarsa, zamanla tekelleşebilir ve bu da piyasada hâkim duruma geçmesine yol açabilir[120]. GATT VI. Maddesi'nin Uygulanmasına İlişkin Anlaşmada yer alan "zarar" kavramı da bu bağlamda önem arz eder. Bu kavram; maddi zarar, zarar tehdidi veya yerli üretimin kurulmasının engellenmesi olarak tanımlanmıştır. Bu zararların damping kaynaklı olduğunun ispatı ise gereklidir.

Dampingli ürünlerin ithalatı, üreticiler açısından da çift yönlü etki yaratır. Eğer ithalatçı ülkede aynı ürün üretilmiyorsa, yerli üreticiler açısından zarar oluşmayabilir. Ancak dampingli ürün, ülkede üretimi yapılan bir ürüne doğrudan rakipse, bu durum yerli üreticilerin pazar payının azalmasına, fiyat baskısına girmesine ve uzun vadede sektörden çekilmesine neden olabilir. Ayrıca dampingli ürünlerin iç piyasada girdi olarak kullanılması, üretim maliyetlerini düşürmektedir[121]. Bu durum, ürünün işlenerek tekrar piyasaya arz edilmesini sağlayarak üreticilere avantaj sağlamaktadır. Ancak dampingli ürünün kaynak ülkeye geri ithal edilmesi hâlinde, bu durum iç piyasada arz fazlası yaratarak fiyatların düşmesine ve damping etkisinin ortadan kalkmasına neden olabilir[122].

Damping uygulamaları kısa vadede fiyatların düşmesine yol açsa da, uzun vadede, damping yapan ihracatçının ithalatçı ülkede tekel konumuna gelmesi durumunda fiyatlar yeniden

[119] Elele, s. 51; Dirikkan, s. 103.
[120]https://ticaret.gov.tr/data/5b88499413b87711604c934e/Anti damping-Anlasmasi-Turkce.pdf (E.T. 22.11.2023)
[121] European Commission, ”Guide on How to Draft an Anti-Dumping Complaint”,European Commission Directorate-General for Trade, 2016, s. 32.
[122] OĞUZ, Serpil, Anti Damping, Ankara, 2007, s. 33.

yükselebilir. Bu durum hem yerli üreticilerin piyasadan çekilmesine hem de yeni üretim dallarının gelişmesinin engellenmesine yol açar. Dolayısıyla damping, yalnızca fiyat indirimi değil, aynı zamanda iç piyasa yapısını bozan ve sanayi politikalarını tehdit eden yapısal bir sorun oluşturan bir dış ticaret aracıdır. Bu bağlamda, üretim dalının sürdürülebilirliği ve sanayi politikalarının korunması açısından da damping karşısında alınacak önlemler önem arz etmektedir[123].

Dampingli malın üreticileri bakımından dampingin incelenmesi hâlinde, ilk olarak ürünün iç piyasada üretilip üretilmediğine bakılmalıdır. Dampingli ürünün ithal edilen ülkede üretilmemesi hâlinde herhangi bir zarar oluşturacak durum bulunmamaktadır.

Dampingli ihracatın neticesinde ülkelerin iç piyasasında oluşan zararlar, ithalat ya da fiyat değişiklikleri nedeniyle olabilmektedir. Ayrıca talebin azalması, tüketicilerin tercihlerinin değişmesi, yüksek fiyatlar, ticareti sınırlayan kurallar vb. birçok neden iç piyasanın bozulmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda dampingli ihracatın dış ticaret açığına neden olabileceği, ayrıca iç ve dış borçların fazlalaşması ve diğer ülkelerle rekabet etme gücünün azalması da diğer bir sonuç arasında yer alır[124].

2. İhracatçı Ülke Açısından Etkiler

Damping uygulamaları, ihracatçı ülkeler için kısa vadede çeşitli ekonomik avantajlar sağlayabilir. Bu avantajların başında, dış pazarlara girişin kolaylaştırılması yer almaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki firmalar açısından, düşük fiyatlarla dış pazarlara açılmak, uluslararası rekabet gücü elde etmede etkili bir strateji olabilir. Aynı zamanda, iç piyasada talep yetersizliği nedeniyle ortaya çıkan üretim fazlasının değerlendirilmesi ve mevcut üretim kapasitesinin daha verimli kullanılması açısından damping, firmalara geçici bir çözüm sunmaktadır. Kısa vadede bu strateji sayesinde firmalar uluslararası piyasalarda tutunma şansı yakalayabilir, marka bilinirliğini artırabilir ve pazar paylarını genişletebilir. Özellikle yoğun rekabetin hâkim olduğu sektörlerde damping, firmalara fiyat avantajı sağlayarak yabancı rakipleri karşısında pazarda yer edinmelerine katkıda bulunmaktadır[125].

---

[123] VİNER, K. J., Dumping: A Problem in International Trade, University of Chicago Press, 1923, s. 145-150; DTÖ Anti damping Anlaşması, Giriş ve md. 3 (zarar değerlendirmesi bağlamında yapısal etkiler).
[124] STİGLİTZ, Joseph E., Dumping on Free Trade, The U. S. Import Trade Laws, Southern Economic Journal, C. 64, S. 2, 1997, s. 404.
[125] ÖZ, Derya, Uluslararası Ticaret Politikaları, İstanbul, 2020, s. 112.

2000'li yılların başlarında Çin, çelik sektöründe üretim fazlasını dış pazarlara yönlendirmek amacıyla agresif fiyatlandırma stratejileri benimsemiştir. Bu sayede Çin, kısa sürede dünya çelik ihracatında lider konumuna yükselmiştir. Ancak bu durum, birçok ülkenin yerli sanayisinin zarar görmesine neden olmuş ve başta Avrupa Birliği ile Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere birçok ülke tarafından anti damping vergileriyle karşılık bulmuştur[126].

Ancak damping politikalarının uzun vadeli etkileri genellikle olumsuz sonuçlar doğurabilir. Öncelikle, ürünlerin düşük fiyatlarla ihraç edilmesi firmaların kâr marjlarını daraltarak finansal sürdürülebilirliklerini tehdit etmektedir. Ayrıca damping uygulayan firmalar zamanla 'fiyat kırıcı' olarak algılanabilir; bu algı, hem firma hem de ülke nezdinde marka değerini ve ticari itibarı zedeleyebilmektedir. Tüketici gözünde ise düşük fiyatlar, ürün kalitesinin de düşük olduğu izlenimini yaratabilir.

3. Küresel Ticaret Sistemi Üzerindeki Etkiler

Damping yalnızca iki ülke arasındaki ekonomik ilişkiyi değil, küresel ticaret sisteminin bütününü etkileyen bir uygulamadır. Serbest ticaretin temel ilkelerinden biri olan adil rekabet, damping uygulamalarıyla zedelenmektedir. Ürünlerin yapay olarak düşük fiyatlarla pazara sunulması, küresel fiyat dengelerini bozar ve verimlilik esaslı rekabet yerine fiyat manipülasyonuna dayalı bir rekabet ortamı yaratır. Bu nedenle, damping uygulamaları çoğu zaman korumacı tedbirleri tetikler ve ülkeler arasında ticaret gerilimlerine yol açabilir. Aynı ürünü ihraç eden üçüncü ülkeler de dampingli ürün nedeniyle pazar kaybına uğramakta, bu da ticaret yönünün yapay şekilde değişmesine neden olmaktadır.

IV. DAMPİNG YÖNTEMLERİ

Uygulamada damping üç şekilde gerçekleştirilmektedir; bunlar geçici, yıkıcı ve sürekli damping olarak üç şekilde tasnif edilmiştir.

[126] European Commission, "EU Imposes Definitive Anti-Dumping Duties on Imports of Steel from China," https://ec.europa.eu. (E.T. 25.03.2025)

A. GEÇİCİ DAMPİNG

Geçici (sporadic) damping; ekonomide talep daralması, zevk ve tercihlerin, üretim teknolojilerinin değişmesi, teknolojik yenilikler sonucu bazı malların gelişmiş ülke pazarlarında demode olması, firmaların plansız üretim yapması gibi nedenlerle biriken stokları eritmek için, firmaların geçici olarak, düşük fiyattan dış pazarlara satış yapmaları sonucu oluşur. Bu tür dampingde süreklilik bulunmaz; fiyat indirimi belirli bir stratejik döneme özgüdür. Uygulama sona erdiğinde fiyatlar genellikle normale dönmektedir. Bu nedenle zarar tehdidi oluşsa bile kalıcı bir yapıdan söz etmek zordur. Burada dampingli satış yapılan ülkelerde tüketicilerin daha düşük fiyattan mal satın almaları nedeniyle tüketicilerin lehine olmaktadır. Ancak, bu durum, ülkelerde üreticilerin satışlarını düşürür ve kısa süreli zarar görmelerine neden olur. Bu yönüyle, dış ticarette görülen bir haksız rekabet uygulamasıdır[127].

İç piyasadaki talebin düşmesi, üretim teknolojilerinin değişmesi, teknolojik yenilikler sonucu bazı malların gelişmiş ülke pazarlarında modasının geçmesi, firmaların plansız üretim yapması gibi nedenlerle biriken stokları eritmek için, firmaların geçici olarak, düşük fiyattan dış pazarlara satış yapmaları sonucu oluşur.

Geçici damping, dampingli satış yapılan ülkelerde tüketicilerin daha düşük fiyattan mal satın almaları nedeniyle, tüketicilerin lehine olurken, bu ülkelerde üreticilerin satışlarını düşürmesi ve kısa süreli zarar görmelerine neden olması sonucunda üreticilerin aleyhine bir durum oluşturmaktadır[128].

B. SÜREKLİ DAMPİNG

Sürekli (persistent) damping; iç piyasanın darlığı nedeniyle üreticilerin, optimum kapasiteye ulaşıp ölçek ekonomilerinden yararlanmak ve kârını maksimize edebilmek için maliyetinin biraz üzerindeki fiyattan uluslararası piyasalara sürekli satış yapmasıdır[129].

Sürekli damping, bir ürünün dış pazarda düzenli olarak iç piyasa fiyatının altında satılması durumudur. Bu uygulama genellikle dış pazarda kalıcı bir yer edinme, pazar payını

[127] Elele, s. 27.
[128] AKIN, Hakan, Yeni Işim Dış Ticaret, Ankara, 2003, s. 257.
[129] SEYİDOĞLU, Halil, Uluslararası İktisat, Teori-Politika ve Uygulama, İstanbul, 1990, s. 185.

genişletme ve uzun vadeli stratejik hedeflere ulaşma amacı taşır. Sürekli damping, yerli üreticiler üzerinde daha kalıcı ve yapısal zararlar doğurabileceği için, anti-damping soruşturmalarının çoğuna konu olan esas damping türüdür.

Dünya ticaret tarihinde belki de en uzun süre ile uygulanan damping, İngiltere'nin Levant Company aracılığı ile Osmanlı pazarlarında yünlü kumaş satımında uyguladıkları damping olmuştur. 1580–1650 yılları arasında uygulanan bu dampingde İngiliz yünlüleri Londra'daki fiyatlarından %20–30 ucuza satılmıştır. Sonuçta Osmanlı yünlü sanayi yıkılmıştır[130].

C. YIKICI DAMPİNG

Yıkıcı (predatory) damping; şirketler ya da devletlerin, bir ülkede iç piyasada rakipleri ortadan kaldırmak için, ürünlerinin fiyatını kendi ülkesindeki iç piyasa fiyatının altında belirleyerek uyguladıkları bir haksız rekabet türünün en tehlikeli olanıdır. ABD, Avrupa Birliği ve pek çok ülkede antitröst yasalar ve rekabet yasaları ile uluslararası ticarette yıkıcı damping yasaklanmaktadır.[131] Yıkıcı damping ile şirketlerin veya devletlerin, başka bir ülkenin iç piyasasında faaliyet gösteren rakip firmaları piyasadan dışlamak amacıyla, ürünlerini ya kendi iç piyasa fiyatlarının altında ya da maliyetlerinin dahi altında bir fiyatla ihraç etmeleri şeklinde uygulanabilir. Bu stratejik fiyatlandırma yöntemi, kısa vadede zararına satış yaparak rakip firmaların piyasadan çekilmesini sağlamayı hedeflemektedir. Uzun vadede ise, monopolcü bir piyasa gücüne ulaşarak fiyatları yeniden yükseltme ve maksimum kârlılığa ulaşma amacı taşımaktadır. Pazar hâkimiyeti sağlandıktan sonra fiyatlar tekrar yükseltilerek yüksek kâr elde edilir. Bu durum hem serbest ticaret kurallarına hem de rekabet hukukuna açıkça aykırıdır. Bu yönüyle damping, yalnızca ticari bir rekabet aracı değil, aynı zamanda yapısal piyasa etkileri olan stratejik bir dış ticaret politikasıdır[132].

Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği ve birçok ülkede, yıkıcı damping (predatory dumping) gibi piyasa bozucu uygulamalar, yalnızca damping mevzuatı kapsamında değil, aynı zamanda rekabet hukuku çerçevesinde de yasaklanmaktadır. Bu tür uygulamaların temelinde, rakip işletmeleri piyasadan dışlamak suretiyle tekelci bir yapı kurma niyeti

[130] Çelik, 2009/b, s.191.
[131] www.investopedia.com.
[132] Viner, s. 128-135.
KRUGMAN, Paul/ OBSTFELD, Maurice, International Economics: Theory and Policy, 10th ed., Pearson, 2015, s. 203-205.

bulunduğu varsayıldığından, sadece dış ticaretin düzenlenmesi değil, piyasa yapısının korunması amacıyla da önlem alınmaktadır[133].

D. SATIŞ DAMPİNGİ

Satış amacıyla yapılan damping, ihracatçının yeni pazarlara girebilmek ya da mevcut pazarda satışlarını artırabilmek için fiyat kırma stratejisidir. Amaç zarar vererek değil, pazar kazanarak satış yapmaktır. Bu durumda damping daha çok bir pazarlama stratejisi olarak kullanılır. Zarar tehdidi varsa bile, çoğu zaman rakipleri dışlama gibi bir niyet bulunmaz. Bazı durumlarda ithalatçının temel amacı, yalnızca kâr elde etmek değil, ithal ettiği malı zararına satarak ilgili ülkenin iç piyasasına zarar vermek olabilir. Bu tür uygulamalarda fiyat, önemsizleşmekte ve esas amaç rakiplerin satışlarını düşürerek piyasaya hâkim olmaktır. İthalatçı, düşük fiyatlı satış yoluyla piyasa yapısını bozmakta ve uzun vadede kalıcılık sağlamayı hedeflemektedir.

Bu bağlamda, eğer ithal edilen mal normal değerin altında fiyatlandırılmasa bile, malın yeniden satışıyla ilgili bir düzenleme mevcutsa ve ithalatçı ile ihracatçı arasında gizli bir anlaşma veya bağlantı bulunuyorsa, bu durum gizli damping olarak değerlendirilebilir. Gizli dampingte genellikle zarar doğrudan ithalatçı tarafından üstlenilir. Buna karşın, satış dampingi adı verilen uygulamalarda ithalatçı, piyasada kalıcı olabilmek adına zararı bilinçli biçimde göze alır; ancak bu zarar görünürde ticari işlem gibi sunulduğu için tespit edilmesi daha güçtür[134].

Satış dampinginde üreticiler, ölçek ekonomilerinden yararlanmak ve kârlarını maksimize edebilmek için ürünlerini maliyetin biraz üzerindeki fiyatlarla uluslararası piyasalarda sürekli olarak satmaktadır[135].

E. GİZLİ DAMPİNG

Konsinye satış[136] dampingin uygulama alanında yer almamaktadır. İthalatçının ihracatçıdan aldığı fiyatın altında tekrar satış yapması hâlinde damping meydana gelirse o zaman

[133] FOX, Eleanor M./ GERARD, Damien, EU Competition Law: Cases, Text and Context, Edward Elgar, 2017, s. 281-285.
[134] Dirikkan, s. 31.
[135] Oğuz, s. 17.
[136] Konsinye işlemi, bir işletmenin daha önceden tespit edilen bir fiyatla ya da günün koşullarına göre satılmak üzere diğer bir işletmeye mal göndermesi işlemidir.

damping ülke fiyatı ile ihraç fiyatının karşılaştırılması yoluyla hesaplanmamaktadır, zira iki fiyatta görünüşte benzer niteliktedir, ancak ithalatçının kendi ülkesinde malı satması hâlinde bu fiyat ihracat fiyatı olarak uygulanmaktadır. Bu uygulamanın sonucunda iç piyasa ile bu fiyat arasında kalan fark, damping uygulanacak verginin tavan sınırıdır ve aynı zamanda damping marjının da sınırını oluşturmaktadır[137].

F. DOLAYLI DAMPİNG

Dolaylı damping gizli dampingle benzerlik göstermektedir, dolaylı damping malının kaynak ülkeden doğrudan ithal edilmediği durumlarda ortaya çıkmaktadır. Burada da gizli dampingle benzer bir şekilde malın ihracatçı ülke tarafından satıldığı fiyat ile iç piyasa fiyatı arasındaki kalan farka göre damping marjı ve uygulanacak vergi belirlenmektedir. Üçüncü ülkeye ait iç piyasa fiyatının yerine kaynak ülkenin kendi piyasa fiyatı dikkate alınabilir. Üçüncü ülkenin transit ülke olarak konumlanması hâlinde burada vergi, normal usûllere göre belirlenmektedir. Ancak malın üçüncü ülkenin ekonomik alanında yer alması kesin olması hâlinde, bundan sonra üçüncü ülke tarafından ihraç edilmesi hâlinde vergi uygulama alanı bulacaktır[138].

V. TİCARETTE SAVUNMA ARAÇLARI

Ticaret savunma araçları, uluslararası ticarette "trade defence instruments (TDI)" olarak da adlandırılmakta olup, özellikle bazı sektörlerde küresel kapasite fazlasının arttığı dönemlerde üçüncü ülkelerdeki uygulamalar sonucu ortaya çıkan haksız ticaretle

[137] Dirikkan, s. 246.

[138] Elele, s. 30; Kaynak ülkenin yapmış olduğu dampingli ihracata yönelik uygulanan damping önlemleri aşmak için ihracatı, kendisinden değil de üçüncü bir ülkeden yapılmış gibi gösterilmesi dolaylı dampingi oluşturur. Ayrıca üçüncü ülke üzerinden yapılan ihracata karşı da anti damping vergisi söz konusu olur. Dolaylı dampinge ilişkin olarak Danıştay 7. Dairesinin 28.05.2021 tarihli ve E: 2019/2854, K: 2021/2543 sayılı kararında; "…Yunanistan menşeli olarak beyan edilen ve yukarıda tarife numarası ve ticarî adı belirtilen eşyanın, gerçekte Çin Halk Cumhuriyeti menşeli olmasına rağmen, 2015/3 ve 2019/4 sayılı Tebliğler ile Çin Halk Cumhuriyeti menşeli eşya için getirilen önlemi etkisiz kılmak amacıyla menşe yanıltması yapılmak suretiyle Yunanistan'dan ithal edildiği anlaşılmıştır. Mevcut damping önlemlerinden kaçınma dışında yeterli bir haklı nedeni veya ekonomik gerekçesi bulunmayan bir uygulama, işlem veya iş sonucu yürürlükteki dampinge karşı önlemi etkisiz kılındığı, bu nedenle önlemim iyileştirici etkisinin azaltıldığı sonucuna varılarak, soruşturma konusu eşyaların Yunanistan çıkışlı ithalatında Çin Halk Cumhuriyeti menşeli eşya için öngörülen önlem ile aynı tutarda dampinge karşı önlemin yürürlüğe konulmasına ilişkin Tebliğ'in mevzuata uygun olduğu sonucuna varılmıştır…" şeklinde karar hüküm tesis etmiştir. https://karararama.danistay.gov.tr/getDokuman?id=680134800&arananKelime=7.%20Daire (E.T. 07.10.2024)

mücadelede hayati rol oynamaktadır. Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmalarına[139] göre, ticaret politikası savunma araçları üçe ayrılmaktadır. Bunlar;

- Damping önlemleri
- Telafi edici önlemler
- Korunma önlemleri
- Gözetim önlemleri

olmak üzere dörde ayrılmıştır. Damping ve sübvansiyon hem iç hem de dış pazarda uygulama alanı bulmaktadır. Buna karşın korunma önlemleri ise ülke ayırt etmeksizin her ülkeye karşı uygulanmaktadır. Bu bağlamda damping ile sübvansiyon haksız rekabete karşı koruma sağlarken, korunma önlemi ulusal piyasanın zarar görmesini engellemek amacıyla ithalata karşı koruma sağlamaktadır[140].

Ticaret savunma araçları, ülkelerin uluslararası ticaret sistemindeki meşru müdahale alanlarını tanımlar. Dampingli satışlar, sübvansiyonlar ve ithalat baskıları gibi piyasa dışı koşulların etkilerini bertaraf etmeye yönelik bu araçlar, yalnızca yerli üreticiyi korumakla kalmayıp, adil ticaret ortamının sürdürülebilirliği açısından da hayati önem taşımaktadır. Türkiye ve Avrupa Birliği gibi aktörler, bu araçları hem ulusal mevzuata hem de DTÖ kurallarına uygun biçimde kullanarak ticaret politikalarını yönlendirmektedir

Ticaret politikası önlemi alınabilmesi için, ithalatta haksız rekabetin bulunduğuna veya ithalatın ciddi şekilde arttığına dair kanıtların sunulması gerekir. Uygulanacak önlemin türüne göre karşılanması gereken kriterler değişmekte olup aşağıda kısa şekilde anlatılacaktır.

Küresel ekonomik sistemin serbestleşmesiyle birlikte uluslararası ticaret hacmi önemli ölçüde artmış, bu gelişme ülkeler arası ekonomik ilişkileri güçlendirmiştir. Ancak bu serbestleşme süreci, yerli üreticilerin zaman zaman haksız rekabet koşullarıyla karşı karşıya kalmalarına da zemin hazırlamıştır. Özellikle dampingli fiyatlandırmalar, devlet sübvansiyonları ve ithalatta ani artışlar gibi durumlar, iç piyasada ciddi yapısal zararlar

[139] Ticaret Bakanlığı İthalat Genel Müdürlüğü, Damping ve Sübvansiyon Rehberi, Damping ve Sübvansiyon Dairesi, Ankara, 2023, s. 3.
[140] https://ticaret.gov.tr/data/5bb71aa113b87613d802b783/Damping%20ve%20S%C3%BCbvansiyon%20Rehber.pdf (E.T. 10.02.2023)

doğurabilmektedir. Bu kapsamda, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kuralları çerçevesinde meşru sayılan Ticaret Savunma Araçları (Trade Defence Instruments - TDI), ülkelerin ekonomik çıkarlarını ve yerli üreticilerini korumada önemli bir politika seti olarak öne çıkmaktadır.

A. ANTİ DAMPİNG ÖNLEMLERİ

Damping, bir malın, ihracatçı ülkenin iç piyasasındaki normal değerinden daha düşük bir fiyatla yabancı bir ülkeye ihraç edilmesidir[141]. Dampingin gerçekleşmesi için, ihraç edilen malın fiyatının ihracatçı ülkedeki iç piyasa fiyatından düşük olması gerekir.

Damping önlemleri, bir ürünün ihracat fiyatının, ihracatçının kendi iç piyasasındaki fiyatının veya üretim maliyetinin altına düşmesi ve bu fiyatlandırmanın ithalatçı ülkenin yerli sanayisine zarar vermesi durumunda uygulanan araçlardır.

Türkiye'de Çin menşeli seramik kaplama ürünlerinin dampingli fiyatla ithal edilmesi, yerli üreticilerin zarar görmesine yol açmıştır. Yapılan soruşturma sonucunda Çinli üreticilere %20'ye kadar çıkan oranlarda anti damping vergileri uygulanmıştır.[2] Avrupa Birliği'nde ise Çin'den ithal edilen sıcak haddelenmiş çelik ürünleri için %18 ile %36 arasında değişen oranlarda anti damping vergileri yürürlüğe konmuştur.[3]

B. TELAFİ EDİCİ ÖNLEMLER

Sübvansiyon, mal veya hizmetlerin üretiminin devlet tarafından desteklenmesine yönelik yardımlar ve yapılan harcamalar şeklinde tanımlanabilir.[142]. Bu tanımdan hareketle, sübvansiyon kavramının geniş bir biçimde yorumlandığı görülmektedir. Bu geniş yorumun, devletin faaliyetlerini de kapsayan bir temel oluşturduğu anlaşılmaktadır. Buna göre, devletin diğer faaliyetleri ve destekleri – örneğin herhangi bir kriz durumunda devlet kurumlarının müdahalede bulunması ya da kurum çalışanlarına eğitim verilmesi gibi uygulamalar da sübvansiyon kapsamında düşünülebilir. Ancak John H. Jackson,

[141] BAŞKOL, Murat Ozan, İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesinde Damping soruşturmalarının Etkinliği, Ekonomi Bilimleri Dergisi Cilt 2, Sayı 1, 2010 Issn: 1309-8020 (Online), s. 108.
[142]Ticaret Bakanlığı İthalat Genel Müdürlüğü, Damping ve Sübvansiyon Rehberi, s. 2.

sübvansiyonun belirgin nitelikleri bakımından diğer devlet yardımlarından ayrılması gerektiğine dikkat çekmektedir[143].

Öte yandan, bir sübvansiyonun uluslararası düzeyde düzenlenmesi esasen GATT anlaşmaları kapsamında hükme bağlanmıştır. Sübvansiyona karşı telafi edici tedbirlerin uygulanabilmesi için öncelikle bu yönde bir izin bulunması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında, dünya ticaretini serbestleştirme amacı güden GATT'ın kapsamlı ve etkin şekilde işleyebilmesi için sübvansiyonun geniş yorumlanması yerine açık, net ve sağlam temelli bir tanıma ihtiyaç duyulmuştur. Ancak GATT dönemine kadar sübvansiyonun tanımı yapılmamış, bunun sonucu olarak da uluslararası ticareti engelleyen sübvansiyonlar ile devlet uygulamaları arasında çeşitli çelişkili durumlar ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu dönemde sübvansiyon terimine değinmemek için farklı kavramlara başvurularak, sübvansiyon kaynaklı tepkilerin önüne geçilmesi hedeflenmiş; ancak bu yaklaşımın etkinliği sınırlı kalmıştır[144].

DTÖ Kuruluş Anlaşması'nın ekinde sübvansiyon kavramına açıklık getirilerek, kavram karmaşasına son verilmiş ve böylece sübvansiyonun tanımı açık bir esasa dayandırılmıştır. Bu kapsamda, DTÖ Kuruluş Anlaşması eki niteliğinde olan GATT 1994'ün VI. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma ile Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması'nın 1.1. maddesi sübvansiyon kavramını düzenlemiştir. Bu maddeye göre, devlet tarafından sağlanan ve yararlanan tarafa fayda temin eden malî katkılar ile gelir veya fiyat destekleri, sübvansiyon olarak kabul edilmektedir[145]. Anılan hükümden de anlaşılacağı üzere, sübvansiyon kavramına ilişkin tanım oldukça yerinde yapılmış ve hangi unsurların kavram kapsamına girdiği tek tek belirtilmiştir. Bu açık tanımla birlikte sübvansiyonun değerlendirilmesi belirli ön koşullara bağlanmış ve böylece Anlaşmanın diğer hükümlerinde yer alan sübvansiyon türlerinin uygulama alanları da DTÖ Kuruluş Anlaşması ekindeki ilgili düzenlemeler uyarınca açıklığa kavuşturulmuştur.

---

[143] JACKSON, John H., World Trade and the Law of GATT (World Trade), Indianapolis/Kansas City/New York 1969, s. 366.

[144] KESİM, A., Sübvansiyon Teorisi, Trabzon, 1981, s. 3. *Kesim*'e göre, bir devlet yardımının sübvansiyon sayılabilmesi için doğrudan doğruya üretimi veya tüketimi etkilemek için yapılmış olması şart olmayıp, önemli olan yardımın amacı ne olursa olsun neticede üretimi etkilemesidir, s. 15.

[145] YILMAZ, Müslüm, "Dünya Ticaret Örgütü Kuralları Açısından Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbir Soruşturması", Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk (Ticaret Hukuku) Anabilim Dalı, 2004, s. 22.

Telafi edici önlemler, ihracatçı ülke tarafından ürünlere sağlanan sübvansiyonların, ithalatçı ülkenin yerli üreticilerine zarar vermesi durumunda uygulanır. Bu tür önlemler DTÖ Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması'na dayanmaktadır

Türkiye, Pakistan'dan ithal edilen cam elyaf ürünlerinde sübvansiyonun varlığını ve bu sübvansiyonların yerli üreticilere zarar verdiğini tespit etmiş; soruşturma sonucunda telafi edici vergiler uygulanmıştır.[5] Avrupa Birliği de Hindistan'dan ithal edilen polyester elyaf ürünlerine yönelik sübvansiyonları belirlemiş ve telafi edici vergi uygulamıştır.

C. KORUNMA ÖNLEMİ

Korunma önlemleri, ani ve yoğun ithalat artışlarının yerli sanayide ciddi zarar veya zarar tehdidi oluşturması durumunda geçici olarak devreye alınan mekanizmalardır. Bu önlemler DTÖ Korunma Önlemleri Anlaşmasına göre belirli kurallara bağlı olarak uygulanmaktadır.

Bir üretim dalının, öngörülemeyen şekilde ani ve ciddi biçimde artan ithalattan etkilenmesi ve bu artışın ilgili üretim dalında zarara ya da zarar tehdidine yol açması durumunda korunma önlemleri alınabilir. Korunma önlemlerinin uygulanması için ithalatın haksız rekabete yol açması şartı aranmaz. Ancak damping ve sübvansiyona karşı alınan önlemlerde, haksız rekabet unsuru gerekli bir koşuldur[146].

Korunma önlemleri tek bir ülkeye yönelik değil, tüm ülkelere karşı uygulanır ve bu kapsamda ilgili ülkelerden yapılan ithalata karşı tedbir alınır. Korunma önlemleri; ek mali yükümlülük getirilmesi, gümrük vergilerinde artış yapılması, tarife kontenjanı uygulanması veya bunların bir arada kullanılması şeklinde olabilir. Korunma önlemleri, bir ürün veya ürün grubunun ithalatına yönelik olarak kesintisiz biçimde en fazla on yıl süreyle uygulanabilmektedir[147].

Korunma önlemlerine yönelik düzenlenen DTÖ anlaşması (Korunma Önlemleri Anlaşması) sübvansiyon ve anti damping anlaşmaları ile benzerlik göstermektedir. Bu kapsamda verilen Panel ve Temyiz kararları emsal nitelikte olabilmekte ve damping önlemlerine yönelik de

[146]https://ticaret.gov.tr/data/5bb71aa113b87613d802b783/1_Damping%20ve%20S%C3%BCbvansiyon%20Rehberi_2023.pdf
[147]Ticaret Bakanlığı İthalat Genel Müdürlüğü, s. 3.

uygulanabilmektedir[148].

Türkiye'de Çin'den gelen güneş paneli hücrelerinin ithalatında yaşanan ani artış, yerli üreticilerin zarar görmesine neden olmuştur. Bu nedenle, Türkiye korunma önlemi kapsamında ilave vergiler ve ithalat sınırlamaları uygulamıştır. Avrupa Birliği de 2018 yılında ABD'nin çelik ithalatına uyguladığı ek vergiler sonrası bazı çelik ürünlerine kota ve ek vergi uygulamıştır.

D. GÖZETİM ÖNLEMİ

Gözetim önlemleri, belirli ürünlerin ithalatının yakından izlenmesini sağlayan ve henüz zarar oluşmadan önce potansiyel riskleri tespit etmeye yönelik olarak uygulanan bir ticaret politikası aracıdır. Bu önlemler doğrudan bir kısıtlama getirmez; ancak diğer ticaret savunma araçlarına hazırlık işlevi görmektedir. Bu yönüyle gözetim, bir tür "erken uyarı sistemi" işlevi görmekte olup, ithalat hareketlerinin düzenli şekilde izlenmesine ve gerektiğinde müdahale edilebilmesine olanak tanımaktadır.

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kurallarına uygun olarak uygulanan gözetim önlemleri, genellikle herhangi bir haksız rekabet unsuru -damping veya sübvansiyon- bulunmaksızın da devreye alınabilmektedir. Zararın doğması şart değildir; önemli olan, zarar tehdidinin veri temelli biçimde izlenebilmesidir.

Bu önlemler doğrudan bir kısıtlama niteliği taşımamakla birlikte, elde edilen veriler, daha sonra alınabilecek korunma önlemleri, damping soruşturmaları veya telafi edici vergi uygulamaları için hukuki ve teknik bir dayanak oluşturabilir. Bu nedenle gözetim uygulamaları, ticaret politikasının hem önleyici hem de hazırlayıcı unsurları arasında yer almaktadır. Türkiye, bazı elektronik ürünlerde (örneğin LCD televizyonlar) belirli bir birim fiyatın altında kalan ithalatlar için gözetim belgesi zorunluluğu getirmiştir. Avrupa Birliği ise Çin'den gelen alüminyum ürünlerinde gözetim uygulaması başlatarak ithalat verilerini toplamış, ardından damping soruşturması açmıştır.

[148] Korunma Önlemleri Anlaşması ile ilgili bir davada verilen panel kararının bilâhare Antidamping Anlaşması ile ilgili olarak görülen bir davada emsal alınmasına örnek olarak bkz. Mexico – Corn Syrup, WTO/DS132/R and Corr.1, para. 7.130.

VI. DAMPİNGE İLİŞKİN DÜZENLEMELER

A. ULUSAL DÜZENLEMELER

GATT 1994 ve DTÖ Damping Anlaşması, uluslararası anlaşma olması nedeniyle Türk Hukuku ile ilişkilidir. Bunun haricinde, Türk hukukunda konuyla ilgili yasa koyucu ayrı olarak hukukî düzenlemeye de yer vermiştir. Ayrıca konuyla ilgili idarî düzenlemeler de yapılmıştır. Konu açısından öncelikle Türk hukukuna bakıldığında; dampinge ilişkin iki farklı alan bulunmaktadır. Bunlardan ilki; DTÖ kuralları olup diğeri ise, iç hukukta düzenlenen İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanunudur.

Türkiye'nin 1947 yılında GATT'a taraf olması hasebiyle müzakerelerin görüşüldüğü son tur olan Uruguay Turunda nihai olarak nitelenen senet, Türkiye tarafından imzalanmış ve DTÖ Kuruluş Anlaşması ile birlikte diğer çok taraflı olan anlaşmaların da tarafı haline gelmiştir.

Bu kapsamda 26.1.1995 tarih ve 4067 sayılı Kanun[149] ile beraber Nihaî Senet ve ekindeki DTÖ anlaşmaları onaylanarak 3.2.1995 tarih ve 95/6525 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı[150] ile yürürlüğe girmiş ve böylece Türk hukuku içerisindeki yerini almıştır. Anayasanın 90 ıncı maddesine göre Damping Anlaşması ile GATT 1994 ülkemiz mevzuatı içinde kanun niteliğini haiz olup ayrıca, 3577 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun (İHRÖK) 1989 yılında yürürlüğe girmiştir. Kanun ile hem dampinge hem de sübvansiyonlu ithalata karşı alınacak önlemlerin getirilmesi ve uygulanması amaçlanmıştır. Yine Uruguay Turu ile birlikte kabul edilen düzenlemeler İHRÖK'e işlenerek, gerekli değişiklikler yapılmıştır. Söz konusu değişiklik hem İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Karar[151] hem de İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Yönetmeliğe[152] yansıyarak, yürürlüğe konmuştur.

Ülkeler, ithalat yoluyla yapılan haksız rekabete karşı yerli üreticilerini korumak ve üreticilerin ithalattan zarar görmelerini önlenmek amacıyla ticaret politikası savunma araçlarına başvurabilmektedir. Ticaret politikası savunma araçları; damping uygulamalarına

[149] Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (RG, 29.1.1995, S. 22186).
[150] RG, 25.2.1995, S. 22213 mükerrer.
[151] RG, 30.10.1999, S. 23861.
[152] RG, 30.10.1999, S. 23861.

karşı önlemler, sübvansiyonlara karşı önlemler ile korunma ve gözetim önlemlerinden oluşmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'de damping ve sübvansiyonla ilgili çeşitli mevzuat düzenlemeleri yapılmıştır. Bu düzenlemelere bakıldığında;

Türkiye'de ithalatta haksız rekabetin önlenmesine ait düzenleme ilk olarak 14/6/1989 tarih ve 3577 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun (4412 Sayılı Kanun İle Değişiklik 3577 Sayılı Kanun)[153] ile yapılmıştır.

İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında 99/13482 Sayılı Karar (2005/9840 ve 2020/3113 Sayılı Kararlarla Yapılan Değişikliklerle Beraber)[154]

Daha sonra 30/10/1999 tarih ve 23861 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlemesi Hakkında Yönetmelik ile İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Yönetmeliğe Ek Madde Eklenmesine Dair Yönetmelik düzenlenmiştir.

Ayrıca;

12 Eylül 1963 Ankara Antlaşması, Türkiye Cumhuriyeti devleti ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında 12 Eylül 1963'te imzalanan ortaklık anlaşması bulunmakta olup bunun haricinde 27 Ekim 1999 tarihli Gümrük Kanunu da uygulamaya alınmıştır.

1. Türk Ticaret Kanunu

TTK'nin 54. ve 55. maddeleri, haksız rekabetin tanımını yapmış olup dampingli ürünlerin yerli sanayiye zarar vermesi durumunda, bu tür uygulamalar haksız rekabet olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, dampingli satışlar haksız rekabet sayılabilir.

Türk Hukukuna göre haksız rekabet müessesesi farklı kanunlarda düzenlenmiştir. Türk Borçlar Kanununda (TBK) 57 nci maddesinde haksız rekabete değinilmiş, ticarî nitelikte olmayan haksız rekabet eylemlerine bu Kanunun uygulanacağı ifade edilmiştir. Ancak ticarî nitelikte olan haksız rekabet işlemlerine Türk Ticaret Kanunu (TTK) 54 üncü vd. maddeleri uygulanmaktadır.

[153] https://ticaret.gov.tr/data/5b88465d13b87711604c9323/ith_haksiz_rekabet_kanun.pdf (E.T. 09.09.2023)
[154] https://ticaret.gov.tr/data/5b88469d13b87711604c932b/ith_haksiz_rekabet_karar.pdf (E.T. 09.09.2023)

Hangi durumlarda Borçlar Kanununun ve Ticaret Kanununun uygulanacağı ancak adi-ticarî iş ayrımının yapılması ile mümkün olmaktadır. Bu konunun tespiti bazı durumlarda zor olabilmektedir. Zira Ticaret Kanunu, ticarî iş ile adi işin tam ayrımını yapmamakta, bu açıdan tedarik edenler ile müşteriler veya rakipler arasındaki ilişkileri etkileyen dürüstlük kuralına aykırı olan ya da aldatıcı nitelikte olan ticarî davranışlar ve uygulamaları da kapsamında almaktadır.

Damping ve sübvansiyonun söz konusu olduğu bazı durumlarda Türk Ticaret Kanununun (TTK) haksız rekabete dair hükümleri uygulanabilmektedir. Türk Ticaret Kanununun 54 üncü maddesinde yer alan genel hükümde; bütün katılanların menfaati gözetilerek, dürüst ve bozulmamış rekabetin sağlanması amaçlandığından rakiplere karşı[155] gerçekleştirilen damping ve sübvansiyonun uygulamalarının haksız rekabet olarak kabul edileceği değerlendirilmektedir.

Devlet yardımıyla, rakipleri piyasadan dışlamak amacıyla ürünlerin zararına satılması ve bu zararın kamu kaynaklarıyla karşılanması, dürüstlük (iyi niyet) kurallarına açıkça aykırıdır. Türk Ticaret Kanununun haksız rekabete ilişkin hükümleri ile 3577 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun, bu tür uygulamalardan zarar gören rakip işletmelere yönelik hakların korunmasını ve telafisini amaçlayan düzenlemeler içermektedir.

3577 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun ile getirilen koruma önlemleri, kural olarak ileriye dönük niteliktedir. Bu kapsamda, dampingli mallara ek vergi uygulanması yoluyla yerli üretim dalının korunması amaçlanmakta, bu da çoğunlukla gelecekte ithal edilecek ürünlerin fiyatlarının artmasına yol açmaktadır. Ancak uygulamada, soruşturma açılmadan önce veya soruşturma sürecinde ithal edilen dampingli ya da

[155]AYHAN, Rıza/ÇAĞLAR, Hayrettin/ÖZDAMAR, Mehmet, (Ticarî İşletme) Ticarî İşletme Hukuku, Ankara, 2021, s. 393.(Yazarlara göre, rakipler arasında veya tedarik edenlerle müşteriler arasındaki ilişkileri etkileyen dürüstlük kuralına aykırı davranışlar ile ticarî uygulamaları haksız rekabet olarak kabul eden TTK 54 üncü ve Ticaret Kanununda düzenlenen konuları ticarî iş kabul eden TTK 3 üncü maddeleri uyarınca, katılanlar arasında vuku bulacak haksız rekabet hâllerine TBK 57 nci maddesinin yerine TTK hükümlerinin uygulanması mümkün bulunmaktadır); BOZER Ali/GÖLE Celal, Ticarî İşletme Hukuku. Ankara, 2021, s. 225-226 (Yazarlara göre, TTK'da yer alan konuların TTK'nın 3'üncü maddesi uyarınca ticarî iş olduğu ve TTK'nın 54 ve 55'inci maddelerinin dürüstlük kuralına aykırı davranışları da ifade ederek haksız rekabet konusunu çok kapsamlı bir şekilde düzenlediğinden TBK hükmünün uygulama alanı kalmadığı hususunun ifade edilebileceğini belirtmektedir); Şener, s. 589 (Yazar, TTK düzenlemesinin uygulama alanı itibariyle genel bir düzenleme olduğunu, TTK 54 üncü maddesinde yer alan "bütün katılanlar" ve "aldatıcı veya dürüstlük kuralına diğer şekillerdeki aykırı davranışlar" ifadelerinin bu hususu ortaya koyduğunu ve bu çerçevede adi işlerde de TTK düzenlemesinin söz konusu olacağını ifade etmektedir.); ORUÇ, Murat, Haksız Rekabette Maddi Tazminat Davası, İstanbul, 2009, s. 25.

sübvansiyonlu mallar nedeniyle, yerli üreticilerin zarar görmesi mümkündür[156]. Bu zararlar, 3577 sayılı Kanun'un koruma kapsamı dışında kalabilmekte, çünkü söz konusu kanun esas olarak önleyici ve kamu hukuku niteliğinde idari bir mekanizma sunmaktadır.

Öte yandan, dampingli ithalat sadece belirli bir üretim dalının tamamını değil, o sektörde faaliyet gösteren bireysel üreticileri de olumsuz etkileyebilir. Bu gibi durumlarda, 3577 sayılı Kanun kapsamında doğrudan koruma sağlanamayan üreticiler bakımından, Türk Ticaret Kanununun haksız rekabete ilişkin hükümleri (TTK m. 54–63) uygulama alanı bulabilir. Bu kapsamda, zarar gören üreticiler, özel hukuk yollarına başvurarak men, düzeltme veya tazminat taleplerinde bulunabilirler[157].

Bir malın, normal değerinin altında bir fiyata Türkiye'ye ihraç edilmesi durumunda, damping uygulamasının varlığından söz edilmektedir. Tekinalp'e[158] göre, normal değer üç farklı unsurdan biri esas alınarak belirlenebilir. Bunlar; İhracatçı ülkenin kendi iç piyasasında uygulanan satış fiyatı, diğeri ise ihracatçı ülkenin aynı veya benzer malları Türkiye dışında başka ülkelere ihraç ettiği fiyatlar, bir diğeri ise malın üretim maliyeti üzerine makul bir kâr oranı eklenerek belirlenen hesaplamalı değeri oluşturmaktadır[159]. Bu üç unsurdan herhangi biri esas alınarak belirlenen normal değer ile ihraç fiyatı arasında fark bulunması hâlinde ve ihraç fiyatı daha düşükse, bu fark damping marjı olarak kabul edilmekte ve bu durum dampingin varlığına delil teşkil etmektedir.

Rekabeti bozan ve haksız bir nitelik taşıyan sübvansiyon uygulamalarında, piyasa dengesinin sağlanabilmesi ancak telafi edici vergilerin yürürlüğe konulması ve etkin şekilde uygulanmasıyla mümkündür. Aynı ya da benzer bir malın normal değeri ile Türkiye'ye ithal edildiği fiyat arasındaki fark, ilgili ürüne sağlanan sübvansiyon miktarını oluşturmaktadır[160].

İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Kanunun 2 nci maddesinin (i) bendine göre zararın hangi durumlarda gerçekleşeceği ve Kanuna göre zararın bulunması ya da en azından tehlikenin mevcut olması gerektiği ifade edilmiştir.

---

[156] AYDIN, Hüseyin, Türk Ticaret Kanununda Haksız Rekabet Suçları, Ankara, 2008, s. 46-47.
[157] Dirikkan, s. 272.
[158] TEKİNALP, Ünal, Yeni Haksız Rekabet Hukukunda Amaç, İlke ve Üç Boyutluluk. Prof. Dr. Seza Resioğlu'na Armağan, 2016, 31-32.
[159] Dirikkan, s. 274; TEKİNALP, Ünal, Anti Damping ve Anti-Sübvansiyon Hukukunun Ana ilkeleri, Domaniç'e Armağan, İstanbul, 1995, s. 214.
[160] POROY, Reha/YASAMAN, Hamdi, Ticarî İşletme Hukuku, 17. Bası, İstanbul, 2018, s. 347.

2. Rekabetin Korunması Hakkında Kanun

Rekabetin artması piyasalardaki tekelleşmeye neden olması nedeniyle rekabete ilişkin detaylı bir yasal düzenlemenin gerekliliği hâsıl olmuştur. Bu bağlamda 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun kabul edilmiştir. Kanun, Anayasanın 167 nci maddesine dayanarak çıkarılmış ve Roma Anlaşmasının 85 nci ve 86 ncı maddelerinin temelinde düzenlenmiştir[161].

Türkiye'deki Rekabetin Korunması Hakkında Kanun, piyasada faaliyet gösteren işletmelerin rekabeti bozacak her türlü uygulamasını engellemeye yönelik hükümler içerir. Dampingli ürünlerin iç pazara girmesi, yerli üreticilere zarar vererek rekabetin bozulmasına yol açar[162].

Haksız rekabet, ekonomik rekabetin her türlü ihlâlidir. Bu tanım haksız rekabeti hukukî açıdan betimlemekte olup, ekonomik açıdan haksız rekabet daha çok piyasa yapısından kaynaklanmaktadır. Tekel, kartel ile tröstlerin satış, üretim, fiyatlama, dağıtım veya reklam politikalarının eşit rekabeti aksatacak şekilde uygulanması haksız rekabettir.

Uluslararası ticaret alanında haksız rekabet şekillerinden en sık görülen ve en önemli haksız rekabet şekilleri de damping ve sübvansiyonlardır. Dış ticarette haksız rekabetin önlenmesi, dış ticarette haksız rekabet hâllerinden dampinge veya sübvansiyona konu olan ticaretin neden olduğu zarara karşı bir üretim dalının korunması amacıyla yapılacak işlemleri, alınacak önlemleri, gerekli ilke ve uygulama kararlarını ve bu kararların uygulanabilmesine ilişkin usûl ve esasları kapsamaktadır.

4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun 6 ncı maddesinin ilk fıkrasında; bir veya birden fazla teşebbüsün, ülkenin bütününde ya da bir bölümünde bir mal veya hizmet piyasasındaki hâkim durumunu tek başına yahut başkaları ile yapacağı anlaşmalar ya da birlikte davranışlar ile kötüye kullanılmasını yasaklanmış ve maddenin ikinci fıkrasında da örnek niteliğinde bazı kötüye kullanma hâlleri sayılmıştır.

4054 sayılı Kanunun 6 ncı maddesinin lafzından da anlaşılacağı üzere, Türk rekabet hukukunda hâkim durumun kötüye kullanılması olarak nitelenebilecek bir ihlâlin varlığı için iki koşulun bir arada bulunması gerekmektedir. Bunlardan birincisi, hâkim durumdaki bir

[161] ARKAN, Sabih, (Ticarî İşletme), Ticarî İşletme Hukuku, Ankara, 2021, s. 337.
[162] Sanlı /Huysal, s. 185-210.

teşebbüsün varlığı, ikincisi ise hâkim durumdaki teşebbüs tarafından gerçekleştirilen eylemin kötüye kullanılmasıdır. Bu koşullardan herhangi birisinin somut olay incelemesinde bulunmaması hâlinde, 4054 sayılı Kanunun 6 ncı maddesi kapsamında hâkim durumun kötüye kullanılmasından söz edilmesi mümkün değildir.

Hâkim durumda olsun ya da olmasın teşebbüslerin kimlerle iş yapacakları Anayasanın 48 inci maddesi kapsamında çalışma ve sözleşme özgürlüğü prensibi çerçevesinde korunduğundan, tarafların bu iradelerine ancak, çok sınırlı koşullar dâhilinde müdahale edilebileceği genel kabul görmektedir.

Rekabet hukuku uygulamasında; bir teşebbüsün ürettiği mal ya da hizmetler ile sahibi olduğu maddi ya da gayri maddi işletme unsurlarını diğer teşebbüslere sağlamaması ya da bunların diğer teşebbüsler tarafından kullanılmasına doğrudan veya dolaylı olarak izin vermemesi sözleşme yapmayı reddetme olarak ele alınmaktadır. Bu çerçevede hammadde niteliğindeki fiziksel ürünler, belirli hizmetlerin sağlanabilmesi için gerekli altyapılar, ürün dağıtım sistemleri ve fikri mülkiyet hakları ile korunan yahut korunmayan gayri maddi işletme unsurları ya da bilgileri ile teşebbüslerin sözleşme yapma talebine konu olabilecek diğer varlıklar, anılan mal, hizmet ya da unsurlar arasında değerlendirilebilmektedir[163].

3. Türk Borçlar Kanunu

Hukukumuzda Anayasa'da temel haklara yer verilmiş olup bu haklar dokunulmaz, devredilemez, kişiye sıkı sıkıya bağlı olan ve vazgeçilmez temel hak ve hürriyetler olarak düzenlenmiş ve temel hak ve hürriyetlere getirilebilecek sınırlamaya yer verilmiştir. Mezkûr hükümlerde yer alan düzenlemeler ile kişilerin iradelerini beyan etmede, yani hukukî işlem[164] yapmakta özgür olduğu anlaşılmaktadır[165].

Sözleşmenin içeriğinin belirlenmesi, taraflara verilmiş ve temel bir ilke olarak benimsenmiştir. Ancak, bu serbestiye Türk Borçlar Kanunun 27 nci maddesi ile sınır getirilmiştir. Türk Borçlar Kanununun 26 ncı maddesine göre tarafların, sözleşmenin içeriğini kanunda öngörülen sınırlar içinde özgürce belirleyebileceğini hükme bağlamıştır.

---

[163] https://www.rekabet.gov.tr/Karar?kararId=12a3f87b-e7d6-4bf9-8a71-3d43339556a1 (E.T. 19.09.2023)

[164] Hukukî işlem, hukukî sonuç doğurmaya yönelmiş irade açıklaması veya açıklamalarıdır. İrade açıklamasının yönelmiş olduğu hukukî sonuç, bir hakkın veya hukukî ilişkinin kurulması, değiştirilmesi, devredilmesi veya ortadan kaldırılması şeklinde ortaya çıkar.

[165] ARAL, Vecdi, "Hukukta İrade Özgürlüğü", İÜHFM, C. 48, S. 1-4, 1982-1983, s. 249-251.

Ayrıca Kanunun 27 nci maddesinde sözleşmenin içeriğinin emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı olamayacağını veya konusu imkânsız olan sözleşmelerin ise kesin olarak hükümsüz olacağını hüküm altına almıştır[166].

Kaynak Kanun olan İsviçre Borçlar Kanununda 19 uncu maddesinde sözleşme içeriğine dair düzenleme yapılmıştır. Bu kapsamda; kanunda yer alan sınırlar dâhilinde tarafların sözleşmenin içeriğinin serbestçe kararlaştırabileceği, yine kamu düzenine aykırı olmayan, ahlaka ve kişilik haklarına aykırı olmayan düzenlemelere izin verileceği hüküm altına alınmıştır.

Taraflar dilediği şekilde sözleşme yapmakta serbesttir. Ancak, bazı hâllerde kanundan kaynaklanan sözleşme yapma zorunluluğu doğabilir. Bu durumlar tadadî olarak sayılmıştır. Sözleşme yapma zorunluluğunun doğduğu hâllerden biri de 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunda hüküm altına alan rekabeti sınırlayıcı anlaşma, uyumlu eylem ve karar yasağı ile hâkim durumun kötüye kullanılması nedeniyle teşebbüsler arasında yapılan sözleşmelerdir[167]. Sözleşme yapma zorunluluğuna rağmen sözleşme yapmaktan kaçınan taraf, kanundan doğan borca aykırı davranmış olur ve TBK 112 nci maddesi uyarınca kaçınan tarafa karşı aynen ifa davası talebinde bulunabileceği gibi uğranılan zararların tazmini de talep edilebilir[168].

6098 sayılı Türk Borçlar Kanununun 57 nci maddesinde haksız rekabet düzenlenmiştir. Bu hüküm ile gerçek olmayan haberlerin yayılması veya bu tür ilanların yapılması ya da dürüstlük kuralına aykırı diğer davranışlarda bulunulması yüzünden müşterileri azalan veya onları kaybetme tehlikesiyle karşılaşan kişinin, bu davranışlara son verilmesini ve kusurun

---

[166] Türk Hukuk Sisteminde kural olarak, sözleşme serbestliği ilkesinin kabul edilmiş olduğu tartışmasızdır. (Anayasa, 48/1. md.; TBK 26.md). Bu nedenle kişiler özel hukuk alanına giren bir sözleşmeyi yapıp yapmamayı veya kiminle yapacaklarını ve keza konusunu tayin ve kararlaştırma yetkisine sahiptir. Ancak bu serbestiye bazı sınırlamalar getirilmiştir (TBK 26, 27, TMK 23. md). Buna göre kanunların kesin surette emreylediği, hukuk kurallarına veya kanuna ve yahut kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı sözleşmeler geçerli olmayıp, TBK 20/1.md., TMK 23'e göre hukukî işlem, sözleşme geçersiz olur.

[167] GÜVEN, Pelin, Rekabet Hukuku, Ankara, 2008, s. 641-642; Nurkut İNAN/Mehmet PİKER, Rekabet Hukuku El Kitabı, Ankara, 2007, s. 97; ARIÖZ, Ali / ÖZBEK, Özgür Can, "Hâkim Durumun Kötüye Kullanılmasının Sonucu Olarak Zorunlu Lisanslama: Değerlendirme Kriterleri ve Uygulanan Standartlar", Hâkim Durumun Kötüye Kullanılması Sorunlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu, Ed. Kerem Cem SANLI, İstanbul, 22 Haziran 2010, s. 371-418; DEMİRÖZ, Ali, "Sözleşme Yapayı Reddetme Bağlamında Hâkim Durumdaki Teşebbüslere Getirilen Yükümlülüklerin Sınırları", Rekabet Hukukunda Güncel Gelişmeler Sempozyumu VII, Kayseri, 17-18 Nisan 2009, s. 317 vd; Osman Berat GÜRZUMAR, Zorunlu Unsur Doktrinine Dayalı Sözleşme Yapma Yükümlülüğü: Hâkim Durumun Rakiple Anlaşma Yapmaktan Kaçınma Suretiyle Kötüye Kullanılması, Ankara, 2006, s. 217 vd.

[168] EREN, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2021, s. 302-303.

varlığı hâlinde zararının giderilmesini isteyebileceğine ilişkin bir düzenlemedir. Yine aynı maddede; ticarî işlere ait haksız rekabet hakkında Türk Ticaret Kanunu hükümleri saklı olduğu hüküm altına alınmıştır.

TTK 54 ila 63 üncü maddelerinin TBK'nin 57 nci maddesinin uygulanmasına engel oluşturmadığı belirtilmelidir. Zira, 6102 sayılı TTK ilgili maddeleri özel hüküm niteliğinde olup 6098 sayılı TBK 57 nci maddesi ise genel anlamda haksız fiil sonucu doğan zararların giderilmesini düzenleyen genel hüküm niteliğindedir[169]. Dolayısıyla, ticari nitelikte olmayan veya TTK kapsamında doğrudan koruma bulamayan haksız rekabet eylemleri bakımından, TBK'nin genel hükümleri uyarınca da hukukî koruma sağlanabilir. Nitekim, özel hüküm bulunmayan hâllerde genel hükümlere başvurulması, hukukta normlar hiyerarşisinin bir gereğidir.

Türk Medeni Kanununun 24. maddesi ile Türk Borçlar Kanunu'nun 57. maddesi arasında, bireylerin şahsî ve ekonomik menfaatlerinin korunması bakımından dolaylı bir ilişki kurmak mümkündür[170]. TMK m. 24, kişilik haklarına yönelik saldırılarda korunma yollarını düzenlerken; TBK m. 57, genel olarak haksız fiiller sonucu meydana gelen zararların giderilme yöntemlerini belirler. Her iki hüküm de kişisel veya meslekî menfaatlerin ihlâli hâlinde başvurulabilecek hukuki yolların çerçevesini çizer[171]. TBK m. 57, genel hüküm niteliğindedir ve özel düzenlemelerin bulunmadığı hâllerde uygulama alanı bulur. Ancak bu maddenin uygulama alanı, doktrinde de ifade edildiği üzere, sınırlıdır. Özellikle Türk Ticaret Kanunu'nda (TTK) açıkça düzenlenmeyen haksız rekabet ihlâlleri söz konusu olduğunda ya da bu ihlâllerin ticari bir nitelik taşımadığı durumlarda, TBK m. 57 hükmü devreye girebilir.

Bu çerçevede, TBK m. 57 daha çok serbest meslek mensupları açısından örneğin avukat, doktor, esnaf gibi TTK kapsamında değerlendirilmeyen faaliyet alanlarında doğabilecek haksız rekabet niteliğindeki fiillere karşı koruma sağlamaktadır. TTK'de ayrıntılı biçimde düzenlenmiş bulunan haksız rekabet hükümleri dışında kalan hâllerde ise TBK m. 57'nin kıyasen uygulanabileceği doktrinde ileri sürülmektedir[172]. Ayrıca TBK m. 57 kapsamında,

[169] Uygur, Turgut, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Şerhi, Cilt I, Ankara, 2012, s. 447-448
[170] Türk Medeni Kanunu 24 üncü maddesi uyarınca, hukuka aykırı olarak kişilik hakkına saldırılan kimse, hâkimden, saldırıda bulunanlara karşı korunmasını isteyebilir. Kişilik hakkı zedelenen kimsenin rızası, daha üstün nitelikte özel veya kamusal yarar ya da kanunun verdiği yetkinin kullanılması sebeplerinden biriyle haklı kılınmadıkça, kişilik haklarına yapılan her saldırı hukuka aykırıdır.
[171] Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet / Özdemir, Rafet, Türk Borçlar Kanunu Şerhi (Genel-Özel), Ankara, 1987, s. 125-126.
[172] Poroy/Yasaman, S. 244.

haksız rekabetten doğan bir zarar söz konusuysa, bu zarardan etkilenen kişi, doğrudan dava açma hakkına sahiptir. Dava hem aynen ifa hem de maddi/manevî tazminat talebi şeklinde yöneltilebilir.

Türk Borçlar Kanunu'nun 57. maddesinde yer alan "dürüstlük kuralına aykırı diğer davranışlar" ifadesi, yalnızca haber veya ilan niteliği taşıyan açıklamalarla sınırlı olmayan, daha geniş kapsamlı haksız rekabet eylemlerini de kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Bu ifadeyle, ilan veya haber olarak değerlendirilmeyen ancak dürüstlük kuralına açıkça aykırılık teşkil eden eylemlerin de haksız rekabet kapsamında değerlendirileceği belirtilmiş ve uygulamada doğabilecek belirsizliklerin önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

Dürüstlük kuralına aykırı fiillerin, özellikle ilanlar, tanıtımlar veya reklamlar aracılığıyla gerçekleştirildiği sıkça görülmektedir. Reklam ve tanıtım faaliyetleri çerçevesinde, rakip ürünlerle yapılan karşılaştırmalar objektiflik sınırını aştığında, bu durum haksız rekabet teşkil edebileceği gibi, tazminat sorumluluğunu da doğurabilir. Bu kapsamda, özellikle rakip ürünleri küçük düşürücü, alenen kötüleyici nitelikteki karşılaştırmalar, TBK m. 57 kapsamında dürüstlük kuralına aykırı sayılarak yaptırıma bağlanabilir[173]. Nitekim İsviçre Federal Mahkemesi tarafından verilen kararlarda da, karşılaştırmanın sınırlarının aşılması ve bu yolla rakibin kötülenmesinin, yalnızca haksız rekabet değil aynı zamanda ahlaka aykırılık teşkil eden bir davranış olarak değerlendirildiği görülmektedir[174].

4. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 62 nci maddesinde haksız ticarî uygulamalara yer verilmiştir. Söz konusu hükümde haksız ticarî uygulamalar tanımlanmıştır. Her ne kadar Kanunda haksız rekabet kavramından açıkça bahsedilmese de aynı Kanunun 61 vd. maddelerinde uygulamada karşılaşılan ticarî reklamlar ile haksız ticarî uygulamaların da haksız rekabet olarak kabul edileceği değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, TKHK m. 62 ile haksız ticari uygulamalar açıkça yasaklanmış, tüketiciyi yanıltan, agresif ticaret yöntemleriyle karar verme özgürlüğünü bozan ve piyasa dengesini bozan davranışların önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, bu tür uygulamalar, TTK m. 55/1-a'da belirtilen haksız rekabet halleri kapsamında da değerlendirilebilir. Özellikle tüketici algısını manipüle

[173] Velidedeoğu/Özdemir, s. 126
[174] Bkz. BGE 42 II 138; BGE 44 II 83.

eden ticari faaliyetler, hem tüketici hukuku hem de ticaret hukuku bağlamında çifte nitelik taşıyabilir. Ancak, belirli bir ticari uygulamanın haksız rekabet suçu oluşturup oluşturmadığı, her somut olayın ayrı ayrı değerlendirilmesi ile tespit edilebilir. Bu değerlendirmede, eylemin piyasa dengesini bozup bozmadığı, dürüstlük kuralına aykırılığı ve rekabeti sınırlayıcı etkisi dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda hem damping hem de haksız ticari uygulamalar, tüketicinin aldatılması, fiyat yapısının bozulması ve piyasa dengesinin çarpıtılması ile ilgilidir. Her ikisi de dürüstlük kuralına aykırılık teşkil etmektedir ve rekabeti bozucu niteliktedir. Bu nedenle bazen aynı olay hem dış ticaret boyutuyla damping, hem de tüketici hukuku boyutuyla haksız ticari uygulama sayılabilir

5. İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun

3377 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun ile dış ticarette haksız rekabet hâllerinden biri olan dampinge yer verilmiştir. Kanun ile bir ürüne ilişkin ithalatın gerçekleştirilmesi sonucunda zararın meydana gelmesine sebep olması ve bu nedenle zarara konu olan üretim dalının korunması amacıyla yapılacak işlemlere, alınacak önlemlere ve kararların uygulanmasına yönelik düzenlemeler yer almaktadır. Ayrıca önlemlerin alınması ve uygulanmasına ilişkin de Kurulun oluşturulması, görevleri, usûl ve esaslarına yönelik hükümlere de yine anılan Kanunda yer verilmiştir.

3577 sayılı Kanunun amacı ve kapsamı 1 inci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, Kanunun amacı, ithalatta haksız rekabet hâllerinde dampinge veya sübvansiyona konu olan ithalatın sebep olduğu zarara karşı bir üretim dalının korunmasıdır[175].

3577 sayılı Kanunda, ithalatta haksız rekabete ilişkin suç ve ceza hükümlerine yer verilmemiştir. Her ne kadar ithalatta haksız rekabet teşkil eden fiillerin, TTK'nin 55 inci maddesi bağlamında haksız rekabet teşkil edebileceği kabul edilmiş ise de, bu fiillerin TTK'nin 62 nci maddesine göre suç olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Zira 3577 sayılı Kanunun yasakladığı damping ve sübvansiyon fiilleri, TTK'nin 62 nci maddesinde suç olarak düzenlenmemiştir.

3577 sayılı Kanunun uygulanmasına yol açan eylemlerin gerçekleşmesi aynı zamanda Türk Borçlar Kanunun (TBK) haksız fiil hükümlerini ya da TTK'deki haksız rekabet

[175] Ülgen, Hüseyin / HELVACI Mehmet/ KAYA, Arslan/KENDİGELEN, Abuzer/ NOMER ERTAN, Füsun, Ticarî İşletme Hukuku, İstanbul, 2015, s. 478.

hükümlerinin de ihlâline yol açabilmektedir. Bu ihtimalde hem 3577 sayılı Kanunda yer alan idari yaptırımlar hem de TBK veya TTK'deki zarar gören kişi veya teşebbüs lehine özel hukuk sorumluluğu doğabilir ve hukukî yaptırımlar birlikte uygulanabilmektedir[176].

Ayrıca 3577 sayılı Kanunun amacı ve düzenlemiş olduğu konular itibariyle haksız rekabetten daha farklı bir tezahür şekli bulunmaktadır. Kanun ile belirli bir iş kolunun dış müdahaleler sonucunda zarar görmesinin önlenmesi amaçlanmış ve buna yönelik detaylı tedbirler ele alınmıştır[177].

Sonuç itibarıyla, 3577 sayılı Kanun kamu düzenini ilgilendirmektedir. Rekabetin önlemenin çözümü olarak devlet vergi alınması yoluna gitmektedir.

B. ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

1. Genel Olarak

Dampinge kârşı ilk hukukî düzenleme 1904 yılında Kanada tarafından düşük fiyatlı çelik ithal ürünlerine karşı yapılmıştır[178]. Bunlar;

-Law on the Prevention of Unfair Competition in Imports-İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun

-Decree on the Prevention of Unfair Competition in Imports-İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Karar

-Regulation on the Prevention of Unfair Competition in Imports- İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Yönetmelik

olarak düzenlenmiştir.

Damping konusunda, uluslararası düzeyde ülkeleri bağlayıcı ilk düzenleme 1947 yılında GATT'ın VI. maddesi ile yapılmıştır. Bu maddeye işlerlik kazandıracak ayrıntılı düzenleme

[176] Arkan, s. 315.
[177] Ayhan/Çağlar/ Özdamar, Ticarî İşletme Hukuku, Ankara, 2021, s. 357.
[178]https://ticaret.gov.tr/ithalat/ticaret-politikasi-savunma-araclari/dampinge-ve-subvansiyon/damping-ve-subvansiyon-ulusal-mevzuat (E.T. 20.09.2023)

ise 1967 yılında Kennedy Raundunda VI. Maddenin Uygulanmasına İlişkin Anlaşmanın imzalanması ile gerçekleştirilmiştir[179].

GATT'ın Kennedy görüşmelerinde tarife dışı önlemlere ilişkin konular arasında dampinge karşı önlemler hakkında da görüşmeler yapılmış ve sonucunda GATT'ın VI. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma (Anti Damping Anlaşması) kabul edilmiştir[180]. Anlaşma dampingi yasaklamamakta, sadece üye ülkelerin hangi hal ve şartlarda damping önlemlere başvurabileceklerine ilişkin prosedürleri belirlemektedir. Bu doğrultuda, uluslararası alanda dampinge karşı önlemler, yalnızca bu Anlaşmada öngörülen koşullarda ve hükümlerine uygun olarak başlatılan ve yürütülen soruşturmalar gereğince uygulanabilir. Eskiden ABD, AB, Kanada, Avustralya gibi gelişmiş ülkeler tarafından kullanılan damping soruşturmaları, artık gelişmekte olan ülkeler tarafından daha sık başvurulan bir savunma aracı haline gelmiştir[181].

2. Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması 1994'ün VI'ncı Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma

Damping önlemi yalnızca GATT 1994'ün VI. Maddesinde öngörülen koşullar[182] altında ve bu Anlaşmanın hükümlerine uygun olarak başlatılan (1) ve yürütülen soruşturmalar uyarınca

---

[179] Elele, 2008, s.55.
[180] Elele, 2008, s.56.
[181] GÖKTEPE, Hülya, İthalatta Haksız Rekabet ve Türkiye'de Anti damping Uygulamaları, Uluslararası Ticaret II, International Conference On Eurasian Economies, Session 4C, 2015, s. 450.
[182] Bu Anlaşmada kullanılan "başlatılan" terimi, bir Üyenin Madde 5'te belirtildiği şekilde bir soruşturmayı resmen başlattığı usûle ilişkin eylemi ifade eder.
İhracatçı ülkenin iç pazarında tüketilmek üzere yapılan benzer ürün satışları, söz konusu satışlar ithalatçı Üyeye yapılan söz konusu ürün satışlarının %5 veya daha fazlasını oluşturuyorsa, normal değerin belirlenmesi için normal bir miktar olarak kabul edilir; ancak, daha düşük bir oranın, bu tür düşük orandaki iç satışların yine de uygun bir karşılaştırmaya olanak verecek kadar büyük olduğunun kanıtlanması hâlinde kabul edilebilir olması gerekir.
Uzatılmış süre normalde bir yıl olmalı ancak hiçbir durumda altı aydan az olmamalıdır.
Yetkililer, normal değerin tespiti için dikkate alınan işlemlerin ağırlıklı ortalama satış fiyatının, ağırlıklı ortalama birim maliyetin altında olduğunu veya birim maliyetin altında satış hacminin, normal değerin tespiti için dikkate alınan işlemlerde satılan hacmin en az yüzde 20'sini temsil ettiğini tespit ettiklerinde, birim maliyetin altında satışlar önemli miktarlarda yapılır.
İşletmeye alma işlemleri için yapılan ayarlama, işletmeye alma döneminin sonundaki maliyetleri veya bu dönemin soruşturma dönemini aşması hâlinde soruşturma sırasında yetkililer tarafından makul bir şekilde dikkate alınabilen en son maliyetleri yansıtacaktır.
Normalde, satış tarihi, satışın önemli koşullarını belirleyen sözleşme, satın alma siparişi, sipariş onayı veya fatura tarihi olacaktır.
Bu Anlaşma uyarınca, aksi belirtilmediği takdirde, "zarar" terimi, bir yerli sanayiye maddi zarar, bir yerli sanayiye maddi zarar tehdidi veya böyle bir sanayinin kurulmasının önemli ölçüde geciktirilmesi anlamına gelecek ve bu Maddenin hükümlerine uygun olarak yorumlanacaktır.
Her ne kadar münhasır olmasa da bir örnek, yakın gelecekte ürünün dampingli fiyatlarla önemli ölçüde artırılmış ithalatına inanmak için ikna edici nedenlerin olmasıdır.
Bu paragrafın amacı doğrultusunda, üreticilerin ihracatçılar veya ithalatçılarla ilişkili olduğu kabul

uygulama alana bulacaktır. Anlaşmada yer alan hükümler, anti damping mevzuatı veya düzenlemeleri uyarınca işlem yapıldığı sürece GATT 1994'ün VI. Maddesinin uygulanmasını düzenler[183].

Dünya Ticaret Örgütü üye ülkeleri kendi ulusal mevzuatını GATT 1994'ün VI. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşması ile (Dünya Ticaret Örgütü Anti damping Anlaşması) uyumla hale getirmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Anlaşma referans gösterilen temel bir düzenleme niteliğini taşır. Anlaşmada yer alan kurallar ile her ülkenin ulusal iç piyasası haksız ticarî uygulamalarına karşı korunur ve bu kapsamda ithalatçılar tarafından gerçekleştiren damping uygulamalarına karşı damping önlemleri alınır. Koruma tedbirleri anlaşmaya uyarınca uyumluluk teşkil etmelidir.

Anti damping, ithalatta uygulanan damping faaliyetlerine karşı alınan koruyucu önlemleri ifade eder. Bu önlemler, yerli üreticilerin, dampingli yani normal değerinin altında fiyatla satılan ithal ürünler karşısında zarar görmesini engellemek amacıyla yürürlüğe konulmaktadır. Anti damping uygulamaları, rekabetin ortadan kaldırılmasını amaçlayan damping faaliyetlerine karşı, adil ve sağlıklı bir rekabet ortamının korunması amacıyla devreye alınır. Bu kapsamda, yerli sanayinin korunması, piyasa dengesinin sağlanması ve haksız rekabetin önlenmesi hedeflenir. Söz konusu önlemler, genellikle Ticaret Bakanlığı, sektörel ticaret birlikleri veya ticaret odaları tarafından başlatılan başvuru ve incelemeler sonucu alınmakta olup; anti damping vergisi, soruşturma açılması, geçici önlem uygulanması gibi çeşitli araçlarla uygulanmaktadır. Bu çerçevede Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), üye ülkelere damping önlemleri konusunda hukuki bir çerçeve sunmakta ve bu tür önlemlerin keyfî değil, belli şartlar altında ve usulüne uygun biçimde yürürlüğe konulmasını şart koşmaktadır. DTÖ'nün Anti Damping Anlaşması (1994), soruşturmanın açılmasından kararın alınmasına kadar olan süreçte şeffaflık, nesnellik ve zarar analizi gibi ilkelere dayalı bir sistem öngörmektedir.

Bu Sözleşmede kullanıldığı şekliyle "vergi", bir vergi veya harç için kesin veya nihai yasal değerlendirme veya tahsilat anlamına gelecektir.
Genel kural olarak, ihracatçılar için zaman sınırı, anketin alındığı tarihten itibaren başlar ve bu amaçla anketin, yanıtlayana gönderildiği veya ihracatçı Üyenin uygun diplomatik temsilcisine veya DTÖ'nün ayrı bir gümrük bölgesi Üyesi olması durumunda ihracatçı bölgenin resmi temsilcisine iletildiği tarihten itibaren bir hafta içinde alındığı kabul edilir.
Olabilir" sözcüğü, 4. paragrafta belirtilenler dışında, fiyat taahhütlerinin uygulanmasıyla eş zamanlı olarak işlemlerin devam ettirilmesine izin verecek şekilde yorumlanmayacaktır.
[183] https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/19-adp_01_e.htm (E. T. 17.11.2022)

Dünya Ticaret Örgütü'nün (WTO) Antidamping Anlaşması, ticaretin serbestleşmesini sağlarken dampingli ürünlerin iç pazarda yarattığı zararları ortadan kaldırmayı amaçlar. Türkiye, bu anlaşmayı kabul etmiş bir ülkedir ve anti damping vergisi uygulama yetkisine sahiptir. Bu çerçevede İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu, anti damping vergisi uygulama hakkına sahiptir[184].

3. Avrupa Birliği

Avrupa Birliği Komisyonu, AB'nin anti damping ve sübvansiyonla mücadele (AD/AS)[185] düzenlemelerine ilişkin kurallarının modernleştirilmesine yönelik bir öneriyi kabul etmiştir. Bu reform ile özellikle soruşturma süreçlerinin şeffaflığının ve öngörülebilirliğinin artırılması, ayrıca uygulanan ticaret savunma önlemlerinin etkinliğinin güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Yapılan değişiklikler, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Anti damping Anlaşması ve Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması ile uyumlu olacak şekilde, DTÖ çerçevesinde öngörülen usul güvenceleri ve zarar analizlerine dayalı olarak tasarlanmıştır.

Kurumlar arası görüşmelerin tamamlanmasının ardından, Aralık 2017'de siyasi düzeyde anlaşmaya varılmış ve bu reform paketi, Avrupa Parlamentosu tarafından Mayıs 2018'de resmî olarak kabul edilmiştir. Yeni düzenlemeler, DTÖ kuralları çerçevesinde, ticaret savunma araçlarının hukuka uygun, öngörülebilir ve dengeli biçimde kullanılmasını güvence altına almayı amaçlamaktadır[186]. Bu reform süreci kapsamında, özellikle piyasa ekonomisi statüsüne sahip olmayan ülkelerden yapılan ithalatta normal değerin belirlenmesine ilişkin metodolojiler güncellenmiştir. Böylece DTÖ'nün adil rekabet ilkeleri çerçevesinde, Avrupa Birliği'nin kendi iç pazarını koruma refleksi ile uluslararası yükümlülükleri arasında denge sağlanması amaçlanmıştır.

a. 5 Nisan 1968 tarihli ve 459/68 sayılı AET Tüzüğü

Avrupa Ekonomik Topluluğu tarafından 27 Kasım 1967 tarihinde Anti Damping Kodunun Roma Anlaşması uyarınca üye devletleri bağlayıcı olduğu kabul edilmiştir. Avrupa Topluluğu Komisyonunun Konseye yapmış olduğu öneri sonucunda Ocak 1968 tarihli ve

[184] Mustafa Deringöl, Milletlerarası Ticaret Hukuku, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019, s. 301-315.
[185] Anti Damping/Anti Sübvansiyon Tedbirleri
[186]https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/621884/EPRS_BRI(2018)621884_EN.pdf (E.T. 09.09.2023)

459/68 (EEC) sayılı Tüzük yürürlüğe girmiştir. İlk Tüzük niteliğinde olan düzenleme hem anti damping hem de telafi edici vergilere yönelik düzenlemeleri ihtiva etmektedir[187]. Tüzük, sonradan değişikliğe uğramış, ilki 2011/73 sayılı Tüzük ile 1968 tarihinde, ikincisi ise 1977 yılında 1411/77 sayılı (EEC) Tüzğü ile sonuncusu ise 1681/79 sayılı Tüzük ile yapılmıştır. Son değişiklik ile yapılan satışlar neticesinde uğranılan zararlara yönelik yenilikçi kurallar getirilmiştir. Ayrıca dampinge yönelik özel ölçüt getirilmiş ve ihraç fiyatının karşılaştırılması bağlamında hesap kuralları düzenlenmiştir. Ayrıca nedensellik bağına ilişkin de ayrı bir düzenlemeye yer verilmiştir[188].

b. 1979 tarihli ve 3017/79 sayılı AET Tüzüğü

ABD, Tokya Turunda verilen kararları ülke uygulamasına alan ilk ülkedir. Avrupa Topluluğu Komisyonu ABD'nin mevzuatında meydana gelen değişiklikleri izleyerek, hazırlanan raporları ve metinleri inceleme fırsatına sahip olmuştur. Konsey tarafından Anti Damping ve Telafi Edici Vergiye ilişkin düzenlemeleri uygulamaya almıştır. Bu bağlamda 3017/79 sayılı (EEC) Tüzük ve 3018/79 sayılı Tavsiye Kararları yürürlüğe girmiştir. Değişiklikler dampingden ziyade, sübvansiyona ilişkin olmuştur. Bu bağlamda sübvansiyonun miktarının belirlenmesi ve kıstaslar bakımından yenilikler yapılmıştır. Yine zararın tespiti ile nedensellik bağına ilişkin düzenlemeler yer verilmiştir[189].

c. 1984 tarihli ve 2176/84 sayılı AET Tüzüğü

Anti damping ve telafi edici tedbirlere yönelik getirilen değişiklikler zamanla yetersiz kaldığından farklı hususların eklenmesi ihtiyacı hasıl olmuş ve bu bağlamda 2176/84 (EEC) sayılı Tüzük ve 2177/84 sayılı Tavsiye Kararı 1 Ağustos 1984 tarihinde yürürlüğe konmuştur. Söz konusu değişiklikle; satış giderleri, ticaret düzeyi, ithalat vergileri, soruşturma süreleri, sübvansiyonun miktarının hesabı, itibari değer tespiti gibi hususlar eklenmiştir[190]. Yine damping tedbirleri kapsamında, damping, zarar ve topluluk menfaatinin bulunması hususlarına yer verilmiştir. Tüzükte belirtilen hükümler kapsamında zararın

[187] AB hukukunda "Regulation", doğrudan tüm üye ülkelerde bağlayıcı ve uygulanabilir birincil normdur. "Tüzük" deyince hem genel çerçeve mevzuatı (örneğin 2016/1036 sayılı Tüzük), hem de ürüne özgü anti damping kararları için çıkarılan uygulama tüzükleri (örneğin 2023/1648) kastedilebilir. AB'de her anti damping kararı Komisyon Uygulama Tüzüğü olarak yayımlanır ve hukuken bağlayıcıdır.
[188] BESELER, J. F./WILLIAMS, A.N., Anti Dumping and Anti Subsidy Law, The European Communities.
[189] Beseler & Williams, 30.
[190] Beseler & Williams, 32.

maddi zarar ile zarar tehdidi ve maddi gecikme nedeniyle oluştuğuna dair emarelerin bulunması gerektiğine yer verilmiştir[191].

d. 1988 tarihli ve 2423/88 sayılı AET Tüzüğü

Avrupa Birliği üyesi olmayan ülkelere uygulanma özelliği ile 1988 tarihli ve 2423/88 sayılı AET Tüzüğü diğer tüzüklerden farklılık arz etmektedir. Ayrıca GATT 13 üncü maddesi uygulaması da mezkûr Tüzükle devre dışı bırakılmıştır. Bu bağlamda gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkeler tarafından yaptığı ithalatlarda, gelişmekte olan ülkelerin özel durumları gözetilmeyerek, eşit şekilde uygulamaya taraf olacağı şeklinde uygulamaya yer verilmiştir. Ayrıca tarım ürünleri Tüzük kapsamında anti damping uygulamalarına dâhil edilmiştir[192].

e. Diğer Tüzükler

2423/88 sayılı Tüzüğün yürürlüğe girmesinden sonra düzenlemede yenilik yapılması hâsıl olmuş ve Tüzük çeşitli nedenlerle, zaman zaman değiştirilmiştir. Birçok değişikliğe uğrayan Tüzük, en son AB dışı ülkelerden yapılan dampingli ithalatlara karşı koruma hakkında (AB) 2016/1036 sayılı Tüzük yürürlükte yer almaktadır. Mezkûr Tüzük (AB) 2016/1036 sayılı Tüzük, AB pazarına AB dışındaki ülkelerden yapılan ithalatın önlenmesi amacıyla AB'nin ticaret savunma kurallarını belirlemektedir ve üç kez değişikliğe uğramıştır: (AB) 2017/2321 sayılı Tüzük, (AB) 2018/825 sayılı Tüzük ve (AB) 2020/1173 sayılı Devredilmiş Tüzük ile en son değiştirilmiştir[193].

f. Anti Damping Temel Tüzüğü

Kural olarak, soruşturmadan etkilenen tarafa ait belge ve bilgilerin erişimine izin verilir. Bu kuralın istisnası ise bilgi edinme hakkının ve sırların korunması ilkesinin ihlâl edilmemesidir. Tüzüğün 19 uncu maddesinde gizli bilgilerin kapsamına ilişkin düzenlemeler mevcuttur. Bu kapsamda gizliliğin ihlâli ile rekabet açısından fayda sağlanması ya da

[191] NURAY, Haluk, AT Ortak Ticaret Politikasının Korumacı Hükümleri ile Ağırlıklı Olarak Anti Damping Mevzuatı ve Uygulamalan Hakkmda Not, T.C Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Avrupa Topluluğu Koordinasyon Genel Müdürlügü. Ankara, 1992, s. 25.
[192] Nuray, s. 75.
[193] https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/anti-dumping-measures.html (E. T. 09.08.2024)

bilgilerin açıklanması durumunda rakibin aleyhine sonuçların doğması ihtimalinin bulunması hâlinde, bilgiler gizli tutulması gerekir[194].

Soruşturmanın gizli olarak yürütülmesi ile birlikte gizli bilgilerin diğer taraf tarafından sunulması hâlinde bu bilgilerin gizliliğe uygun şekilde ancak gizli olmayan haliyle özeti yapılmalıdır. Dampingin maliyeti ve dampingli mala ilişkin satışlar hakkında bilgiler, ticarî sır niteliğinde olduğundan bu bilgiler de gizli tutulmalıdır[195]. Ancak hem tarafların bilgilendirilmesi hem de gizlilik ilkesi bir arada gözetilmelidir. Bununla birlikte gizli olmayan özet bilgiler kapsamında işletmeye ait veriler, mallara ilişkin adlar da yer alabilir. Söz konusu bilgiler bu durumdan etkilenen ve ilgili olan taraflara da sunulabilir. Uygulama bakımından savunma hakkı önem arz eder. Bu bağlamda özet bilgilerden ziyade gizli bilgiler karar mercii açısından önemlidir ve genelde özet bilgilerde gereksiz bilgilere yer verilebilmekte bu durum da yargılamanın konusunu oluşturmaktadır[196].

g. Yetki Veren Tüzük

Avrupa Birliğinin anti damping mevzuatı, zaman içinde çeşitli düzenlemelerle güncellenmiştir. Bu alandaki temel yasal çerçeve, Avrupa Parlamentosu ve Konsey'in 8 Haziran 2016 tarihli ve (AB) 2016/1036 sayılı Tüzüğüdür.

AB 2016/1036 sayılı Tüzük, AB dışı ülkelerden AB pazarına bırakılan ithalatlara karşı koruma sağlamak için AB ticaret savunma kurallarını belirlemektedir[197]. Bu Tüzük üç kez değiştirilmiştir: İlk olarak (AB) 2017/2321, sonradan (AB) 2018/825 ve daha sonrasında ise Devredilen Tüzük (AB) 2020/1173) olarak düzenlenmiştir.

---

[194] Anti Damping Temel Tüzüğünün 19 uncu maddesinin birinci fıkrası.

[195] Yargıtay 11. HD, E. 2022/1640, K. 2023/2211 sayılı kararda, ticarî sır niteliğindeki maliyet verilerine yetkisiz erişim sağlanarak maliyet altı fiyat oluşturulmasının, piyasa yapısını bozacak nitelikte bir haksız rekabet eylemi oluşturduğu kabul edilmiştir.

[196] ADTT'nin 19. maddesinin 1. fıkrası.

[197] Avrupa Birliği üyesi olmayan ülkelerden yapılan dampingli ithalatlara karşı korumaya ilişkin 8 Haziran 2016 tarih ve (AB) 2016/1036 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü (kodlanmış metin) OJ L 176, 30 Haziran 2016, s. 21–54 (Yürürlükte: Bu yasa değiştirildi. Mevcut birleştirilmiş versiyon: 11/08/2020 tarihidir. Tüzük 20 Temmuz 2016 tarihinden itibaren yürürlüktedir. (AB) 2016/1036 sayılı Tüzük, 1225/2009 sayılı Tüzüğün (EC) ve sonraki değişikliklerinin yerine geçmiş ve yerini almıştır.
Değişiklik yapan Tüzük (AB) 2017/2321, 20 Aralık 2017'de yürürlüğe girmiştir.
Değişiklik yapan Tüzük (AB) 2018/825, 8 Haziran 2018'de yürürlüğe girmiştir.
Devredilen Tüzük (AB) 2020/1173, 11 Ağustos 2020'de yürürlüğe girmiştir.

AB 2017/2321 sayılı Değişiklik Tüzüğü, hükümet müdahalesi nedeniyle piyasada önemli bozulmaların olduğu Dünya Ticaret Örgütü üyesi ülkelerden yapılan ithalatları kapsayan durumlarda kullanılacak bir damping hesaplama yöntemi getirmektedir[198].

Değişiklik yapan (AB) 2018/825 sayılı Tüzük uyarınca gerçekleştirilen incelemede Komisyon, genel ithalatın, açıklamadan önceki dönemde AB endüstrisine herhangi bir ek zarar vermediği sonucuna varmıştır. Bu nedenle ön bilgilendirme süresinin süresini dört haftaya çıkaran bir yetki devri kanununu kabul etmiştir.

h. Değişiklik Yapan Tüzük

Asıl Tüzük AB 2018/825 sayılı Tüzük ile değiştirilmiş, diğer hususların yanı sıra aşağıdaki hükümler de eklenmiştir:

Geçici damping önlemlerinin uygulanmasına ilişkin süre, başlangıç tarihinden itibaren dokuz aydan yedi aya indirilmiştir. Mevcut koşulların varlığı hâlinde bu sürenin sekiz aya uzatılması da mümkün olmaktadır. Bu durum, küçük şirketlerin ticaret savunma araştırmalarına katılmasını kolaylaştırmaktadır.

Tüzük ile anti damping davalarında "daha az vergi kuralı" olarak bilinen kuralın nasıl uygulanacağı düzenlenmektedir. AB, şu ana kadar sadece dampingin tam kapsamının altında kalacak ölçüde önlemler uygulayabilmiştir; daha düşük bir seviye olan zarar marjı, AB endüstrisinin zarar görmesini ortadan kaldırmak için yeterli olmuştur. Yeni kurallara göre, ihracat pazarında söz konusu ürünü üretmek için kullanılan hammaddelerde önemli bozulmalar olması ve bunun bir bütün olarak AB'nin menfaatine uygun olması durumunda, damping önlemleri tüm damping seviyesinde uygulanabilecektir[199].

Düzenleme ile zararsız fiyatın (sektörün normal şartlarda rahatlıkla talep edebileceği fiyat) hesaplanmasına yönelik yeni kurallar getirilmektedir. Hesaplama, artık altyapı veya araştırma ve geliştirme gibi gerekli yatırımların maliyetlerinin yanı sıra, örneğin sera gazı emisyon sertifikalarının ticaretinin bir parçası olarak sosyal ve çevresel standartlarla ilgili gelecekteki harcamaları da hesaba katabilmektedir. Hasarsız fiyat artık hesaplamaya dâhil edilen minimum % 6 kârı varsaymaktadır, ancak duruma göre daha yüksek bir kâr marjının

[198]https://www.wto.org/english/news_e/news23_e/dsb_26oct23_e.htm (E.T. 09.09.2023)
[199]https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2018/621880/EPRS_ATA(2018)621880_DE.pdf (E.T. 29.09.2023)

bulunması da mümkün olmaktadır. İlgili taraflara, geçici önlemlerin uygulanıp uygulanmadığına ilişkin üç hafta önceden bildirimde bulunmak üzere bir ön bildirim dönemi başlatılmıştır. İncelemenin önlemlerin sona erdirilmesine yol açması durumunda, sona erme incelemesi devam ederken toplanan vergilerin geri ödenmesi sağlanmaktadır[200].

Ayrıca, belirli ürünlere yönelik olarak alınan son damping önlemleri de bulunmaktadır. Örneğin, 21 Ağustos 2023 tarihli ve (AB) 2023/1648 sayılı Komisyon Uygulama Tüzüğü, Çin menşeli belirli kaplamalı ince kağıt ithalatına karşı kesin anti damping vergisi uygulamaktadır. Bu tüzük, (AB) 2016/1036 sayılı temel tüzüğün 11(2) maddesi uyarınca yapılan bir sona erme incelemesi sonucunda kabul edilmiştir.

Sonuç olarak, AB'nin damping mevzuatı, 2016 yılında kabul edilen temel tüzük ve bu tüzüğe yapılan değişikliklerle şekillenmiştir. Belirli ürünler için alınan önlemler ise, bu temel tüzüğe dayanılarak çıkarılan uygulama tüzükleriyle yürürlüğe konulmaktadır.

4. Diğer Ülke Düzenlemeleri

Bazı ülkeler, yerli sanayilerini ithalatın neden olduğu haksız rekabete karşı korumak amacıyla anti damping ve telafi edici vergi (CVD) önlemleri uygulamaktadır. Aşağıda bu çerçevede çeşitli ülkelerin ve bölgelerin yürürlükteki mevzuatlarına ilişkin örnekler yer almaktadır:

Kanada Mevzuatı:

Anti Damping ve Telafi Edici Vergi Önlemlerine ilişkin düzenlemeler Kanada Gümrük Kanunu ve Özel İthalat Ölçümleri Yasası (Special Import Measures Act – SIMA) kapsamında yürütülmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Mevzuatı:

[200]https://eur-lex.europa.eu/DE/legal-content/summary/anti-dumping-measures.html#:~:text=Antidumpingma%C3%9Fnahmen%3A%20Ma%C3%9Fnahmen%20gegen%20die%20Einfuhren,die%20EU%2DHersteller%20bedeutend%20sch%C3%A4digen.(E.T. 01.10.2023)

ABD'de bu önlemler, Tarife Yasası'nın 731. ve 701. bölümleri uyarınca uygulanmakta olup, ABD Ticaret Bakanlığı (DoC) ve Uluslararası Ticaret Komisyonu (ITC) tarafından yürütülmektedir[201].

Avrupa Birliği (AB) Mevzuatı:

Council Regulation (EC) No. 1225/2009 (Anti Damping - AD) [202]

Council Regulation (EC) No. 597/2009 (Telafi Edici Vergi - CVD) [203]

Bu düzenlemeler, Avrupa Birliği Komisyonu tarafından uygulanmakta olup birlik üyesi tüm ülkelerde geçerlidir.

Rusya Federasyonu Mevzuatı:

Rusya'nın anti damping ve CVD önlemleri, Gümrük Birliği (Rusya, Belarus, Kazakistan) mevzuatı kapsamında ve ayrıca yerel ticaret yasaları çerçevesinde düzenlenmektedir[204].

Avustralya Mevzuatı:

Avustralya'da bu önlemler, Anti Dumping Commission tarafından yürütülmekte olup, ilgili düzenlemeler "Customs Act 1901" kapsamında yer almaktadır.

Çin Halk Cumhuriyeti Mevzuatı:

Çin'in anti damping ve telafi edici vergi mevzuatı, "Foreign Trade Law" ve "Anti Dumping Regulations" ile belirlenmiştir. Ticaret Bakanlığı (MOFCOM) bu süreçleri yürütmektedir.

Endonezya Mevzuatı:

[201] https://law.justia.com/cfr/title19/19-3.0.2.4.1.html (E. T. 17.11.2022)
[202]https://ticaret.gov.tr/data/5b884b6913b87711604c9361/CouncilRegulation-28EC-29No1225_2009_AD.pdf (E. T. 17.11.2022)
[203]https://ticaret.gov.tr/data/5b884b6913b87711604c9361/CouncilRegulation-28EC-29No597_2009_CVD.pdf (E. T. 17.11.2022)
[204] https://ticaret.gov.tr/data/5b884b6913b87711604c9361/Russia_Law.pdf (E. T. 17.11.2022)

Endonezya'da bu önlemler, "Anti-Dumping Committee of Indonesia (KADI)" tarafından uygulanmaktadır. Mevzuat, yerli üreticileri ithalat kaynaklı zararlardan korumayı amaçlamaktadır.

Mısır Mevzuatı:

Mısır'daki uygulamalar, Mısır Ticaret ve Sanayi Bakanlığına bağlı birimlerce yürütülmekte olup anti damping ve CVD süreçleri ulusal düzenlemelere dayanmaktadır[205].

C. DEĞERLENDİRME

AB ülkeleri, genellikle daha gelişmiş pazar ekonomilerine sahipken, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde yerli sanayive iç pazar koruma gerekliliği daha fazla ön plandadır. Bu fark, damping ve haksız rekabetle mücadelede denetim politikalarının nasıl şekillendiğini de etkilemektedir. Türkiye'de damping karşıtı politikalar, genellikle yerli üreticiyi koruma amacını gütmektedir. Özellikle iç pazarın korunması ve sanayinin desteklenmesi gibi hedefler, dampingle mücadelenin temel ilkelerini oluşturur. Türkiye'deki rekabet politikaları, genellikle daha merkeziyetçi bir yapıya dayanır ve yerli sanayiye karşı rekabetin haksız bir şekilde bozulması hâlinde, devletin müdahalesi ile piyasada düzen sağlanmaktadır. Türkiye'de dampingle mücadele, gümrük tarifeleri ve ithalat vergileri gibi korumacı tedbirlerle birlikte uygulanmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'deki hukukî düzenlemelerde, rekabetin ihlâli yalnızca dış ticaretle ilgili değil, aynı zamanda dış etkenlerin yerli üreticiler üzerindeki olumsuz etkileri dikkate alınarak yapılmaktadır. Türkiye'de damping uygulamaları, genellikle yerli sanayinin korunması ve dışa bağımlılığın önlenmesi amacıyla daha korumacı bir yaklaşım sergilemektedir. Bu tür düzenlemeler, dampingli ürünlerin piyasada yer almasını engellemeyi ve yerli sanayinin rekabet gücünü korumayı amaçlamaktadır.

AB'de, ekonomik yapılar daha gelişmiş olduğundan, dış rekabete karşı daha esnek bir yaklaşım benimsenmektedir. Türkiye ise daha korumacı bir yaklaşımla yerli sanayinin korunmasını hedeflemektedir. Bu bağlamda, Türkiye'deki damping karşıtı politikalar,

[205] https://ticaret.gov.tr/data/5b884b6913b87711604c9361/misir_mevzuat.pdf (E. T. 17.11.2022)

genellikle yerli üretici lehine düzenlemeler içerirken, AB'nin dampingle mücadeleye yönelik politikaları daha çok serbest rekabet ilkesini göz önünde bulundurmaktadır[206].

1. Hukukî Denetim ve Uygulama Mekanizmaları

AB'deki rekabet denetimi, genellikle Adalet Divanı ve Avrupa Rekabet Komisyonu gibi organlar tarafından yapılmaktadır. AB'nin merkezî denetim yapıları, damping tedbirleri ve rekabet kurallarının uygulanmasında güçlü bir yapıya sahiptir. Ayrıca, Avrupa'da ticaretin serbest olması gerektiği düşüncesiyle, damping ve haksız rekabet durumlarında ciddi yaptırımlar uygulanmaktadır[207]. Komisyon, dampingli ürünlere karşı uygulanan gümrük vergilerini belirlerken, Adalet Divanı, bu tür durumların hukukî denetimini gerçekleştirmektedir.

Türkiye'de ise denetim ve uygulama genellikle Ticaret Bakanlığı ve yerel yargı organları üzerinden yapılmaktadır. Bu, daha yerel ve merkeziyetçi bir sistemin işlediğini göstermektedir. Türkiye'deki damping politikaları, daha çok ticaretin düzenlenmesi ve gümrük tarifeleri üzerinden şekillenmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'deki damping karşıtı politikalar ulusal çıkarları koruma eğiliminde görülmektedir[208].

2. Uluslararası Ticaret Anlaşmaları ve İhracat

Avrupa Birliği, dünya çapında ticaret anlaşmaları ve serbest ticaret blokları ile etkili bir dış ticaret düzenine sahiptir. AB, dış ticaretin düzenlenmesinde, serbest rekabetin korunması adına sıkı denetimler yapar ve damping gibi eylemlerle mücadele etmektedir. Bunun yanı sıra, AB, gümrük birliği ve damping önlemleri konusunda da kapsamlı bir sistem kurmuştur. AB dışındaki ülkelerle yapılan ticaret anlaşmalarında, rekabetçi fiyatlar ve serbest ticaret gibi düzenlemelere sıkça yer verilmektedir[209].

Türkiye ise, birçok ülkeyle serbest ticaret anlaşmaları yapmış olsa da, damping gibi rekabeti bozan eylemleri daha çok ticaret politikaları çerçevesinde düzenlemektedir. Türkiye'nin dış

---

[206] SABANCI, E., Türkiye'de Rekabet Hukuku ve Haksız Rekabetin Düzenlenmesi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2016, s. 88-92.
[207] CRAİG, P./ DE BÚRCA, G, EU Law: Text, Cases, and Materials, Oxford University Press, 2015, s. 98.
[208] YILMAZ, H., Türkiye'de Rekabet ve Damping Uygulamaları, İstanbul Ticaret Üniversitesi Hukuk Dergisi, 12(1), 2019, s. 63-65. GÜRBÜZ, S., Uluslararası Ticaret Anlaşmalarında Damping ve Türkiye'nin Politikaları, Ticaret Hukuku Dergisi, 43(3), 2020, s. 56-59; TEKİN, D. ,Ekonomik Yapılar ve Damping Politikaları, Türkiye Ekonomi Dergisi, 33(2), 2017, s. 111-115.
[209] European Commission, (2018). "Trade Policy and International Trade Relations in the EU", European Union Law, Brussels.

ticaret anlaşmalarında, özellikle yerli sanayinin korunması amacı güdülmektedir. Bu nedenle, Türkiye'deki dampingle mücadele politikaları bazen dış ticaretin düzenlenmesi üzerinden şekillenmekte ve yerli sanayiyi koruma eğiliminde olmaktadır[210].

3. Rekabetin Korunması ve Ekonomik Yapılar

Avrupa Birliği, daha gelişmiş pazar ekonomilerine sahip ülkelerden oluşurken, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, damping karşıtı uygulamalar daha yerel ve sektörel dinamiklerle şekillenmektedir. Avrupa'daki rekabet politikaları, serbest ticaretin teşvik edilmesine yönelik olmasına rağmen Türkiye'deki rekabet hukuku daha çok iç pazarı koruma ve yerli üreticiyi destekleme temeline dayanmaktadır.

Bu fark hem hukukî düzenlemelerdeki hem de uygulamalardaki farklılıkları ortaya koymaktadır. Avrupa Birliği, dış rekabeti denetlerken serbest ticaretin ve serbest rekabetin korunması için düzenlemeler yaparken, Türkiye daha çok yerli sanayi ve ekonomik bağımsızlık hedeflerine odaklanmaktadır. Bu bağlamda, dampingli ticaretin denetlenmesinde AB, dış ticareti ve serbest ticareti ön planda tutarken, Türkiye daha çok yerli üretimi ve iç pazarı korumayı hedeflemektedir.

Avrupa Birliği ülkeleri, daha gelişmiş pazar ekonomilerine sahipken, Türkiye'nin ekonomisi daha gelişmekte olan bir ekonomi olarak kabul edilmektedir. Bu farklılık, dampingle mücadelede de kendini göstermektedir. AB ülkeleri serbest ticaret ve rekabetin teşvik edilmesi ilkelerine dayanarak politikalarını oluştururken, Türkiye'deki daha yerel ve korumacı düzenlemeler, yeni gelişen ekonominin desteklenmesini amaçlamaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye ve Avrupa arasındaki uygulama farklarının nedenleri, hukukî gelenekler, ekonomik yapılar, ticaret politikaları ve uluslararası ilişkiler gibi birçok farklı faktöre dayanmaktadır. Türkiye, damping gibi durumları genellikle yerli sanayinin korunması çerçevesinde değerlendirirken, Avrupa'daki uygulamalar genellikle serbest rekabet ilkesini ve rekabetin korunmasını ön planda tutmaktadır. Bu farkların doğru bir şekilde anlaşılması, her iki bölgedeki rekabet hukuku ve ticaret politikalarının etkilerini daha iyi analiz etmeyi mümkün kılacaktır.

[210] DAVİES, P., EU Competition Law and Policy, Oxford University Press, 2014, s. 134-137.

Türkiye’nin damping karşıtı politika ve uygulamaları, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kuralları ve Avrupa Birliği (AB) mevzuatı ile karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Gelişmiş ekonomilere sahip AB ülkeleri ile gelişmekte olan Türkiye'nin uygulamaları arasında yapısal ve işlevsel farklar bulunduğu açıkça görülmektedir. Türkiye'nin önceliği, yerli sanayiyi korumak ve iç pazar istikrarını sürdürmektir. Bu doğrultuda damping önlemleri, çoğunlukla devlet eliyle yürütülen müdahaleci bir yapı içerisinde ve ulusal üreticilerin başvurusu üzerine devreye alınmaktadır.

AB ise daha öngörülebilir, teknik olarak ayrıntılı ve kurumsallaşmış bir sistem benimsemiş, DTÖ kurallarını iç hukukuna doğrudan yansıtarak anti damping düzenlemelerini tüzükler aracılığıyla yürütmüştür. Özellikle 2016/1036 sayılı temel tüzük ve bunu izleyen düzenlemeler, hem şeffaflık hem de hesaplama yöntemleri açısından AB’nin yaklaşımını belirginleştirmiştir.

Her iki sistem de DTÖ’nün Anti Damping Anlaşmasına uyumlu şekilde yapılandırılmış olmakla birlikte, uygulamada farklı öncelikler ve yöntemler benimsenmektedir. Türkiye’nin 3577 sayılı Kanun ve ilgili yönetmelik çerçevesinde yürüttüğü soruşturmalar, DTÖ standartlarını temel almakla birlikte, özellikle zarar tespiti ve kamu yararı gibi alanlarda daha pragmatik çözümler öngörebilmektedir. Bu çerçevede, Türkiye’nin dampingle mücadele politikası, bir yandan DTÖ kurallarına uyum sağlamaya çalışırken, diğer yandan yerli üreticinin korunması yönündeki ulusal öncelikleri gözeten ikili bir dengeye dayanmaktadır. AB ile yakın ekonomik ilişkiler ve Gümrük Birliği bağlamında, Avrupa mevzuatına uyumun da ilerleyen süreçlerde daha da önem kazanacağı öngörülmektedir.

VII. DAMPİNG VE BENZERİ KAVRAMLAR İLE İLİŞKİSİ

A. FİYAT FARKLILAŞTIRMASI (PRICE DISCRIMINATION)

Fiyat farklılaştırması, aynı mal ya da hizmetin, farklı alıcılara farklı fiyatlarla satılması olup burada amaç en fazla kârı elde etmektir. Damping, bir tür uluslararası fiyat farklılaştırmasıdır. İşletme aynı malı iç pazarda daha yüksek, dış pazarda daha düşük fiyatla satarsa bu, üçüncü derece fiyat farklılaştırmasıdır. Her fiyat farklılaştırması damping değildir, ama damping neredeyse her zaman bir fiyat farklılaştırması biçimi olarak ortaya çıkmaktadır.

İhracat yapan bir işletmenin, fiyat farklılaştırması yoluyla damping uygulaması, çeşitli sonuçlar doğurabilir. Bu durum, hedef ülkedeki yerli sanayinin küçülmesine yol açabileceği gibi, ithalatçı ülkelerin misilleme önlemleri almasına da neden olabilir. Dolayısıyla, damping sadece ekonomik sonuçlar doğurmakla kalmaz, aynı zamanda siyasi ilişkiler üzerinde de yıpratıcı etkiler yaratabilir. İşletmeler, dış pazarda pazar payını artırmak, stok fazlası ürünleri elden çıkarmak ya da yeni pazarlara giriş yapmak amacıyla zarar verme kastı olmaksızın da damping uygulayabilir. Ayrıca iç piyasada üretim fazlasının düşük fiyatlarla satışını engellemek ve toplam kârlılığı artırmak amacıyla ürünlerin dış piyasada satılması tercih edilebilir[211]. Fiyat farklılaştırması bazı durumlarda meşru bir ticari strateji olabilir; ancak damping uygulaması genellikle zararına satış içerdiği için sorgulanmaktadır.

Farklılaştırma, aynı koşullar altında farklı eylemde bulunma veya işlem yapmak anlamına gelmektedir. Farklı eylemde bulunulması, o eylemin bilinçli ve istekli şekilde gerçekleştirilmesi anlamına gelmekte ve bu eylemden dolayı diğerlerine karşı da zararın verilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Ekonomik açıdan değerlendirildiğinde, bir ülkeye ihraç edilen malın, diğer ülkelere göre farklı fiyatlarla satılması, fiyat farklılaştırmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum, uluslararası ticarette fiyat politikalarının eşitsiz şekilde uygulanmasına neden olabilir. Fiyat farklılaştırması yalnızca eşit konumdaki alıcılara karşı değil, aynı zamanda farklı ekonomik koşullara sahip alıcılara karşı da uygulanabilmektedir. Her iki durumda da, özellikle benzer koşullara sahip ülkelere karşı farklı fiyatların uygulanması, eşitlik ilkesine aykırılık oluşturabilmekte ve uluslararası

[211] ELELE, Onur Uluslararası Ticarette Damping ve Antidamping, Ankara, 2008, s. 50.

ticaretin adil rekabet ortamını zedeleyebilmektedir. Rekabet hukuku açısından bakıldığında ise ancak eşit koşullar altında yapılan işlemlerin farklılaştırma olduğu kabul edilmektedir[212].

Farklılaştırma, aynı koşullar altında, aynı malın farklı alıcılarına, aynı dönemde, farklı fiyatlarla satılması durumudur. Bu satışların yapılmasında çeşitli ekonomik gerekçeler bulunabilmektedir. Örneğin, bir malın iki farklı pazarda farklı şekilde fiyatlandırılması veya satıcının bir ülkede daha yüksek fiyatla alıcı bulabilmesi, buna karşılık başka bir pazarda yoğun rekabet nedeniyle fiyatı düşürme zorunluluğu gibi durumların bulunması fiyat farklılaştırmasını etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Ancak fiyat farklılaştırmasının hukuken geçerli sayılabilmesi veya rekabet hukukuna aykırılık teşkil edip etmediğinin belirlenebilmesi için her somut olay özelinde değerlendirme yapılmalıdır. Bu kapsamda fiyat farklılaştırılmasının farklı fiyat uygulamasının objektif ve haklı nedenlere dayanmaması[213] ve aynı koşullar altında ürünün satışının farklı fiyatlarla satılması gerekmektedir.

Bunun yanı sıra, alıcılar arasında farklı ticari uygulamaların olması örneğin, yalnızca bir alıcıya özel iskontolar tanınması da fiyat farklılaştırmasına örnek teşkil eder. Öte yandan, ürünün fiyatının yükseltilmesine neden olan taşıma giderleri, üretim maliyetleri, vergiler gibi etkenler objektif maliyet farkları olarak değerlendirildiğinden, bu tür durumlarda fiyat farklılaştırmasından söz edilemez[214].

Aynı maliyetle üretilen bir ürünün, farklı alıcılara ya da aynı alıcı grubuna farklı fiyatlarla satılması, genellikle fiyat farklılaştırmasının varlığına işaret eder. Ancak bunun tersi durumda da yani ürünün farklı maliyetlerle temin edilmesine rağmen aynı fiyatla satılması halinde fiyat farklılaştırmasından söz edilebilir. Zira bu durumda, daha yüksek maliyetli satıştan düşük kâr elde edilirken, düşük maliyetli satıştan daha yüksek kâr elde edilmekte ve bu da alıcılar arasında örtülü bir ayrımcılık yaratmaktadır. Dolayısıyla fiyat farklılaştırmasının değerlendirilmesinde yalnızca satış fiyatları değil, satıcının maliyet yapısı

[212] WİLLİG, Robert D., Economic Effects of Antidumping Policy, Oxford Review of Economic Policy, Vol. 3, 1987, s. 59-60.
[213] ÜNAL, Çiğdem, Aşırı Fiyat Kavramı ve Aşırı Fiyatlama Davranışının Rekabet Hukukundaki Yeri, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezleri Serisi, 103, 2009, s. 36; United Brands Company and United Brands Continentaal BV v Commission of the European Communities. Chiquita Bananas, Case 27/76, European Court Reports 1978 -00207, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61976CJ0027&from=EN>, s. 228; E.T. 02.11.2024; SİEDERSLEBEN, Dirk, Zulässigkeit und Gestaltbarkeit von Preisanpassungsklauseln–Ein Überblick unter Berücksichtigung der neueren Rechtsprechung, Recklinghäuser Beiträge zu Recht und Wirtschaft, 27, 2015, s. 11, <https://www.logos-verlag.de/ReWirPDF/ReWir-27-2015.pdf>, (E.T.02.11.2024)
[214] Elele, s. 176.

ve ticari koşulları da dikkate alınmalıdır. Bu tür durumlar, özellikle rekabet hukukunda ve ticari uygulamalarda dolaylı ayrımcılık olarak değerlendirilebilmektedir[215]. Burada satıcı elde edeceği kârın bir kısmından feragat etmekte ve böylece yine alıcıya karşı fiyatta farklılaştırma yapmaktadır. Ayrıca ürünün miktarında avantaj sağlayarak satılması durumunda da fiyat farklılaştırmasının bulunduğunun kabul edilmesi gerekir[216]. Örneğin, üretici 5 litre zeytinyağı fiyatına 7 litre zeytinyağını 500 TL'den satıldığına dair reklam yapması durumunda, normal teneke olarak sattığı fiyata daha fazla litre ürün satması nedeniyle, fiyat avantajının bulunduğu kabul edilmekte ve bu durum da haksız rekabet teşkil etmektedir[217].

Taraf kavramı ihracatçı ve yabancı üretici soruşturma konusu ürünü ithalatçısı ya da benzer ürünü üreten ya da onlarla bağlantısı olan kişilerdir. Taraflar yazılı başvuru yapma suretiyle soruşturmaya yönelik yapılan işlemler ile ilgili bilgileri inceleme hakkına sahiptir. Tüketicileri temsil eden örgütler de taraf olarak sayılmaktadır[218].

1. Zarar Unsuru

İHRÖK 3 üncü maddesi uyarınca zarar türlerinden birinin mevcut olması hâlinde, damping önlemleri alınabilmektedir. Kanunun 2 nci maddesine göre ithalatın yapılması ile gerçekleşen üretim dalında zarar ya da maddi zarar tehdidi oluşması veya piyasanın bozulması veya bir üretim dalının fiziki kuruluşunun geciktirmesidir.

GATT'a[219] göre zarar, damping uygulamasının taraf olanlar tarafından ısrarlı bir şekilde sürdürüldüğü veya sürdürülme tehlikesi gösterdiği ya da yerli bir üretimin kurulmasını önemli ölçüde geciktirdiği durumlarda ortaya çıkmış sayılmaktadır.

[215] Bu yaklaşım, rekabet hukukunda örtülü fiyat farklılaştırması (indirect price discrimination) olarak adlandırılmaktadı. Özellikle maliyetle açıklanamayan fiyat uygulamaları haksız rekabet veya ayrımcılık şüphesi doğurabilmektedir.
[216] Dirikkan, s. 18.
[217] https://www.rekabet.gov.tr/tr/Sayfa/Yayinlar/rekabet-terimleri-sozlugu/terimler-listesi?icerik=8f6fa034-e35a-49cf-82b5-ecf6ce071df8 (E.T. 10.10.2024)
[218] Dirikkan, s. 190.
[219] GATT 2 nci ve 3 üncü maddeleri.

Sübvansiyon Kodunda ise zarar yerli bir sanayi maddi zarar yerli bir sanayi maddi zarar olduğu veya böyle bir sanayinin kurulmasını maddi olarak geciktirme olarak hüküm altına alınmıştır[220].

a. Zarar Türleri

Bir üretim dalının maddi yönden zarar görmesi veya zarar tehdidiyle karşı karşıya kalması ya da piyasanın bozulması ve üretim dalının kurulmasını fiziki olarak geciktirilmesi İHRÖK uyarınca zarar olarak kabul edilmektedir.

a.a.Maddi Zarar

Mevzuatta maddi zarar kavramına ilişkin açık ve kapsamlı bir tanım yapılmamıştır. Tüzük açısından değerlendirildiğinde, maddi zarar kavramı İngilizce'de material injury, Almanca'da ise Nachteil veya Schaden terimleriyle ifade edilmekte olup, bu terimler genellikle "önemli ve somut zarar" anlamına gelmektedir. Ancak bu çevirilere rağmen, kavramın kapsamı ve sınırları net biçimde belirlenmemiştir. Nitekim, Amerika Birleşik Devletlerinin Ticaret Anlaşmaları Yasasında (Trade Agreements Act) maddi zarar terimi, maddi ve doğrudan olmayan, fiziksel (cismani) zarar şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanım, zarar kavramını soyut ticari kayıplardan ayırarak, ölçülebilir ekonomik etkileri (örneğin üretim düşüşü, istihdam kaybı, pazar payı kaybı gibi) vurgulamaktadır.

Bu bağlamda, farklı hukuk sistemlerinde kullanılan tanımlar ve uygulamalar dikkate alındığında, maddi zarar kavramının yoruma açık olduğu ve her somut olayda ayrı değerlendirilmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. İHRÖK'e göre zararın üretim dalının zararında meydana gelmesi ve diğer yandan henüz kurulmamış bir üretim dalı oluşmasını engelleme olarak iki ayrı ayrı şekilde olmaktadır. Üretim dalının zarar görmesinde piyasanın bozulması kapsamına dâhildir. Ayrıca zayıf olanın yok olması sonucu rekabetin bir sonucudur. Bu nedenle rekabet yönünden zayıf konumda olan üretim dalının korunması için azami çaba gösterilmesi gerekir, bu yönden ülke piyasasındaki ürünlerin ithalatı ve zarar görmesi ve bu zararın tam olarak hesaplanması ancak tahminler ve ortalama hesaplama ile mümkündür[221].

[220] GATT 2 nci ve 6 ncı maddeleri.
[221] Elele, s. 50.

Uygulamada dampingin üretim dalında meydana getirdiği zararın tespiti önem arz etmektedir. Bu açıdan bakıldığında soruşturma konusunun sınırlanması bakımından üretim dalının tanımlanması ve asıl zararın incelenmesi gerekmektedir.

Üretim dalı her türlü ürüne ilişkin olabilir. İHRÖK ile dampingli ürün veya birbirine benzer nitelikte olan ürünler ilgili mal kapsamına girer, bu bağlamda üretim dalı hammadde bakımından herhangi bir ayrıma gitmemekte, maden, tarım ürünü gibi endüstriye dâhil olan her türlü ürün üretim dalının kapsamı içine alınmaktadır. İHRÖK üçüncü maddesine göre, Türkiye'deki üretim dalının zarar görmesi gerekli unsurdur. Hem İHRÖK hem de GATT bakımından üretim dalı için ülke içinde yer alan üretim dalı yeterli olmaktadır. Damping açısından ise, üreticilerin tamamına değil, sadece dampingin neden olduğu iç üretim dalı yeterli kabul edilmektedir[222].

Üreticilerin tamamına olmamakla birlikte tâbii ki çoğunluğuna yönelik bir zararın da meydana gelmesi gerekir. Hem anti damping kodu açısından hem de İHRÖY açısından üretim dalının zararı için bu gerekli görülmektedir. Ancak, üreticilerin çoğundan ziyade bir üreticinin piyasanın çoğunluğuna hâkim olması konumunda da burada zararın meydana geldiği kabul edilir, esas unsuru ise burada ulusal pazardaki payın çoğunluğunun dampingden zarar görmesi şeklindedir.

Zararın belirlenmesi açısından ürünün benzer olup olmadığı da bu kapsama dâhildir. Bu bağlamda yerel piyasanın ayrıntılı olarak incelenmesi gerekmektedir. Teknik açıdan incelenmesi gereken bir diğer husus, iki ürünün birbirinden ayırt edilmesinin zor olması durumudur. Bu gibi hâllerde, söz konusu ürünlerin benzer olup olmadığının gerekli teknik incelemelerle belirlenmesi gerekir. Bu tespitin ardından, damping uygulamasından kaynaklanan bir zararın meydana gelip gelmediği değerlendirilebilir.

Üreticilerin zarar görmesi ve çoğunluğun sağlanması şartlarının bir arada bulunması yönünden ulusal pazardaki toplam üretimin en az %25'lik paya sahip olan üreticilerin ancak damping kaynaklı soruşturmaya başvurabilecekleri Anti Damping Koduna göre kabul edilmiştir. Ulusal pazardaki üreticilerin çoğunluğunun tespit edilmesi aşamasında

[222] Steck, s.70.

üreticilerin de damping gerçekleştiren ithalatçılarla birlikte hareket etmesi durumunda üretim dalı işbirlikçi üreticilerin dışında kalan kısımdan oluşmaktadır[223].

a.b. Maddi Zararın Tespiti

Uygulamada dampingli ithalat nedeniyle üretim dalında önemli zararı meydana gelmesi gerekir, zararın önemsiz olması hâlinde ise, üretim dalının bundan çok fazla etkilenmeyeceği kabul edilmektedir.

GATT 19 uncu maddesi kapsamında ciddi zararın şüpheye yer bırakmayacak derecede önemli ve hissedilebilir olması olarak kabul edildiği ifade edilmiştir. İHRÖK kapsamında maddi zarara dair açık bir yorum bulunmamakta birlikte, uygulamada yer alan hususûların bu konuda rehber olacağı kabul edilmektedir.

Zarar miktarı somut olaya göre değerlendirilir ve bunun önemli olup olmadığı, yapılan tespitler doğrultusunda belirlenir. Örneğin, piyasadaki fiyatların önemli ölçüde düşmesi ve bunun rekabet ortamını tehdit etmesi gibi durumlarda, ciddi bir zararın varlığı kabul edilmektedir. Piyasanın bozulmadığı sürece önemli bir zarardan bahsedilemez. Yine, İHRÖK ikinci maddesine göre zarar için kusurun bulunması gerekli değildir. Rekabetin Korunması Hakkında Kanuna göre zarar verme, kartel hukukunda anlam taşır. İhracatçı yönünden ise, tehdidinin oluşması bakımından zarar verme amacı aranır[224].

a.c. Zarar Tehdidi

Dış ticarette haksız rekabetin önlenmesine ilişkin uygulamalarda, yalnızca fiilen gerçekleşmiş maddi zararlar değil, aynı zamanda gerçekleşme ihtimali taşıyan bazı olumsuz etkiler de dikkate alınmaktadır. Bu kapsamda, zarar tehdidi, özellikle damping soruşturmalarında önem arz eden iki farklı zarar türünü oluşturmaktadır. Her iki kavram, hem Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Anti Damping Anlaşmasında hem de Türkiye'de yürürlükte olan İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Yönetmelikte (İHRÖY) düzenlenmiştir. Zarar tehdidi, yerli sanayiye yönelik henüz fiilen gerçekleşmemiş olmakla birlikte, yakın gelecekte ciddi biçimde gerçekleşmesi muhtemel olan zarar ihtimalini ifade etmektedir. Bu tür zarar, varsayıma dayalı olarak değil, somut, nesnel ve doğrulanabilir

[223] İHRÖY 27/3, Anti Damping Kodu 4.1.i; Dirikkan, s. 195-196.
[224] https://www.ticaret.gov.tr/ithalat/ticaret-politikasi-savunma-araclari/korunma-onlemleri(Erişim Tarihi: 09.09.2023)

göstergelere dayandırılmak zorundadır. İHRÖY'ün 29. maddesinde de belirtildiği üzere, zarar tehdidinin varlığı kabul edilebilmesi için şu göstergeler dikkate alınmaktadır. Bunlar; dampingli ithalatın hızla artması veya yakın gelecekte artacağı yönündeki göstergeler, söz konusu ithalatın yerli fiyatları baskılaması ya da düşürmesi, yerli üreticilerin pazar paylarını kaybetme riskinin oluşması, yerli sanayinin üretim kapasitesini tam olarak kullanamaması veya yatırım planlarını askıya almasıdır. Zarar tehdidi, özellikle hızlı değişen piyasalarda erken müdahale imkânı sağlayarak, fiilî zararın oluşmasını engellemek açısından kritik öneme sahiptir.

b. Üretim Dalının Kuruluşunun Geciktirilmesi

Zararın bir diğer biçimi ise, henüz kurulmamış bir yerli sanayi dalının, dampingli ithalat nedeniyle faaliyete geçememesi veya kuruluşunun ertelenmesidir. Bu durum, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, belirli bir sektörde yerli üretimin başlatılması yönünde planların olmasına rağmen, ucuz ithalat baskısı nedeniyle yatırımların hayata geçirilememesi şeklinde ortaya çıkar. İHRÖY'ün 28. maddesinde düzenlenen bu zarar türü, mevcut üretimden ziyade, potansiyel üretim kapasitesini korumayı amaçlamaktadır. Üretim dalının kuruluşunun gecikmesi, dampingli ithalatın pazara egemen olması nedeniyle yerli yatırım planlarının askıya alınması, finansman ya da teşvik desteği sağlanamaması, yatırımcıların pazara girmekte tereddüt yaşaması, yeni üretim tesislerinin inşa sürecinin durdurulması veya ertelenmesi gibi durumlarda tespit edilebilmektedir.

Bu tür zarar, doğrudan ekonomik faaliyeti engellediği için, hem sanayi politikası hem de stratejik sektörlerin gelişimi açısından önemli bir tehdit unsuru olarak değerlendirilmektedir.

c. Zararin Belirlenmesinde Diğer Kistaslar

Dampingden üretim dalının zarar görmesi kapsamında her bir kriter tek başına zararın belirlenmesine yeterli olmamaktadır. Kriterlerin belirlenmesi temelinde İHRÖY 28 inci maddesindeki maddi zarar, 29 uncu maddesindeki zarar tehdidi 30 uncu maddesindeki maddi zarar ile zarar tehdidinin değerlendirilmesine ilişkin ölçütleri ele almaktadır. Bunun haricinde, ilgili ülke üreticilerinin satışlarının azalması, üreticilerin piyasa payını elinde tutmak için fiyat düşürmesi ve satış miktarında azalma meydana gelmesinden dolayı fiyatlara yansımayan maliyet baskısı gibi durumlar zararın türlerini oluşturmaktadır. Ayrıca

maddi zararın belirlenmesinde öncelikle dampingli ithalatın miktarı piyasadaki üretim dalının fiyatı ile ithal ürünü fiyatı arasındaki ilişki önem arz etmektedir.

Dampingli ithalatın miktarının belirlenmesi açısından adı İHRÖY 28 inci maddesine göre öncelikle dampinge konu ithalatın hacmi araştırılmaktadır. Bu durum Avrupa Birliği hukukunda da aynıdır denilmektedir[225].

Damping taspitinde, ithalat hacminin belirlenmesinde artma veya azalma önemli bir kriter oluşturmamakta, önemli olan somut olayın özelliklerine göre tespit yapılmasıdır.

Türkiye'deki üretim dalının piyasa fiyatı ile ithal ürünün piyasa fiyatı arasındaki ilişkiye bakıldığında ise damping ve ithalatın üretim dalına etkileri incelenmelidir. Kural olarak, ithal malın fiyatı iç piyasadan yüksek olması veya aynı olması hâlinde herhangi bir zararın oluşmadığı kabul edilmektedir. İç piyasadan düşük olduğu durumlarda ise, somut olaya göre bir değerlendirme yapılarak, sonucunda piyasa fiyatlarının düştüğü ve zorunlu olan fiyat artışının engellendiği sonucu ortaya çıkması hâlinde önemli bir zararın bulunduğu kabul edilmektedir. Bu yönden, dampingli ürünün ithal fiyatı maddi zarardaki kriterin belirlenmesi açısından önem arz etmektedir. Yine ithalat miktarı çok fazla olmasa bile ülkedeki üreticilerin toplam kârını geçmesi hâlinde önemli bir zararın bulunduğu kabul edilmektedir. Zira burada piyasadaki denge bozulmuş olmaktadır, yine aynı şekilde fiyat farkının çok olmaması ile birlikte ithalat miktarının fazla olduğu durumlarda üreticilerin zarar gördüğü kabul edilmektedir.

Bunun haricinde, kartel[226] oluşturan üreticiler yüksek oranda kâr elde ettikleri bir ortamda damping nedeniyle piyasa fiyatlarının düşmesi sonucu meydana gelmesi hâlinde yine gelir kaybı oluşmakta, ancak önemli bir zarar durumu meydana gelmemektedir. Burada üreticilerin kâr elde ettiği ihtimali devam etmekte, hatta damping sayesinde tüketicilerin ve üreticilerin yararına fiyat indirimi oluşturmaktadır. Bu durumda da birnevi ülke ekonomisine katkılı damping meydana gelmektedir.

[225] Tüzük 4üncü maddesinin ikinci fıkrasının a bendi.
[226] Anayasanın 167 nci maddesi uyarınca; Devletin para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli bir şekilde işlemelerini sağlayıcı ve geliştirici ve piyasalarda tekelleşme ve kartelleşmeyi önleyici tedbirler alması yükümlülüğü bulunmaktadır.

Sonuç itibarıyla zarar miktarının tespiti, dampingin neden olduğu sonuçlara önemli etkide bulunmaktadır. Bu kapsamda bazen piyasada zarar meydana gelse de önem arz etmediğinden dampingin yol açtığı zarar kriterleri arasında yer almamaktadır. Dampingin piyasa açısından verdiği zarar üreticilerin lehine bir durum da oluşturabilmektedir. İhraç fiyatı ile ithal ülkesindeki ürünün piyasa fiyatının karşılaştırması sonucunda rekabet bakımından ithal ülkesindeki alıcılara yönelik yapılan satış fiyatı esas alınması gerekmektedir[227].

2. Fiyat Karşılaştırması

Fiyat karşılaştırması, dampingin belirlenmesinde de etkin bir kural olarak uygulanmaktadır. İlgili ülke üreticilerinin ürünlerine ilişkin fiyatın belirlenmesi aşamasında piyasadaki satış fiyatları esas alınmakta, ancak üreticilerin ürünlerini maliyetinin altında bir satış yapması hâlinde bu durumun işletmeleri ile birlikte sektöre de verdikleri zarar açısından incelenmesi gerekmektedir.

Dampingde ithalatın etkilerine bakıldığında, ürünün üretim dalı, üretim, piyasa, kâr, istihdam, fiyatlar, stoklar gibi faktörlerin bir arada değerlendirilmektedir, Avrupa Birliğinde de değerleme benzer şekilde yapılmaktadır. Bu bağlamda, piyasaya ilişkin zarar incelemesi yapılmakta ve yukarıda ifade edilen faktörler değerlendirmeye esas alınmaktadır. Damping uygulamasının yerli sanayi üzerindeki etkisinin tespiti, mevcut ekonomik verilerin analiziyle mümkündür. Bu çerçevede, yerli üreticilerin satış hacimleri, kârlılık düzeyleri ve üretim süreçlerinin sürdürülebilirliği gibi göstergeler, damping etkisinin belirlenmesinde temel kriterler olarak kabul edilmektedir[228]. Örneğin, üretim miktarındaki düşüş, satış gelirlerinde azalma, kâr marjlarının daralması, stok seviyelerinin aşırı yükselmesi ya da üretim tesislerinde kapasite kullanım oranlarının düşmesi gibi göstergeler, damping nedeniyle yerli sanayide maddi zarar oluştuğuna veya zarar tehdidi bulunduğuna işaret edebilir. Üretim dalının verimliliğinin sekteye uğradığı, stokların satılmayarak artması gibi durumlar da verimliliği etkilemektedir. İthalatçı ülkedeki yerli üreticilerin ürün satış miktarlarında önemli bir düşüş yaşanması, beraberinde kâr oranlarının azalmasına ve diğer olumsuz ekonomik etkilerin ortaya çıkmasına neden oluyorsa, bu durumda önemli bir zararın meydana geldiği kabul edilmektedir. Zira üretim miktarının azalması, piyasadaki arzı da

[227] W. MÜLLER/THUNS, Das Antidumpingsrecht der EWG, Frankfurt am Main, 1971, s.56.
[228] GATT, Article VI: Anti-dumping and Countervailing Duties, Article 6/1, https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/gatt_ai_e/art6_e.pdf (11.11.2023)

düşürmekte, bu eksiklik ise mevcut stokların devreye sokulmasıyla telafi edilmeye çalışılmaktadır. Ancak, stokların kullanılması yoluyla yapılan satışlara rağmen işletmelerin kârlılığında azalma meydana geliyorsa, bu durum yalnızca geçici bir çözümün devrede olduğunu, esasen yerli sanayinin ciddi bir zarara maruz kaldığını açıkça ortaya koymaktadır. Satış miktarındaki düşüş ile birlikte hem gelir azalmakta hem de üretim kapasitesi yeterince kullanılamadığı için verimlilik ve rekabet gücü zayıflamaktadır. Bu göstergeler bir arada değerlendirildiğinde, dampingli ithalatın piyasaya etkisi önemli zararın somut kanıtlarıyla ortaya konulabilmektedir.

Damping uygulamasının varlığının tespitinde dikkate alınan önemli göstergelerden biri de ithalat miktarındaki artıştır. Zira dampingli ürünlerin ithalatının artması, yerli üreticilerin bu ürünlerle rekabet etmesini zorlaştırmakta; bu durum ise yerli üreticilerin satış hacimlerinde ve pazar paylarında kayda değer düşüşlere neden olmaktadır. Söz konusu düşüşler, damping kaynaklı maddi zararın temel göstergeleri arasında yer almaktadır. Ancak ithalatın yalnızca iç piyasaya değil, yeniden ihracata yönelik olarak gerçekleştirilmesi ya da doğrudan ihracat amacı taşıması hâlinde, yerli üreticilerin iç pazardaki pazar paylarında meydana gelen azalmalar damping kaynaklı zarar kapsamında değerlendirilmemektedir. Çünkü bu tür ithalat işlemleri, yerli üreticilerle doğrudan rekabet ilişkisi içerisinde bulunmadığından, iç pazara yönelik zarar tespiti açısından belirleyici kabul edilmez. Dolayısıyla, dampingli ithalatın etkilerinin değerlendirilmesinde yalnızca ithalat miktarındaki artış değil, aynı zamanda bu ithalatın amacı ve hedef pazarı da dikkate alınmalıdır[229].

Damping uygulamasının yerli üreticiler üzerinde oluşturduğu etkilerden biri de, piyasadaki fiyatların düşmesi ya da normal piyasa koşullarında gerçekleşmesi beklenen fiyat artışlarının engellenmesidir. Bu durum, dampingli ürünlerin iç pazarda düşük fiyatlarla satışa sunulması sonucu ortaya çıkmakta, yerli üreticiler fiyatlarını ya düşürmek ya da sabit tutmak zorunda kalmaktadır. Bu tür bir fiyat baskısı, yalnızca gelir kaybına yol açmakla kalmamakta; aynı zamanda kârlılığı azaltarak üretimin sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir. Bu nedenle, piyasa fiyatlarında düşüş yaşanması ya da beklenen fiyat artışlarının gerçekleşememesi, damping uygulamasından kaynaklanan maddi zararın varlığına işaret eden güçlü göstergeler arasında değerlendirilmektedir.

[229] Dirikkan, s.206.

Rekabet nedeniyle piyasa fiyatının düşüşlerine gidilmesi durumunda gerçek fiyatlar esas alınmaktadır. Bu bağlamda, üreticinin kâr elde edememesi ve maliyetin altında satış yapması zarar oluşturma bakımından yeterli görülmektedir.

Dampingin etkisi verimlilik esasına dayanır. Yapılan yatırımların verimliliği ve bununla bağlantılı olarak işletmelerin ekonomik durumunun etkilenmesi de verimliliğin hesaplanmasında kıstas olarak kabul görmektedir. Bu unsur, nakit akışının ve finansman yönünün sonucuna göre büyük rol oynamakta, nakit akışının azalması durumunda zararın bulunduğu kabul edilmektedir[230].

3. Dampingin Etkileri

Literatürde, dampingin etkileri konusunda zarar, zarar tehdidi ve üretim dalının tarife dışı gibi engellerle fiziki olarak engellenmesi gibi farklı ifadeler bulunmaktadır. Bu bağlamda İHRÖK'te söz konusu unsurlarla ilgili açıklayıcı bir hüküm eklenmesi ve zararın hangi durumlarda meydana geleceğine dair koşullara yönelik hususlar ele alınmalıdır.

Türk hukuku açısından, damping nedeniyle oluşan zararın belirlenmesi belirli bir süreye tâbi değildir. Uygulamada, ihraç fiyatı ile normal değer arasında ortaya çıkan fiyat farklılaşması, haksız rekabetin varlığına işaret edebilir ve bu doğrultuda önleyici tedbirlerin alınması mümkündür. Yabancı rakiplerin yerli firmalar aleyhine avantaj sağlaması durumunda, ortaya çıkan rekabet koşullarındaki dengesizlik, eşit işlem ilkesine aykırılık teşkil edebilir. Bu tür durumlar, yerli üreticilerin rekabet gücünü zayıflatarak doğrudan veya dolaylı zarar doğurabilir. Ancak damping iddialarına ilişkin değerlendirmelerde, zarar ile damping arasında açık bir nedensellik bağının bulunması zorunludur. Zararın sadece damping uygulamasından değil, ülke içindeki ekonomik kriz, arz-talep dengesizliği veya üretim yapısındaki bozulmalar gibi başka nedenlerden de kaynaklanabileceği unutulmamalıdır. Bu nedenle, zarar tespitinde kullanılacak kriterler dikkatle analiz edilmeli, zararın esas kaynağının damping olup olmadığı somut verilerle ortaya konulmalıdır[231].

[230] Oğuz, s. 36.
[231] Willig, s. 78.; Dirikkan s. 261.

3. Piyasa Ekonomisi

Ticarette damping, ancak serbest piyasa ekonomisine sahip ülke ekonomilerinde söz konusu olmaktadır. Kural olarak, firmalarca ticarî faaliyetlerde fiyatlar serbest olarak kararlaştırılır. Doğal olarak bu serbestinin de bir sınırı bulunmaktadır, zira özellikle ihracatçı tarafından piyasada varlığını daha etkin kılmak üzere, ürününü daha düşük fiyatlarla satmaması gerekir. Ancak ihracatçının damping yaparak fiyat farklılaştırmasına gitmesi durumunda bazen maliyetin altında da olmak üzere malını daha düşük fiyatlardan satâbilmektedir. Aslında piyasa ekonomisi maliyet ve fiyat sistemini rekabet ortamında işlemektedir. Piyasa ekonomisine sahip olmayan ülkeler açısından durum ele alındığında, böyle bir rekabet ortamı bulunmamakta, ihracatın yetkili makamlar tarafından uygun görülen fiyatlar şeklinde yapılması dolayısıyla yapay bir piyasa oluşturulmakta ve haksız rekabetin ortaya çıkmasına neden olmaktadır[232].

a. İç Piyasa Fiyatı

İç piyasa fiyatı, IHRÖK kapsamında ihracatçının fiyatı ya da kaynak ülkede tüketime konu olan benzer bir mal için normal ticarî işlemler sonucunda ödenen ya da ödenmesi gereken karşılaştırılabilir fiyat olarak kabul edilmektedir[233]. Uygulamada fiyat karşılaştırmasında iç piyasadaki normal ticarî işlemler kavramı önemli olup ihracatçı, iç piyasada gerçekleştirdiği satışlar kapsamında normal ticarî işlem yapmaması hâlinde, iç piyasa fiyatı yerine, normal değer kıstasları uygulamaya girmektedir[234]. Anti Damping Anlaşmasının 2 nci maddesine

---

[232] Dirikkan, s. 35.

[233] Bu konuda en son çıkan panel kararı bu kararı testin bazı unsurlarının nasıl uygulanması gerektiğnin altını çizmektedir. WTO tarafından verilen WT605 sayılı ve 18 Eylül 2023 tarihli Panel Kararında: Bu anlaşmazlık, Dominik Cumhuriyeti'nin Kosta Rika'dan beton veya beton takviyesi için oluklu veya deforme çelik çubuk veya çubuk ithalatına uyguladığı anti damping vergilerine ilişkin olarak Panel, CDC'nin fiyat düşüşüne ilişkin analizinin nesnel olmadığı ve dolayısıyla Anti damping Anlaşması'nın 3.1 ve 3.2. maddeleriyle tutarsız olduğu konusunda Kosta Rika ile aynı fikirdeydi, zira CDC 2016-2018 soruşturma dönemi boyunca fiyatların gelişimini veya POI sonunda hesaplanan ortalama fiyatın 2015'teki seviyeye neredeyse aynı seviyede olduğunu dikkate almamıştır.
Panel, CDC'nin önemli ölçüde artan dampingli ithalat olasılığına ilişkin projeksiyon analizinin ve ithalatın iç fiyatlar üzerinde önemli bir baskılayıcı veya engelleyici etkiye sahip olacak fiyatlarla girip girmediğine ilişkin analizinin soruşturma kayıtlarındaki gerçeklere dayanmadığını ve bu nedenle CDC'nin iddia edilen dampingli ithalatın "açıkça öngörülebilir ve yakın" bir zarara neden olacağı sonucuna varmasının kanıtsız olduğunu tespit etmiştir.
Panel ayrıca, Anti damping Anlaşması'nın 6.5. maddesi uyarınca Kosta Rika'nın, CDC'nin yerel endüstri tarafından sağlanan belirli bilgilere gizli muamele yapılması için yeterli gerekçe sunmadığı iddiasını reddetti. Panel, CDC'nin aslında başvurucunun bilginin gizli niteliğini gerekçelendirmesini istediğini ve bilginin niteliğini ve bilginin ifşa edilmesinden kaynaklanabilecek zararı nesnel olarak değerlendirdiğini tespit etmiştir.

[234] BOZTAŞ, Duygu, (Anti Damping), Türkiye'nin İthalatında Yeni Korumacılığın Bir Aracı Olarak Anti damping Uygulamaları, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012, s. 35.

göre, normal ticarî işlemler testinin soruşturma makamı tarafından uygulanması gerekir. Bu bağlamda, yöntemin uygulanma şekli damping marjının hesabı bakımından büyük önem arz etmektedir. Ayrıca, bu yöntemin doğru uygulanmaması marj hesabında büyük farklılıklara neden olmaktadır.

Oluşturulmuş normal değer hesaplanmasında; AD Anlaşmasının 2.2.1.1 maddesinde yer alan makul şekilde yansıtma (reasonably reflect), ihracatçının veya üreticinin kayıtlarının incelenen belirli ürünün üretimi ve satışı ile gerçek bir ilişkisi olan maliyetlere uygun ve yeterli bir şekilde karşılık gelmesi veya bunları yeniden üretmesi gerektiği anlamına gelmektedir[235].

Oluşturulmuş normal değer (reasonably reflect), ilgili maliyet kalemiyle ilgili olarak ihracatçının muhasebe kayıtlarında yer alan rakamların doğru yansıtılması gerketiğini ifade etmektedir. Bu ifadeye ilişkin olarak bazı kararlar mevcut olup Panel tarafından anılan görüşe bazı örnekler gösterilmiştir[236]. Söz konusu karar neticesinde; Temyiz Kurulu, Anti

[235]https://www.lawinsider.com/dictionary/reasonably-reflect(E.T.08.08.2024); https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/ai17_e/anti_dumping_art2_jur.pdf (E.T. 08.08.2024)

[236] WTO DS 473 sayılı ve 23 Ekim 2017 tarihli Panel Kararında: ADünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) DS473 sayılı Panel kararına konu olan anlaşmazlık, Avrupa Birliği'nin Arjantin menşeli biyodizele uyguladığı damping önlemlerine ilişkindir. Arjantin, 19 Aralık 2013 tarihinde Avrupa Birliği ile istişare talebinde bulunarak, özellikle Arjantin menşeli biyodizele uygulanan geçici ve kesin damping önlemleri ile bu önlemlerin dayanağını oluşturan soruşturmanın ve Konsey Tüzüğü (EC) No. 1225/2009'un belirli hükümlerinin DTÖ kurallarıyla uyumlu olmadığını ileri sürmüştür. Ayrıca, bu tüzüğün damping marjlarının belirlenmesinde kullanılan maliyet ayarlamalarıyla ilgili düzenlemelerine de itiraz edilmiştir. İstişare sürecine daha sonra Rusya Federasyonu, Endonezya ve diğer bazı ülkeler de katılmıştır. Arjantin, 13 Mart 2014 tarihinde bir panel kurulmasını talep etmiş; Panel ise 25 Nisan 2014 tarihinde kurulmuştur. Panel sürecinde Avustralya, Çin, Malezya, Norveç, Rusya Federasyonu, Suudi Arabistan, Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Kolombiya, Endonezya ve Meksika üçüncü taraf olarak yer almıştır. Panel, Arjantin'in iddialarının büyük bölümünü haklı bularak Avrupa Birliği'nin Anti damping Anlaşması'nın 2.2.1.1. maddesiyle tutarsız davrandığını tespit etmiştir. Panel'e göre, Avrupa Birliği, biyodizel üretim maliyetlerini hesaplarken, Arjantinli üretici/ihracatçılar tarafından tutulan muhasebe kayıtlarını esas almamış ve bunun yerine iç piyasa fiyatlarının uluslararası fiyatlardan yapay olarak düşük olduğu varsayımıyla hareket etmiştir. Ancak Panel, bu gerekçenin söz konusu kayıtların güvenilirliğini ve gerçek üretim maliyetlerini yansıttığını reddetmek için yeterli hukuki temel oluşturmadığı kanaatine varmıştır. Bu nedenle Avrupa Birliği'nin davranışı, Anti Damping Anlaşmasının ilgili maddesine aykırı bulunmuştur. Panel ayrıca, Avrupa Birliği'nin Arjantin'de geçerli olmayan bir maliyet yapısını temel alarak normal değer oluşturduğunu ve bu durumun hem Anti damping Anlaşması'nın 2.2. maddesi hem de GATT 1994'ün VI:1(b)(ii) maddesi ile uyumsuz olduğunu tespit etmiştir. Buna ek olarak, Avrupa Birliği'nin uyguladığı anti damping vergilerinin, 2. maddeye uygun şekilde belirlenen damping marjlarını aştığı gerekçesiyle, Anti Damping Anlaşmasının 9.3. maddesi ve GATT 1994'ün VI:2. maddesinin de ihlal edildiği sonucuna varılmıştır. Temyiz Kurulu, Panel'in bu değerlendirmelerinin büyük çoğunluğunu onamıştır. Özellikle, Anti damping Anlaşması'nın 2.2.1.1. maddesi uyarınca, üretim maliyetlerinin normalde ihracatçı veya üretici tarafından tutulan kayıtlara dayanarak belirlenmesi gerektiğini vurgulamış; AB yetkililerinin Arjantin'in iç fiyatlarının düşük olduğu yönündeki değerlendirmesinin bu kayıtları geçersiz kılmak için yeterli gerekçe oluşturmadığını belirtmiştir. Bu nedenle, Avrupa Birliği'nin üretim maliyetini hesaplarken üreticilerin fiili kayıtlarını dışlaması, söz konusu hükmün ihlali olarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, DS473 sayılı karar, soruşturma makamlarının üretim maliyetlerini belirlerken ihracatçı veya üreticilerin muhasebe kayıtlarını esas alma yükümlülüğünü ve bu kayıtların ancak

Damping Anlaşması'nın 2.2. maddesi ve GATT 1994'ün VI:1(b) (ii) maddesinin, normal değerin, diğerlerinin yanı sıra, menşe ülkesindeki üretim maliyeti temeline dayandırılması gerektiğini belirtmiştir. Panel gibi, Temyiz Kurulu da menşe ülkesindeki üretim maliyeti ifadesinin, bu tür maliyeti belirlemede kullanılabilecek bilgi veya kanıt kaynaklarını menşe ülkesi içindeki kaynaklarla sınırlamadığını, ayrıca herhangi bir ülke dışı bilgiye güvenildiğinde, bir soruşturma makamının bu tür bilgilerin menşe ülkesindeki üretim maliyetine ulaşmak için kullanılmasını sağlaması gerektiğini ve bunun soruşturma makamının bu bilgileri uyarlamasını gerektirebileceğini ifade etmiştir. Temyiz Kurulu tarafından, AB yetkililerinin yapılandırılmış normal değeri, ihracat fiyatıyla karşılaştırırken âdil bir karşılaştırma yapmakta da başarısız olup olmadıklarını daha fazla incelenmesinin yararlı olmadığını ifade edilmektedir.

Panel, Anti Damping Anlaşmasının 9.3. maddesindeki damping marjına yapılan atfın, 2 nci maddeyle tutarlı bir şekilde belirlenen bir marja ilişkin olduğu yönündeki görüşüne katılmıştır. Avrupa Birliğinin, dampingli ithalatlar dışındaki dört faktörden birine ilişkin atıf yapılmaması analizine ilişkin olarak, Temyiz Kurulu, Arjantin'in Avrupa Birliğinin atıf yapılmaması analizinin Anti Damping Anlaşmasının 3.1 ve 3.5. maddeleriyle uyuşmadığını kanıtlamadığı yönündeki Panel bulgusunu doğrulamıştır.

Temyiz Organı ayrıca Arjantin'in, Panelin 3.1 ve 3.5. Maddeleri uygulamada hata yaptığına ilişkin iddiasını da reddetmiştir, çünkü Arjantin, Panelin, AB yetkililerinin Kesin Yönetmelikteki aşırı kapasiteye ilişkin atıf dışı analizinin revize edilmiş verilere dayanmadığı veya bu verilerden etkilenmediği sonucuna varmasında; veya AB yetkililerinin, yerli sanayinin aşırı kapasitesinin göreceli evrimine kıyasla mutlak terimlerle öncelik vermek zorunda olmadıklarını tespit etmiştir[237]. Ayrıca Temel Tüzüğün 2(5) maddesinin ikinci alt paragrafının, AB makamlarının üretim maliyetlerini Anti Damping Anlaşmasının 2.2 maddesi ve GATT 1994'ün VI:1(b)(ii) maddesiyle tutarlı bir şekilde oluşturma takdir yetkisini önemli ölçüde kısıtladığını kanıtlama yükümlülüğünü yerine getirmediğini tespit etmiştir. Bu nedenlerle, Temyiz Kurulu, Arjantin'in Temel Tüzüğün 2(5) maddesinin ikinci alt paragrafının Anti Damping Anlaşmasının 2.2 maddesi ve GATT

makul gerekçelerle reddedilebileceğini ortaya koyması bakımından önemli bir içtihat oluşturmuştur. Ayrıca, damping marjlarının ve anti damping vergilerinin belirlenmesinde DTÖ kurallarına uyulması gerektiği bir kez daha teyit edilmiştir.

[237] https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds473_e.htm (E.T.08.08.2024)

1994'ün VI:1(b)(ii) maddesiyle kendi başına tutarsız olduğunu kanıtlamadığı yönündeki Panelin tespitini onamıştır.

Zeroing, yani sıfırlama, ABD'nin yabancı ürünlere karşı anti damping vergilerini hesaplamak için kullandığı tartışmalı bir metodolojiyi ifade etmektedir. Ürünün yurt dışı ve yurt içi fiyatı (FDP) ABD ile karşılaştırılmıştır. Nakliye ve taşıma maliyetlerine göre düzeltilmiş ithalat fiyatıdır (USIP)[238]. İhracat fiyatının iç piyasa fiyatından yüksek olduğu durumları göz ardı etmeyi veya sıfır değeri koymayı seçtiğinde, uygulamaya sıfırlama adı verilimektedir. Eleştirmenler, bu uygulamanın yapay olarak damping marjlarını şişirdiğini iddia etmektedir[239].

İhracatçı ülke içinde satış yaptığı kişiler ile bir bağlantı kurmuşsa ya da aralarında telafi edici bir anlaşma bulunuyorsa bu durumda satışlar normal ticarî işlem kapsamına girmemektedir. Normal ticarî işler kavramı yönünden tespit bakımından kurulan geniş anlamda takdir yetkisi verilmiştir[240].

İcra edilen damping soruşturmalarında, bir malın üretim maliyetinin altında fiyatla satılması durumunda, söz konusu satışın normal ticarî işlemler çerçevesinde gerçekleştirilmediği kabul edilmektedir. Bu tür satışlar, piyasa koşullarına uygun, kâr amacı güden ve ekonomik gerekçelerle açıklanabilir nitelikte olmadığından, ticari teamüllerle bağdaşmayan işlemler kapsamında değerlendirilmektedir. Soruşturma sürecinde, özellikle önemli miktarda ve sürekli şekilde maliyet altı ithalat yapılması, bu ithalatın Türkiye piyasasında damping etkisi yarattığını gösterebilir. Bu durum, ithal edilen ürünün normal değerinin altında bir fiyattan satıldığını ve böylece yerli üreticiler üzerinde haksız rekabete yol açabilecek etkiler doğurduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, maliyetin altında gerçekleşen satışlar, sadece piyasa davranışı olarak değil, aynı zamanda damping uygulamasının bir işareti olarak kabul edilmekte; bu da normal ticarî işlemlerden sapma şeklinde yorumlanmaktadır[241].

---

[238] Zeroing (Sıfırlama) Yöntemi: Zeroing (sıfırlama), Amerika Birleşik Devletleri tarafından anti damping vergilerinin hesaplanmasında kullanılan ve WTO (Dünya Ticaret Örgütü) nezdinde uzun süredir tartışmalı olan bir yöntemdir. Bu yöntemde, bir ürünün: Yurtiçi satış fiyatı (Foreign Domestic Price - FDP) ile ABD'ye ithal satış fiyatı (U.S. Import Price - USIP) karşılaştırılmaktadır. ABD'ye ithal fiyat, nakliye, sigorta ve taşıma gibi maliyetler çıkarıldıktan sonra dikkate alınmaktadır.

[239] https://www.wto.org/english/thewto_e/glossary_e/zeroing_e.htm#:~:text=When%20it%20chooses%20to%20disregard,practice%20artificially%20inflates%20dumping%20margins. (E.T. 08.08.2024)

[240] Dirikkan, s.122.

[241] IHRÖK 2/e/1, İHRÖY 15/1.

b. Fiyat Karşılaştırması

Piyasa ekonomisi, üretim, tüketim ve fiyat oluşumunun devlet müdahalesi olmadan serbestçe belirlendiği bir ekonomik sistemdir. Bu sistemde fiyatlar, arz ve talep koşulları doğrultusunda belirlenmekte ve piyasada oluşan fiyat, genellikle mal veya hizmetin değerini yansıtmaktadır. Fiyat karşılaştırması, tam da bu serbest piyasa ortamının bir sonucu olarak ortaya çıkan ve işlev gören bir değerlendirme aracıdır.

Tüketiciler ve işletmeler, farklı satıcılar tarafından sunulan aynı veya benzer ürünlerin fiyatlarını karşılaştırarak en uygun fiyatla en yüksek faydayı sağlamaya çalışmaktadır. Bu süreç, hem rekabetin işlerliğini hem de fiyatların dengeye gelmesini desteklemektedir. Böylece piyasa ekonomisinde kaynaklar daha etkin dağılır, üretici ve tüketici davranışları rasyonel zemine oturur. Fiyat karşılaştırması, yalnızca tüketici düzeyinde değil, aynı zamanda işletmeler arası rekabette, ithalat ve ihracat analizlerinde ve damping gibi haksız rekabet incelemelerinde de kritik rol oynamaktadır. Özellikle dış ticarette, bir ürünün ihraç fiyatı ile yerel fiyatı arasındaki farkın tespiti, fiyat karşılaştırması yoluyla yapılır ve bu da piyasa dışı müdahale (örneğin damping) olup olmadığını ortaya koymaktadır.

Dolayısıyla, fiyat karşılaştırması piyasa ekonomisinin hem işleyişine katkı sağlar hem de rekabetin sağlıklı biçimde sürdürülebilmesi için şeffaflık ve bilgiye erişim aracı olarak işlev görür. Karşılaştırma ile birlikte ihraç fiyatı normal değeri içermediğinden yani daha düşük bir fiyatla gerçekleştirildiğinden bu durumun sonucunda damping meydana gelmektedir.

Fiyat karşılaştırması bakımından iç ve dış piyasa objektif olarak değerlendirmeye tâbi tutulur[242]. Bu bağlamda ürünlerin satış koşulları, nitelikleri, vergilendirilmesi gibi durumlar birbirinden farklılık arz edebilmektedir. Karşılaştırmanın yapılması aşamasında, ürünün aynı zamanda ve aynı nitelikte olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, ürünün iç piyasa ve ihraç fiyatı dikkate alınmalı ve ürüne ilişkin birden fazla fiyatın bulunabileceği de dikkate alınmalıdır.

[242] Ekdi, s. 38.

c. Normal Değer

Dampingin belirlenmesinde, normal değer kavramı büyük bir önem arz etmektedir. Zira normal değer, ihraç fiyatı ile karşılaştırmaya tâbi tutulmaktadır.

İHRÖK 2 nci maddesinde, normal değeri, ihracatçı ya da menşei ülkedeki tüketime konu olan aynı ya da benzer ürün için normal ticarî işlemler sonucunda fiilen ödenmiş ya da ödenmesi gereken karşılaştırılabilir fiyat olarak tanımlamıştır[243]. İhracatçı kendi ülkesindeki piyasa fiyatına dayanan normal değeri esas almayabilmektedir.

İHRÖK uyarınca, üçüncü bir ülkeye ihracatta temsil niteliğini haiz karşılaştırılabilir fiyat ya da üretim maliyeti ile birlikte kar marjının eklenmesi sonucunda oluşan fiyat normal değer olarak kabul edilmektedir. Bilindiği üzere damping, ulusal piyasalar arasında gerçekleşen fiyat farklılığı ya da maliyetinden daha düşük bir fiyatla yurt dışına yapılan satışı ifade etmektedir[244].

Normal değer belirlenirken kurul taraflara soru formunu gönderilmektedir. Soru formlarında ithalatçı, ihracatçı ve ilgili olan diğer taraflarca bilgi verilmekte; ayrıca, yurtiçi ve yurtdışı gerçek ya da tüzel kişilerin işletmelerine yönelik incelemelerde yaptırılabilinmekte ve ilgili diğer kurumlardan bilgiler alınabilmektedir. Alınan bilgilere göre kurul tarafından normal değer belirlenmektedir[245].

a.a.Normal Değerin Belirlenmesine İlişkin Ölçütler

Normal değer, damping soruşturmalarında en kritik kavramlardan biridir. Dampingin var olup olmadığını anlamak için ihracat fiyatı ile normal değer karşılaştırılır. Bu nedenle normal değerin nasıl belirlendiği, damping soruşturmasının temelini oluşturmaktadır.

Kural olarak, yasal tanımdan anlaşılacağı üzere, iç piyasa fiyatının temelinde normal değerin belirlenmesinin gerekliliğidir. Zira tanım incelendiğinde, ikinci ve üçüncü ölçütün ayrı ifade edildiği, bu nedenle somut olaya göre elverişli olan ölçüt uygulanması gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda, ithal edilen malın kendi ülkesindeki fiyatı önemli

[243] GATT (1994)'ın VI. maddesinin birinci fıkrasına göre bir malın normal değerinin altında ihracı damping olarak nitelendirilmektedir. Burada "normal değer" kavramı dikkat çekmektedir. Bu kavram, GATT'ın belirtilen fıkrasının a ve b bentlerinde belirlenmiştir.
[244] ROSETTİ, G. P., Dumping and Dumpingbekaempfung, Zürich, 1974, s. 15.
[245] İHRÖY 6 ncı ila 11 inci maddeleri.

görülmemektedir. İstisnaî olarak, piyasa ekonomisini benimsemeyen ülkeler tarafından gerçekleştirilen ithalat kapsamında İHRÖY 18 inci maddesinin birinci fıkrası uygulanamadığından, Türkiye'de yer alan benzer malın fiyatı, normal değerin hesaplanması bakımından esas alınmaktadır[246].

a.b. İhracatçının İç Piyasadaki Satış Fiyatı

Normal değerin belirlenmesinde esas ölçüt, ihracat yapılan ülkede yer alan iç piyasa fiyatıdır. İhracatçının malı kendi ülkesindeki iç piyasada benzer ürün için uyguladığı fiyat üzerinden belirlenmektedir. Ticarî işlemler için fiilen ödenmiş ya da ödenmesi gereken karşılaştırılabilir fiyat, normal değer olarak esas alınmaktadır. Bu bağlamda, iç piyasa fiyatının farklı çıkış fiyatına getirilmesi için bazen düzeltmeler yapılması yerinde olmaktadır. Hesaplama; iç piyasaya yönelik yapılan giderler, iç piyasa satış fiyatından indirilmesi suretiyle yapılmaktadır. İç piyasa fiyatı ise damping yapan ihracatçının fiyatı olarak anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, haksız rekabet oluşturan dampingin varlığı hâlinde, iç piyasa fiyatı da hesaba dâhil edilmektedir. Zira iç piyasa fiyatı ihracatçının ürününü kendi ülkesinin ya da diğer bir ülkenin piyasasındaki rakiplerden farklı şekilde, fiyat düşürme suretiyle satması durumunda önem arz etmektedir.

Satışların, normal ticari işlemler kapsamında olması, yeterli miktarda (örneğin satışların toplam satış hacminin %5'inden fazlası), kâr edilerek satılması gerekmektedir.

Normal değerin belirlenmesi, GATT'a taraf olan ülkelerin fiyatlarından biri bütün şeklinde esas alınması, hesaplama açısından uygun bulunmamaktadır, zira Gümrük Birliği çerçevesinde üye ülkelerin fiyatlarının tamamının hesaba dâhil edilmesi, normal değerin tespiti bakımından oldukça zor bir durum oluşturmaktadır. Bu bağlamda, normal değerin hesaplanmasında, ihracatçının kendi ülkesindeki ithalatçı ile aynı ticarî seviyedeki kişilerle yaptığı ve benzer miktardaki ihracata uygun olarak yapılan işlemlerin esas alınması gerekmektedir. Burada, önemli olan objektif bir biçimde olağan ticarî faaliyete uygun olarak yapılan satışlardaki fiyata göre tespit yapılmasıdır. Bununla birlikte, her durum ayrı incelenerek normal değer daha yüksek hesaplanmamakta, böylece damping marjı da buna bağlı olarak artırılmamış olmaktadır.

[246] İHRÖY 18/1/c.

Avrupa Birliği üyesi ülke için, iç piyasa asgari satış miktarı %5 olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, ihracat yapılan ülkeye gerçekleştirilen satışların %5'ten az olması durumunda karşılaştırma yapılmamaktadır. İstisnai olarak, satışların önemli olduğu ispat edilmesi durumunda, %5'ten az olan satışların normal değeri, karşılaştırma yönünden hesaplanmasında esas alınabilir[247].

Fiyat karşılaştırması ve anti damping vergisinin konulmasına karar verilebilmesi için damping marjının hesaplanması ve bu kapsamda benzer ürün kavramı esası çerçevesinde normal değer belirlenmektedir. Kanunda benzer ürün tanımlar kısmında yer almaktadır. Bu bağlamda, karşılaştırılan ürünlerin birbirine fiziksel özellikleri yönünden benzer nitelikte olması, aralarında güçlü bir yapısal ve işlevsel yakınlığın bulunması, aynı ticarî değere sahip olması ve fiziksel, kimyasal ve diğer ortak özelliklerin birbirine benzerlik göstermesi, aranan özellikler arasında yer almaktadır.

Benzerlik tespitinde yapılacak tanım çok geniş olmamalı ve ürünler arasındaki benzerliğin sıkı bir ilişki içinde olması gerekmektedir. Fiyat karşılaştırması bakımından benzer ürünlerin birbirlerine benzer nitelikte olması önem arz etmektedir. Genelde cins ürünler bakımından benzerlik ölçütünün belirlenmesi kolay olmaktadır, asıl sorun, birbirine benzer nitelikte görünen ancak bazı noktalarında ayrılan ürünlerde devreye girmektedir. Bu bağlamda, soruşturma kapsamına alınan benzer ürünlerin soruşturma aşamasında kurul tarafından tespit edilecek fiyat karşılaştırması sürecinde ürünün benzer olup olmadığını uzmanlar tarafından alınan görüşlerin ışığında tespit yapması gerekmektedir. Ayrıca küçük farklılıkların olması, montaj, miktar, ambalaj ve kalite gibi özellikler arasında farklılıkların bulunması ürünlerin birbirinden ayrı olduğu sonucunu doğurmamakatdır. Ancak, burada önemli derecede kalite farklılıkların olması, farklılaştırma yönünden önem arz etmektedir[248].

Ayrıca, ihracatçı ülkedeki ürüne ilişkin listelenen fiyatlar da yol gösterici nitelikte olur. Ancak, somut olaya göre yine de ayrı bir değerlendirme yapılması gerekir[249].

Fiyat karşılaştırması yönünden önem arz eden diğer bir unsur ise, normal ticarî sayılmayan işlemdir. İhracatçının iç piyasasındaki satışları, normal ticarî işlemler kapsamında yapılmaması durumunda, normal değer, iç piyasa fiyatı yerine uygulanmaktadır. Ürünün

[247] Dirikkan, s. 113.
[248] Anti Damping Kodu 2.4,2.6; İHRÖK 2/D-F.
[249] Beseler, s . 47. ; Dirikkan, s. 119.

maliyeti altında satılması durumunda, yapılan satışlar normal ticarî işlemler kapsamında değerlendirilmeyecektir. Yine, ihracatçı ile ülke içinde gerçekleştirdiği satış kapsamında, satış yaptığı taraflar ile arasında bağlantının bulunması ya da telafi edici bir anlaşmanın mevcut olması hâlinde, bu satışlar normal ticarî işlem kapsamında sayılmayacaktır. Sonuç itibari ile soruşturmaya konu olan bir malın ihraç edilmesinden önceki süreçte uygulanan ve kabul gören koşullar, normal ticarî işlemlerini oluşturmaktadır, böyle durumlarda fiyata değil, satış koşullarına ilişkin bir bağlantının varlığı aranmaktadır. Ayrıca, ihracatçının ihraç ülkesindeki satışları, normal ticarî işlemler kapsamına alınmaktadır[250].

İhraç fiyatı, damping soruşturmasında ürünün normal değerinin belirlenmesi açısından büyük bir önem taşımaktadır. Damping marjının hesaplanması bakımından, normal değer ile ihraç fiyatının karşılaştırılması gerekmektedir. Kural olarak, Kanunun 2 nci maddesinin c bendine göre, ihraç amacıyla satılan ürünün fiilen ödenen ya da ödenmesi gereken fiyat olduğu görülmektedir.

Özellikle, ihraç ve ithal gümrük vergileri ve harçları yönünden, ayrıca taşıma ve sigorta vb. giderler bakımından Kanuna göre ihraç fiyatı hesaplaması kapsamında bu giderlerin ihraç fiyatına dâhil edilmemesi gerekmektedir. Kural olarak, ürünün fabrikadan çıkış fiyatı, ihraç fiyatı olarak kabul edilmektedir. Fabrika çıkış fiyatı hesaplanırken ihracata ilişkin yapılan giderler bu fiyattan düşülmektedir. Buna karşın, fabrika çıkış fiyatı doğrudan hesaplanıyorsa, yani FOB (free on board) limanda teslim ya da CIF (cost insurance and freight) ürün bedeli, sigorta ve navlun satış fiyatı esas alınması suretiyle ürünün fiyatının hesaplamasının yapılması gerekmektedir. Ayrıca, iç piyasa fiyatına da taşıma gideri aynı miktarda eklenmesi gerekmektedir[251].

İhraç fiyatının hesaplanması aşamasında, ithalatçı ülkede yer alan bağlı ortaklıkların (yavru şirketlerin) giderleri dikkate alınabilir; ancak ihracatçı ülke menşeli şirketin, bu bağlı ortaklıkların giderlerinden ayrıca sorumlu tutulması ve bu giderlerin ihraç fiyatına yansıtılması gerekmemektedir. Ayrıca ihraç fiyatında yapılan düzeltme ile normal değerde yapılacak düzeltme birbirinden farklı niteliği haizdir, zira normal değerin hesaplanmasında taraflar düzeltmenin yapılması için delillerini sunarak talep etmek zorundadır, ancak, ihraç

[250] KOCH, Stephan, Die Abwehr von Dumping,. Das Beispiel des amerikanischen Rechts, Düsseldorf, 1989, s. 165.
[251] İHRÖK 2 nci maddesinin f bendi.

fiyatında düzeltme yapılması için tarafların herhangi bir talebine ihtiyaç duymamakta re'sen dikkate alınmaktadır[252].

Kanun ve ilgili yönetmelik hükümleri uyarınca, ihraç fiyatının gerçek satış fiyatını yansıtması gerekmektedir. Zira bu fiyat, normal değerle karşılaştırmaya esas alındığında, ticarî teamüller çerçevesinde kabul gören, piyasa koşullarına uygun bir fiyatlama olmalıdır. Aksi hâlde, eğer ürünler maliyetin altında bir bedelle ihraç ediliyorsa, bu durum damping uygulamasının varlığına işaret etmektedir. Ayrıca, ihraç fiyatı konusunda belirsizlik olması hâlinde yayınlanan fiyat listeleri ve resmî ithalat istatistikleri, ürünün ihraç fiyatının belirlenmesine yardımcı olmaktadır[253].

Transit mallarda ihraç fiyatının belirlenmesi ise, kaynak ülkedeki ihracatçının satmış olduğu mala ilişkin fiyat olarak kabul görmektedir[254]. Gizli damping durumunda, ihraç fiyatı olarak yalnızca görünürdeki satış fiyatı değil, ihracatçı ile ithalatçı arasında ya da üçüncü kişilerle yapılan özel düzenlemeler çerçevesinde fiilen uygulanan fiyat esas alınır. Özellikle, ihraç fiyatının makul kabul edilen piyasa fiyatından farklı şekilde belirlendiği durumlarda veya bağımsız bir alıcıya yapılan satışta verilen gerçek fiyatın bu tür düzenlemelerle değiştirildiği tespit edilirse, bu fiyat gizli damping kapsamında değerlendirilmektedir[255].

Ayrıca, ihraç fiyatına farklı nedenlerden dolayı yine güven oluşmaması hâlinde, ihracatçı ile ithalatçının üzerinde anlaşmış oldukları fiyat, ihraç fiyatı olarak kabul görmemektedir. Bu durumda, Yönetmeliğin 20 nci maddesinin ikinci fıkrası uyarınca mezkûr maddede zikredilen fiyat belirleme usûlü devreye girmektedir.

Avrupa Birliği tarafından yayınlanan tüzüklerde çeşitli nedenlerden dolayı, ihraç fiyatına güvenilmemesi durumuna değinilmiş ve bu duruma ilişkin özel düzenlemelere yer verilmiştir. Bu çerçevede, ihraç fiyatının belirsiz olduğu veya güvenilirliğinin şüpheli bulunduğu hâllerde genel bir değerlendirme yapılmakta; Türkiye'de İHRÖY hükümleri,

[252] Anti Damping Kodu: 2.4.2; Dirikkan s.153.
[253] Anti Damping Kodu Ek 2 nci maddenin Yedinci cümlesi.
[254] Koch, s. 165.
[255] İHRÖY 9 uncu maddesinin ikinci fıkrasına göre ihracatçı ile ithalatçı veya üçüncü bir kişi arasında ortaklık yada telafi edici bir düzenlemenin varlığı sebebiyle ihraç fiyatının güvenilir bulunmaması durumunda ihraç fiyatının, bağımsız ilk alıcıya yapılan satış fiyatı üzerinden oluşturulabileceği hükmünü haiz olup söz konusu madde gizli damping ihtimalini dolaylı şekilde ifade etmektedir.

AB'de ise, AB'nin ilgili Tüzük hükümleri uygulanmakta ve her iki düzenlemenin de birbirine benzer hükümler içerdiği görülmektedir[256].

a.c. Üçüncü Bir Ülkedeki Satış Fiyatı

Eğer ihracatçının kendi iç piyasasında satış yoksa ya da satışlar güvenilir değilse, aynı ürünün üçüncü bir ülkedeki satış fiyatı esas alınabilir. Bu yöntem, karşılaştırılabilir piyasa koşulları varsa kullanılmaktadır[257].

a.d. Yapılandırılmış (İnşa Edilmiş) Normal Değer

Eğer ne iç piyasada satış mevcutsa ne de üçüncü ülke fiyatları uygun bulunuyorsa, o zaman normal değer, maliyet artı makul kâr yöntemiyle oluşturulmaktadır: Üretim maliyeti (ham madde + işçilik + genel giderler)

Satış ve genel yönetim giderleri Makul bir kâr oranı

a.e. Fiyatın Gerçek Piyasa Koşullarına Göre Belirlenip Belirlenmediği

Damping soruşturmalarında, ürünün ihraç fiyatı ile karşılaştırma yapılırken esas alınan ölçüt, söz konusu ürünün ihracatçı ülkenin iç pazarında satıldığı normal değerdir. Normal değer, subsidi veya devlet müdahalesi içeren, yapay şekilde düşürülmüş fiyatlardan belirlenememektedir. Bu nedenle, fiyatların serbest rekabet ortamında belirlenmiş olması beklenmektedir[258]. Bu değer, yalnızca fiyatların gerçek piyasa koşullarında, yani serbest rekabet ortamında oluştuğu durumlarda geçerli kabul edilmektedir. Zira dampingli satışın belirlenmesindeki temel amaç, adil olmayan ticari avantajların önüne geçmek ve yerli üreticilerin korunmasını sağlamaktır. Bu bağlamda, normal değerin belirlenmesinde göz önünde bulundurulan temel ilkelerden biri, fiyatların subsidi (sübvansiyon) ya da devlet müdahalesi gibi unsurlarla yapay olarak düşük seviyelere çekilmemiş olmasıdır. Devlet destekli veya kontrol altında oluşan fiyatlar, rekabetçi pazarlardan türeyen ekonomik gerçeklikleri yansıtmaz. Bu tür fiyatlar kullanıldığında, ihraç fiyatı ile normal değer arasında yapılan karşılaştırma yanıltıcı sonuçlar doğurabilir. Nitekim, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Anti Damping Anlaşmasının 2. maddesine göre, normal değer, ihracatçı ülkedeki benzer ürünlerin olağan ticaret koşulları altında iç tüketim amacıyla yapılan satış fiyatı esas alınarak

[256] Dirikkan, s. 158.
[257] İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Yönetmelik (İHRÖY), madde 5-6.
[258] Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Anti damping Anlaşması, madde 2.

belirlenmektedir. Eğer bu koşullarda oluşmuş bir iç piyasa fiyatı mevcut değilse ya da fiyatlar devlet müdahalesi nedeniyle güvenilir değilse, ithalatçı ülke bu durumda üçüncü bir ülkenin iç piyasasında oluşmuş fiyatları esas alabilir ya da söz konusu ürünün üretim maliyetine makul bir kâr oranı ekleyerek inşa edilmiş normal değer (constructed value) yöntemini uygulayabilir. Bu değerlendirme kriteri, özellikle devlet kapitalizmi ile yönetilen ekonomilerde, iç piyasada oluşan fiyatların gerçekçi kabul edilemeyeceği durumlarda sıkça gündeme gelmektedir. Ticaret Bakanlığı, 2020 yılında Çin menşeli seramik kaplama malzemeleri ithalatında damping şüphesiyle yürüttüğü soruşturmada, Çin iç piyasasında devlet müdahalesi ile şekillenen fiyatların serbest piyasa koşullarını yansıtmadığını değerlendirmiştir. Bu nedenle, inşa edilmiş değer yöntemi kullanılarak damping marjı hesaplanmış ve ek mali yükümlülükler getirilmiştir[259].

Sonuç olarak, fiyatların gerçek piyasa koşullarına göre oluşup oluşmadığı, sadece teknik değil aynı zamanda hukuki bir değerlendirme meselesi olup, damping uygulamasının varlığının ve hukuka aykırılığının tespiti açısından belirleyici önemdedir.

a.f. Transit İhracat

Transit ihracatta normal değerin belirlenmesi, kaynak ülke ile ihracatçı ülkenin farklı olması durumunda, ürünün aracı bir üçüncü ülkeden ihraç edilmesi durumunda söz konusu olmaktadır. Burada dolaylı bir damping söz konusu olmaktadır. Bu durumda, uygulamada damping üç şekilde ortaya çıkmaktadır. Birincisi; kaynak ülkenin dampingli ürünü değişikliğe uğratılmadan diğer ülkeden tekrar ihraç edebilmesi şeklinde gerçekleşmektedir.

Diğer türü ise, kaynak ülkenin ürünü başka bir ülkeye normal değerde gönderimini sağlayarak, gönderdiği ülkeden ürünü diğer ülkeye ihracını sağlamasıdır. Son olarak; ihraç edilen ülkede ürün işlenmekte ve üçüncü bir ülkeye satışı yapılmaktadır. Ürünün ilk gönderildiği ülke, fiyat farklılaştırmasına katkısı olmamaktadır ve buradaki ürünün ihraç fiyatı normal değere esas olarak alınmaktadır. Bu kapsamda, ürünün yalnızca ihracatçı ülkeden transit şekilde yüklenmesi ve ihracatçı ülkede üretilmemesi ya da ihracatçı ülkede karşılaştırılabilir bir fiyatın bulunmaması hâllerinde fiyatın, kaynak ülkedeki fiyata göre esas alınmasına gidilmektedir.

[259] T.C. Ticaret Bakanlığı, Damping ve Telafi Edici Vergi Soruşturmaları Karar https://ticaret.gov.tr/ithalat/ticaret-politikasi-savunma-araclari/damping-ve-subsidans (E.T. 17.07.2024)

Ayrıca, ürünün herhangi bir değişikliğe uğramadan tekrar ihraç edilmesi hâlinde de karşılaştırmaya esas olacak bir husus bulunmamaktadır, buna karşın ara ihracatın yapıldığı ülkede ürünün değişikliğe uğraması ve yeniden işlenmesi hâlinde karşılaştırma söz konusu olmaktadır. Burada ara ihracatçı konumunda olan ülke bakımından benzer mal ölçütü önem arz etmekte ve bu kapsamda ürünler ara ihracatçının bulunduğu ülkede dampinge uğrarsa, burada normal değerle birlikte zarar kavramının belirlenmesi önem arz etmektedir. Bu durumda da benzer mal olma ölçütü devreye girmektedir. Kaynak ülkenin belirlenmesi ve ülkesinin kendi piyasa fiyatının normal değeri esas alınması önem arz etmekte bununla birlikte, kaynak ülkedeki benzer mal kıstasları normal değer ile birlikte değerlendirilmektedir.

Gümrük Yönetmeliğnin 67 nci maddesinin ikinci ve üçüncü fıkrasında; kaynak ülkesi çıkış ülkesi olarak belirtilmiş ve en çok katma değerin yaratıldığı ülke kıstas olarak alınmıştır.

Ürün her ne kadar transit yollarla gelmiş olsa da kaynak ülke sabittir ve değişmemektedir. Ancak, kaynak ülkeden çıkan bir ürünün ara ihracatçı konumunda olan ülkede değişime uğraması, bu değişimin ürünün değerinde %50'den fazla bir oranda olması hâlinde, işlemin yapıldığı yer olan ülke kaynak ülke kabul edilmektedir.

Bir ürünün farklı ülkelerde montajlanması durumunda, ürünün kaynak ülkesinin belirlenmesi zor olabilmektedir, burada önemli olan husus, ürünün ticarî değerini önemli ölçüde etkileyen bir montajın söz konusu olmasıdır. Bu nedenle malın ekonomik anlamda işlendiği ülke fiyatı, kaynak ülke olarak kabul edilmektedir[260].

4. Fiyat Karşılaştırmasında Düzeltme Yapılması

Damping soruşturmasının yürütülmesinde tespit edilen normal değerin ve ihraç fiyatının karşılaştırılabilir olması büyük önem arz etmektedir. Normal değer ile ihraç fiyatının hesaplanması bazı unsurların fiyatlardan düşürülmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Ürünün üretim aşamasında ihraç ya da kaynak ülkesinin piyasa değeri alınmakta ve farklılık oluşturan etkiye göre hesaplamaı yapılmaktadır. Gerçek bir karşılaştırma yapılması olanaklı olmaması durumunda, düzeltme üretim değerlerine dayanılarak yapılmakta, ancak farklılıkların önemli ölçüde olması ve fiyatta da düzeltilmenin yapılması mümkün olmaması

[260] Steck, s. 68-69; Dirikkan, s. 148.

durumunda, soruşturmaya diğer ürün gruplarına göre ayrım yapılarak devam ettirilmektedir[261].

Soruşturmaya esas olan ürünlerde benzer sonuçların ortaya çıkması hâlinde ihracatçı tarafından bu durumun öyle olmadığının ispat edilmesi gerekmektedir. İHRÖY 22 nci maddesine göre, fiziksel özelliklerin dikkate alınması gerekmektedir. Hem yurt içi hem de üçüncü ülke piyasalarında satılan ürünlerin Türkiye'ye ihraç edilen mal ile benzer olmaması hâlinde; farklılığın iç piyasa değeri ve üretim maliyetleri üzerinde olan etkisi tespit edilerek, değerlendirmesi yapılmaktadır.

İhracatçı daha önce ihraç ettiği ürünü geri ithal etmesi hâlinde ithal vergisi ödemiş olur ve ihraç ürününü fiyatlarken bu vergiyi de fiyata dâhil etmektedir. İhraç ürünün fiyatı değerlendirmeye tâbi tutulurken ödenen vergi dâhil edilerek, düzeltme kapsamında bu gider de dikkate alınmaktadır. Burada önemli olan husus, iç piyasada satılan ürünün fiyatının ihraç ederken daha düşük fiyatla satılmamasıdır.

Marjın hesaplanması ile ihraç edilen ve ülke içinde satışı yapılan ürünler eşit konumda olmadığından düzeltme yapılırken vergi yükü de denkleştirilmelidir. Konuyla ilgili Yönetmeliğin 22 nci maddesinde de ithalat giderleri ve dolaylı vergiler düzeltmeye tâbi olacağı hususu yer almaktadır. Diğer taraftan Tüzükte karşılaştırma kapsamında ithalatta alınan vergiler ve dolaylı vergilerin düzeltme kapsamında olduğu belirtilmiştir.

Fiyat düzeltmesinde, kapsama alınan vergiler, ithalat vergileri ile dolaylı vergileridir. Zira dolaysız vergiler sübvansiyon konusu olabilmektedir, bu nedenle fiyat düzeltme kapsamına alınmamaktadır.

Bilindiği üzere, ithalat vergileri de ithal ürünlere uygulanan gümrük vergileri ve getirilen mali yükümlülüklerden oluşmaktadır. İHRÖY 24 üncü maddenin üçüncü fıkrası gereğince düzeltme ile benzer ürünün normal değer ile o ürüne dâhil edilen ithalat vergileri ile dolaylı vergiler birlikte hesaplanarak, ortaya çıkan miktar kadar azaltmaya gidilmektedir. Fiyat düzeltmesi, ithal vergilerin ülke içi piyasa fiyatından çıkarılması suretiyle

[261] Dirikkan, s. 159.

gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte, malın kaynak ülkede ya da ihracatçı ülkede tüketime konu olması gerekmektedir.

Satış gideri, ürünün ülke içinde ya da ülke dışına satışında gerçekleşen maliyet farklarına yönelik fiyat düzeltmelerini haklı kılacak giderlerdir. Bu satış giderlerinde yabancı üreticilerin yararına yapılan bir düzenleme şeklindedir. Satış giderlerindeki farklılıklar bir bütün olarak ele alınmakta ve giderler kapsamında farklılıklara yönelik düzeltmeler de yapılmaktadır. Bu bağlamda, ürünün ihracatçısının, işletmesinin bulunduğu yerden ilk alıcıya kadar olan taşınmasında gerçekleşen tüm giderler, normal değerden çıkarılır ve böylece düzeltme gerçekleştirilmiş olmaktadır. Bu bağlamda, taşıma giderleri bir ürünün farklı fiyatlarla da satılmasına sebebiyet verebilmekteir. Ayrıca, ürün sevkiyatlarında taşıma uzaklığı, aynı uzaklık olarak kabul görmekte ve düzeltmeler de buna göre yapılmaktadır.

Damping soruşturmalarında, ihracat fiyatının iç piyasa fiyatı ile karşılaştırılabilir hâle getirilmesi amacıyla birtakım düzeltmelere gidilmesi gerekmektedir. Bu düzeltmelerin başında, taşıma ve teslim şekline göre değişen maliyet unsurlarının satış fiyatından çıkarılması gelir. Özellikle CIF (Cost, Insurance, Freight) esasına göre belirlenen ihracat fiyatlarında, navlun ve sigorta giderlerinin ihracat fiyatından düşülmesi zorunludur. Böylece, ürünün taşıma dışı gerçek bedeli belirlenerek iç piyasa fiyatıyla adil bir karşılaştırma yapılması mümkün olur. Dampingin varlığı, düzeltilmiş ihracat fiyatının, ihracatçının kendi iç piyasasında sattığı benzer ürünün fiyatından anlamlı biçimde düşük olması durumunda kabul edilmektedir. Taşıma giderleri gibi harici maliyetler çıkarılmadan yapılan karşılaştırmalar, fiyatların gerçekte olmadığı şekilde düşük görünmesine neden olabilir ve bu durum yanlış damping tespitlerine yol açabilir. Bu çerçevede taşıma sisteminde üç temel fiyat türü önem arz etmektedir: CIF (Cost, Insurance, Freight): Ürünün ithalatçı ülkenin limanına kadar olan masraflarını içerir. Bu fiyatın damping analizine esas alınabilmesi için taşıma ve sigorta bedellerinin çıkarılması gerekir. Ürünün gemi bordasından çıkıp alıcısının verdiği adrese taşınmasına kadar geçen süreçteki giderler ihracatçının sorumluluğunda kalmaktadır. Bu bağlamda, ihracatçı tarafından yapılan sigorta ve taşıma giderleri ve bunun rizikosu ihracatçı tarafından karşılanır ve onu sorumluluğundadır. CIF satış fiyatında düzeltme konusu önem arz eder, zira yükleme limanından varış limanına kadar geçen navlun, deniz sigortası, konişmento, sigorta işlemleri vergisi, damga vergisi ve harçlar gibi

giderler ihracatçının ödediği masraflar arasında yer almakta, düzeltme kapsamında bu giderlerin ihraç fiyatından düşürülmesi gerekmektedir[262].

FOB (Free on Board): Ürün, ihracatçı ülkedeki limanda gemiye teslim edilir. Nakliye gideri alıcıya aittir. Bu fiyat düzeyi, bazı durumlarda hâlâ taşıma öncesi maliyetleri içerebileceği için yine sınırlı bir düzeltme gerekebilir. Burada ihracatçı mallarını gemi bordasına kadar getirip, teslim eder ve bundan sonra oluşan tüm giderler alıcı tarafından karşılanmaktadır. Ex-Works (Fabrika Çıkış Fiyatı): Ürün, üretim tesisinde alıcının emrine hazır hâle getirilir. Taşıma ve diğer yan maliyetler tamamen alıcıya aittir. Bu durumda fiyat düzeltmesine gerek kalmaksızın doğrudan karşılaştırılabilirlik sağlanabilir.

Sonuç olarak, damping tespitinde taşıma giderlerinin dikkate alınması, karşılaştırmanın doğru ve adil yapılabilmesi açısından zorunludur. Yalnızca fabrika çıkış fiyatı seviyesinde karşılaştırılan fiyatlar, damping marjının gerçeğe uygun şekilde belirlenmesine olanak sağlar. Aksi hâlde, taşıma masraflarını içeren fiyatlar iç piyasadaki fiyatlarla doğrudan karşılaştırıldığında, damping olduğu yönünde yanıltıcı sonuçlar ortaya çıkabilir.

CIF satışının aksine, FOB satışta taşıma ve sigorta giderleri alıcıya ait olmaktadır. İhracatçının bu giderleri yüklenmesi herhangi bir farklılık arz etmemekte, sorumluluk alıcıya ait olur. Bu durumda ihracatçı, vekil gibi hareket etmiş olur. İhracatçının sorumluluğu ürünün gemiye yüklenmesinden önceki safhayı kapsamaktadır.

B. DAMPİNG İLE REKABET HUKUKUNUN İLİŞKİSİ

1. Rekabet Kavrami

Rekabet, toplumlar arasında ortaya çıkan ve bireylerin ruh halinin davranışlara yansıması olarak kendini gösteren bir mücadele biçimidir. Hem insanlar hem de diğer canlılar arasında gerçekleşen her türlü mücadele, rekabet kapsamında değerlendirilir. Bilimsel, ekonomik, sanatsal ve siyasal alanlarda rakiplerin önüne geçmek amacıyla gösterilen çaba ve gayretler de rekabetin farklı tezahürleri arasında yer almaktadır[263].

[262] Dirikkan, s. 167.

[263] ÖRS, F.H., Türk Hususi Hukukunda Haksız Rekabet, Ankara 1958, s.2.

Rekabet kelimesi, sözlük anlamı itibarıyla aynı amacı güdenler arasında yarışma, benzerleriyle karşı karşıya gelme, gözetleme veya rakip olma gibi anlamları taşımaktadır. İngilizcede rekabet "competition", Almancada ise "Wettbewerb" olarak ifade edilmektedir.

Ekonomik açıdan rekabet ise, serbest koşullar altında satıcı ve alıcının aynı pazarda[264] fiyatı ve üretimi belirlemesidir. Piyasa ekonomisi açısından rekabet olgusu önemli bir yere sahiptir. Rekabetteki ortak unsur, birden fazla rakibin aynı amaç için yarışmasıdır. Rekabet, tacir ve sanayicilerin kanuna ve iyi niyet kurallarına uygun olarak hareket etmesi ile üretim ve pazarlama için yarışmasıdır. Bu bağlamda, müşterileri kazanmak amacıyla tacirler arasında gerçekleştirilen her türlü faaliyet rekabet kapsamında değerlendirilmektedir.

Rekabet, geniş anlamda ele alındığında, rakiplerin paylaşamadığı menfaatler uğruna birbirleriyle yarışması olarak tanımlanır. Bu yarışma; müşterileri elde etme, müşteri sayısını artırma ya da rakibin faaliyetlerini sınırlandırma gibi çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Ancak rekabetin, kötüye kullanılmadan ve amacına uygun biçimde belirli sınırlar içerisinde yürütülmesi esas olandır.

Rekabet kavramı, hukuki ve ekonomik açılardan farklı biçimlerde yorumlanmaktadır. Ekonomik açıdan rekabet, verimlilik, kaynak dağılımı ve tüketici refahı gibi unsurlar üzerinden değerlendirilirken; hukuki açıdan daha çok girişimcilerin piyasada serbestçe karar alabilmesi ve faaliyet gösterebilmesi olarak tanımlanır. 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un Gerekçesi'nde rekabet, piyasa ekonomisinde kâr, satış miktarı ve pazar payı gibi belirli iktisadi hedeflere ulaşmak amacıyla ekonomik birimler arasında yaşanan yarış süreci olarak tanımlanmıştır.

Ekonomik açıdan rekabet ele alındığında ise; öncelikle iktisadî bir faaliyetin bulunması, daha fazla ticarî kazancın elde edilmesi amacıyla müşterilerin kazanılması amaçlanmaktadır. Bu rekabet şeklinin mutlaka hukukî düzenlemeler ile korunması gerekmektedir. Bu bağlamda iktisadî rekabet özgürlüğünün kötüye kullanılması suretiyle ekonomik ilişkilere zarar verilmesinin engellenmesini sağlamak üzere haksız rekabet hükümleri devreye girmektedir[265].

[264] Pazar, arz ve talebin buluştuğu yer olup, aynı zamanda rakip işletme veya kişilerin tüketicilere doğrudan mal ve hizmet sunduğu ortam olarak da ifade edilmektedir.
[265] EDGÜ, E., Ticaret Hukuku I Umumi Hükümler, Ankara 1964, s. 117.

Kolektif rekabet, rakiplerin birlikte hareket etmek suretiyle ortak menfaatlerini gerçekleştirmek doğrultusunda piyasanın akışını değiştirmek, durdurmak ve engellemek için çabalamasıdır. Bu kapsamda; mal ve hizmetlerin önceden belirli bir fiyat koyarak, bu fiyatlardan alınmasına veya satılmasına zorlama, bu şartlara uymayanları ise dışlayan nitelikte bir rekabet türü olmaktadır. Burada birlik dışında kalma veya üçüncü kişilerin birlikle muamele yapmaya sevk etme durumu oluşmaktadır. Bu bağlamda kolektif rekabet, ekonomik sisteme zarar verdiğinden, bu eylemlere yönelik sınırlamalar getirilmiş ve Rekabetin Korunması Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir[266].

Düşük fiyatlarla ithal edilen ürünlerin, ithalatçı ülkedeki yerli üreticilere zarar vermesi durumunda bir haksız rekabet ortamı doğmakta; bu durum karşısında idareler, anti damping vergileri gibi önlemler uygulayarak damping etkilerini bertaraf etmeye çalışmaktadır. Bu kapsamda, ticari ahlak kurallarını zedeleyen ve piyasada dengesizlik yaratan işlemler, haksız rekabet çerçevesinde değerlendirilmektedir. Anti damping uygulamaları, rekabetin eşit şartlar altında yürütülmesi ve piyasa mekanizmasının adil işlemesi açısından önem taşımakta ve bu yönüyle rekabet hukukuyla ilişkili bir boyuta sahiptir. Türk hukukunda damping önlemleri ilk olarak gümrük mevzuatı çerçevesinde düzenlenmiş; sonrasında ise İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun ile daha ayrıntılı bir hukuki zemine kavuşturulmuştur. Mezkûr Kanunda yer alan "haksız rekabetin önlenmesi" ifadesi, damping olgusunun yalnızca dış ticaret açısından değil, aynı zamanda rekabet hukukunun da bir parçası olarak ele alınabileceğini göstermektedir. Damping önlemleri, ulusal ve uluslararası düzeyde fiyat oluşumunu etkilediği için rekabetin sağlıklı işleyişine doğrudan katkı sağlamakta ve bu nedenle rekabet hukuku kapsamında değerlendirilmesi mümkün olmaktadır[267].

2. Rekabet Serbestisi ve Dış Ticaret

Rekabet özgürlüğü dış ticaret bağlamında ele alındığında, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 167. maddesi önem arz etmektedir. Bu maddede, devletin, piyasanın sağlıklı ve düzenli işlemesini sağlamak, tekelleşme ve kartelleşmeyi önlemek amacıyla gerekli tedbirleri alacağı hükme bağlanmıştır. Aynı zamanda, devletin kendi sınırlarını aşan haksız

[266] ÖRS, s. 117.
[267] Gültekin, s. 11.

rekabet durumlarında dış ticaret politikasını devreye sokabileceği de bu çerçevede değerlendirilmektedir[268].

Dış ticaret politikası esas itibarıyla serbest ticaret esasına dayanmakla birlikte, bazı durumlarda korumacı önlemler içerebilmektedir. Ancak bu korumacı yaklaşımın sınırı, uluslararası rekabetin zarar görmemesi ilkesidir. Örneğin Avrupa Birliği uygulamalarında temel amaç, rekabetin serbest ve işleyebilir bir yapıda sürdürülmesidir. Bunun yanında, GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) çerçevesinde de uluslararası ticaretin serbestliğine ilişkin hükümler yer almaktadır. Bu düzenlemelerde ayrımcılığın yasaklanması gibi ilkeler açıkça belirtilmekle birlikte, rekabet serbestisi temel bir hak olarak doğrudan tanımlanmamış; ancak diğer temel haklar saklı tutulmuştur.

Uluslararası ticaret sistemi, serbest piyasa ilkeleri doğrultusunda rekabetin özgürce ve adil biçimde işlemesini esas alır. Bu çerçevede, rekabet hukuku yalnızca ulusal düzenlemelerle sınırlı kalmayıp, uluslararası anlaşmalarla da desteklenmektedir. Özellikle Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kapsamında yer alan düzenlemeler ile GATT'ın (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) 6. maddesi, piyasalarda bozucu etkisi olan uygulamaların önlenmesini amaçlar. GATT metninde açıkça bir "rekabet hakkı" düzenlenmemiş olsa da, ayrımcılık yasağı, piyasa şeffaflığı ve damping karşıtı düzenlemeler aracılığıyla, rekabetin işleyişine zarar veren müdahalelere karşı bir hukuki çerçeve oluşturulmuştur.

Avrupa Birliği hukukunda ise rekabet serbestliği, ekonomik bütünleşmenin temel ilkelerinden biridir. AB Anlaşması'nın 101. ve 102. maddeleri ile piyasa bozucu davranışlar, hâkim durumun kötüye kullanılması ve rekabeti kısıtlayıcı anlaşmalar açıkça yasaklanmıştır. Bu yönüyle Avrupa rekabet hukuku, sadece birlik içinde değil, birlik dışından gelen piyasa müdahalelerine karşı da rekabetin işleyebilirliğini korumaya yönelik bir yaklaşım benimsemektedir. Dolayısıyla, damping gibi uygulamalar yalnızca bir ticaret politikası aracıyla değil, aynı zamanda rekabetin serbest ve adil şekilde sürdürülmesini güvence altına alan uluslararası hukuki prensiplerle de ilişkilidir. Serbest rekabetin korunması, hem üreticiler hem de tüketiciler açısından piyasa dengesinin ve verimliliğin sağlanması adına vazgeçilmez bir unsurdur.

[268] AYHAN, Rıza, Haksız Rekabet Münasebetiyle Elde Edilen Menfaatlerin İadesi, Konya, 1990, s. 6.

3. Damping ve Rekabet Hukuku

Rekabet hukuku, serbest piyasa ekonomisinin işleyişini korumayı ve piyasalarda etkinliği sağlamayı amaçlayan kurallar bütünüdür. Bu hukuk dalında temel ilke, ekonomik aktörlerin piyasa içerisinde eşit koşullarda faaliyet göstermesidir. Ancak damping uygulamaları, bu eşitliği bozarak rekabetin serbestçe ve dürüstçe yürütülmesini engellemektedir.

Rekabet hukuku, temel olarak kamu hukuku alanına girmekte ve piyasa yapısına yönelik müdahaleleri düzenlemektedir. Örneğin, piyasada tekel oluşumu, kartel anlaşmaları, hâkim durumu kötüye kullanılması durumları gibi.

Damping, dış ticarette ortaya çıkan yapay fiyat indirimiyle piyasa dengesini bozduğu için kamu hukuku yönüyle rekabet hukukunun ilgi alanına girmektedir. Damping, ihraç edilen bir malın, iç piyasadaki satış fiyatının ya da maliyetinin altında, yani normal değerinin altındaki bir fiyatla dış piyasaya sunulmasıdır. Bu durum, ihracatçının dış piyasada haksız bir üstünlük elde etmesine, yerli üreticilerin ise zarar görmesine neden olmaktadır. Bu yönüyle damping, rekabet özgürlüğünü zedeleyen ve piyasa yapısını bozan bir davranış biçimi olarak değerlendirilmektedir.

Rekabet hukukunun temel ilkelerinden biri olan dürüstlük kuralı, rekabetin yalnızca yasal değil, aynı zamanda ahlaki temellere dayanmasını gerektirir. Damping uygulamaları bu ilkeye açıkça aykırıdır. Çünkü amaç, gerçek maliyet ve üretim gücüne dayalı bir fiyatlandırma değil, rakipleri piyasadan dışlamaya yönelik bir fiyat manipülasyonudur[269].

Türk Ticaret Kanununun 54. maddesinde haksız rekabet; "dürüstlük kuralına aykırı iktisadî davranışlar veya ticari uygulamalar yoluyla başkalarının müşteri çevresini, malvarlığını veya iş faaliyetlerini zarar uğratmak" şeklinde tanımlanmıştır. Bu kapsamda, damping eylemleri de rekabet hukukunun korumak istediği dengeli piyasa yapısına aykırı düşer. Damping doğrudan bir haksız rekabet biçimi olarak nitelendirilmese bile, rekabet hukukunun koruduğu ilkelerle çatışan bir fiyatlandırma davranışıdır. TTK'de yer alan hükümlere göre, ekonomide rakiplerin kurallar bağlamında hareket etmeleri istenilmektedir. Bu hükümlere uygun hareket etmedikleri takdirde, ekonomide haksız rekabet durumu oluşmaktadır. Bir işletme çalışanlarını iş hükümlerine göre çalıştırmayıp, daha fazla üretim sağlanması

[269] Dirikkan, s. 279.

amacıyla daha çok çalıştırması hâlinde, rakibe dolaylı yoldan zarar vermektedir ve rakibin satış olanaklarını azaltmaktadır. Bu yönden bakıldığında; rakip işletme burada yoksun kaldığı kâra ilişkin tazminatı isteyememektedir. Ancak, söz konusu hükümler işçilerin korunması için düzenlenmiş ve burada haksız rekabet müessesesi de oluşmamaktadır[270].

TTK'deki düzenlemenin amacı, rakiplerin korunması olup ayrıca, maliyetin altında satış yapılması suretiyle oluşan fiyat farklılaştırmasına karşı korumaktır. Bu hüküm ile birlikte tüketiciler de dolaylı olarak korunmaktadır.

Ayrıca, fiyatların makul ve rekabetçi seviyelerde oluşmasını öngören piyasa mekanizmasına müdahale eden damping, sadece üreticiler açısından değil, uzun vadede tüketiciler açısından da zararlı sonuçlar doğurmaktadır. İlk aşamada düşük fiyatlar tüketici lehine gibi görünse de, uzun vadede piyasadaki çeşitliliğin azalması, kalite kaybı ve fiyatların tekelleşme yoluyla tekrar yükselmesi mümkündür.

Kural olarak rekabet, herhangi bir müdahale olmadan piyasaya katılma şeklinde gerçekleşmektedir, ancak gümrük vergileri ile ithalata getirilen sınırlamalar ve devlet yardımları gibi durumları rekabeti sınırlamaya tâbi tutmaktadır. Bunun sonucunda etkin olarak faaliyet gösteren bir işletme, etkin çalışmayan diğer işletmeye göre daha rekabetçi olmakta ve bu da haksız rekabete neden olmaktadır. Böylece damping veya sübvansiyon uygulamaları ile fiyatlar düşürülmekte ve rakipler avantaj elde etmektedir. Elde edilen avantaj ile rekabet bozulmaktadır. Uluslararası ticaret açısından da ürünler aynı fiyatta satılması gerekmektedir, bir malın ülke içinde daha pahalı, dış piyasada ise, daha ucuza satılması ihracatçının damping yaptığı anlamına geldiğinden, buna göre uluslararası bir haksız rekabet olgusu şeklinde ortaya çıkmaktadır, aynı zamanda rakiplerine zarar veren bu tür ticarî uygulamalar, devletler hukuku ile genel hukuk kurallarına aykırı olmaktadır. Uygulamada dampinge karşı bir savunma aracı olarak, öncelikle vergi konulması gelmektedir, önlem olarak getirilen anti damping vergisi ile uluslararası iş bölümünü düzenleyici nitelikte olmaı nedeniyle ülkeler ticarî ilişkiler arasındaki ortaya çıkan dengesizliği gidermeye çalışmaktadır. Bu itibarla, damping uluslararası ekonomik ilişkiler açısından önemli bir tehlike olarak görlmektedir[271].

[270] ARKAN, Sabih, Haksız Rekabet ve Rekabetin Korunması Hakkında Kanun Arasındaki İlişki, Prof. Dr. Turgut Kalpsüz'e Armağan, s. 3.
[271] Karayalçın, s. 454.

Sonuç olarak damping, rekabet hukukunun temelini oluşturan piyasa eşitliği, dürüstlük ve serbest rekabet ilkelerine aykırı bir nitelik taşıdığı için bu hukuk dalı kapsamında değerlendirilmesi gereken önemli bir müdahale biçimidir. Bu nedenle, hem ulusal düzenlemeler hem de uluslararası hukuk normları, damping uygulamalarına karşı çeşitli koruma mekanizmaları öngörmüştür.

C. HAKSIZ REKABET VE DAMPİNG İLİŞKİSİ

Kavamsal olarak damping, bir işletmenin kendi ürününü normal değerinin altında bir fiyatla ihraç etmesidir. Öte yandan, ihracatçı firmaların ürünlerini yerli piyasadaki ürünlerden daha düşük fiyatla satmaları uluslararası ticarette bir "haksız rekabet" uygulaması olarak kabul edilmektedir.

Ekonomik rekabetin her türlü durumda ihlâl edilmesi sonucunda haksız rekabet gerçekleşmektedir. Genel olarak haksız rekabet, hukukî açıdan betimlenmekte olup ekonomi açısından haksız rekabet daha çok piyasanın yapısından kaynaklanmaktadır. Tekel, kartel ve tröstlerin satış, üretim, fiyatlama, dağıtım veya reklam politikalarının eşit rekabeti aksatacak şekilde uygulanması durumları da haksız rekabet durumuna neden olmaktadır. Uluslararası ticarette görülen en önemli haksız rekabet şekillerinden biri de damping ve sübvansiyondur.

Rekabet özgürlüğünün bir sınırlamasını dürüstlük kuralı oluşturmaktadır, işletme rakibinin haklarını ihlâl etmesi durumunda, dürüstlük kuralına bir aykırılık söz konusu olmakta ve sonucunda haksız rekabet ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda, TTK'de yer alan hükme göre; zarar ve zarar tehlikesinin bulunması, haksız rekabetin bir unsurunu oluşturmamakta, sadece burada zarar tehlikesi davanın koşulunu oluşturmaktadır. Bununla ilgili olarak, İsviçre Haksız Rekabet Kanunu UWG'de de dava koşulu olarak zarar tehlikesi ve zararı düzenlenmiş olup bu Kanundan hareketle TTK'de de haksız rekabet genel olarak düzenlenmiş ve davalara da yer verilmiştir. Sonuç olarak, Medeni Kanunun 2 nci maddesinde yer alan hüküm çerçevesinde haksız rekabetin oluşması için dürüstlük kuralı yeterli olmakta, ayrıca üçüncü bir kişinin bu durumdan zarar görmesi veya zarar tehlikesi altında kalması aranmamaktadır[272].

[272] Şener, s. 588.

Her ne kadar sosyal damping, bir haksız rekabet durumu olarak kabul edildiği ileri sürülmekteyse de ancak, bir ürüne düşük ücret ödenerek ihraç edilmesi ve ithal ülkesinde ürünün değerinin altında bir fiyatlandırmaya tâbi olması, sosyal damping olarak kabul edilse de bu durumda herhangi bir haksız rekabet durumu oluşmamaktadır, zira ihraç yapan ülkenin, kendi iç piyasasında ürünün maliyetinin düşük olması; ithal ülkesindeki fiyatın altında kalması sonucunu doğursa da doğrudan haksız rekabete neden olmamaktadır[273].

1. Haksız Rekabet Kavramı

Haksız rekabet, emek ilkesinin bir yansıması olarak ortaya çıkmakta ve bu ilkenin rehberliğinde düzenleyici hükümlere yön verilmektedir. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, rekabetin hukuka uygun biçimde gerçekleşmesini sağlamak amacıyla çeşitli düzenlemelere yer vermektedir. Bu kapsamda, Kanunun 54. maddesi ve devamında esas amaç, dürüst ve bozulmamış bir rekabet ortamının tesis edilmesidir. İlgili düzenlemeler ile hem iktisadi faaliyette bulunanların hem de doğrudan faaliyette bulunmamakla birlikte rekabeti etkileyen kişi ve kurumların davranışları şekillendirilmeye çalışılmaktadır. Rekabetin sağlıklı biçimde oluşabilmesi için dürüstlük kuralına ve rekabete uygun davranışlara vurgu yapılmaktadır. Bu çerçevede, kamu menfaati ile rakiplerin ve tüketicilerin menfaatleri dengeli şekilde korunmakta; bu menfaatlerin ihlali halinde ilgililere dava açma hakkı tanınmaktadır.

Türk Medeni Kanununun 2. maddesinde yer alan dürüstlük kuralı, haksız rekabet hükümlerinin yorumlanması ve uygulanması bakımından da önem taşımaktadır. Bu ilke doğrultusunda, haksız rekabetin varlığı değerlendirilirken dürüstlük kuralı esas alınmakta ve bu kapsamda hâkime, değişen ekonomik koşullar ve ticari tutumlar ışığında geniş bir takdir yetkisi tanınmaktadır. Böylece hâkim, dürüst bir tacir ile dürüst olmayan bir taciri ayırt edebilme ve buna göre karar verebilme yetkisine sahip olmaktadır[274].

Rekabet, genel olarak müspet (olumlu) ve menfi (olumsuz) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Tacirin, kendi emeği, bilgi birikimi ve çabasıyla, dürüstlük kuralına uygun şekilde ticari faaliyet yürütmesi halinde müspet rekabet söz konusu olur. Buna karşılık, tacirin dürüstlük

[273] ÖZEL, Çağlar/ÖZDEMİR, Semih Sırrı, Türk Hukukunda Haksız Rekabete İlişkin Düzenlemeler. Prof. Dr. Şeref ERTAŞ'a Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 19, 2017, s. 191.
[274]POROY, Reha / TEKİNALP, Ünal / ÇAMOĞLU, Ersin, Ortaklıklar ve Kooperatifler Hukuku, Ankara, 2023, s. 125; AKINTÜRK, Turgut/ ATEŞ, Derya, Medeni Hukuk, Ankara, 2022, s. 90-92; TEKİNALP, Ünal, Fikri Mülkiyet Hukuku, Ankara, 2012, s. 491; HELVACI, İlhan, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Cilt I, İstanbul 2021, s. 720 vd.

ilkesine aykırı davranışlarla rekabet etmesi durumunda haksız rekabet meydana gelmektedir. Her ne kadar bir davranışın dürüstlük kuralına uygun olup olmadığının tespiti zaman zaman güçlük arz etse de; bu değerlendirmede örf ve adet kuralları, ticari teamüller ve uygulamadaki yerleşik ticarî uygulamalar hâkime yol gösterici niteliktedir.

Türk Ticaret Kanununun haksız rekabete ilişkin ilgili hükümleri; 1986 sayılı İsviçre Haksız Rekabete Karşı Kanunundan esinlenerek düzenlemiştir. İsviçre hukukunda, dürüst ve bozulmamış bir rekabet ortamının tüm piyasa aktörlerinin yararına olacak şekilde gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, "katılanlar" yalnızca rakip işletmelerle sınırlı olmayıp, doğrudan veya dolaylı olarak ilgili ekonomik faaliyetten etkilenen tüm kişi ve kuruluşları da içermektedir. Dolayısıyla sadece rakiplerin değil; tüketicilerin, tedarikçilerin ve genel olarak piyasa düzeninin de korunması hedeflenmektedir. Burada asıl korunan menfaat, dürüst ve bozulmamış rekabetin kendisidir. Buna karşın, dürüstlük kuralına aykırı olarak ve piyasanın işleyişini olumsuz etkileyen her türlü davranış, haksız rekabet olarak nitelendirilmektedir[275].

Türk ekonomi sistemi, esas itibarıyla serbest piyasa esasına dayalı rekabet ilkesini benimsemiştir. Bu ilke, Anayasanın 48. maddesinin birinci fıkrasında da açıkça güvence altına alınmış; herkesin dilediği alanda çalışma ve özel teşebbüs kurma özgürlüğüne sahip olduğu hükme bağlanmıştır. Bu anayasal hükümle birlikte, rekabet özgürlüğü, bireylerin belirli bir mesleği seçme ve icra etme hakları bakımından hukukî güvence altına alınmıştır. Böylece ekonomik alanda serbest girişim hakkı yalnızca piyasa aktörlerinin rekabet etme serbestisini değil, aynı zamanda bireylerin meslek seçme özgürlüğünü de kapsamaktadır. Yine rekabet ile ekonomik alanda herkes eşit ve özgür olmaktadır, ancak rekabetin sınırlanması hâlinde irade ve sözleşme özgürlüğünün de sınırlanmasına gidilebilmektedir. Bu bağlamda, rekabetin sınırlandırılması için buna ilişkin hükümlerin detaylı olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda işletmelerin anlaşarak gerçekleştirdiği rekabet sınırlamaları, doğrudan doğruya rekabet araçlarının kullanımını da etkilemekte ve bunun sonucunda fiyatların serbest şekilde oluşmasını da sekteye uğratmaktadır. Anayasanın 167 nci maddesinde de rekabetin korunması ve sınırlanmasının engellenmesi konusunda devlete

[275] TTK'daki haksız rekabet düzenlemesine kaynaklık eden 1986 tarihli İsviçre Haksız Rekabete Kanununda yer alan düzenleme, ticarî olan ticarî olmayan ayrımı olmadan her türlü haksız rekabet halini kapsayan bir düzenlemedir.

bazı yükümlülükler getirilmiş ve bu kapsamda ticaret politikasının oluşturulması açısından devlet tarafından gerekli önlemler ve müdahaleler yapılmıştır.

2. Damping ve Haksız Rekabet

Kural olarak, dış ticarette serbestlik esas olup damping ile rekabetin bozulması söz konusu olması durumunda, oluşan serbestliğin sınırlandırılması yoluna gidilmektedir. Avrupa Birliğinde de rekabetin devamı amaçlanmış olup korunmasına ilişkin çeşitli sınırlayıcı hükümler düzenlenmiştir. Bu bağlamda, damping serbest rekabetin bozulmasına neden olduğu ölçüde, anayasal düzeyde ekonomik düzenin korunması ilkesine aykırılık teşkil edebilir. Aynı zamanda sosyal devlet ilkesi gereği, yerli üreticilerin dış kaynaklı haksız rekabete karşı korunması da devletin pozitif yükümlülükleri arasında yer alır. Bu çerçevede dampingle mücadele, yalnızca ticaret politikası aracı değil, anayasal ekonomik düzenin korunmasına yönelik bir müdahale olarak da değerlendirilmelidir.

Haksız rekabet ve damping ilişkisi öncelikle dampinge karşı özel hukuk yaptırımları incelenecektir. Bu kapsamda, dampingli ithalata ilişkin yaptırımın geliştirilmesi nedeniyle idari soruşturma bazı politik nedenlere dayanabilmektedir. Bu bakımdan yabancı olan ihracatçılara haksız şekilde bir öncelik verilmesi sonucu söz konusu olabilmektedir. Ayrıca, serbest ticaretin fiyat farklılaştırmasına neden olması durumunda farklı kuralların uygulanması, yine ayrımcılığın oluşmasına neden olabilir. Bu kapsamda getirilen vergi ile üretim dalında meydana gelen zararın engellenmesi amaçlanmıştır, bu birnevi dampinge yönelik verginin konulmasında tazminat niteliği olduğu sonucu da ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte ithalatta oluşan haksız rekabet, dampingli ithalattan kaynaklanmakta ise buna yönelik damping önlemlerinin uygulamaya konması için haksız rekabet davalarından biri olan tazminat davasının açılması için de bu davaya ilişkin şartların bulunması gerekebilmektedir. Tazminat davasının açılabilmesi için gerekli şartlar arasında, sübjektif bir unsur olarak kusurun varlığı da aranmaktadır. Bu bağlamda, dampingli ithalat gerçekleştiren kişi ya da kurumun kusurlu davranışı bulunmalıdır. Buna karşılık, yalnızca fiyat farklılığı tespit edildiği durumlarda, kusur şartı aranmaksızın da anti damping vergisi uygulanabilmektedir.

Haksız rekabet bakımından tazminata hükmedilebilmesi için, kusurlu bir davranışın varlığı ile birlikte zararın da meydana gelmiş olması gerekmektedir. Buna karşılık, damping uygulamalarında zarar unsurunun varlığı yeterli olup, kusur şartı aranmamaktadır. Bu

bağlamda, bir damping eyleminin haksız rekabet sayılabilmesi için, kusurlu bir davranışla birlikte gerçekleştirilmiş olması gerekir. Bir başka ifadeyle, her damping eylemi haksız rekabet oluşturmaz; ancak kusurlu biçimde gerçekleştirilen damping, haksız rekabet kapsamında değerlendirilebilir. Öte yandan, ihracatçıların uluslararası piyasalarda ekonomik gücü rekabeti bozucu şekilde kullanmaları durumunda, bu tür uygulamalara karşı da önlem alınması gerekir. Bu sayede, hem ulusal hem de uluslararası piyasalarda rakip işletmelere karşı haksız bir üstünlük sağlanmasının önüne geçilerek, rekabet hukuku bakımından yaptırım uygulanması mümkün olabilmektedir.[276].

Alman doktrininde[277] dampinge yönelik özel hukuk yaptırımın uygulanabileceğine dair bazı görüşler bulunmaktadır. Özellikle damping önlemlerinin yerine geçebilecek ve önlem kadar etkili olacak farklı yaptırımların mevcut olduğu ileri sürülmektedir, bu bakımdan dampingin ulusal alanda geçerli olan haksız rekabet kurallarına göre uygulamanın yapılacağı savunulmaktadır. Diğer yönden, idari makamlar tarafından yürütülecek bir soruşturma subjektif nedenlere dayanabilmektedir ve objektifliğin sağlanması açısından özel hukuk yaptırımlarının devreye girmesinin daha yerinde olacağı ileri sürülmektedir. Böylece devlet tarafından yürütülen dış ticaret politikaları zarar görmemiş olacaktır. Bunun haricinde, Anti Damping Kodunun 18 inci maddesinin birinci fıkrasına göre; özel hukuk yaptırımların uygulanması ile mezkûr Koda yönelik bir aykırılık oluştuğu, ayrıca bir önlem uygulanamayacağı ifade edilmektedir. Buna karşın, ulusal alandaki haksız rekabet kurallarının uygulanmasının dampinge yönelik ayrıcalıklı bir önlem anlamını taşımadığı, haksız rekabet kurallarının uygulanması ile herhangi bir ayrıcalık oluşmadığı ve bu kuralların uygulanabileceğini göstermektedir. Bu uygulama ile birlikte hem yerli hem de yabancı işletmeler arasında ayrımcılık yapılmamış hem de eşitlik sağlanmış olmaktadır. Bu görüşü savunanlara göre, Alman Haksız Rekabet Kanununun (UWG) 1. maddesinde öngörülen şartlar damping durumunda oluşmadığından, anılan Kanuna göre herhangi bir yaptırım uygulanmamaktadır. Ancak yetkili idari makam tarafından dampinge karşı anti damping vergisi uygulanması sonucunda, damping nedeniyle ortaya çıkan fiyat farklılığı ortadan kaldırılmakta ve piyasa dengesi yeniden sağlanmaktadır.

[276] Dirikkan, s. 263-264.
[277] TİETJE, Christian / NOWROT, Karsten / ZİEGLER, Alexander "Once and Forever? The Legal Effects of a WTO Panel Ruling on Anti-Dumping Duties: The German Cement Case," Journal of International Economic Law, Vol. 8, No. 1, 2005, s. 114–116.

Fiyat farklılığının kalkması ile birlikte artık haksız rekabet durumu ortadan kalkmaktadır. Bunun için damping önlemi alınmadan önceki fiyat farklılığı devam ettiği için dampinge yönelik önlem alınmasından önce, ilk olarak ithalatın yasaklanmasına dair dava açılması talep edilebilinmektedir. Türk Doktrininde de Alman doktorinine benzer bir görüş ileri sürülmektedir, ithalatta haksız rekabeti oluşturan dampingin ve sübvansiyonun meydana gelmesi ile birlikte oluşan zararlardan ithalatçıya yönelik uygulanan önlemle birlikte vergi alınması yoluna gidilmektedir. Bununla birlikte vergi alınmasına yönelik uygulamayla birlikte haksız rekabet durumu ortadan kalkmakta ve haksız rekabete yönelik dava açılması gereksiz kalmaktadır[278].

Amerikan Doktrininde ise dampingle ithalata karşı uygulanacak haksız rekabet kurallarının ancak ihtiyati tedbir niteliğinde olduğu, bunun haricinde uygulanmasının gereksiz olduğu ileri sürülmektedir[279].

Ayrıca, Amerika'da Uluslararası Ticaret Komisyonu (International Trade Commission-ITC) ithalat hakkında kesin bir karar vermesi durumunda, davacı özel hukuk kuralları kapsamında tazminat talebinde bulunabilmektedir. Davacının normal değer ile ihraç fiyatı ve maddi zarar, kamu hukuku kurallarına göre ve anti damping hükümleri kapsamında tespit edilmekte ve böylece ülkenin istihdam yapısına yönelik bir zararın oluştuğu ya da böyle bir tehlikenin bulunduğu tespit edilmesi tazminat davasına konu olmaktadır. Bununla birlikte, tazminat davasının yanı sıra ithalatın ya da ilgili malın satışının durdurulmasına yönelik hukukî yollara başvurularak satışın durdurulması talep edilebilir. Yine damping kapsamında bir malın normal değerinin altında ithal edilmesi durumunda ekonomik zarar ortaya çıkacağı için buna yönelik bir tazminat talebi ileri sürülebilir, mahkeme buradan idare tarafından verilen önlem kararından önceki üç yılda gerçekleşen zararı tespit eder ve buna dair oluşan sonuca göre karar vermektedir. Tazminat talebini ulusal pazarda üreten üreticiler, işleyenler ve toptan satışını gerçekleştiren işletmeler ileri sürebilmektedir. Davalılar ise malın değerinden daha düşük bir değerde satılmasını sağlayan ithalatçılar ve komisyoncular olmaktadır. Davanın zaman aşamı süresi ise, zararın meydana gelmesinden itibaren dört yıl içinde davanın açılması gerekmektedir, ayrıca, zaman aşımı süresi, idari makamlarca gerçekleştirilen soruşturma ya da incelemenin bulunması durumunda zaman aşımı süresi bu

[278] Arkan, s. 272.
[279] MURPHY, International Lawyer, 1980, s. 221.

durumda sona ererse, bu süre soruşturmanın bitiminden itibaren bir yıl uzatılabilmektedirr[280].

Literatürde dampinge yönelik özel hukuk yaptırımlarının reddedilmesini ileri süren bazı görüşlerde bulunmaktadır. Bugün ileri sürenlere göre tazminat talebinin dampinge karşı uyarı sürülmesi uygun değildir, zira yargılama uzun sürmekte ve hâkimlerin de bu konuda bilgileri olmadığı için araştırmanın yapılması ve idari makamlarca yürütülen soruşturmadan farklı kararların verilmesine neden olabileceği ileri sürülmektedir. İdari makamlarca yürütülen soruşturmada objektifliğin sağlamlığı ve ayrımcılık yapılmadığı ileri sürülmektedir, ayrıca, GATT'a üye olan devletlerce yerli ve yabancı üreticiler arasında ayrımcılık yapılmayacağı yönünde kurallar imza altına alınmıştır. Yine tazminat talebinde bulunulması, anti damping kodunun 18 inci maddesinin birinci fıkrasına aykırılık oluşturduğu ve dampinge karşı ancak anti damping vergisinin uygulanarak önlem alınabileceği ileri sürülmüştür.

GATT'ın 6. maddesi uyarınca, dampinge karşı alınabilecek önlemler esasen anti damping vergisinin uygulanması ile sınırlıdır. Bu durum, damping karşısında temel ve doğrudan müdahale aracı olarak anti damping vergisini ön plana çıkarmakta; dolayısıyla bazı görüşlerce, diğer önlemlerin alınmasının yasaklandığı şeklinde yorumlanmaktadır. Bununla birlikte, tazminat talebi ise hak sahibinin iradesine bağlı bir yol olduğundan, devlet tarafından özel ve re'sen bir önlem olarak değerlendirilmemektedir. Bu nedenle, damping nedeniyle zarar gören kişinin özel hukuk yollarına başvurması, anti damping vergisinden farklı ve tamamlayıcı nitelikte bir mekanizma olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda, GATT'ın getirdiği sınırlar içinde diğer önlemler alınabilir, ayrıca, asli nitelikte olmayan önlemlerin alınması da söz konusu olmaktadır. Burada önemli olan önlemin, doğrudan ve dampinge ilişkin olmasıdır. Soruşturmanın açılması şikâyet ile olmakta ve istisnai durumlarda ise idari makamlarca re'sen başlatılılabilmektedir.

Özel hukuk yaptırımlarının dampinge uygulanıp uygulanamayacağını dair bir değerlendirme yapılması gerekir ise, öncelikli olarak ulusal rekabet hukuku kurallarının GATT'a aykırı olup olmadığına bakılması gerekmektedir. Anti damping koduna göre belirlenen önlem dışında özel bir önlem alınmasının önü kapalı olmaktadır, ancak, rekabet kurallarının

[280] Koch, s. 269.

uygulanması özel bir önlem niteliği taşımamaktadır. Burada ulusal nitelikte olan haksız rekabet kuralları dampinge yönelik olarak getirilen özel hüküm niteliğini taşımamaktadır. Sonuç olarak, haksız rekabet kurallarının damping yapan ithalatçı ile ülke içindeki işletmelere uygulanması, fiyat farklılaştırmasındaki sınırı kaldırmakta ve GATT'a göre her iki işletme arasında da eşitlik sağlamaktadır[281].

İHRÖK ile ulusal piyasadaki üretimin yabancılara karşı korunması amaçlanmaktadır. Buradaki koruma amacı, rekabet ile oluşan zarara ilişkin olarak üretimin korunmasıdır. Üretim dalının korunmasında dampingle yapılan ithalat kapsamındaki ürünlerin ancak vergi konularak ya da ithalatçılar tarafından taahhütte bulunması suretiyle şu anki değil gelecekteki ürünlerin fiyatlarının artmasına yönelik gerçekleşmektedir. Bu açıdan bakıldığında, ileriye dönük olarak konulan verginin ancak gelecekteki muhtemel zararları karşılayacağı aşikârdır, bunun haricinde şu anki zararın karşılanmasına yönelik olarak da bir önlem getirilmesini gerektirmektedir, bu da ancak haksız rekabet kurallarının devreye girmesi ile ve bu kapsamdaki davaların açılmasıyla olanaklı görülmektedir.

Verginin konulmasıyla zararın tamamen giderildiği ileri sürülemez, zira vergi devletin kasasına girmektedir, ancak, tazminat ile zarar gören üreticiler için zararlarını karşılanması ihtimali bulunmaktadır. Her ne kadar dampingin engellenmesi, vergi konulması suretiyle piyasanın düzeltilmesine yönelik olsa da zararın giderilmesi de amaçlar arasında olmalıdır, bu nedenle fiyat farklılaştırması ortadan kaldırılması ile birlikte üreticilerin gördüğü zararların da giderilmesi amacıyla tazminat davası açma yoluna gidebilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, Türk Ticaret Kanunu (TTK) ile İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Mevzuat (İHRÖK) kapsamında düzenlenen haksız rekabet kurallarının sonuçları birbirinden farklılık göstermektedir. Her iki düzenlemede de rekabetin korunması hedeflenmiş olsa da, bu amaca ulaşmak için kullanılan yöntem ve mekanizmalar farklıdır. TTK kapsamında, haksız rekabete ilişkin uyuşmazlıklar özel hukuk hükümleri çerçevesinde yargı mercileri tarafından çözülmekte iken, İHRÖK kapsamında idari makamlarca yürütülen soruşturma süreçleri aracılığıyla damping önlemleri devreye girmektedir. Bu bağlamda, İHRÖK'te amaç, yerli üretim dalının zarara uğraması veya zarar tehdidi ile karşı karşıya kalması hâlinde, piyasanın bozulmasının önüne geçilmesi ve etkin bir şekilde korunmasıdır.

[281] Dirikkan, s. 268.

Dampingli ithalat nedeniyle üreticilerin zarar görmesi hem bireysel yönden hem de piyasadaki üretim dalının büyük bir bölümünü etkileyebilmektedir, bu yönden incelendiğinde; zararım büyüklüğü önem arz etmekte, bu durumda da zarar bireysel ve piyasadaki üretim dalını doğrudan etkilememiş ise, buna yönelik damping önleminin alınmasına gerek bulunmamaktadır. Öte yandan, dampingle mal ithal etmeyenler, yani sadece yüksek fiyatla mal ithal etmiş olanlar da zarara maruz kalabilmekte, bu açıdan bakıldığında herhangi bir önlemin alınması gerekmemekte, ayrıca bireysel olarak zarar görenler de tazminat kapsamında maddi zararlarının giderilmesini isteyebilmektedirler. Damping marjı, yani anti damping vergisinin üst sınırı ise, normal değer ile ihraç fiyatı arasındaki farktan oluşmaktadır. Marjın az olması ithal ülkesindeki fiyatın altında yer alabilmekte, verginin konulması ile yine de marjın sınırına yaklaşılmadığı için zarar giderilmemiş olmaktadır, böyle durumlarda, önlemin konulmasından ziyade, haksız rekabet davalarının açılması daha etkin bir sonuç doğurabilmektedir[282].

Verginin konulmasının diğer bir handikapı ise, ileriye yönelik olduğundan, zararın meydana gelmesi ile zararın giderilmemesidir, bu kapsamda bakıldığında, soruşturma başlasa dahi idari soruşturma sonucunda karar verilmesine kadar olan süreçte üretici büyük zarar görebilmektedir, hatta iflas etmesi de diğer bir ihtimal dâhilindedir. Bu bağlamda üreticinin gördüğü ve soruşturma sonlanmasına kadar olan süreçteki uğradığı zararın giderilmesi gerekmektedir, diğer yönden rakipler verginin konulmasına kadarki süreçte faaliyetlerine devam ettiği için kârları ve zarar görenin zararı daha da artabilmektedir, özellikle küçük işletmelerin gördüğü zarar, büyük işletmelere nazaran daha fazla olmaktadır, bu yönden büyük işletmeler anti damping vergisi ile dampingle malı piyasaya sürmesinden dolayı daha uzun süreli korunmaktadır. Ayrıca, küçük işletmelerin de eski durumlarına dönmeleri uzun sürmekte ve büyük işletmeler küçük işletmelere nazaran piyasadaki konumlarını artırarak hâkim konuma gelebilmektedir.

Tahakkuk eden bir vergi, ithalatçı tarafından ödenmektedir, bu durumda, ihracatçı ise, yeni bir alıcı bulduğunda dampingli malı satmaya devam etmekte, bu durumda satışın engellenmesi ancak haksız rekabet davaları ile yapılabilinmektedir.

[282] ARKAN, Sabih, Haksız Rekabet ve Rekabetin Korunması Hakkında Kanun Hükümleri Arasındaki İlişki", Prof. Dr. Turgut Kalpsüz'e Armağan, Ankara 2003, s. 10.

İHRÖK ile dampinge karşı vergi ile koruma, ancak, normal değerden düşük bir fiyatla ihracatın yanında, somut olayın değerlendirilerek rekabetin de ihlâl edilmesi gerekmektedir. İdari makamların, soruşturma esnasında, üretim dalının zarar görmesinin yanında, rekabetin de bozulduğunun tespit etmesi gerekir[283].

Önlemin alınması için üretim dalını temsil edenlerin zarar görmesi yeterli görülmektedir. Tekel konumunda olan bir üreticinin olması durumunda da yine zarar görme koşulu yeterli olmaktadır. Bu kapsamda yetkili makamlar tarafından damping sonucunda üretim dalının zarar görmesinde nedensellik bağının bulunduğunu kabul edilmektedir.

Diğer yönden, idari soruşturma adil yargılamaya göre daha kısa sürebilmektedir, bu durumlarda, adlî makamların zararın tespiti yönünde çok da uzman olmamaları ve bunun sonucunda da yanlış kararlara varabilmesi ihtimali de bulunabilmektedir. Buna karşın, tarafsız mahkemeler tarafından yürütülecek bir yargılama ve araştırmanın ayrıntılı olması tarafların eşit şekilde yargılanması sonucunu doğuracağı için daha avantajlı olabilmektedir. Ayrıca, idarî makamlarca yürütülecek soruşturma ile adli makamlarca verilecek kararlara göre daha farklı bir süreç yürütülebilinmektedir ve önlemler ile hukukî yaptırımlar birbirinden farklılık arz etmektedir[284].

3. Türk Ticaret Kanununun Haksız Rekabet Hükümlerinin Dampinge Uygulanması

İhracatçı, fiyat farklılaştırma politikasını genel olarak serbestçe belirleyebilir. Ancak bu serbesti, ihracat yapılan ülkedeki yerli üreticilerin zarara uğraması ya da zarar tehdidi altında bulunması hâllerinde sınırlanır. Bu tür durumlarda, ihracatçının fiyat politikası, haksız rekabet niteliği kazanabilir. Zira bu tür uygulamalar, piyasada adil ve bozulmamış rekabetin sürdürülmesini engelleyerek, hem yerel üreticilerin hem de piyasa düzeninin zarar görmesine yol açabilir. Öte yandan, haksız rekabetin başka bir ülkeye yönelik yapılması durumunda, burada hangi mahkemenin yetkili özel hukuk bakımından haksız rekabet fiilînin işlendiği yerin ulusal hukuk kurallarının uygulanması gerektirmektedir. Türkiye'ye yapılan bir dampingli satış durumunda, Türk üreticileri zarar gördüğü için Türk hukukunun uygulanmasını gerektirmektedir. Yine Türk üreticiler tarafından başka bir ülkeye ihracat yapılarak dampingli satış gerçekleştirilmesi hâlindeyse o ülkenin hukukunun uygulanması

[283] Dirikkan, s. 270.
[284] İMREGÜN, Oğuz, Ticaret Hukukunun Genel İlkeleri. İstanbul, 1989, s. 130; ŞENER, Oruç Hami, Ticarî İşletme Hukuku, Ankara, 2020, s. 644.

gerekmektedir. Bu bağlamda, Türk hukuku bakımından değerlendirildiğinde haksız rekabet TTK'nin kapsamı içinde olduğundan TTK hükümlerine göre yargılama yapılması gerekmektedir. Yine dampingden dolayı birkaç üretici zarar görmüş ise, İHRÖK hükümleri kapsamında değil, TTK hükümleri kapsamında yargılama yapılmaktadır. Buna karşın, ülke ekonomisi dampingden etkilenmesi durumunda ve üreticilerin çoğunun zarar görmesi hâlinde, İHRÖK hükümleri devreye girmekte ve bu durumda hem İHRÖK hem de TTK birlikte uygulama alanı bulabilmektedir. Her ne kadar İHRÖK, ülke piyasasının düzenlenmesine ilişkin olsa da TTK, haksız rekabet hükümleri de yine ülke piyasasında yer alan haksız rekabet davranışlarının tamanına yönelik düzenlenmiştir[285].

Bir diğer önemli husus, Türk Ticaret Kanunu (TTK) ile İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Mevzuatın (İHRÖK) birlikte uygulanabilirliğidir. Her ne kadar bireyler, haksız rekabet nedeniyle uğradıkları zararlar için özel hukuk kapsamında tazminat davası açma hakkına sahip olsalar da, piyasada genel bir zarar oluşması ve bu zararın önlenmesi gerektiği durumlarda, damping soruşturması açılması ve gerekli ticaret politikası önlemlerinin alınması zorunlu hâle gelmektedir. Bu noktada, yargı mercilerinin yetki sınırları da önem arz etmektedir. Mahkemenin, normal değer ile ihraç fiyatı arasındaki farkı tespit ederek damping varlığına karar verme veya yabancı bir ihracatçının belirli bir fiyat politikasını yasaklama yetkisi bulunmamaktadır. Bu nedenle, damping sonucu oluşan zarara doğrudan müdahale edilmesi, ancak idari makamlar tarafından yürütülen damping soruşturmaları ve uygulanan önlemler yoluyla mümkün olabilmektedir.

İhraç edilen ürünün fiyatı ile normal değeri arasında herhangi bir değişiklik bulunmaması hâlinde, mahkemenin ihracatçının belirli bir fiyat uygulamasını yasaklamaya yönelik kararı, tek başına yeterli korumayı sağlamayabilir. Şayet ihracatçı, mahkeme kararına rağmen dampingli ihracata devam ederse, bu durumda mahkeme kararının etkinliği sınırlı kalmakta ve İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Mevzuat (İHRÖK) devreye girmektedir. İHRÖK kapsamında, söz konusu zararın önlenmesi amacıyla idari merciler tarafından damping önlemleri uygulanmakta; böylece mahkeme kararının ötesine geçen bir kamu hukuku müdahalesi sağlanmaktadır. Dolayısıyla mahkeme kararları, ancak yasaklamanın kesin ve etkin biçimde uygulanması hâlinde gerçek anlamda sonuç doğurabilmektedir.

[285] Şener, s. 644.

Diğer yandan, mahkeme kararı her ne kadar etkin sonuçlar doğursa da, zarar tehdidi hâlen devam edebilir. Bu durumda, idari makamların devreye girerek damping soruşturması başlatması ve gerekli önlemleri alması gereklidir. Açıklanan tüm bu durumlar karşısında, hem damping önlemleri hem de Türk Ticaret Kanunundaki haksız rekabet hükümleri, bazı hâllerde eş zamanlı olarak uygulanabilir. Zira bu iki hukuki mekanizma, birbirine engel teşkil etmemekte, tersine farklı etki alanları ve sonuçlar doğurmaktadır. Damping önlemleri, kamu hukuku karakteri taşıyarak piyasa dengesi ve üretim dalının korunmasına yönelirken; haksız rekabet hükümleri ise bireysel düzeyde özel hukuk koruması sağlamaktadır. Bu bağlamda, ülke üretim dalını temsil etmeyen küçük işletmeler, damping soruşturması başlatma yetkisine sahip olmadıklarından, doğrudan İHRÖK kapsamında korunamazlar. Ancak bu üreticiler, Türk Ticaret Kanunu çerçevesinde haksız rekabet davası açarak bireysel anlamda hukuki koruma talebinde bulunabilirler.

Ayrıca, Alman Haksız Rekabet Kanunu'nun (UWG) 25. maddesi uyarınca, damping eylemlerine karşı ihtiyati tedbir talebinde bulunulması da mümkündür. Bu hüküm, bireysel zararların önlenmesi amacıyla yargı yolunun etkili bir şekilde kullanılmasını mümkün kılmaktadır.

4. Haksız Rekabet Kapsamında Dampingin Unsurları

Haksız rekabet, Türk Ticaret Kanununun 54 vd. maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre; haksız rekabet ile bütün katılanların menfaatine, dürüst ve bozulmamış rekabetin sağlanması amaçlanmaktadır. Ayrıca, mezkûr Kanuna göre, rakipler arasında veya tedarik edenlerle müşteriler arasındaki ilişkileri etkileyen aldatıcı veya dürüstlük kuralına ilişkin çeşitli şekillerdeki aykırı davranışlar ile ticarî uygulamalar, haksız ve hukuka aykırı olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, haksız rekabet çerçevesinde bir damping eyleminin hukuken yaptırıma tabi tutulabilmesi için bazı temel unsurların birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu unsurlar hem Türk Ticaret Kanunu'ndaki (TTK) haksız rekabet düzenlemeleri hem de uluslararası ticaret hukuku ilkeleri ışığında değerlendirilmektedir:

Damping uygulamaları, yalnızca dış ticaret politikası sorunu değil, aynı zamanda ticaret hukuku bakımından bir haksız rekabet eylemi niteliği de taşımaktadır. Türk Ticaret Kanunu'nun (TTK) 54 ve 55. maddelerinde düzenlenen haksız rekabet hâlleri arasında, piyasa bozucu fiyatlandırma ve dürüstlük kuralına aykırı ticarî faaliyetler yer almaktadır. Bu bağlamda, damping fiilî, ticarî hayatta adil rekabet koşullarını ortadan kaldırdığı ölçüde

haksız fiil sorumluluğuna da yol açabilir[286]. Özellikle TTK m. 55/1-a/5 hükmü, başkasını küçük düşürücü ya da yanlış bilgilerle müşteri çevresini hedef alan eylemleri haksız rekabet olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda, damping uygulaması sonucunda piyasada fiyatlar kırılmakta ve rekabetin âdil olmayan bir zemine kayması durumunda, yerli üreticiler TBK m. 49 ve TTK m. 56 uyarınca tazminat davası, fiilîn durdurulması ve eski hâle getirilmesi gibi yollara başvurabilmektedir[287].

a. Fiyat Farklılığı (Damping Unsuru)

Serbest piyasa ekonomisinde fiyatlar, arz ve talep kurallarına göre belirlenmektedir. İşletmelerin fiyatlarını serbestçe belirleme hakkı, rekabetin doğal bir uzantısıdır. Ancak bu serbesti sınırsız değildir. İşletmelerin fiyat belirleme özgürlükleri, diğer rakiplerine zarar vermeyecek şekilde kullanılmalıdır. Rekabete zarar veren fiyat farklılaştırmaları, çeşitli hukuki yaptırımlara konu olabilir. Damping, iç piyasada serbest olarak belirlenen fiyatların, dış piyasada daha düşük bedellerle uygulanması anlamına gelmektedir. Bu da benzer ürünlerin farklı piyasalarda farklı fiyatlarla sunulmasına ve fiyat yapısının bozulmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, farklı piyasalardaki fiyat düzeylerinin kıyaslanması suretiyle ürünün gerçek değerine ilişkin analiz yapılmakta ve damping varlığı bu şekilde tespit edilmektedir[288].

Dampingin varlığı için ilk aranan unsur, ihraç edilen ürünün normal değerinin altında bir fiyatla dış pazara sunulmasıdır. Normal değer genellikle ürünün iç piyasadaki satış fiyatı veya benzer malların olağan ticari şartlarda satıldığı fiyat olarak kabul edilmektedir. Bu tür fiyat farklılaştırmaları, doğrudan veya dolaylı olarak rakiplere zarar verebilmektedir. Her ne kadar iç piyasadaki üreticiler, ihracatçının uyguladığı düşük fiyatlardan doğrudan etkilenmese de, aynı sektörde faaliyet gösteren ve ihracat yapmak isteyen diğer firmalar, dış pazarda haksız rekabetle karşı karşıya kalabilir. Bu durumda, dampingden zarar gören rakiplerin, damping uygulayan ihracatçıya karşı TTK kapsamında haksız rekabet davası açma hakkı bulunmaktadır[289].

---

[286] ARSLAN KAYA, "Damping ve Haksız Rekabet Arasındaki İlişki", Legal Ticaret Hukuku Dergisi, 2018/3, s. 70 vd.
[287] ERİŞ, Gönen, Ticari İşletme ve Şirketler, Ankara, 2017, s. 220.
[288] Dirikkan, s. 298.
[289] İmregün, s. 176.

b. Ekonomik Rekabet

Öncelikle rekabetin ekonomik bir anlam taşıması gerekmektedir, zira hukuk düzeni teşebbüse serbest rekabette bulunma hakkı vermiyorsa, o zaman haksız rekabet oluşmayacaktır. Ekonomik rekabette amaç, kazancın elde edilmesine yönelik bir faaliyetin gerçekleştirilmesidir. Söz konusu amacın haricinde, zarar gören ile zarar veren arasında mutlaka bir rekabet ilişkisinin bulunması gerekmemektedir, ancak, haksız rekabet davalarının açılması için zarar görme veya zarar tehlikesinin bulunması ve tehlikeye maruz kalan ile tehlikeyi gerçekleştiren arasında rekabet ilişkisinin bulunması aranmaktadır[290].

Dampingin haksız rekabet oluşturup oluşturmadığının tespiti için belirli kriterlerin değerlendirilmesi gerekir. Özellikle ithalatçının yapay yollarla rekabet ortamını tek taraflı değiştirmesi ve bu yolla haksız kazanç elde etmesi, bu kriterlerden biridir. Bu tür durumlar, hem ithalatçı hem de ihracatçı tacirin eş zamanlı olarak avantaj sağlamasına, ancak piyasada diğer aktörlerin zarara uğramasına yol açmaktadır. İhracatçı, damping yoluyla hem dış pazarda kendine yer edinmekte, hem de rakiplerine göre rekabet avantajı sağlayarak piyasada hâkimiyet kurmaktadır. Bu ise doğal olarak rekabetin bozulmasına neden olmaktadır[291].

c. Dampingin Haksız Rekabete Neden Olması

Genel kural olarak işletmelerin, farklı müşterilere farklı fiyatlar uygulayabilmesi mümkündür. Bölgesel koşullara bağlı olarak esnek fiyatlandırmalar yapılabilir. Ancak bu fiyat indirimi, ürün kalitesinde bilinçli bir düşüşle birlikte yapılıyorsa, bu durum rekabetin zarar gördüğünü göstermektedir. Daha da önemlisi, fiyat indiriminin amacı, vergi kaçırmak, gümrük vergisinden kaçınmak, kaçak işçi çalıştırmak gibi hukuka aykırı nedenlere dayanıyorsa, bu durumda doğrudan haksız rekabetin varlığı kabul edilmektedir. Aynı şekilde, yeni müşteri kazanmak ya da mevcut müşterileri elde tutmak amacıyla yapılan yanıltıcı reklamlar, edim ilkesine aykırı davranışlar oluşturur. Rakiplerden daha avantajlı koşullar sunuyormuş gibi bir izlenim yaratılması, rekabet kurallarının ihlâli anlamına gelmektedir[292].

[290] Oruç, s. 8; Tekinalp (Haksız Rekabet), s. 39; Poroy / Tekinalp / Çamoğlu, s. 135 vd.
[291] Dirikkan, s. 300.
[292] Ülgen/ Helvacı/Kaya/N/Kendigelen/ Nomer Ertan, s. 576.

d. Kusur Unsuru

TTK bakımından haksız rekabetin oluşabilmesi için kusurlu bir davranış aranmaktadır. Dampingin sadece fiyat farkına dayalı olarak yapılması, TTK anlamında haksız rekabet teşkil etmeyebilir; ancak bu fiyat politikası kasıtlı şekilde piyasa bozucu nitelik taşıyorsa, kusur unsuru gerçekleşmiş sayılmaktadır.

Hukuka aykırılık, bir emrin veya yasağın ihlâl edilmesi anlamına gelmektedir. Bununla birlikte sorumluluk oluşmasa veya zarar meydana gelmese bile hukuka aykırılık mevcut olabilmektedir. Zira serbest piyasa ekonomisinin doğası gereği, rekabet süreci kimi aktörler açısından zarara yol açabilir. Ancak bu zarar, rekabet hakkının dürüstlük kuralına aykırı şekilde kötüye kullanılması hâlinde, TTK'nin haksız rekabet hükümleri kapsamında hukuka aykırılık niteliği kazanmaktadır[293].

TTK 54. madde uyarınca, ekonomik rekabet hakkının kötüye kullanılması hâlinde haksız rekabet durumu ortaya çıkar. Bu durumun değerlendirilmesinde, yalnızca TTK hükümleri değil, aynı zamanda Türk Medeni Kanunu'nun 2. maddesinde yer alan dürüstlük kuralı ve hakkın kötüye kullanılması yasağı da dikkate alınmalıdır. Rekabet ilişkilerine dair uyuşmazlıklarda, somut olayın özellikleri çerçevesinde yapılacak hukuki değerlendirme, hâkim tarafından gerçekleştirilir. Bu değerlendirmede, edim ilkesi ve ekonomik rekabet hakkının kapsamı, dürüstlük kuralı ile birlikte ele alınmalıdır. Ayrıca, hâkim tarafından yapılacak yorum ve değerlendirmelerde, meslekî ve ticarî teamüller, yani uygulamada yerleşmiş dürüst davranış ölçütleri de dikkate alınmalı; böylece, hem ticarî yaşamın dinamiklerine uygun hem de hukuka bağlı bir karar verilmelidir[294].

İsviçre Haksız Rekabet Kanununun 8 inci maddesine göre, dürüstlük kuralına aykırı olarak yapılan aldatıcı ve diğer davranışlar düzenlenmiştir. Bu kapsamda, haksız rekabet de söz konusu hüküm çerçevesinde değerlendirilmektedir. Anılan hükümden hareketle TTK'de de bu hükmün değerlendirilerek uygulanabileceği kabul edilmektedir.

[293] Dirikkan, s. 284.
[294] Şener, s. 593; Karayalçın, s. 454.

e. Zarar veya Zarar Tehdidi

Damping eylemi sonucunda, yerli üreticilerin zarara uğraması veya yakın gelecekte zarar görme tehlikesiyle karşı karşıya kalması gerekmektedir. Bu unsur hem TTK hem de İHRÖK sisteminde önemlidir; Ancak bu iki sistemde zararın değerlendirilme ölçütü farklıdır: TTK kapsamında zarar, bireysel düzeyde, yani özel kişi açısından ele alınırken; İHRÖK'te zarar, ülke üretim dalı düzeyinde topluca değerlendirilmektedir.

Öte yandan, bir zararın ya da zarar tehlikesinin bulunması tek başına hukuka aykırılık anlamına gelmez. Rekabet ortamında, dürüstlük kuralına uygun biçimde gerçekleştirilen ticari faaliyetler sonucu ortaya çıkan zararlar, genellikle hukuki sayılmaktadır. Buna karşılık, hukuka aykırı araçlar kullanılarak gerçekleştirilen rekabet eylemleri söz konusu olduğunda, bu davranış haksız rekabet teşkil eder ve zarar doğmuşsa, bu zarar tazmin edilmelidir. Bu çerçevede damping, hukuka aykırı araçlardan biri olarak değerlendirilme potansiyeline sahiptir. Burada esas olan, ihlâl edilen normun neyi korumayı amaçladığıdır. Eğer söz konusu norm, zarar görenin menfaatlerini koruma amacı taşıyorsa ve ihlâl bu koruma alanını ihlal ediyorsa, ortaya çıkan zarar hukuka aykırı olarak nitelendirilir ve sorumluluk doğar[295]. Hukuki koruma altına alınan rekabet biçimi, dürüst ve bozulmamış rekabettir; bir diğer ifadeyle, edim rekabetidir. TTK'nin 55. maddesinde, rekabetin ihlâli anlamına gelebilecek davranışlar örnekleme yoluyla sayılmış; bu çerçevede, piyasayı ve rekabet özgürlüğünü sınırlayıcı nitelikteki ilişkiler, hukuka aykırı olarak kabul edilmiştir. Rekabet özgürlüğü, serbest piyasa ekonomisinin temelini oluşturmakta ve ekonomik düzenin sağlıklı işlemesini temin etmektedir. Bu özgürlük, hukukî sınırları içinde kullanıldığı sürece meşru kabul edilmektedir. Ancak bu sınırın belirlenmesinde esas alınan ölçüt, dürüstlük kuralıdır. Rekabetin bu kurala aykırı şekilde yapılması, hukuka aykırılığı ve dolayısıyla haksız rekabetin varlığını gündeme getirmektedir.[296].

Haksız rekabet bağlamında damping eyleminin geçerli bir hukuki sonuç doğurabilmesi için yalnızca zarar ya da zarar tehdidinin varlığı yeterli değildir. Zarar unsuru, esasen damping önlemlerinin uygulanması için bir koşuldur ve davanın açılması aşamasında dikkate alınmaktadır[297]. Ancak uygulamada hukuka aykırılık ile zarar kavramları birbirinden ayrılarak değerlendirilmektedir. Nitekim damping, uluslararası ticaret ahlakını ihlâl eden bir

[295] Tekinalp (Haksız Rekabet), s. 491.
[296] Dirikkan s. 284-289.
[297] https://www.ticaret.gov.tr/ithalat/ticaret-politikasi-savunma-araclari/korunma-onlemleri (E. T. 08.10.2023)

uygulamadır ve bu yönüyle hukuka aykırılık niteliği taşır. Ayrıca failin amacı ya da davranışın dış görünüşü, haksız rekabetin oluşup oluşmadığını etkilemez. Esas olan, malın ihraç fiyatının, normal değerinin altında belirlenmiş olmasıdır ki bu durum, doğrudan dürüstlük kuralına aykırı kabul edilmektedir. Bu kapsamda ihracatçı ve ithalatçının davranışı haksız rekabeti oluşturmaktadır.

Damping ve Edim İlkesi

Damping, rekabetin nitelikli şekilde yürütülmesi sonucunda edim ilkesine aykırı olarak yapılan bir fiyat indirimi olarak değerlendirilmektedir. Bu yönüyle, TTK ekonomik rekabet hakkının kötüye kullanılması yasağını da ihlâl ederek haksız rekabet oluşturmaktadır. Ancak, ihraç fiyatındaki düşüklük doğal ve meşru nedenlere dayanıyorsa örneğin, işletmenin hammaddeye yakın konumda olması, düşük maliyetli enerji kullanımı, iş gücü avantajı gibi bu durumda dampingin varlığı reddedilmeli, dolayısıyla haksız rekabet de söz konusu sayılmamalıdır[298].

f. İlliyet Bağı

Haksız rekabetin varlığına dayanarak bir tazminat talebinde bulunulabilmesi için, zarar ile hukuka aykırı eylem arasında doğrudan ve açık bir nedensellik bağı kurulması gerekmektedir. Bu kapsamda, damping eylemi ile meydana gelen zarar arasında sebep sonuç ilişkisinin somut biçimde ortaya konulması gerekmektedir.

Damping, genellikle ihracatçının bir ürünü dış pazarlara normal değerinin altında bir fiyatla satması şeklinde ortaya çıkar. Bu fiyat indirimi, ithalatçı ülkedeki üreticiler için önemli ölçüde pazar kaybına yol açabilir[299]. Ancak, bu pazar kaybının, sadece genel ekonomik koşullardan ya da içsel işletme zayıflıklarından değil, doğrudan damping eyleminden kaynaklandığının ispat edilmesi gereklidir.

İlliyet bağının varlığının kabulü için: Pazar payında azalma, yerli üreticilerin ürünlerine olan talebin, dampingli ürünler nedeniyle azalması; fiyatların baskılanması, yerli üreticilerin satış fiyatlarını, rekabet edebilmek amacıyla sürdürülemez derecede düşürmek zorunda kalmaları; istihdamda daralma, üretimin azalması nedeniyle çalışan sayısında düşüş

[298] Dirikkan, s. 297.
[299] GÜRKAYNAK, Gönenç Rekabet Hukuku, Ankara,2021, s. 48.

yaşanması; kârlılığın azalması, işletmelerin kâr marjlarının, dampingli ürünlerle rekabet etmek amacıyla düşmesi; üretim kapasitesinde atıl kalma, yerli üreticilerin mevcut üretim kapasitesini kullanamaması gerekmektedir[300].

Bu belirtiler mevcutsa, mahkeme veya idari makamlarca yapılacak değerlendirmede, damping eylemi ile zarar arasında makul, mantıklı ve iktisadi gerçekliğe uygun bir illiyet bağının kurulması gerekir.

5. Uluslararası Ticarette Haksız Rekabet Görünüm Türleri

a. Fiyat Dampingine Dayalı Haksız Rekabet

Ticarette fiyat düşürme tek başına hukuka aykırılık teşkil etmez. Serbest piyasa ekonomisinin temel prensiplerinden biri olarak, satıcılar ürünlerini istedikleri fiyat üzerinden piyasaya sunabilir. Ancak bu özgürlük mutlak değildir. Özellikle ihracatçının, pazardaki rakiplerini saf dışı bırakma amacıyla sistematik olarak düşük fiyatlarla mal satması ve bu fiyatların üretim maliyetlerinin de altında olması halinde, söz konusu uygulama hem ekonomik düzeni bozar hem de hukuken haksız rekabet olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada dürüstlük kuralı ve edim ilkesi büyük önem taşır. Dürüstlük kuralı, hem Türk hem de Avrupa hukuk sistemlerinde, rekabetin ahlakî ve adil sınırlar içinde yürütülmesini öngörür. Edim ilkesi ise, tacirin mal veya hizmet karşılığında makul ve adil bir bedel istemesi gerektiğini ifade eder. İşletmenin düşük fiyatla satış yapmasının arkasında haklı, nesnel bir gerekçe yoksa bu durum sadece piyasada fiyat baskısı yaratmak ve rakipleri zor durumda bırakmak amacıyla yapılıyorsa, artık bu davranışın dürüstlük kuralları çerçevesinde savunulabilirliği ortadan kalkmaktadır[301]. Nitekim bu konuda uluslararası düzenlemeler ve iç hukuk normları da net hükümler içermektedir. Dünya Ticaret Örgütü tarafından kabul edilen Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT), dampingli satışlara karşı korunma tedbirlerinin alınabileceğini öngörmektedir. Türk hukukunda ise bu konu, hem 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun hem de İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Mevzuat çerçevesinde düzenlenmiştir. Damping uygulamalarının piyasa dengesini bozduğu ve rakip işletmeleri zarara uğrattığı durumlarda,

[300] Gürkaynak, s. 50.
[301] Dirikkan, s. 301.

idari yaptırımların yanı sıra, özel hukuk hükümleri uyarınca tazminat ve men davaları açılması da mümkündür.

Amerika Birleşik Devletleri'nde, Brooke Group Ltd. v. Brown & Williamson Tobacco Corp. davasında ABD Yüksek Mahkemesi, predatory pricing'in yasa dışı sayılabilmesi için iki temel kriter belirlemiştir: Birincisi, fiyatların ortalama değişken maliyetin altında olması; ikincisi ise bu strateji ile rakip piyasadan çıktıktan sonra fiyatların yükseltilerek zararın telafi edilmesinin makul biçimde mümkün olmasıdır. Bu karar, ABD hukukunda fiyat rekabetine geniş bir alan tanırken, kötüye kullanım iddialarında ispat yükünü ağırlaştırmaktadır[302].

Birleşik Krallık'ta, Aberdeen Journals kararı, yerel bir yayıncının rakiplerine karşı uzun süre maliyetin altında ilan fiyatları uygulaması sonucu gündeme gelmiştir. İngiltere Rekabet Otoritesi (OFT), bu davranışın, piyasadan dışlama amacı taşıdığını ve haksız rekabet teşkil ettiğini tespit etmiştir[303].

Fransa'da, Télédiffusion de France (TDF) hakkında verilen 1996 tarihli kararda, kamu kökenli bir yayın hizmeti sağlayıcısının yeni giren rakiplere karşı hizmetlerini maliyetin çok altında sunması ele alınmıştır. Fransız Rekabet Kurumu, bu davranışı rekabeti sınırlayıcı bularak ihlal kararı vermiştir[304][3].

Avrupa Birliği düzeyinde, AKZO Chemie v. Komisyon davası, bu konuda emsal niteliğindedir. Avrupa Adalet Divanı, hâkim durumdaki bir teşebbüsün ortalama toplam maliyetin altında fiyatlama yapmasının yanı sıra, ortalama değişken maliyetin üzerinde ancak yine de zararına fiyatlamasının da rekabet ihlali sayılabileceğini belirtmiştir. Bu karar, Avrupa rekabet hukukunun temel taşlarından biri olarak kabul edilmektedir[305].

Alman Federal Yüksek Mahkemesinin (BGH), 2009 tarihli "Konditionenwettbewerb" kararında da bu ilkeye dikkat çekilmiştir. Mahkeme, sürekli olarak maliyetin altında satış

[302] U.S. Supreme Court, Brooke Group Ltd. v. Brown & Williamson Tobacco Corp., 509 U.S. 209 (1993). https://supreme.justia.com/cases/federal/us/509/209/ (E.T. 01.03.2025)
[303] Office of Fair Trading (UK), *Aberdeen Journals Ltd* Decision, 2002. https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/ukgwa/20060407140952/http://www.oft.gov.uk/news/press/2002/pn_11-02 (E.T. 01.03.2025)
[304] Conseil de la Concurrence (France), Décision n°96-D-53 du 6 août 1996 relative à des pratiques mises en œuvre par TDF. https://www.autoritedelaconcurrence.fr/fr/decision/relative-des-pratiques-mises-en-oeuvre-par-tdf (E.T. 01.03.2025)
[305] European Court of Justice, *AKZO Chemie BV v Commission*, Case 62/86, Judgment of 3 July 1991. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61986CJ0062(E.T. 01.03.2025)

yapan bir firmanın bu davranışının, rakiplerini piyasadan uzaklaştırmak amacı taşıdığı sonucuna varmış ve bunun haksız rekabet teşkil ettiğine hükmetmiştir. Burada önemli olan nokta, fiyat düşürmenin tek başına değil, bu düşüşün amacı, süresi ve piyasa üzerindeki etkileriyle birlikte değerlendirilmesidir[306].

Bu örnekler, fiyat rekabetinin hukuka uygunluk değerlendirmesinde sadece fiyat seviyesinin değil, aynı zamanda davranışın amacı, süresi ve piyasa üzerindeki etkilerinin de dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Sonuç olarak, ihracatçının, bir ürünü yabancı piyasaya kendi iç piyasasından veya üretim maliyetinden daha düşük bir bedelle sürekli şekilde sunması, yalnızca serbest piyasa ekonomisinin gereği olarak değerlendirilemez. Bu tür uygulamalar, dürüstlük kuralına ve sağlıklı rekabet koşullarına zarar verdiği ölçüde, haksız rekabetin bir türü olan damping kapsamında değerlendirilmekte ve hem ulusal hem de uluslararası hukukta yaptırımlara tabi tutulmaktadır.

b. Tekel Oluşturma Amacıyla Yapılan Damping

Uluslararası ticarette damping uygulamalarının yalnızca fiyat indirimiyle sınırlı olmadığı; kimi zaman daha kapsamlı, stratejik hedefler doğrultusunda yürütüldüğü görülmektedir. Bunların başında, ihracatçının ya da ithalatçının, ürünün satıldığı ülkede tekel oluşturma hedefiyle hareket etmesi gelir. Bu durum, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda hukuki açıdan da birçok tartışmayı beraberinde getirmektedir.

Serbest piyasa ekonomisinin temel ilkelerinden biri, rekabetin serbestçe işlemesidir. Ancak bir aktörün piyasada hâkim konuma gelmesi ve bu konumu kötüye kullanarak diğer işletmeleri dışlamaya çalışması, bu ilkeye aykırıdır. Özellikle damping uygulamalarıyla piyasa fiyatlarını suni şekilde aşağıya çekerek diğer aktörlerin faaliyetlerini sürdüremez hâle getirmek, yalnızca ticari etik değil, aynı zamanda hukuk açısından da haksız rekabet teşkil eder.

Damping ile esas olarak ithalatçı tarafından ürünün ithal edildiği ülkede tekel konumuna geçmesi amaçlanıyorsa, o zaman bu tam rekabet piyasasına aykırı bir durum olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda tekel oluşumunun engellenmesi amacıyla ayrımcılık yasağı getirilmiş ve böylece bir işletmenin piyasadaki diğer rakiplerine göre daha güçlü konuma

[306] Lauterkeitsrecht, Die Liste mit Beispielen unlauterer geschäftlicher Handlungen gemäß § 4 UWG, s. 187.

gelmesi engellenmek istenmiştir. Burada amaç, serbest rekabetin engellenmesine neden olan davranışları kısıtlamak olup bunun dışında müşterilere yönelik bir eşit işlem yapılması burada dikkate alınmamaktadır. Yine bu kapsamda hem İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun ve GATT ilgili maddeleri ile dampinge karşı önlem alınması hem de ithal ülkesindeki üretim dalına zarar vermesi sonucunda yerli üreticilerin korunmasını meşru bir hak olarak tanımıştır. Özellikle Kanunun 6. maddesi, bir işletmenin hâkim durumunu kötüye kullanarak rekabeti sınırlamasını veya piyasada rakiplerini dışlayacak biçimde hareket etmesini yasaklamaktadır.

Dampingin yasaklı davranışların bir aracı olarak kullanılması durumunda, açıkça hukuka aykırı bir işlem hâlini almaktadır. Ayrıca, yalnızca niyet değil, fiili sonuçlar da önemlidir. Yani sadece tekel oluşturma amacı değil, bu amacın piyasada etkili olup olmadığı da dikkate alınır. Bir işletmenin, maliyetinin altında ürün satışı yaparak yerli üreticilerin fiyatlarına yetişemeyecek duruma gelmesini sağlaması, bu üreticilerin piyasadan çekilmesine neden oluyorsa, artık tekel eğilimi yalnızca ekonomik değil, hukuken müdahale edilebilir bir gerçeklik hâline gelmiştir. Türk hukuku açısından bu konu, piyasanın bozulması ve ithal eden ülkedeki üretim dalının da fiziken engellenmesi ve zarar görmesi sonucunu gerektirdiğinden, dürüstlük kuralına aykırı yapılan damping sayesinde tekel oluşumunun amaçlanması hukuka aykırı hale getirmektedir.

Sonuç olarak, ihracatçı veya ithalatçının, bir ülkede hâkim piyasa gücüne ulaşmak ve bu gücü kalıcı hale getirmek amacıyla dampingli satış yapması, yalnızca ticari bir strateji değil; aynı zamanda rekabet hukukuna ve dürüstlük kuralına aykırı bir eylem olarak değerlendirilir. Bu tür girişimler, hem Türk hem de uluslararası hukukta haksız rekabetin açık bir göstergesi olarak kabul edilmekte ve çeşitli yaptırımlarla karşı karşıya bırakılmaktadır[307].

c. Rakipleri Piyasadan Dışlama veya Engelleme Amacıyla Damping

Damping uygulamalarının yalnızca fiyat rekabetiyle sınırlı kalmadığı; kimi zaman piyasadaki rakipleri engelleme, baskı altına alma veya doğrudan yok etme amacı taşıdığı durumlar gözlemlenmektedir. Bu tür durumlarda, fiyatların düşürülmesi bir rekabet aracı olmaktan çıkar, piyasa bozucu ve hukuk dışı bir araç hâline gelir. Dolayısıyla, ticari faaliyetin amacına değil, yöntemine ve sonuçlarına bakıldığında haksız rekabetin açık

[307] Lauterkeitsrecht, Die Liste mit Beispielen unlauterer geschäftlicher Handlungen gemäß § 4 UWG, s. 187.

göstergesi ile karşılaşılır. Bu bağlamda, özellikle büyük sermayeye sahip ya da pazarda güçlü konumda bulunan firmaların, ekonomik olarak zayıf rakiplerini piyasadan dışlamak amacıyla ürünlerini maliyetin dahi altında satmaları, hem ekonomik hem hukuki açıdan sakıncalı sonuçlar doğurur. Söz konusu davranış, yalnızca fiyat avantajı sağlamak değil, diğer işletmelerin faaliyetlerini sürdüremez hale getirmek ve onları piyasadan silmek gibi kötü niyetli bir stratejiye dönüşmektedir.

Alman hukukuna göre, bu tür rekabet dışı davranışlar özellikle kartel hukuku ile ilişkili olarak değerlendirilir. İşletmelerin sektördeki hâkim konumlarını kullanarak rakiplerin ekonomik pozisyonlarını tehlikeye atmaya yönelik eylemleri, dürüstlük kuralına açıkça aykırı görülür. Haksız rekabetin oluşup oluşmadığının değerlendirilmesinde esas alınan unsur, fiyat indiriminin ekonomik bir gereklilik mi, yoksa rakibi dışlama amacı mı taşıdığıdır. Diğer taraftan uygulamada edim ilkesine dayanmayan bir fiyat düşürme eylemi haksız rekabet olarak kabul edilmektedir. Örneğin; Federal Almanya Temyiz Mahkemesine göre, bir tacir rakiplerini yok etmeyi amaçlıyor ise bu durumda ahlaka aykırılık söz konusu olmaktadır. Özellikle BGH'nin verdiği kararlardan biri olan 2009 tarihli "Konditionenwettbewerb" kararında, bir firmanın ürünlerini sürekli olarak zararına satmasının, yalnızca ticari rekabet değil, aynı zamanda piyasa yapısının bozulması anlamına geldiği belirtilmiş ve bu durumun serbest rekabet ilkeleriyle bağdaşmadığı ifade edilmiştir[308]. Mahkeme kararında, serbest piyasa ilkeleri çerçevesinde fiyat serbestisinin rekabetin temel ilkeleriyle çelişmemesi gerektiği ve özellikle sistematik zararına satışların serbest rekabeti bozan sonuçlar doğurabileceği vurgulanmıştır. Ayrıca, UWG (Alman Haksız Rekabet Yasası), dürüst ve bozulmamış rekabeti korumaya yönelik hükümler içerir. UWG §3 uyarınca dürüst olmayan ticari uygulamalar yasaktır. §4a maddesi saldırgan ticari faaliyetleri, §5 ve §5a maddeleri ise yanıltıcı veya eksik bilgilendirme yoluyla gerçekleştirilen haksız davranışları düzenlemektedir. Bu bağlamda, dampingli fiyatlandırmaların rakipleri piyasadan dışlamaya yönelik olarak planlanması, Alman hukukunda açık bir şekilde rekabet hukuku ihlali olarak kabul edilmektedir.

Tacirin sürekli olarak ve devamlı bir şekilde maliyetinin altında düşük fiyatla satış yapması ve dolayısıyla piyasadaki rakiplerini de fiyat düşürmek zorunda bırakması hâlinde, burada

[308] BGH, Urteil vom 04.12.2008 – I ZR 3/06 (Konditionenwettbewerb), BGHZ 179, 388.

işletmenin rakiplerini yok etmesi ve faaliyetlerini engellemesi amacının bulunduğu kabul edilmektedir[309].

Yine uygulamada fiyatlarını düşüren bir ihracatçı işletmebirden fazla piyasaya girerek ve ihraç ülkesindeki rakiplerine nazaran daha düşük fiyatla ürünün satışını yapması ile rakibi engellemesi veya rakiplerini yok etmesi amacının olduğu karine olarak kabul edilebilmektedir.

Türk hukuku açısından da benzer bir değerlendirme geçerlidir. Türk Ticaret Kanununun (TTK) 54. maddesi uyarınca, bir tacirin rakiplerini yanıltıcı, engelleyici ya da itibarsızlaştırıcı eylemleri haksız rekabet teşkil eder. Bu madde kapsamında, sistematik şekilde rakipleri zor duruma sokacak fiyatlandırmalar da değerlendirme konusu yapılabilir. Ayrıca, Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun 6. maddesi, hâkim durumun kötüye kullanılmasını yasaklayarak bu tür uygulamalara karşı hukuki koruma sağlamaktadır.

Uygulamada ihracat yapan bir firmanın, birden fazla pazarda aynı anda, o pazardaki yerli üreticilerden daha düşük fiyatlarla satış yapması da rakipleri engelleme ya da yok etme amacı güttüğü yönünde karine oluşturabilir. Bu durum, eğer süreklilik arz ediyor ve belirli bir ekonomik güçle destekleniyorsa, artık rekabetin değil, baskının ve dışlamanın bir aracı haline gelmektedir.

Bu tür eylemlerin Türk, Alman ve İsviçre hukukları bağlamında ortak değerlendirmesi ise, haksız rekabetin belirlenmesinde subjektif niyet aranmaksızın objektif kriterlerin esas alınması gerektiğidir. Dolayısıyla bir tacirin piyasadaki faaliyetleri, yalnızca görünürdeki amaçla değil, uygulama biçimi ve sonuçlarıyla birlikte değerlendirilir. Eğer davranış dürüstlük kuralını ihlal ediyor ve edim ilkesine aykırı bir biçimde yürütülüyorsa, bu durum açıkça haksız rekabet olarak nitelendirilmektedir[310].

d. İşletmeler Arası Anlaşma Yapılarak veya Piyasadaki Hâkim Konumdan Faydalanarak Damping Yapılması

Damping, yalnızca bağımsız bir işletmenin rakipleriyle mücadele amacıyla uyguladığı fiyat indirimiyle sınırlı kalmayabilir. Uygulamada, kimi zaman birden fazla işletmenin bilinçli

[309] Dirikkan, s. 303; Elele, s. 29.
[310] Lauterkeitsrecht, Die Liste mit Beispielen unlauterer geschäftlicher Handlungen gemäß § 4 UWG, s. 187.

şekilde iş birliği yaparak veya hâkim piyasa gücüne sahip bir işletmenin bu konumunu kötüye kullanarak damping uyguladığı görülmektedir. Bu gibi durumlarda damping, yalnızca rekabeti değil, aynı zamanda piyasa yapısını doğrudan bozan kolektif ya da tek taraflı bir güç istismarına dönüşür. İşletmelerin aralarında anlaşarak fiyatları düşürmesi veya belirli alıcılara ayrıcalıklı şartlar tanıması, genellikle kartel niteliğinde olup, rekabeti sınırlayıcı anlaşmalar kapsamında değerlendirilir. Böyle bir durumda damping, rekabetin serbest işlemesini engellemek için kullanılan bir araç haline gelir. Öte yandan, bir teşebbüsün piyasada hâkim bir konumda bulunması hukuken yasaklanmamış olmakla birlikte, bu konumun kötüye kullanılması rekabet hukuku açısından açıkça yasaktır. Hâkim durumun kötüye kullanılması yoluyla damping yapılması ise rekabet hukukunun en ciddi ihlallerinden biri olarak kabul edilir.

Avrupa Birliği rekabet hukuku kapsamında, Avrupa Adalet Divanı içtihatları ve Treaty on the Functioning of the European Union / Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Anlaşma-TFEU'nun 101 ile 102. maddesi, hâkim durumun kötüye kullanılmasını yasaklamaktadır. Özellikle eşit durumda olan alıcılara farklı ticari koşullar sunulması, rakiplerin piyasa payının daraltılması, ürünlerin kasıtlı olarak maliyetin altında fiyatlarla satılması gibi davranışlar, bu hüküm uyarınca hukuka aykırıdır. Ayrıca ABD Hukuku: Brooke Group v. Brown & Williamson gibi predatory pricing kararları, İngiltere (UK Competition Law): CMA'nın uygulamaları ve Competition Act 1998 kararları örnek verilebilir[311]. Damping, bu bağlamda bir fiyat dışlama stratejisi olarak değerlendirildiğinde, doğrudan müdahale alanına girer.

Benzer şekilde, Türk hukuku da bu konuda paralel bir düzenleme yapmıştır. RKHK'nin 6. maddesi, bir teşebbüsün hâkim durumunu kötüye kullanarak rakiplerin faaliyetlerini zorlaştırmasını, piyasadan dışlamasını veya rekabeti bozmasını yasaklamaktadır. Ayrıca aynı Kanunun 4. maddesi, teşebbüsler arasında yapılan ve rekabeti sınırlayıcı nitelikte olan her türlü anlaşmayı hükümsüz kabul etmektedir. Bu kapsamda, damping uygulaması ya

[311]TFEU Madde 102 (Avrupa Birliği Hukuku)https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012E102;Brooke Group v. Brown & Williamson (ABD Kararı) https://supreme.justia.com/cases/federal/us/509/209/; Competition Act 1998, Section 18 (İngiltere Hukuku)https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/41/section/18;CMA Rehberi (İngiltere Rekabet Kurumu)https://www.gov.uk/government/publications/abuse-of-a-dominant-position-under-the-competition-act-1998(E.T. 05.10.2024)

piyasa hâkimiyetinin kötüye kullanılması ya da rekabeti sınırlayıcı anlaşmalar yoluyla gerçekleştirilmişse, hukuki yaptırımlar gündeme gelmektedir.

Damping amacıyla yapılan bu tür anlaşmalar veya uygulamalar neticesinde, piyasada fiyat seviyesi yapay olarak düşer. Bu durum, özellikle maliyetlerine sadık kalarak üretim yapan firmaların piyasada tutunmasını imkânsız hale getirir. Zamanla bu işletmelerin piyasadan çekilmesiyle birlikte, damping uygulayan teşebbüs ya da teşebbüsler tekelci konuma yükselir. Rekabetin azalması sonucunda da tüketici zarar görmeye başlar; çünkü başlangıçta düşük fiyat avantajı olarak sunulan durum, uzun vadede kalite düşüşü, seçenek azalması ve fiyat artışına yol açmaktadır. Rekabete aykırı şekilde yapılan bu tür uygulamalar neticesinde yapılan anlaşmalar, Türk Borçlar Kanunu çerçevesinde de geçersiz sayılmaktadır. Ayrıca bu tür geçersiz anlaşmalara dayalı olarak yapılan ifalar da geri istenebilir. Böylece yalnızca kamu hukukuna ilişkin yaptırımlar değil, özel hukuk alanında da sorumluluk ve tazminat yükümlülüğü doğmaktadır.

Sonuç olarak, işletmelerin bir araya gelerek veya piyasadaki hâkim güçlerini kullanarak damping yapmaları, hem serbest piyasa ilkelerine hem de rekabet hukukuna açıkça aykırıdır. Bu tür uygulamalar, piyasadaki fiyat yapısını bozmakla kalmaz, aynı zamanda rakip işletmeleri dışlayarak uzun vadede tekelleşmeye ve tüketici aleyhine sonuçlara yol açar. Hem Türk hukukunda hem de Avrupa Birliği hukuk sisteminde, bu tür davranışlar ciddi yaptırımlara tabi tutulmakta; rekabetin ve piyasa dengesinin korunması adına hukuk düzeni aktif biçimde müdahale etmektedir.

e. Maliyetin Altında Satış

Ülke içindeki fiyatların düşürülmesi, İthalatçı ülkenin iç hukukuna tâbidir. Üreticilerin fiyatlarını düşürmek suretiyle ithalatçı ülkenin haksız rekabet ya da rekabetin sınırlanmasına ilişkin ulusal hukukuna tâbi olmakta ve maliyetin altında satış ile birlikte diğer koşullar da birlikte değerlendirildiğinde bir haksız rekabet durumu sayılmaktadır[312].

Kural olarak, fiyat düşürme rekabete uygun olup basiretli tacirlerce işletmesinin lehine olacak şekilde ürününe dilediği fiyatı koymakta serbesttirler. Ayrıca, maliyetin altında bir fiyatla yurtdışına satışta yapılabilinmesinde bir mahzur görülmemesine karşın burada

[312]Tekinalp (Anti Damping), s. 112; MİTSUO Matsushita et al, The World Trade Organization: Law, Practice, and Policy, Oxford University Press, 2015, s. 354.

ihracatçının kendi iç piyasasında uygulanan fiyatını yüksek tutması ve yabancı piyasaya da daha düşük bir fiyatla malını ihraç etmesinde rakipleri engellemek ya da yok etmek gibi niyetlerle yapılmasının tespiti sonucunda dampingin varlığı haksız rekabet durumu oluşturmaktadır[313].

Haksız rekabet oluşumu bakımından esas unsuru meslekî dürüstlük kurallarının ihlâl edilmesi ve eylemin gerçekleştirilmesinin ki, amaçtan ziyade nasıl yapıldığı teşkil etmektedir. Yarı mamul olan mallar bakımından önemli miktarda ve düzenli bir şekilde ihraç edilen malların zararına bir şekilde ihracatçının malını düşük fiyattan satması hem ülke ekonomisi bakımından hem kendi ulusal piyasasında yer alan diğer rakipleri hem de ihracat gerçekleştirdiği ülkedeki rakiplerinin zarar görmesine neden olacak ve rekabet etmelerini zorlaştırmaktadır. Bunun işletmenin faaliyetine dayalı nedenlerden kaynaklanan maliyetin altında satışta haklı bir nedenin olup olmadığı, somut değerlendirmenin maliyetin altındaki satış yapılırken tacirin basiretli bir şekilde davranıp davranmadığı ve edim ilkesine uygun hareket edip etmediğini göre tespitinin yapılmasına gidilmektedir[314]. Burada esas olan unsur, işletme tarafından dürüstlük kuralına uygun davranılması ve basiretli bir tacir gibi hareket edilmesidir, buna aykırı hareket edilmesi durumunda da haksız rekabet oluşmaktadır[315].

İhracatçının ürünün fiyatını yabancı bir ülkedeki fiyat düzeyine çıkarması için hukuka aykırı olduğu gibi, kendi ulusal piyasasındaki fiyatları yüksek tutması ve ihracatta ihraç fiyatını düşürmesi de dürüstlük kuralına aykırı olduğundan bu bir haksız rekabete yol açmaktadır. Bu nedenle, zarar ya da zarar tehdidine yol açan bu durumu bir damping türü olduğundan ithal ülkesinde yer alan önlemlere ve haksız rekabet kurallarına tâbi olacaktır. Ayrıca, zararın ya da böyle bir tehlikenin oluşabilmesi için ihraç fiyatının ithalatçı ülkedeki fiyatların altında yer alması gerekmektedir. İthalatçının ülkesinde bir zarar tehlikesi oluşturmaması hâlinde fiyata katılma nedeniyle damping söz konusu olmayacaktır.

Ayrıca, ithalatçının kendi ülkesindeki rakibinin markasını taklit etmesi ya da onun mallarını kötülemesi ve rakibinin zararının sürmesi ve mallarını dış piyasaya ihraç etmesi hâlinde yine

[313] Adalet Divanı gerçek alış fiyatının altında bir fiyatla satışın yapılmasını haksız rekabet sayılmayacağı ancak ihracat yapılan ülkelerde rakip işletmelerin zararına yönelik eylemlerde bulunulması ve ihracatçının kendi piyasasındaki malın fiyatından daha yabancı ülkeye ihraç etmesini damping olarak kabul etmiştir. NJW 2023.
[314] Dirikkan, s. 308.
[315] Nomer Ertan, s. 418.

haksız rekabet oluşmakta, bu durumdan zarar gören rakipleri de ulusal hukuka göre haksız rekabet hükümleri çerçevesinde yasal yollara başvurabilmektedir[316].

f. Haksız Uyarma

Rekabet hukukunda, bir teşebbüsün rekabete aykırı olduğunu düşündüğü bir eylem karşısında rakibini uyarması, hukuk düzeni tarafından genellikle meşru bir hak olarak kabul edilmektedir. Böyle bir uyarı, özellikle doğrudan yargı yoluna başvurulmadan önce, uyuşmazlığı çözmeyi amaçlayan önleyici bir yöntem olarak değerlendirilebilir. Uyarının muhatabı olan taraf, uyarının gerçeği yansıtmadığı veya dayanaktan yoksun olduğu kanaatindeyse, bu uyarıya karşı çıkma ve iddia edilen eylemi sürdürme hakkına sahiptir. Uyarı, tek başına eylemin durdurulmasını zorunlu kılmaz; yalnızca uyarıda bulunan tarafın görüşünü ortaya koymaktadır. Buna karşılık uyarıyı yapan teşebbüs, iddiasında ısrarcıysa ve haksız rekabetin mevcut olduğunu düşünüyorsa, yargı yoluna başvurarak ilgili durumu mahkemeye taşıyabilir. Bu noktada mahkeme, yalnızca somut eylemin hukuka uygun olup olmadığını değil, aynı zamanda uyarının iyi niyetli bir hak kullanımı mı yoksa kötü niyetli bir engelleme aracı mı olduğunu da değerlendirir. Uyarının temelsiz, abartılı ya da kötü niyetli olduğu ve rakibi ticari baskı altına almak için yapıldığı tespit edilirse, bu durum bizzat rekabete aykırı bir davranış olarak kabul edilebilir. Öte yandan, bu hakkın, dürüstlük kuralına ve objektif iyi niyet ilkelerine uygun şekilde kullanılması şarttır. Aksi halde uyarı, bir tür haksız uyarma niteliği kazanarak, uyarılan tarafın faaliyetlerini durdurmasına, pazar payını kaybetmesine veya itibarının zedelenmesine neden olabilir.

Sonuç olarak, rekabete aykırı olduğu düşünülen eylemlere karşı yapılan uyarılar hukuken korunabilir olmakla birlikte, bu hakkın kötüye kullanılması, yani bilinçli olarak yanlış, yanıltıcı veya dayanıksız uyarılarla rakiplerin faaliyetine müdahale edilmesi, bizzat haksız rekabet teşkil etmektedir[317].

g. Engelleme ve Rakibin Pazar Payını Bilinçli Azaltma

Rekabette hedeflenen amaç, diğer rakipleri engellemeden enerjilerini kendi mal ve hizmet yelpazesini geliştirme varsayımına dayanmaktadır. Bu da tüketiciler için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Olumlu yönde rekabet ile olumsuz engelleyici rekabet arasında sınırı

[316] TTK haksız rekabet hükümleri uyarınca.
[317] BGH GRUR, 2010, 1133 Rn. 24 – Bonuspunkte.

belirlemek genelde zor olmaktadır. Kişinin kendi rekabet edilebilir konumunu güçlendirmesi, sonuçta diğer rakiplerin konumunun da zayıflamasına neden olmaktadır. Artan rekabet eylemleriyle ürünlerin fiyatının düşürülmesi veya kalitelerinin yükselmesi aynı zamanda rakiplerin de engellenmesi ve bu surette konumlarının zayıflatılması amaçlanmaktadır. Bu sonuç, her rekabet ortamında böyle olmakta ve rekabet hukuku açısından da önlenememektedir.

Haksız engelleyici rekabet, ancak kasıtlı olarak bir engelleme amacı ile hareket edildiğinde ortaya çıkmaktadır. Rakipler, öncelikle kendi konumlarını doğrudan güçlendirmekle ilgilenmezler, aksine doğrudan rakiplerinin konumlarının zayıflaması için çabalarlar[318]. Örneğin; bir rakip ücretsiz bir hizmet sunarak da engelleme faaliyetinde bulunabilmektedir. Burada, rakibin kendi finansal yapısından faydalanarak normalde diğer hizmet sunanların ilgisini çekmeyen hizmetleri ücretsiz sunması ve rakiplerin piyasadaki paylarının azaltılması veya uzaklaştırılması amaçlanmaktadır[319].

Bu tür davranışlar, hem TTK 54. maddesi hem de RKHK çerçevesinde hukuka aykırı olarak değerlendirimektedir.

Alman Haksız Rekabet Yasası (UWG) da engelleme davranışlarını açıkça düzenlemiştir. UWG'nin 4. maddesine göre, bir işletmenin kasıtlı olarak rakibinin ekonomik faaliyetlerine zarar verme niyeti taşıyan eylemleri, haksız ticari uygulama olarak kabul edilmektediir. UWG'deki bu düzenleme, özellikle pazarda haksız avantaj elde etmek amacıyla rakiplerin hedef alınmasını yasaklamakta ve dürüst rekabetin korunmasını öncelik olarak belirlemektedir.

Engellemenin her türü hukuka aykırı kabul edilmez. Rekabet doğası gereği, bir işletmenin güçlenmesi ve buna bağlı olarak diğer işletmelerin pazar payının azalması mümkündür. Ancak hukuka aykırılık, bu sonucu doğurmak amacıyla kasıtlı stratejiler geliştirilmesinde ortaya çıkar. Hukukî değerlendirme açısından esas alınan nokta, işletmenin davranışlarının dürüstlük kuralına ve ticari teamüllere uygun olup olmadığıdır.

[318] Lauterkeitsrecht, Die Liste mit Beispielen unlauterer geschäftlicher Handlungen gemäß § 4 UWG, s. 187.
[319] BGH GRUR 2001, 80, 81 – ad-hoc-Meldungen.

Sonuç olarak, engelleme, işletmelerin rekabet gücünü artırmaktan ziyade, rakiplerin faaliyetlerini zayıflatmak amacıyla ortaya konan sistematik ve kasıtlı davranışlar bütünüdür.

h. Rakibin Küçümsenmesi

Rekabetin sağlıklı işleyebilmesi için sadece fiyat ve kalite üzerinden değil, aynı zamanda tarafların dürüst ve saygılı bir ticari iletişim ortamı içerisinde hareket etmesi gerekir. Bu çerçevede, bir teşebbüsün piyasadaki rakibini itibarsızlaştırmaya, küçük düşürmeye veya kamuoyu nezdinde değersiz göstermeye yönelik tutum ve açıklamaları, rekabet hukukunda rakibin küçümsenmesi olarak tanımlanmaktadır ve çoğu zaman haksız rekabet olarak değerlendirilmektedir

Rakibin küçümsenmesi; rakip işletmenin mal, hizmet, ticari itibarı, personeli, kurumsal yapısı ya da pazarlama faaliyetleri hakkında doğrudan veya ima yoluyla olumsuz, yanıltıcı, aşağılayıcı ya da alaycı beyanlarda bulunulması şeklinde gerçekleşebilir. Bu davranışlar yazılı, sözlü ya da görsel medya aracılığıyla yapılabileceği gibi, doğrudan pazarlama kampanyaları ya da karşılaştırmalı reklamlarda da kendini gösterebilir.

Alman Haksız Rekabet Yasası (UWG), bu tür eylemleri açıkça yasaklamaktadır. UWG'nin 4. maddesi kapsamında, bir rakibin ticari faaliyetleri hakkında alenen küçültücü, yanıltıcı veya olumsuz değerlendirmeler yapmak, dürüst rekabet ilkesine aykırı kabul edilmektedir[320]. Özellikle UWG 6. madde kapsamında karşılaştırmalı reklamda gerçeğe aykırı, orantısız veya küçümseyici nitelikte ifadeler yer alıyorsa, bu durum haksız rekabet suçu oluşturur. Yasa, bu eylemlerin yalnızca rakibi değil, tüketici güvenini de zedelediğini vurgular[321].

Türk hukukunda ise bu tür davranışlar, TTK'nin 55. maddesi kapsamında açıkça haksız rekabet teşkil eden fiiller arasında sayılmıştır. Maddeye göre, rakibin kişi, mal, hizmet, fiyat ya da işletmesine ilişkin gerçek dışı, yanıltıcı ya da aşağılayıcı açıklamalarda bulunmak veya bu tür beyanları yaymak, açıkça hukuka aykırıdır. Hatta doğru olan bir bilginin dahi özenle ve dürüstlük ilkesine uygun şekilde sunulmaması, o bilginin haksız rekabet niteliği kazanmasına yol açabilir.

[320] KOOS İN, Fezer/BÜSCHER/OBERGFELL, Lauterkeitsrecht, UWG 3. baskı 2016, § 6 marjinal no. 246.
[321] BGH, 14 Mayıs 2009 tarihli karar, Az.: I ZR 82/07 – Mecklenburg meyve brendileri

Örnek olarak; bir işletmenin reklamında "bizim ürünlerimiz diğer tüm markalardan kat kat üstün", "X firmasının ürünü sağlığa zararlıdır" ya da "onlar yetersiz, biz mükemmeliz" gibi ölçüsüz ve küçümseyici ifadeler yer alması halinde, bu reklam hukuken rekabet ihlali olarak nitelendirilebilir. Bu tür söylemler, yalnızca rakibin ticari itibarını zedelemekle kalmaz, aynı zamanda tüketiciyi de yanıltır, bu da haksız rekabetin doğrudan sonuçlarındandır.

Küçümseme eyleminin ortaya çıkması için beyanın açıkça saldırgan olması şart değildir. İma yoluyla yapılmış, örtülü biçimde ifade edilmiş küçültücü beyanlar da aynı kapsamda değerlendirilmektedir. Ayrıca, küçümseme eylemi için somut bir zararın doğmuş olması aranmaz; hukukî ihlâl, eylemin taşıdığı potansiyel tehlike ve kamuoyu üzerindeki etkisi üzerinden değerlendirilir.

Sonuç olarak, rekabetin temel ilkelerinden biri olan dürüstlük kuralı, sadece ekonomik davranışları değil, aynı zamanda işletmelerin ifade biçimlerini de kapsamına alır. Bu nedenle, bir teşebbüsün rekabet ederken rakibinin itibarı üzerinden olumsuz algı yaratmaya çalışması, hem ahlaki hem de hukuki olarak kabul edilemez. Hem Türk hem Alman hukukunda bu tür eylemlere karşı etkin koruma mekanizmaları öngörülmüş olup, rekabeti saygı ve dürüstlük çerçevesinde sürdürmek esastır[322].

i. Üretim Dalının Kurulmasının Geciktirilmesi

İHRÖK 2 nci maddesinde üretim dalının kurulması, fiziki olarak geciktirilmesi olarak ifade edilmektedir. Tüzüğün Almanca'da ise 'wenn es erheblich verzögert' olarak ifade edilmekte, GATT'ın Türkçe metninde ise önemli bir gecikmenin bulunması ibaresi kullanılmaktadır[323].

Dış ticaret politikalarından biri; yeni kurulan bir tesisin desteklenmesi ve bazı teknik güçlüklerin üstesinden gelmesi için korunması olup bu koruma belli bir aşamaya kadar gerçekleşmektedir, ancak korumanın süreklilik göstermesi hâlinde korumadan faydalanmayan diğer üretim dalları da zarar görebilmekte ve etkilenmektedir. Bu nedenle, üretim dalının kurulmasının engellenmesi amacıyla önlem alınmasına yönelik yapılan başvuruda, yetkili makamların bu konuda hassas davranması gerekmektedir. Böylece ülke

[322] Köhler, Köhler/Bornkamm/Feddersen, UWG, 2020, S. 4, rdn. 4.27a.
[323] Dirikkan, s. 222; https://www.bmaw.gv.at/Themen/Investitionskontrolle/antidumping.html (E.T.07.07.2024)

ekonomisi dampingli ithalat nedeniyle herhangi bir zarara maruz kalmaması amacının yanında tüketicilerin ucuz ithalattan fayda sağlaması hususu da göz ardı edilmemelidir[324].

Üretim dalının kurulması ile mevcut bir üretim dalının kaldırılması, farklı sonuçlar doğurmaktadır. Ayrıca, mevcut bir üretim dalının damping nedeniyle kaldırılması durumunda ise engelleme söz konusu olmamaktadır. GATT'ın 4 üncü maddesi uyarınca, Avrupa Birliği ve Türk hukuku açısından damping önlemlerinin alınması için üretim dalının kurulmasının gerekli olduğu, ancak bu önlemlerin alınması ile birlikte tehlikenin ortadan kalkacağı ifade edilmektedir. Üretim dalının fiziki olarak geciktirilmesi yüksek önem arz eder, dampingli ithalat ile üretim dalında önemli zararlar meydana gelmesi hâlinde de önlemlerin alınması gerekir. Burada önemli olan üretim dalının kurulmasının olanaksız hale getirilmesidir. Üreticiler dampingli ithalat nedeniyle elde etmek istedikleri kârı karşılayamadıkları için üretim dalının kuruluşundan vazgeçmektedir. Ayrıca üreticinin zarar görmesi koşulu aranmamakta, kuruluşun engellendiği veya geciktirildiğinin ispatı için yeterli olmaktadır. Ancak ispatın varlığının kanıtlanması zordur, bu açıdan gerçekleştirilen soruşturmada malın türü, iş yeri sayısı ve yatırım miktarı göz önüne alınarak, dampingli ithalat ile kuruluşun geciktirilmesi veya engellenmesi arasında nedensellik bağı bulunması gerekmektedir[325].

Avrupa Birliği damping önlemlerinin alınması bağlamında Birliğin yararının bulunması gerekmekte olup bu kapsamda üretim dalı zarara uğramasına rağmen herhangi bir birlik yararı bulunmaması durumunda önlem alınması söz konusu olmamaktadır. Üreticilerin yararı, Birlik yararı olarak kabul edilmekte ve üreticiler bundan zarar görmesi hâlinde önlemler alınmaktadır.

[324]YAPICI, s. 47.
[325] Dirikkan, s. 223.; GATT 4 üncü maddesi.

İKİNCİ BÖLÜM

DAMPİNGİN TESPİTİ, BAŞVURUSU, SORUŞTURMA SÜRECİ İLE UYGULAMALARI

I. DAMPİNG SORUŞTURMASININ MADDİ HUKUKA İLİŞKİN ESASLARI

Bilindiği üzere, DTÖ Anlaşması ek Anlaşmalar arasında yer olan Anti Damping Anlaşması hükümleri çerçevesinde damping konusunu düzenlenmektedir. Buna göre, dampingli ithalata karşı ülkelerce anti damping vergisinin uygulanması için soruşturma makamı tarafından gerçekleştirilen tespitlerin maddi hukuk bakımından bir incelemesinin yapılması esas alınmaktadır.

Ülkeler tarafından anti damping uygulaması yapılmasının temelinde damping uygulamalarına karşı çok taraflı başvuruya nazaran, daha farklı bir amaç bulunmaktadır. Çok taraflı başvurunun amacının kaynağında ise damping bulunmaktadır. Bu yola başvurulması sonucunda dampingin etkisi dampingli ürünün ihraç edildiği pazarların bütününü yayılmaktadır. Anti damping uygulamasında ise durum daha farklıdır, burada soruşturmayı yürüten DTÖ üyesi ülkeye ait pazara yönelik bir etki söz konusu olmakta ve buna göre sonuçlanmaktadır. Çok taraflı başvuru ile anti damping uygulaması açısından uygulamanın daha iyi anlatılması için örnek verilmesi durumunda, çok taraflı yola başvurulması hâlinde bu ürünü ithal eden her DTÖ üyesi devletlerin tamamı yararlanacaktır, böylece dampingin kaynağı ortadan kalkmaktadır. Örneğin, Çin'in dampingli olarak çelik sattığı varsayıldığında, bu durumda yalnızca Türkiye değil, Avrupa Birliği, ABD ve Brezilya gibi birçok ülke aynı anda damping önlemi alması durumunda, Çin bu ürünü alternatif pazarlara yönlendiremez. Böylece damping uygulaması tüm dünyada etkisiz hâle gelir ve kaynak ortadan kalkar. Diğer yandan, damping soruşturmasının yürütülmesi ile anti damping vergisinin uygulanması sadece dampingli ithalatın sonucuna katlanan ülkeye yönelik etkisi kalkmaktadır, diğer ithalatçı ülkelere yönelik etki devam etmektedir.

Dampingden zarar gören tarafın, ithalata karşı bir anti damping vergisinin uygulanması için öncelikle DTÖ üyesi ithalatçı ülkenin yetkili makamlarınca bir soruşturmanın açılması talebinde bulunması gerekmektedir. Bu kapsamda soruşturma safhasında maddi hukuka

ilişkin hususlar, soruşturmanın başlangıcından sona erdirilmesine kadar geçen süreci kapsamakta ve bu süreçte soruşturma makamı tarafından tespit edilecek maddi bulgular yer almaktadır.

Soruşturma makamı maddi hukuka ilişkin olarak üç unsur tespiti yönünde araştırma yapmaktadır. Bunlardan birincisi, damping miktarı, ikincisi zarar ve üçüncüsü ise nedensellik bağıdır. Unsurlardan birinin olmaması durumunda, anti damping vergisi uygulama alanı bulamayacaktır. Dampingli bir ithalatın gerçekleştirilmesi durumunda ithalatçı DTÖ üyesi ülkedeki üreticilere herhangi bir zarar verildiğinin tespit edilememesi durumunda anti damping vergisi uygulama alanı bulamayacaktır. Diğer taraftan, damping ve zararın tespit edilmesi durumunda, zararın dampingden kaynaklandığının tespit edilememesi hâlinde de nedensellik bağı bulunamadığı için yine anti damping vergisi uygulamasına gidilememektedir.

Damping kapsamında gerekli tespitlerin yapılmasına ilişkin süre konusunda DTÖ Anlaşmasında açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ayrıca, bir sıralama da önem arz etmemektedir. Ancak yapılan tespitlere bakıldığında, damping unsurunun varlığının öncelik arz ettiği görülmektedir, çünkü bir damping olayınının tespitinde esas alınan kriter, dampingli ithalatın yapılıp yapılmadığıdır. Yine dampingli ithalatın tek başına varlığı da yeterli olmamakta, ithalatın maddi zarara sebebiyet vermesi de gerek görülmektedir. Anılan anlaşmada, zarar olmadan illiyet bağının aranması yetersiz kalmaktadır. Böylece sıralamanın aslında tespit edilen dampingin, zarar ve illiyet bağı sonucu ortaya çıktığı şeklinde açıklanmaktadır.

Kural olarak, soruşturmadan etkilenen tarafa ait belge ve bilgilerin erişimine izin verilir. Bu kuralın istisnası ise bilgilenme hakkının ve sırların korunması ilkesinin ihlâl edilmemesidir. Tüzüğün 19 uncu maddesinde gizli bilgilerin kapsamına ilişkin düzenlemeler mevcuttur. Bu kapsamda, gizliliğin ihlâli ile rekabet açısından fayda sağlanması ya da bilgilerin açıklanması durumunda rakibin aleyhine sonuçların doğması ihtimalinin bulunması hâlinde, bilgilerin gizli tutulması gerekir[326].

Soruşturmanın gizli olarak yürütülmesi ile birlikte gizli bilgilerin diğer taraf tarafından sunulması hâlinde bu bilgilerin gizliliğe uygun şekilde, gizli olmayan haliyle özeti

[326] Anti Damping Temel Tüzüğünün 19 uncu maddesinin birinci fıkrası.

yapılmalıdır. Dampingin maliyeti ve dampingli mala ilişkin satışlar hakkında bilgiler ticarî sır niteliğinde olduğundan bu bilgiler de gizli tutulmalıdır. Ancak hem tarafların bilgilendirilmesi hem de gizlilik ilkesi bir arada gözetilmelidir. Bununla birlikte, gizli olmayan, işletmeye ait veriler, mallara ilişkin adlar da özet bilgiler kapsamında yer alabilir. Söz konusu bilgiler bu durumdan etkilenen ve ilgili kişilere de sunulabilir. Uygulama bakımından savunma hakkı önem arz eder. Bu bağlamda, özet bilgilerden ziyade gizli bilgiler karar mercii açısından önemlidir. Genelde özet bilgilerde gereksiz bilgilere yer verilebilmekte, bu durum da yargılamanın konusunu oluşturmaktadır[327].

A. DAMPİNG SORUŞTURMASININ HUKUKİ UNSURLARI (AB VE TÜRKİYE AÇISINDAN)

Dampingli bir malın ithalatının yapılması, damping önlemine takılmasına neden olmaktadır. Bu durum hem Türkiye hem de Avrupa Birliği açısından benzer niteliktedir. Dampingli ithalatın en önemli unsuru, Birliğin dampingli ithalattan zarar görmesi ya da zarar tehdidine maruz kalmasıdır. Oluşan zarar sonucunda Birliğin menfaatinin de bu durumdan etkilenmesi gerekmektedir. Söz konusu unsurların varlığının araştırılması, karar verilmesi, soruşturmanın yürütülmesi suretiyle gözden geçirilmekte ve tespit edilmektedir.

Damping soruşturmaları, ithalatçı ülkenin yerli üreticilerini zarara uğratabilecek dampingli ithalatın varlığına ilişkin ciddi iddialar üzerine başlatılır. Uluslararası alanda bu süreç, Dünya Ticaret Örgütü'nün Anti damping Anlaşması (ADA) hükümleri çerçevesinde yürütülür. Özellikle ADA Madde 5.3, bir soruşturmanın başlatılabilmesi için başvurunun, yerli üretimin en az %25'ini temsil eden bir grup tarafından yapılmasını ve başvurunun damping, zarar ve nedensellik bağına dair ilk görünüşte (prima facie) deliller içermesini şart koşar. Bu düzenleme, keyfî veya siyasi amaçlı başvurulara karşı uluslararası ticarette öngörülebilirliği sağlamaya yöneliktir.

Avrupa Birliği (AB) çerçevesinde damping soruşturmasının başlatılması, ilgili sektör adına hareket eden gerçek veya tüzel kişiler tarafından yapılan yazılı başvuru ile mümkün olmaktadır. Bu başvuru, birliğe üye ülkelerde yerleşik olan ve ilgili ürünün üretimini gerçekleştiren kişi veya kuruluşlar tarafından yapılmakta olup, başvurunun bir üretici birliğini veya sektörün önemli bir kısmını temsil etmesi gerekmektedir. Başvuru, damping

[327] ADTT'nin 19. maddesinin 1. fıkrası.

uygulandığı iddiasına dayanak oluşturan bilgi, belge ve delillerle birlikte sunulmalıdır. Söz konusu başvurular, Avrupa Komisyonuna iletilmekte olup Komisyon öncelikle bu başvuruya ilişkin şekli bir inceleme gerçekleştirmektedir. İnceleme neticesinde başvurunun gerekli koşulları sağlayıp sağlamadığı tespit edilmektedir. Komisyon, başvurunun şekli olarak kabul edilmesinin ardından, üye devletlerle istişarelerde bulunur. Yapılan değerlendirme sonucunda başvurunun yeterli kanıt içerdiği ve soruşturma açılması için gerekli şartların oluştuğu kanaatine varılırsa, Komisyon resmî olarak soruşturmayı başlatır. Soruşturmanın açıldığı ihracatçı ülke yetkililerine durum yazılı olarak bildirilmektedir. Aynı zamanda, bu ülkeye ait ihracatçılar ve ithalatçılar gibi diğer ilgili taraflara da bilgi verilir ve savunma haklarını kullanmaları için gerekli olanaklar sağlanmaktadır. Soruşturmanın açıldığına ilişkin duyuru, Avrupa Birliği Resmî Gazetesinin C Serisi'nde yayımlanarak kamuoyuna tebliğ edilir. Bu ilan, soruşturmanın resmiyet kazanmasını ve tüm tarafların sürece dâhil olmasını sağlamaktadır[328].

İncelemenin başlatılması ile birlikte ihracatçıya soru formları gönderilmekte, alıcılardan, tüketicilerden ve ilgili sektörden de bilgi alınmakta ve gelen bilgiler değerlendirilmektedir. Komisyonun gerekli görmesi hâlinde ilgili teşebbüslerine yönelik denetim yapılmasını istenebilmektedir[329]. Yapılan incelemeler neticesinde Komisyon gerekli görürse, geçici bir önlem konabilir ve anti damping vergisinin tahsiline dair bir karar alınabilir. Böylelikle geçici olarak konulan önlemle birlikte Birliğin sanayisinde telafisi güç olan zararların meydana gelmesinin önü kapanmış olmaktadır. Böylelikle geçici konulan anti damping vergisi ile ithalatçı, teminata bağlanmış ve ithal edilen malların dolaşımına teminat alınması sonucunda izin verilmiş olmaktadır[330].

İncelemenin neticelendirilmesi ile birlikte geçici önlem konulmakta ve Birliğin, ithal edilen mallardan anti damping vergisi almasına karar verilmektedir. Anti damping vergisi, Komisyonun talebi üzerine Konsey tarafından hükmedilmekte ve tüzük aracılığıyla ilan edilmektedir[331]. Hükmedilen vergi damping marjından fazla olamaz. Vergi, Birliğin ilgili

[328] Avrupa Parlamentosu ve Konsey'in 2016/1036 Sayılı Tüzüğü: "Certain goods from non-EU countries protection against dumped imports (Avrupa Birliği dışından ithal edilen ürünlerde dampingli ithalata karşı korunma önlemleri hakkında tüzük)
ADTT'nin 5. maddesinin 11. fıkrası.
[329] ADTT'nin 6. maddesinin 2. fıkrası.ADTT'nin 6. maddesinin 5. fıkrası.ADTT'nin 16. maddesi..
[330] ADTT'nin 7. maddesinin 1. fıkrası. ADTT'nin 7. maddesinin 3. fıkrası.
[331] ADTT'nin 9. maddesinin 4. fıkrası ve 14. maddesinin 1. fıkrası.

sektörünün uğradığı zararı giderecek oranda olmalı ve bu zararı karşılaması gerekmektedir[332].

Geçici anti damping vergisi konulmasına karşı ithalatçı, getirdiği malların ithalat işlemini yapmaktan vazgeçebilmekte veya işlem hacmini azaltarak, gerçekleştirdiği dampingin zarar unsurunu ortadan kaldırabilmekte ya da ithalat yaptığı pazarda yer alan fiyatlardan daha düşük fiyatla malını satmak yerine, fiyatını artırma yoluna giderek, dampingi ortadan kaldırmakta ve böylece yürütülen incelemeyi de konusuz bırakarak, incelemenin sonlandırılmasına neden olabilmektedir. İnceleme bu kapsamda yapıldığında, soruşturmaya son verilmektedir. Bununla birlikte verilen karar, soruşturmanın sona erdirilmesine yönelik olduğundan, karar Avrupa Birliğinin Resmi Gazetesinde yayımlanmaktadır[333].

Türkiye'de bu kurallar, "İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Yönetmelik" m. 20 ve devamı hükümleriyle iç hukuka aktarılmıştır. Uygulamada başvurular genellikle sektör dernekleri veya büyük üretici birlikleri tarafından yapılmakta, başvurunun kabulü için gerek damping marjının gerekse zararın nesnel ekonomik göstergelerle desteklenmesi gerekmektedir. Bu yönüyle hem maddi hukuk kuralları hem de usulî eşikler, DTÖ Anlaşması ile büyük ölçüde örtüşmektedir.

Dampingli bir malın ithalatının yapılması damping önlemine takılmasına neden olmaktadır. Bu durum hem Türkiye hem de Avrupa Birliği açısından benzer niteliktedir. Dampingli ithalatın varlığı için tâbi ki en önemli unsur, Birliğin dampingli ithalattan zarar görmesi ya da zarar tehdidine maruz kalmasıdır. Oluşan zarar sonucunda Birliğin menfaatinin de bu durumdan etkilenmesi gerekmektedir. Söz konusu unsurların varlığı, araştırılması ve karar verilmesi, soruşturma yürütülmesi suretiyle gözden geçirilmekte ve tespit edilmektedir.

Soruşturmanın açılması gerçek ya da tüzel kişi tarafından yazılı bir talep ile yapılır ve talep Birlikte yer alan ilgili sektör adına açılmaktadır. Söz konusu talep, dayanakları ile birlikte gerekli delil ve belgeler ile birlikte Komisyona yapılır[334]. Komisyon, yapılan talep üzerine şeklî bir inceleme başlatır, üye devletler ile görüşür ve gerekli görmesi durumunda soruşturmayı açar, durumu ihracatçı ülkenin devletine bildirir, ayrıca ilgili olan kişilere de

[332] ADTT'nin 7. maddesinin 2. fıkrası ve 9. maddesinin 4. fıkrası.
[333] ADTT'nin 14. maddesinin 2. fıkrası.
[334] ADTT'nin 5. maddesi, fakat ADTT'nin 6. maddesi soruşturmanın resen açılmasını öngörmektedir.

bilgi verir. Bununla birlikte soruşturmanın açılışı, bir tebliğ ile Avrupa Birliğinin Resmi Gazetesinde (C Serisinde) yayınlanır[335].

İncelemenin başlatılması ile birlikte ihracatçıya soru formları gönderilir, alıcılardan, tüketicilerden ve ilgili sektörden de bilgi alınır. Gelen bilgiler değerlendirilir. Komisyonun gerekli görmesi hâlinde ilgili teşebbüslerine yönelik denetim yapılmasını isteyebilir[336]. Yapılan incelemeler neticesinde Komisyon gerekli görürse, geçici bir önlem ve anti damping vergisinin tahsiline dair bir karar alabilir. Böylelikle geçici olarak konulan bu önlemle birlikte Birliğin sanayisinde telafisi güç olan zararların meydana gelmesinin önü kapanmış olur. Geçici konulan anti damping vergisi ile ithalatçı teminata bağlanmış olur ve ithal edilen malların dolaşımına teminat alınması sonucunda, izin verilmiş olur[337].

Konulan geçici önlem ile birlikte incelemenin neticelendirilmesi hâlinde Birliğe ithal edilen mallardan anti damping vergisi alınmasına karar verilir. Anti damping vergisi Komisyonun talebi üzerine Konsey tarafından konulur. Konulan vergi tüzük aracılığıyla ilan edilir[338]. Hükmedilen vergi damping marjından fazla olamaz. Vergi, Birliğin ilgili sektörünün uğradığı zararı giderecek oranda olmalı ve bu zararı karşılamalıdır[339]. Damping, fiyat karşılaştırması olarak kabul edilmesi hasebiyle ithalatın doğrudan artmasına yönelik alınacak en doğru önlem, anti damping vergisinin uygulanmasıdır[340].

Geçici anti damping vergisi konulmasına karşı ithalatçı, getirdiği malların ithalat işlemini yapmaktan vazgeçebilir veya işlem hacmini azaltarak, gerçekleştirdiği dampingin zarar unsurunu ortadan kaldırabilir ya da ithalat yaptığı pazarda yer alan fiyatlardan daha düşük fiyatla malını satmak yerine, fiyatını artırma yoluna giderek, dampingi ortadan kaldırır ve böylece yürütülen incelemeyi de konusuz bırakarak, incelemenin sonlandırılmasına neden olabilir. İnceleme bu açıdan yapıldığında, soruşturmaya son verilir. Bununla birlikte verilen karar, soruşturmanın sona erdirilmesine yönelik olduğundan, karar Avrupa Birliğinin Resmi Gazetesinde yayımlanır[341].

[335] ADTT'nin 5. maddesinin 11. fıkrası.
[336] ADTT'nin 6. maddesinin 2. fıkrası.ADTT'nin 6. maddesinin 5. fıkrası.ADTT'nin 16. maddesi..
[337] ADTT'nin 7. maddesinin 1. fıkrası. ADTT'nin 7. maddesinin 3. fıkrası.
[338] ADTT'nin 9. maddesinin 4. fıkrası ve 14. maddesinin 1. fıkrası.
[339] ADTT'nin 7. maddesinin 2. fıkrası ve 9. maddesinin 4. fıkrası.
[340] 3285/94 sayılı Tüzük, ATRG, sayı: L 349/53, tarih: 22 Aralık 1994.
[341] ADTT'nin 14. maddesinin 2. fıkrası.

B. ZARAR VE ZARAR TEHDİDİ

1. Zararın Tespiti

Damping soruşturmasının açılması ile birlikte, soruşturmayı yürüten makam tarafından maddi hukuka göre kanıtlanması gereken diğer bir unsur ise zarardır. Damping varlığının kanıtlanması tek başına yeterli olmamakla birlikte dampingli ithalatın, kendi ülkesindeki üretim dalı üzerinde zarar oluşturması ile DTÖ Anlaşması hükümleri kapsamında DTÖ üyesi ülke makamlarınca tarafından kanıtlanamaması durumunda, o ürüne ilişkin anti damping vergisi uygulanması talebi mümkün olmamaktadır.

Anti Damping Anlaşması (ADA) çerçevesinde, damping nedeniyle yerli sanayiye verilen zararın tespiti belirli hukukî ve analitik kurallara dayanmaktadır. Bu tespit, somut deliller ışığında ve anlaşmada açıkça belirtilen üç ana unsur temelinde yapılır. Anlaşmanın 3. maddesine göre, zarar incelemesi yapılmaktadır.

Dampingli ithalatın hacminin büyüklüğü ya da toplam ithalattaki payı, dampingli ithalatın soruşturmayı yürüten DTÖ üyesi ülkede, benzer ürünü üreten yerli üreticilerin fiyatlarına olan etkisi, dampingli ithalatın, söz konusu ürünün sektörüne dair etkisi gibi konularla ilgili olarak sözü edilen Anlaşma kapsamında detaylı bir şekilde incelenmesine dair hükümlere yer verilmektedir.

2. Zararın Niteliği

Dampingin yol açtığı zararın tespiti, incelemeyi yapan kurumlar tarafından objektif incelemeye göre yapılmakta ve somut delillere dayanan bir çalışmayı gerektirmektedir. Temyiz Organına göre damping dosyasına bakan soruşturma makamının genel olarak yükümlülüğü belirlenerek, zararın tespitine gidilmektedir. Bu konuda dellilerin, zararın dayandığı ve boyutlarını gösteren deliller niteliğine sahip olmaktadır. Dampingin yol açtığı zararın, objektif bir biçimde doğrulanabilir olması açısından delilin tespiti açısından önem arz etmektedir.

3. Zarar Tehdidi

Ulusal ve uluslararası düzeydeki dampingin yol açtığı zarar tehdidine ilişkin hükümlerle düzenlenmiş olup damping mevzuatına ilişkin detaylı düzenlemeleri ise İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Yönetmeliğinin 29 uncu maddesinde yer almaktadır. Ayrıca

mezkûr Yönetmelikte zarar tehdidine ilişkin açıklamalara yer verilmiş ve fiilî zarara dönüşen eylemlerin zarar tehdidi kapsamında kabul edildiği düzenlenmiştir.

Yine dampingle ilgili Türk hukukunda zarar tehdidine ilişkin bazı kıstaslara yer verilmiş olmasına karşın zararla ilgili hükümler detaylı olarak düzenlenmemiştir. Söz konusu kıstaslara bakıldığında; Türkiye tarafından yabancı ülkeye gerçekleştirilecek ihracat ile Türkiye'ye yapılacak ithalatta, dampingli ürünlerin ülkeye girişindeki artış hızının dampingin niteliğine ve ekonomide yapacağı ticarî etkilere göre belirlenerek ortada bir zarar tehdidi bulunup bulunmadığı tespit edilecektir. Ayrıca Avrupa Birliği Tüzüğünde sadece sübvansiyona ilişkin zarar tehdidine yer verilirken; GATT Anlaşması uyarınca dampingli ithalata karşı da zarar tehdidinin bulunması hâlinde önlem alınabileceği belirtilmektedir. GATT Anlaşması uyarınca zarar tehdidinin açık ve doğrudan bir şekilde etkisinin bulunması gerekmektedir. Herhangi bir varsayım veya olasılık, zarar tehdidi için yeterli olmamaktadır[342].

Damping sonucunda ortaya çıkan zarar tehdidi kavramı incelendiğinde, zarar ile tehdit arasındaki fark, zararın henüz gerçekleşmemiş olmasını göstermektedir[343]. Zarar tehdidine ilişkin önlem alınabilmesi mümkünken, zararın gerçekleşmesi hâlinde artık önlem alınmamaktadır. Ayrıca dampingli satışta ortaya çıkabilecek tehdit için damping etkileri önceden öngörülebilir olmalıdır. Yine önlemlerin yerine getirilmemesi durumunda önemli derecede zarar doğacağına ilişkin yeterli deliller bulunması hâlinde zarar tehdidinin bulunduğu da kabul edilmektedir. Örneğin; ihracatçının düşük fiyatlarla veya maliyetin altında satış yapacağına dair çeşitli vasıtalarla duyuru yapması hâlinde ithalatçı ülkede sektörde rekabeti zayıflatma veya piyasaya zarar verme niyetinin bulunduğu ve bunun da bir tehdit olarak algılanması gerektiği kabul edilmektedir[344].

TTK'de dampingin yol açtığı zarar türlerinin tefrikine gidilmiş, İHRÖK'te yer alan düzenleme kapsamındaki damping önlemlerinin korumacı amaçlarla önceden kullanılması tehlikesi bulunmaktadır. Bu bağlamda, ithalat ülkeye henüz bir zarar vermese de daha sonradan ülkedeki üretim dalını önemli şekilde zarara uğrama tehlikesi yaratâbilmektedir,

[342] Arkan, s. 341.
[343] KAYIHAN, Şaban, Ticarî İşletme Hukuku, Ankara, 2021, s. 213.
[344] Kayıhan, s. 213.

İHRÖK 2 nci maddesinin b bendi açısından değerlendirildiğinde, TTK'ye göre zararın gerçekleşmesinde beklemenin bir anlamı bulunmamaktadır.

TTK dampingli satışın neden olacağı haksız rekabetin zarar tehlikesi kavramı, İHRÖK'e göre, damping açısından zarar tehdidi olarak ortaya çıkmakta, bu durumda her iki hukukî düzenlemenin birbiriyle uyuştuğunu ve bu bağlamda damping önlemlerine koruyucu amaçlarla gidilmesinin, ancak idari yönden denetim yapılması suretiyle engellenebileceği belirtilmektedir. Serbest ticaret politikası ilkeleri bağlamında bir dengenin kurulması gerekmekte ve zarar tehdidinin bulunması için hangi koşulların bir arada olması gerektiğine dair tespit yapılması gerekmektedir[345].

Zarar tehdidine dair ölçütlerin belirtilmesi gerekirse:

Öncelikle ihracatçı veya kaynak ülkede ortaya çıkan ihracat kapasitesi büyük önem taşımaktadır eğer bu kapasitenin büyük bir kısmı Türkiye'ye yönelik yapılacaksa zarar tehdidinin olduğu kabul edilir. Bu durum her somut olaya göre değişmektedir, örneğin taşıma giderlerinin az olması nedeniyle ihracatçı ile Türkiye'deki ithalatçılar arasında satış sözleşmeleri yapılması durumunda Türkiye'ye yönelik ihracat yapılacağı kabul edilmektedir, bundan harici ihraç fiyatının düşük olması ve ithalata yönelik talebin artacağı yönünde bir sonuç doğabilir. Diğer tamamlayıcı bir ölçüt ise piyasaya hâkim olma niyetidir. Burada ihracatçının kendi ülkesindeki fiyatlarını tespit ederek gerçekleştireceği sonuçlara bakılabilir. Örneğin; ihracatçının kendi ülkesindeki fiyatların yüksek olması ve Türkiye'ye yönelik yapılacak ihracatta piyasayı ele geçirme niyetini taşıması, zarar tehdidi olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, damping de ihracata son verilmiş olmasına rağmen daha sonradan ihracatın tekrar başlayacağına yönelik somut delil bulunması hâlinde yine zarar tehdidinin bulunduğu öngörülmektedir. İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Yönetmeliğin 19 uncu maddesine göre; dampingin veya sübvansiyona konu olan ithalattan maddi zarar gördüğünü veya maddi zarar tehdidi altında bulunduğunu veya bu tür ithalatın bir üretim dalının kurulmasını fiziki olarak geciktirdiğini iddia edenlerin, İthalat Genel Müdürlüğüne yazılı olarak başvuruda bulunabileceği düzenlenmiştir.

Bunun haricinde, kaynak ülkeden Türkiye'ye yapılan dampingli ihracatın artışının fazla olması nedeniyle ve engellenmesi durumunda bir zarar tehdidinin bulunduğunu

[345] Dirikkan, s. 217.

göstermektedir. Doğal olarak ihracatın hızının artması tehdit açısından tek başına yeterli olmayıp, sektöre vereceği zarar gibi diğer hususların da birlikte bulunması gerekecektir.

Her ne kadar, Avrupa Birliği Tüzüğü sübvansiyon yönünden zarar tehdidini arasa da Türk hukukunda dampingin, ana şirketin yavru şirkete vermiş olduğu primlerle yavru şirket tarafından yapılması hâlinde ya da damping yapan ihracatçının kendi ülkesinde tekel oluşturarak, fiyatlarını yüksek düzeyde tutması durumunda veya kartel dampinginin bulunduğu bir piyasanın bulunması hâlinde, ihracatçıya karşı önlem alınması gerekmektedir, aksi takdirde büyük zararlar meydana gelecek denilmektedir[346].

Zarar tehdidi tespiti için yapılacak çalışmada damping marjı önem arz etmektedir. Marjın fazla olması ve ihracatçının ürünü maliyeti altında satış yapma niyetinin bulunması durumu ithalatçı ülke piyasasında önemli zararların meydana gelmesine neden olabileceğinin öngörülmesi gerekir. Anti damping koduna göre damping ithalat fiyatı da önem arz etmekte, bu kapsamda ithal ülkesindeki fiyatların düşürülmesi amacının güdülmesi hâlinde hem yerli üretici fiyatları üzerinde bir baskı yaratılmış olmakta hem de piyasada bir zarar tehdidi ortaya çıkmaktadır. Söz konusu unsurlar, tehdidin belirlenmesi açısından önem arz etmektedir. Ayrıca bazen bunlar tek başına yeterli olmamakta ve her somut olaya göre koruyucu önlemlerin alınmadığı durumlarda dampingli ithalatın maddi zarara neden olacağı durumu göz önünde bulundurularak hareket edilmelidir[347].

4. Birden Fazla Ülkeden Yapılan İthalatta Damping

Dampingin birden fazla ülke tarafından aynı anda ve aynı ürüne yönelik yapılması hâlinde zarar hepsinin birleşmesiyle meydana geldiği için dampingle ilgili bir nedensellik bağının kurulması önem arz etmektedir.

Anti damping koduna göre, bir ürünün aynı zamanda birden fazla ülkeden ithal edilmesi ve belli koşullar altında ithalatlarının gerçekleştirilmesi durumunda kümülatif olarak bir damping tespit değerlendirilmesi gerekmektedir. Buna göre hem ülkelerden yapılan ithalatta damping ayrı değerlendirilerek belirlenmelidir hem de ithal edilen ürünlerin ülkeler arasındaki rekabet koşulları da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu kapsamda

[346] Dirikkan, s. 217.
[347] SÜNER, M. Süreyya, "Uluslararası Ticarette Korumacılık ve Türkiye'ye Etkileri", Dış Ticaret Müsteşarlığı, Uzmanlık Tezi, Temmuz, 1991, s. 19.

zararın belirlenebilmesi için ithal ürünlerin fiziksel özelliklerine, toplam ithalat miktarına bakılmakta ve soruşturma döneminde gerçekleşen ithal miktarındaki artışlara göre değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, ihracatçı ülkelerin dampingli ürüne ilişkin ihracat fiyatı belirlenmekte ve ithal edilen bütün ürünlerin miktarı değerlendirilerek, üretim dalına zarar verip vermediği ve aralarında bir bağ bulunup bulunmadığına bakılmalı ve ona göre bir damping durumunun tespit edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, birden fazla ihracatçıya yönelik soruşturma gerçekleştirilmesi hâlinde, burada ihracatçılar damping marjının düşük olduğunu ve kendilerinin zararın oluşumunda herhangi bir katkısını bulunmadığı iddiasını ileri sürmesine rağmen de minimis kuralından faydalanamamaktadır[348].

Damping önlemlerinin koruyucu yönünün kötüye kullanılmasına engel olmak için zarar ve nedensellik şartının getirilmesi ile yetkili makamlara da takdir yetkisi verilmiş olmakta ve koruyucu önlemler için kötüye kullanma engellenmesi amaçlanmaktadır[349].

C. ANTİ DAMPİNG MARJI

1. Genel Olarak

Damping marjı, uygulamada ihraç fiyatının normal değerin altında kalan kısmı olarak kabul edilmektedir. Soruşturmaya konu olan ürünün normal değerinin belirlenebilmesi için adil bir karşılaştırma yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda, aynı zaman dilimi esnasında fabrika çıkış anını kapsayacak şekilde hesaplama yapılmaktadır[350]. Hesaplama açısından fiyatın belirlenmesine etki eden unsurlar birlikte değerlendirilmekte olup buna göre, malın teslim şekli, ödemelere ilişkin vadesi gibi hususlar hesaplamaya dâhil edilmektedir. Dampingli ithalatın neden olduğu haksız rekabet sonucunda yerli üretim dalı zarar görmektedir. Zararın önlenmesinde damping marjının hesaplanması önem arz etmektedir. Bu bağlamda, marjın seviyesinde ya da seviyenin altında bir oran uygulanmakta olup ancak, bunun seviyeyi geçmemesi gerekmektedir. Bu hesaplamaya daha az önlem kuralı, İngilizcesi "lesser duty rule" denmektedir. Ayrıca, marjın hesaplanmasında esas olan CIF kıymeti üzerinden

[348] Dirikkan, s. 214.
[349] Dirikkan, s. 214.
[350] YAPICI, Murat, DTÖ Anti damping Anlaşması ve Türk İşletmeleri Tarafından Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2000, s. 74.

yüzdelik şeklinde advalorem ya da miktar bazında spesifik oran şeklinde hesaplaması yapılmaktadır[351].

2. Yeni Yöntem

DTÖ üyeleri için, damping marjını hesaplamanın standart yolu, ihracatçı ülkedeki yerel fiyatları ve araştırılan ürün için ihracat fiyatlarını karşılaştırmaktır. Bu husus değiştirilen mevzuat uyarınca değişmeyecektir.

Ancak, ekonomiye devlet müdahalesi nedeniyle iç fiyatlar ve maliyetler farklılaştırılabilir. Bu durumda, ihracat fiyatıyla karşılaştırmayı belirlemek için uygun bir temel sağlanmamaktadır. Devlet müdahalesinden kaynaklanan önemli farklılaştırma nedeniyle iç fiyatları veya maliyetleri kullanmak uygun olmadığında yeni damping yöntemine başvurulmaktadır. Bu gibi durumlarda, bozulmamış üretim ve satış maliyetlerini yansıtan diğer kıstaslar kullanılacaktır. Bunlar, ihracatçı ülkeyle benzer ekonomik gelişme düzeyine sahip uygun bir temsili ülkedeki kıstasları veya karşılık gelen üretim ve satış maliyetlerini içerecektir. Söz konusu yeni yöntem ile Komisyonun farklılaştırmanın olduğu yerlerde dampingin gerçek büyüklüğünü tespit etmesine olanak tanınması amaçlanmaktadır.

Yeni yöntemin uygulanacağı ülkelere ilişkin halihazırda bir liste bulunmamaktadır; DTÖ üyesi ülkeleri ilgilendiren damping davalarında, ilgili ihracatçı ülkede fiyatlara ve maliyetlere yansıyan önemli değişiklikler bulunması durumunda kullanılacaktır.

Değiştirilen yönetmelik ile hammadde ve enerji maliyetleri de dâhil olmak üzere bildirilen fiyatların veya maliyetlerin, önemli devlet müdahalesinden etkilenerek serbest piyasa güçlerinin sonucu olmadığı durumlarda ortaya çıkan önemli farklılaştırılmanın giderilmesi amaçlanmaktadır.

Rapor, yalnızca damping soruşturmaları bağlamında kullanılacak, olgulara dayalı bir bilgi kaynağıdır. Rapor üç bölüme ayrılmıştır. İlk bölüm Çin ekonomisinin makroekonomik bir tanımıdır, ikinci bölüm tüm üretim süreçlerinde kullanılan ana üretim faktörlerini (örneğin emek, enerji) ele alırken üçüncü bölüm çelik ve seramik dâhil olmak üzere Çin ekonomisinin belirli sektörleriyle ilgilenmektedir.

[351] Ekinci, s. 24.

Rapor, yalnızca ticaret savunma soruşturmaları bağlamında kullanılacak olan teknik bir belge, sözde Komisyon Personeli Çalışma Belgesi'dir. Herhangi bir siyasi görüş, tercih veya yargı ifade etmez ve tamamen tanımlayıcıdır. Raporda yer alan bilgiler çeşitli kaynaklardan alınmıştır. Bunların başında Çin'deki çeşitli Bakanlıklar ve resmi kuruluşlar tarafından sağlanan resmi bilgiler gelmektedir, örneğin Devlet Konseyi'nin ilgili beş yıllık karar planları, raporda yer alan diğer bilgiler IMF ve OECD gibi uluslararası kuruluşlardan gelmektedir.

Çin'e ilişkin raporun varlığı, o ülkeye ilişkin anti damping davalarında yeni metodolojinin otomatik olarak kullanılacağı anlamına gelmemektedir. Alternatif yöntemin uygulanması her ülkeye göre farklılık gösterebilmektedir. Çin hakkındaki ilk rapor, AB'nin ticaret savunma faaliyetlerinin çoğunluğunun gerçekleştiği ülkenin Çin olduğu gerçeğini yansıtmaktadır. Yeni metodolojinin herhangi bir vakada uygulanıp uygulanmayacağı, söz konusu vakanın özelliklerine bağlı olmaktadır. Ayrıca raporların hangi sıklıkla güncelleneceği bir dizi faktöre, özellikle de raporun mevcut olduğu üçüncü ülkedeki ekonomik gelişmelere bağlıdır. Raporlar, başvuruları yaparken ülke dışı ölçütleri kullanmak için bunlara güveneceği AB endüstrisine sunulacaktır. Raporların devam eden herhangi bir davanın dosyasının parçası olacağı göz önüne alındığında, taraflar soruşturmalar bağlamında bunlarda yer alan bilgiler hakkında yorum yapabilecek konumda olmalıdır.

Maliyetlerin karşılanması amacıyla uygun temsili üçüncü ülkelerin seçilmesinde, benzer düzeyde bir ekonomik kalkınmanın gerekliliğine saygı gösterecek şekilde yapılacaktır. Üçüncü ülkeden gelen veriler kolayca erişilebilir olmalıdır. Bu nedenle, kamuya açık, güncel ve araştırılan girdilere özgü olmalıdır. Bu bağlamda Komisyon, birden fazla uygun üçüncü ülkenin mevcut olduğu durumlarda sosyal ve çevresel koruma düzeyini dikkate alacaktır.

Yeni yöntemde zayıf sosyal ve çevresel standartların dikkate alınmakatadır. Özellikle, Komisyon'un incelenen ihracatçı ülkeyle benzer ekonomik kalkınma düzeyine sahip bir dizi uygun temsili ülke arasında seçim yapması gerektiğinde, temsili kaynak ülkedeki sosyal ve çevresel koruma düzeyi seçimde dikkate alınacaktır.

Yeni yönteme göre dampingin hesaplanmasında ihracatçı ülkedeki yerel maliyetler, devlet müdahalesiyle bozulmamış oldukları yerde kullanılır. Mevzuat, belirsizlik olmamasını sağlar: bozulmuş maliyetler yeni yöntemde kullanılmayacaktır. Yeni mevzuatın temel

hedeflerinden biri de damping hesaplamalarının maliyetlerin bozulduğu durumları ele almasıdır.

Mezkur değişiklikler, yeni yöntem yeni başlatılan davalar için geçerli olup devam eden tüm damping soruşturmaları mevcut kurallara tâbi olmaya devam edecektir.

Mevcut ticaret savunma önlemlerinin gözden geçirilmesinde, yeni yöntem yalnızca bu önlemlerin bir sonraki planlanan son kullanma tarihi incelemesinden itibaren uygulanacaktır. Ayrıca, mevzuat, koşullarda başka bir değişiklik olmadan, yalnızca yeni bir hesaplama yöntemi benimsendiği için mevcut önlemlerin gözden geçirilmemesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu bağlamda AB endüstrisi, yasama süreci boyunca yeni anti damping metodolojisiyle ilgili gelişmeleri yakından takip etmiştir[352].

Komisyon, AB kuralları açısından kurallara dayalı bir uluslararası ticaret sistemi sağlamaya kararlıdır ve söz konusu getirilen kurallar da ilgili DTÖ hukukuyla tamamen uyumludur[353].

Örnek verilmesi gerekirse:

a) Fabrika çıkış aşamasındaki normal değer: 100 Dolar/Kg

b) Fabrika çıkış aşamasındaki ihraç fiyatı: 80 Dolar/Kg

c) Damping marjı: (spesifik) 20 Dolar/Kg

d) CIF değeri: 90 Dolar/Kg

e) Damping marjı: CIF değerin %si (c x 100)/d = (20 x 100)/90 = %22

Normal değerin ihraç fiyatını aştığı miktarı ifade eder.

Damping Marjı = Normal Değer – İhraç Fiyatı

Damping marjı, normal değerden ihraç fiyatının çıkarılarak çıkan sonucun ihraç fiyatı (CİF) bedeline bölünmesi suretiyle hesaplanmaktadır. Fiyatların, ürünün fabrika çıkışı aşamasında

[352] trade-defence-complaints@ec.europa.eu (E.T. 06.10.2024)
[353] https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/memo_17_5377 (E.T. 10.10.2024)

karşılaştırılması amacıyla fiyatları etkileyen hususlar göz önünde tutularak hesaplanmaktadır[354].

Damping marjı, uygulamada genellikle ağırlıklı ortalama metodu kullanılarak hesaplanmaktadır[355]. Fiyat Deseni Dışındaki İhraç Fiyatlarının Damping Marjı Hesabında Dikkate Alınması Üzerine DS534 Panel Kararı Çerçevesinde Değerlendirmede: Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) nezdinde Kanada tarafından Amerika Birleşik Devletlerine karşı başlatılan DS534 sayılı uyuşmazlık çözüm sürecinde, temel tartışma konularından biri, ABD Ticaret Bakanlığının (USDOC) soruşturma kapsamında "Farklı Fiyatlandırma Metodolojisi (Differential Pricing Methodology – DPM)" çerçevesinde tespit ettiği ihracat fiyatı desenine bağlı olarak uyguladığı damping marjı hesaplama yöntemidir.

Anti Damping Anlaşmasının 2.4.2 maddesinin ikinci cümlesi uyarınca, ihracat fiyatlarının farklı alıcılar, bölgeler veya zaman dilimleri arasında önemli ölçüde farklılık göstermesi durumunda, soruşturma makamı ağırlıklı ortalama-işlem fiyatı (WT) yöntemini uygulayabilir. Ancak bu yöntemin uygulanabilmesi için mevzuata uygun şekilde bir fiyat deseni (pattern) belirlenmesi ve yalnızca bu desenin hedef aldığı işlemlerle sınırlı kalınması gerekmektedir.

DS534 sayılı Panel kararında, USDOC'nin damping tespitinde bu yöntemle belirlenen desenin fiyatları önemli ölçüde yüksek olan alıcıları da kapsayacak biçimde genişletilmesinin, Anlaşma'nın lafzı ve amacıyla uyumlu olmadığı vurgulanmıştır. Panel, yalnızca fiyatları düşük olan işlemlerin desene dâhil edilerek, bunlara WT metodolojisi uygulanabileceğini; desenin dışında kalan diğer işlemlerin ise genel yöntem (örn. ağırlıklı ortalama-ağırlıklı ortalama – WA-WA) ile değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda, desen dışında kalan ihraç işlemlerinin WT yöntemi kapsamına alınması, damping marjını yapay şekilde artırabileceğinden, DTÖ hukukuna aykırı bir uygulama teşkil etmektedir. Panel, USDOC'nin belirlediği fiyat deseninin kapsamını aşarak tüm ihracat işlemlerine WT metodolojisi uygulamasının, Anti damping Anlaşması'nın 2.4.2 maddesiyle tutarsız olduğuna karar vermiştir. WT metodolojisi, ancak belirli ve sınırlı koşullar dâhilinde

[354] SAYIN, Yılmaz Aydın, Türkiye'nin Başlattığı Damping soruşturmaları Üzerine Ampirik Bir Çalışma**,** 2018.

[355] Fiyat deseni dışında kalan ihracat işlemlerinin damping marjı hesaplamasında dikkate alınmaması, adil ve hukuka uygun bir anti damping analizinin temel şartı olarak ortaya çıkmaktadır. WT metodolojisi, ancak belirli ve sınırlı koşullar dâhilinde uygulanmalı; bu koşulların dışında kalan işlemler genel hesaplama yöntemleriyle değerlendirilmelidir. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds534_e.htm (E.T. 08.08.2024)

uygulanmalı; bu koşulların dışında kalan işlemler genel hesaplama yöntemleriyle değerlendirilmelidir.

Normal değer, ihracat yapan ülkedeki malın piyasa fiyatını oluşturmaktadır. CIF kıymeti ise mala ait faturaya navlun ve sigorta bedelinin de eklendiği fiyattır. Buna göre örnek bir hesaplama vermek gerekirse;

Normal değer : 200 Dolar/Kg

İhraç fiyatı : 120 Dolar/Kg

İhraç fiyatı (CİF) : 150 Dolar/Kg

Damping Miktarı : 200-120=80 Dolar/Kg

Damping Marjı : 120/150=0.8 (%80) olarak ortaya çıkmaktadır

Bilindiği üzere, bütün ülkeler ile birlikte ihracat ve ithalat faaliyetleri, dış ticaretimiz açısından önemli nitelikteki ticarî faaliyetlerdir. Ülkemiz ithalatında gerçekleştirilen faaliyetler sonucunda haksız rekabete neden olabilecek durumları her zaman ortaya çıkabilmektedir. Üreticilerin kendi ürünlerini iç piyasada pazarlarken ithalat ile gelen düşük fiyatlı ürünün yerli işletmelere zarar vermesi sonucunda bir ticaret politikası savunma aracı arasında yer alan damping oluşumu ortaya çıkmaktadır. İthalatta haksız bir rekabete neden olan damping, başka bir deyişle ithalatın gerçekleştirilmesinde ithalatçının ürününü daha düşük fiyatla iç piyasaya satması ve bunun sonucunda ortaya çıkan fiyat farklılaşmasıdır. Damping sonucunda ortaya çıkan fiyat farklılaşmasını tespit edilmesi için damping marjı hesaplanmaktadır.

Damping marjı, normal değerden ithal fiyatının çıkarılarak çıkan sonucun ithal fiyatı (CIF) bedeline bölünmesi suretiyle hesaplanmaktadır. Fiyatların, ürünün fabrika çıkışı aşamasında karşılaştırılması amacıyla fiyatları etkileyen hususlar göz önünde tutularak hesaplanmaktadır[356].

[356] SAYIN, Yılmaz Aydın, Türkiye'nin Başlattığı Damping soruşturmaları Üzerine Ampirik Bir Çalışma**,** 2018.

Damping marjı genellikle ağırlıklı ortalama metodu kullanılarak hesaplanmaktadır[357]. Normal değer ihracat yapan ülkedeki malın piyasa fiyatını oluşturmaktadır. CIF kıymeti ise mala ait faturaya navlun ve sigorta bedelinin de eklendiği fiyattır.

Adil karşılaştırma kapsamında normal değer veya ihraç fiyatından çıkarılacak maliyet kalemlerinin ortalama yöntemiyle hesaplanması uygunluğu ve her bir işlem icin bizzat hesaplama yapılması yönünden panel kararı incelendiğinde: Adil Karşılaştırma ve Maliyet Hesaplama Yöntemleri: 26 Nisan 2024 tarihli ve DS603 sayılı Dünya Ticaret Örgütü Panel Kararı kapsamında, Çin'in Avustralya tarafından bazı ürünlere uygulanan anti damping ve telafi edici vergi önlemlerine ilişkin şikâyeti incelenmiştir. Kararda öne çıkan temel konu başlıklarından biri, normal değer ile ihracat fiyatı arasındaki adil karşılaştırmanın nasıl yapılması gerektiği ile ilgilidir. Bu bağlamda, ortalama alma yöntemi ve her ihracatçıya özgü maliyet hesaplamalarının gerekliliği, Panel tarafından detaylı şekilde ele alınmıştır. Panel, Anti Damping Anlaşması'nın 2.2.1.1 ve 2.2 maddeleri kapsamında Avustralya'nın, incelenen ihracatçıların kendi maliyet kayıtlarını gerekçesiz şekilde reddederek, vekil maliyetler üzerinden normal değer oluşturmasının anlaşma hükümleriyle uyumsuz olduğunu tespit etmiştir. Özellikle, ihracatçının gerçek üretim koşullarını yansıtmayan ve maliyetleri yapay şekilde yükselten bu yaklaşımın, objektif bir karşılaştırma yapılmasına engel teşkil ettiği belirtilmiştir. Ayrıca, normal değer ile ihracat fiyatı arasındaki farkın belirlenmesinde kullanılan yöntemlerin, her bir ihracatçının spesifik koşulları dikkate alınmaksızın ortalama yöntemle belirlenmesi, Panel tarafından eleştirilmiş ve Anti Damping Anlaşmasının 2.4 maddesi ile çeliştiği sonucuna varılmıştır. Bu durum, DTÖ kuralları kapsamında "adil karşılaştırma" ilkesinin ihlali olarak değerlendirilmiştir.

Panel ayrıca, Avustralya'nın soruşturma sürecinde ve sonradan yapılan sona erme incelemelerinde de benzer yöntemsel tutarsızlıklar sürdürdüğünü tespit etmiştir. Özellikle, Çinli ihracatçıların üretim maliyetlerinin yapay olarak yükseltilmesi ve bu yükseltilmiş maliyetler temel alınarak genel kar marjlarının uygulanması, Anti Damping Anlaşması'nın 2.2.2 maddesi bağlamında gerekçelendirilmemiştir. Sonuç olarak Avustralya'nın söz konusu önlemlerinin GATT 1994 ve Anti Damping Anlaşması çerçevesindeki yükümlülükleriyle

[357] https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds603_e.htm (E.T. 08.08.2024)

uyumlu olmadığını belirtmiş ve Avustralya'ya bu önlemleri uluslararası ticaret hukukuyla uyumlu hale getirmesi yönünde tavsiyede bulunmuştur.

D. NEDENSELLİK BAĞI

1. Genel Olarak

Damping uygulamasının bir zarara yol açıp açmadığı, nedensellik bağı kapsamında değerlendirilir. Bu bağlamda, Dünya Ticaret Örgütü Anti damping Anlaşması'nda (Anti-Dumping Agreement) nedensellik bağına ilişkin çeşitli hükümler yer almakta ve uygulamaya yönelik örnekler ile bu hükümler ayrıntılı şekilde açıklanmaktadır. Anlaşmaya göre, dampingli ithalat ile yerli üreticilerin uğradığı zararın doğrudan bağlantılı olduğunun kanıtlanması gerekmektedir. Bu değerlendirme, yetkili makamlar tarafından sunulan delillerin objektif biçimde incelenmesi sonucunda yapılır. Ancak zararın yalnızca damping uygulamasından kaynaklanması zorunlu değildir; başka faktörler de bu zararın oluşumunda etkili olabilir. Örneğin, tüketici talebinde azalma, teknolojik gelişmeler veya ticareti sınırlayan yapısal değişiklikler de zararın diğer nedenleri arasında yer alabilir[358].

Avrupa Birliği hukukunda, geçmişte zararın ortaya çıkmasında dampingli ithalatın tek veya ana neden olması gerektiği yaklaşımı benimsenmişti. Ancak günümüzde, bu anlayış değişmiş; artık dampingli ithalatın zararın meydana gelmesinde önemli ölçüde katkıda bulunması yeterli görülmektedir. Eğer damping, diğer faktörlerle birlikte etkili olmuşsa ve zarar üzerinde önemli bir paya sahipse, bu durumda damping önlemleri uygulanabilmektedir. Örneğin, dampingli ithalatla birlikte düşük fiyatlı ancak damping içermeyen ithalat da gerçekleşiyorsa ve zararın esas nedeni damping değil bu düşük fiyatlı ithalatsa, damping önlemi alınmasına gerek olmayabilir. Bu bağlamda, AB uygulamasında nedensellik analizinde çoklu etkenlerin oranı dikkate alınmakta, yalnızca damping etkisinin ölçüsü incelenmektedir[359].

Türk hukukunda ise İHRÖK üçüncü maddesi uyarınca, damping tedbirleri için ithalatın Türkiye'de bir üretim dalında maddi zarara yol açması veya tehdidinin bulunması ya da piyasanın bozulmasına neden olması gerekir. Yine İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi

[358] ARSLANLI, Halil, Dış Ticaret Hukuku ve Politikası, 2019, s. 207-210.
[359] Avrupa Komisyonu Uygulama Tüzüğü (EU) 2016/1036, Madde 3(6) ve 3(7) Zararın nedenleri ve nedensellik bağına ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir.

Hakkında Yönetmeliğin 27 nci maddesinde, bu gibi durumların rekabette yerli üreticiler açısından zarar olarak kabul edildiği hüküm altına alınmıştır. Söz konusu hükümler sonucunda, dampinginin piyasada zarara neden olmasına veya diğer etkenlere nazaran daha yüksek oranda bir zarar oluşturması gerekmektedir.

Üretim dalında meydana gelen zarar örneğin; piyasadaki anlaşmaların bozulması, tüketici davranışlarının değişmesi, kaliteli malların ithalinin tercih edilmesi, ülke içinde üreticiler arasında rekabetin oluşması gibi durumlarda zarar meydana gelmesi hâlinde, dampingli ithalat buna sebep vermemektedir bu durumda zarar farklı faktörlerin devreye girmesi sonucunda oluşmaktadır. Buna ilk yapılan ithalat sonrasında ülke içindeki üretim dalında üreticilerin gerçekleşen fiyatlarla mücadele edebilmesi ile zarar arasında illiyet bağının bulunduğu kabul edilmektedir. Zira damping, ithalatçıya rekabette avantaj sağlamakta ve bu yönden yerli üreticilerin dampingli fiyatla rekabet edebilmesi için fiyat düşürmelerini gerektirmektedir, burada da illiyet bağının oluştuğu kabul edilmektedir.

2. Nedensellik Bağının Bulunmadığı Durumlar

Dampingli ithalat yerine, düşük fiyatlı ithalat yapılması hâlinde, ilgili üretim dalında oluşan zarar, dampingden kaynaklanmadığından aralarında bir bağ bulunmamaktadır. Ayrıca, değişen teknoloji ve rekabet koşullarına uyum kapsamında önlem alınmasından kaynaklı oluşan zararlar damping ile alakalı olmadığından, burada da bir bağ bulunmamaktadır. Burada verimlilik açısından yetersizlik ve üretim yükünde oluşan maliyetler nedeniyle zarar oluşmakta ve burada da yine damping ile bir bağ bulunmamaktadır.

Yabancı ihracatçının ticarî uygulamaları ile ülke üreticilerinin karşılaştığı rekabet durumları açık bir şekilde test edilmesi gerekmekte olup kartel hukuku açısından fiyat anlaşmaları ve devletin yükseltmelere karşı yapmış olduğu düzenlemeler zarara neden olabilmektedir. Fiyat anlaşmaları serbest fiyat oluşumunu engellemesi hâlinde oluşan zarar, anlaşmalarının uygulanmasından dolayı ortaya çıkmaktadır, zira burada da damping ile zarar arasında bir bağ bulunmamaktadır[360]. Ayrıca, üreticilerin ihracat yapacağı piyasada katı fiyat uygulamaları bulunması hâlinde bu durumda dampingle ithalattan söz edilememekte ve zarar ile arasında da herhangi bir nedensellik bağı bulunmamaktadır. Yerli piyasadaki ürünlere ilişkin talebin azalması da bir başka durumu oluşturmaktadır. Burada önemli olan

[360] Anti Damping Anlaşması 7 nci, 8 inci ve 9 uncu maddeleri.

azalmanın dampingli ithalattan değil mevsimsel etkiler veya ikame malların tercih edilmesi ya da tüketicilerin davranışlarının değişmesi olabilir. Bu durumda talebe ilişkin azalmanın nedeninin belirlenmesi gerekir, üretim ve satışın azalması talebin azalmasından daha yoğun etkide olmaması hâlinde dampingli malın artışı ile birlikte zarar ve nedensellik bağının bulunduğu kabul edilir[361].

3. Damping ve İthalatın Piyasanın Bozulmasına Yol Açması

Damping üretim dalına zarar vermesi hâlinde piyasa yapısında bozulmalara neden olmakta ve bu durum uzun vadeli olarak üretim dalının zarara uğramasına yol açmaktadır. Bu durumdan etkilenen üreticiler yeni yatırımlar yapamazlar. Yatırımların azalması sonucunda çalışanların işten çıkarılması da ayrı bir sonuç olmakta, böylece ülke ekonomisi de bu durumdan dolaylı olarak zarar görmektedir.

Piyasanın bozulması, zarar türlerinden birinin oluşturmaktadır. Türk hukukunda bu hususa açıkça yer verilmiştir, ancak Avrupa hukukunda bulunmamaktadır[362].

Damping marjı ile dampingli ürünün ithalat fiyatının arasındaki farkın fazla olması hâlinde üreticiler başka malların üretimine yönelmekte, piyasanın dengesinin bozulmasına neden olmaktadır. Bu durum neticesinde ihracatçı kendisini tekel hale getirmekte ve fiyatları istediği gibi düzenlemektedir. Doğal olarak bu durumdan tüketiciler de etkilenmektedir ve piyasa bozulmaktadır. Buna yönelik İthalat Genel Müdürlüğü piyasanın bozulmasına ilişkin re'sen soruşturma başlatabilmektedir.

E. FARKLILAŞTIRMA YASAĞI

Damping karşıtı önlemlerde farklılaştırma yasağı hem ulusal hem de uluslararası hukuk bakımından eşit işlem ilkesi ve ayrımcılık yasağının somut bir tezahürüdür. Bu ilke hem Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) 1994 ve buna bağlı Anti Damping Anlaşması hem de Türk iç hukuku bakımından uygulanmaktadır.

---

[361] Dirikkan, s. 213.

[362] 3577 sayılı Kanun 11 inci, 12 nci ve 13 üncü maddeleri; Avrupa Birliği mevzuatında damping önlemlerinin uygulanabilmesi için ayrıca Birlik çıkarı da aranır. Birlik yararı yoksa üretim dalı zarar görmüş olsa dahi bu mevzuat kapsamında önlem alınamayacaktır.

Damping uygulamalarında farklılaştırma yasağı, uluslararası ticaretin temel prensiplerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) bünyesinde yer alan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) kapsamında düzenlenen bu yasak, özellikle eşit rekabet koşullarının sağlanması ve ayrımcılığın önlenmesi amacıyla önemli bir yere sahiptir. GATT 1994'ün VI. maddesi ve buna bağlı olarak yürürlüğe konulan Anti Damping Anlaşması (ADA), üye devletlerin damping soruşturmalarında tarafsızlık, şeffaflık ve eşit işlem ilkelerine uygun hareket etmesini zorunlu kılmaktadır.

Türk hukukunda ise damping soruşturmaları 3577 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun ve bu kanuna dayanılarak çıkarılan yönetmelikler çerçevesinde düzenlenmektedir. Farklılaştırma yasağına ilişkin kurallar, özellikle soruşturma sürecinde ithalatçılar arasında ayrım yapılmamasını, benzer durumdaki firmalara aynı ölçütlerin uygulanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, damping marjı hesaplamalarında farklı yöntemlerin benimsenmesi veya bazı şirketlere avantajlı uygulamaların yapılması, hukuk devleti ilkesi ile bağdaşmamaktadır. Nitekim Danıştay 7. Dairesinin 18.06.2021 tarihli 2019/1531 E. ve 2021/2342 K. sayılı Kararında, damping önlemi uygulanırken bazı ithalatçıların sürece dâhil edilmeyerek farklı işlem görmesinin, eşit işlem ilkesini ihlâl ettiği ve hukuka aykırı olduğu hüküm altına alınmıştır.

1. Hukukî Niteliği

Dampingde farklılaştırma yasağı hem uluslararası kamu hukuku hem de ticaret hukuku bağlamında değerlendirilebilecek karma bir nitelik taşımaktadır. Ayrımcı uygulamaların önlenmesi, sadece ticarî dengeyi değil, aynı zamanda devletlerarası yükümlülüklerin ihlâli riski nedeniyle uluslararası sorumluluk doğurabilecek bir husustur[363]. Bu bağlamda, damping uygulamalarında farklılaştırma yasağının ihlâli hâlinde, gerek WTO anlaşmazlık çözüm mekanizmaları, gerekse ulusal yargı yollarına başvuru imkânı da doğabilmektedir.

2. Türk Hukukunda Farklılaştırma Yasağı

Türkiye'de damping soruşturmaları ve önlemleri, esasen 3577 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun ve bu kanuna dayanılarak çıkarılan İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Yönetmelik ile düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerde

[363] Trebilcock, M. J., & Howse, R., The Regulation of International Trade, Routledge, 2013, s. 72-74.

doğrudan "farklılaştırma yasağı" ifadesi yer almasa da, dolaylı olarak nesnellik, orantılılık ve eşitlik ilkeleri, damping önlemlerinde ayrımcılığın önüne geçilmesini öngörmektedir.

Yönetmeliğin 3. maddesi uyarınca, dampingli ithalatın varlığı, zarar ve nedensellik bağı tespit edilmeden koruyucu tedbir alınamamaktadır. Bu kapsamda yürütülen her soruşturmada, ilgili ülkelerin ve ihracatçıların ekonomik verileri ayrı ayrı incelenmekte, ancak benzer ekonomik koşullarda bulunan aktörlere eşit uygulama yapılması esas alınmaktadır.

Türk uygulamasında, Ticaret Bakanlığı tarafından yürütülen soruşturmalarda, aynı ürünü ithal eden ülkeler için farklı damping oranları hesaplanabilmekte, ancak bu hesaplamalar objektif delillere dayanmak zorundadır. Örneğin, 2022 tarihli Endonezya menşeli sodyum perkarbonat soruşturmasında, yalnızca bu ülkeye yönelik önlem uygulanmasının nedeni, ithalat miktarı, fiyat kırılması ve yerli üretim üzerindeki etkilerin o ülkeye özgü olmasıyla açıklanmıştır[364].

İHRÖK'te eşit işlem ilkesi benimsenmiş olup farklı ülkelerden ithal edilen ürünlere yönelik zarara yol açan ithalata karşı herhangi bir fark gözetilmemekte ve yetkili idarece önlem alınabilmektedir. Bu kapsamda damping ile zararın belirlenmesinde eşit işlem ilkesine uygun hareket edilmekte ve hukukî sonuçları buna göre tespit edilmektedir. Eşit işlem ilkesi kapsamında ülkeler arasında ayrım yapılmadığından dampinge karşı alınan önlem kapsamında farklılaştırma yapılmamış olmaktadır. Ayrıca aynı ülkenin birden fazla ihracatçısının damping yapması ve bunlardan hangisinin damping yaptığının belirlenememesi hâlinde önlemler ilgili ürüne ait ülkenin gerçekleştireceği tüm ithalata yönelik uygulanabilmektedir. Söz konusu hükümler değerlendirildiğinde; damping gerçekleştiren ihracatçıya yönelik işlem yapılması ve önlem alınması gerekir, zira uygulamanın bu yönde yapılması hâlinde hem eşit işlem ilkesi ihlâl edilmemiş hem de diğer ihracatçılara yönelik bir farklılaşma yapılmamış olmaktadır. Böylece soruşturma kapsamında ithalatçı, Resmi Gazete'de yer alacak ilanda belirtilmekte ve belirtilen işletmeye yönelik damping önlemi alınmakta olup damping uygulamayan diğer işletmeler de herhangi bir hukukî güvensizliğe maruz kalmamış olmaktadır.

[364] T.C. Ticaret Bakanlığı, Endonezya Menşeli Sodyum Perkarbonat İthalatına Yönelik Nihai Gözden Geçirme Soruşturması Nihai Bildirimi, 2022.

3. Uluslararası Hukukta Farklılaştırma Yasağı

GATT'ın temel ilkelerinden biri olan en çok kayrılan ülke "most-favoured-nation" (MFN) ilkesi, üye devletlerin birbirlerine eşit koşullarda muamele etmelerini zorunlu kılmaktadır. Bu çerçevede, bir devlete tanınan herhangi bir ticarî avantaj, diğer tüm taraf devletlere de tanınmalıdır[365].

GATT 1994'ün VI. maddesi ve bu maddeye ilişkin ayrıntılı düzenleme içeren Anti Damping Anlaşması (Agreement on Implementation of Article VI of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994) uyarınca, damping soruşturmalarının başlatılması, yürütülmesi ve önlem alınması süreçlerinde ayrımcılığa yer verilmemelidir. Özellikle Madde 6.10, damping marjlarının belirlenmesinde ithalatçı ülkeler veya ihracatçılar arasında ayrım yapılmaksızın, bireysel olarak hesaplama yapılması gerektiğini düzenlemektedir[366].

Bu kapsamda, aynı ürünü ihraç eden farklı ülkeler arasında, yalnızca somut ve objektif ekonomik verilere dayanmayan nedenlerle farklı oranlarda önlem uygulanması, eşit işlem ilkesine ve objektif delil zorunluluğuna aykırılık teşkil etmektedir[367].

GATT'a göre damping önlemleri alınması bir mecburiyet değildir, ancak bu önlemlerin alınması ve anti damping vergisinin uygulanması, ekonomisi etkilenen ve zarar gören ülkenin yetkisinde kalmaktadır. Kural olarak, GATT'a göre anlaşmaya imza atan tüm devletlerin eşit şartlarda muamele görmesi gerektiği ve aynı haklara sahip olduğu ifade edilmektedir. Eşit işlem ilkesi gereği gümrük vergileri de üye devletlere yönelik eşit işlem yapılarak uygulanmaktadır. Bu bağlamda damping önlemleri yine eşit işlem kapsamında uygulanması gerekir, zira aynı ürüne ilişkin olarak damping yapan ülkelerin tamamına yönelik önlem alınması ve eşit koşullarda uygulanması gerekmektedir. Verginin miktarı da uygulama açısından önemli olup verginin eşit şekilde uygulanmakta ve miktar yönünden herhangi bir farklılaştırma yapılması yasaklanmaktadır[368].

---

[365] GATT 1994, Madde I; bkz. Marceau, Gabrielle, "The Principle of Non-Discrimination in WTO Law", World Trade Review, Vol. 4, Issue 3, 2005, s. 373-378.
[366] Anti-Dumping Agreement, Art. 6.10; bkz. Vermulst, Edwin, The WTO Anti-Dumping Agreement: A Commentary, Oxford University Press, 2005, s. 121-125.
[367] Davey, William J., "Non-Discrimination in the WTO: The Rules and Exceptions", Michigan Law Review, Vol. 96, No. 3, 1998, s. 584-591.
[368] Dirikkan, s. 228.

Buna karşın farklı ülkelerden farklı şekilde dampingle ithalat yapılması hâlinde zarar miktarı da değişebilmekte, bu kapsamda yapılan dampingli ithalata ilişkin alınacak önlem farklılaşma yasağı kapsamında olmayıp, ayrı şekilde uygulanabilmektedir. GATT 4 üncü maddesi yorumlandığında, ilk etapta farklılaştırma yapılabileceği anlaşılmaktadır, zira ithal ülkesinin dampingle ithalata karşı müdahale etme yetkisi bulunmaktadır, ancak bu yetki bir zorunluluk değildir. Diğer yandan, dampingle ithalat yapan ülkelerin malları aynı olup zararın da benzer ölçüde olması durumunda ise ithalatı gerçekleştiren ülkelere yönelik aynı önlem alınmalı ve anti damping vergisi de ona göre uygulanmalıdır. Bununla birlikte ihracatçı, ürünlerini ihraç ederken farklı damping marjına tâbi olması söz konusu ise her ihracata karşı farklı satış ve marj gerçekleştiğinden, buna yönelik vergi de farklı şekilde uygulanmaktadır, zira eşit işleme tâbi olmayan uygulamalar farklılaştırma yasağı kapsamında da değerlendirilmemektedir.

II. SORUŞTURMA SÜRECİ

Fiyat farklılaşması sonucunda ortaya çıkan zarara ilişkin talep üzerine veya ilgili makamların piyasadaki dengenin sağlanması amacıyla ilgili makamlar tarafından da re'sen başlatabilecek bir soruşturma süreci bulunmaktadır. Damping soruşturmaları, genel olarak ithalattan kaynaklanan zararın varlığı konusunda yeterli delillerin bulunması durumunda açılmaktadır. Soruşturmalar, niteliği itibariyle ithalatı engelleme amacıyla yapılmamalıdır. Soruşturmalar neticesinde haksız rekabet oluşturan ve zarar veren işletmelere anti damping vergisi uygulanmaktadır. Anti damping vergileri uygulamada bazen ekonomik sebeplerden kaynaklı olmayabilir, aksine ticaret savaşının konusunu da oluşturabilmektedir. Bu kapsamda bir ülkeye karşı anti damping vergisi uygulanması hâlinde o ülkenin vergiyi uygulayıcı ülkenin herhangi bir ürününe de soruşturma başlatma riskini de ortaya koymaktadır[369].

Yerli üreticinin damping önlemi alınması için yaptığı başvuru sonucunda Ticaret Bakanlığı tarafından yürürlüğe konulan önlemin iptali istemi neticesinde Danıştay, dampingin varlığı iddiası, sadece ithal fiyatlarla iç piyasa fiyatlarının karşılaştırılmasına değil; aynı zamanda piyasa dengesi, yerli üreticinin üretim hacmi ve kârlılığı gibi ekonomik göstergelere de dayanması gerektiğini, ekonomik veriyle yapılan tespitlerin, önleme gerekçe oluşturamayacağını vurgulamıştır. Burada zararın sadece "fiyat" temelli değil, niceliksel verilerle ispatlanması gerektiği yönünde içtihat oluşturulmuştur[370]. Anti damping kararları ancak ölçülü ve gerekçeli ise hukuk devleti ilkesine uygundur.

A. İTHALATTA HAKSIZ REKABETİ DEĞERLENDİRME KURULU

Damping iddialarına ilişkin soruşturmalar, Ticaret Bakanlığı İthalat Genel Müdürlüğü bünyesinde faaliyet gösteren İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu (İHRDK) tarafından yürütülmektedir. Bu Kurul, konularında uzman kişilerden oluşmakta; damping şikâyetlerini, delilleri ve piyasa verilerini dikkate alarak gerekli inceleme ve değerlendirmeleri yapmaktadır. Kurulun hazırladığı karar taslakları ise nihai olarak İthalat Genel Müdürlüğü tarafından onaylanarak uygulamaya konulmaktadır. Ancak, Kurulun yalnızca bir ön değerlendirme organı gibi çalışmasından ziyade, karar aşamasında daha

[369] https://ticaret.gov.tr/ithalat/ticaret-politikasi-savunma-araclari(E.T. 10.10.2023)
[370] Danıştay 7. D., E. 2017/3532, K. 2019/1463, T. 25.03.2019.

kapsamlı ve üst denetim niteliğinde bir inceleme yürütmesi gerektiği düşünülmektedir. Böylelikle hem sürecin şeffaflığı hem de hukukî güvenlik artırılmış olmaktadır. Koruyucu önlem alınmasına ilişkin karar sürecinde, yerli üretim dalının menfaatleri ile ithalatçı veya tüketici firmaların menfaatleri arasında bir denge kurulması gerekebilir. Bu durumda, yalnızca yerli sanayinin zarar görmesi değil, alınacak önlemin ekonomik dengeleri nasıl etkileyeceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Öte yandan, bir koruma önleminin uygulanabilmesi için, üretim dalının zarara uğradığının fiziki ve ekonomik göstergelerle ortaya konulması yeterlidir. Örneğin, üretimin azalması, kapasite kullanım oranının düşmesi, yatırımların ertelenmesi veya pazar payı kaybı gibi somut göstergeler, önlem alınması için gerekli zarar şartının oluştuğunu gösterebilir.[371].

Zararın tespiti, ilgili ve yetkili idari makamların takdir yetkisine bağlıdır. Bu süreçte, GATT'ın temel ilkeleri çerçevesinde, korunma önlemlerinin keyfi ve haksız biçimde kullanılmasının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Nitekim bir ülke piyasasında üretim dalının zarar görmesi her zaman damping kaynaklı olmayabilir; bu zarar, genel ekonomik kriz, teknolojik yetersizlikler veya sektörel daralmalar gibi başka nedenlerden de kaynaklanabilir. Bu durumda, yalnızca zararın varlığı, önlem alınması için yeterli görülmemelidir. Bu bağlamda, öncelikle fiyat farklılaştırmasının haksız rekabet oluşturup oluşturmadığı değerlendirilmelidir. Eğer fiyat farklılaştırması damping boyutuna ulaşmışsa, yani ihraç fiyatı normal değerin altında belirgin bir şekilde uygulanıyorsa ve bu durum yerli sanayide zarara yol açıyorsa, haksız rekabetin varlığından söz edilebilir ve bu durumda koruyucu önlemler devreye sokulmalıdır[372].

Damping soruşturmalarının yürütülmesi ve önlem alınmasına ilişkin karar verme süreci, Ticaret Bakanlığına bağlı İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu (İHRDK) tarafından gerçekleştirilir. Ancak bu alanda faaliyet gösteren Rekabet Kurumu ile İHRDK arasındaki yetki sınırları zaman zaman tartışma konusu olmaktadır. Her iki kurum da idarî nitelikli kararlar almakla birlikte, Ticaret Bakanlığının yayınladığı tebliğler, damping önlemleri açısından bağlayıcı düzenleyici işlemler niteliğindedir. Diğer yandan, Rekabet Kurumu daha çok iç piyasadaki rekabeti korumaya yönelik kararlar almakta ve 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun kapsamında faaliyet göstermektedir. Her ne kadar Kurum, genel anlamda rekabet ihlâllerini denetlemekte yetkili olsa da, bugüne kadar

[371] İHRÖK 2 nci maddesi i bendi kapsamında.
[372] İHRÖK 6 ncı maddesi.

damping uygulamalarına ilişkin herhangi bir kararına rastlanmamıştır. Kurul kararları incelendiğinde, damping gibi uluslararası boyutu olan ve dış ticaret politikasını ilgilendiren uygulamaların, Rekabet Kurumu tarafından değerlendirilmediği, dolayısıyla bu konuda yetki ve görev alanının dışında kaldığı anlaşılmaktadır. Bu durum, dampingle mücadele alanında kurumsal iş bölümü ve yetki çakışmalarının önlenmesi açısından önemlidir. Uygulamada her iki kurumun görev alanının net biçimde çizilmesi, hem hukuki belirlilik hem de etkin kamu denetimi açısından gereklidir.

İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Kurul tarafından verilen damping kararları, Türk Ticaret Kanunu (TTK), 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Anti Damping Anlaşması gibi ulusal ve uluslararası hukuk düzenlemelerine dayanmaktadır. Bu düzenlemeler, dampingli ürünlerin iç pazarda neden olduğu haksız rekabetin önlenmesini ve aynı zamanda serbest ticaretin adil koşullarda sürdürülmesini amaçlamaktadır. Kurul, dampingli ürünlerin Türkiye pazarına giriş yaparak yerli sanayiye zarar verdiği durumlarda, şikâyet üzerine veya resen inceleme başlatmakta ve gerekli değerlendirmeler sonucunda koruyucu ticaret politikası önlemleri uygulayabilmektedir. Bu önlemler arasında en yaygın olanı, anti damping vergisi getirilmesidir. Nitekim, 2022 yılında Kurul tarafından alınan kararda[373], Çin Halk Cumhuriyeti menşeli bir ürünün Türkiye pazarında dampingli fiyatla satıldığı tespit edilmiş; bunun yerli üreticiler üzerinde zarara yol açtığı gerekçesiyle, söz konusu ürüne ant damping vergisi uygulanmasına karar verilmiştir. Bu karar, damping uygulamalarına karşı alınan önlemlerin somut bir örneğini oluşturmakta ve yerli sanayinin korunmasına yönelik hukukî mekanizmaların işlerliğini göstermektedir[374].

Bir yandan İthalat Genel Müdürlüğüne bağlı olarak görev yapan İthalatta Haksız Rekabet Değerlendirme Kurulu karar yetkisine sahipken, diğer yandan yine Ticaret Bakanlığı ile ilişkili kuruluş olan Rekabet Kurumunun da Kurulunun piyasayı bozucu ve engelleyici, rakipler arasında fiyat farklılaşmamasına neden olan damping oluşumu hakkında herhangi bir karar almadığı görülmektedir. Dampingin, Rekabetin Korunması Hakkında Kanun ve

[373] Ticaret Bakanlığı tarafından yürütülen soruşturma sonucunda, Çin menşeli dikişsiz çelik boruların Türkiye'ye dampingli fiyatlarla ithal edildiği ve bu durumun yerli üreticilere zarar verdiği tespit edilmiştir. Bu tespit üzerine, söz konusu ürünlere yönelik anti damping vergisi uygulanmasına karar verilmiştir. Bu karar, dampingli ithalatın yerli sanayi üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmayı ve adil rekabet koşullarını sağlamayı amaçlamaktadır. Resmi Gazetenin 09.07.2022/31891 tarih/sayısında yayımlanan İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Tebliğ (Tebliğ No: 2022/19)

[374] Arkan, s. 345-356.

Türk Ticaret Kanununun ilgili maddelerine göre haksız rekabet oluşturan ve bu yönde damping eyleminde bulunan işletmelere karşı Rekabet Kurulunun harekete geçerek karar vermesi, tespitler yapması ve yeri geldiğinde Kurul tarafından gerekli incelemelerin yapılması gerektiği kanısındayız.

Anayasanın 17. maddesi uyarınca, herkesin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı bulunmaktadır. Bu temel hak kapsamında, bireylerin ve işletmelerin ekonomik faaliyetlerde bulunma ve rekabet etme özgürlüğü de anayasal güvence altındadır. Benzer şekilde, Türk Medeni Kanununun 23. maddesi de kişilik haklarını koruma amacıyla düzenlenmiş olup kişinin ekonomik varlığını geliştirme hakkını kişiliğin bir parçası olarak kabul etmektedir. Bu çerçevede, bir işletmenin ekonomik varlığına zarar vermek amacıyla yürütülen rekabet faaliyetleri, rekabet hakkının kötüye kullanılması anlamına gelmektedir. Örneğin, haklı bir neden olmaksızın bir rakip işletmeye zarar vermek amacıyla aşırı düşük fiyatla mal satmak veya piyasa bozucu başka ticari davranışlarda bulunmak, karşı tarafın ekonomik varlığını geliştirme hakkını ihlal edebilir. Bu durum, sadece haksız rekabet olarak değil, aynı zamanda kişilik hakkına yönelik bir saldırı olarak da değerlendirilebilir. Dolayısıyla, rekabet özgürlüğü mutlak bir hak olmayıp; dürüstlük kuralı, eşitlik ilkesi ve başkalarının temel hak ve özgürlüklerinin korunması sınırları içinde kullanılmalıdır. Aksi hâlde, serbest rekabet değil, haksız rekabetten söz edilir ve bu durum hukuken yaptırıma tâbi olur[375].

Rekabetin sınırsız ve denetimsiz biçimde yürütülmesi, hem ekonomik düzenin istikrarını hem de bireylerin temel hak ve özgürlüklerini tehdit edebilir. Bu nedenle, devletin hem ekonomik sistemin sağlıklı işleyişini sağlamak hem de kişilerin temel haklarını korumak amacıyla rekabeti düzenleme ve haksız rekabeti önleme yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu bağlamda, rekabete aykırı davranışların ortaya çıkardığı haksız rekabet durumlarına karşı çeşitli yaptırımlar öngörülmüş ve konuya ilişkin yasal düzenlemeler geliştirilmiştir. Özellikle Türk Ticaret Kanununun 54 ilâ 63. maddeleri arasında yer alan hükümlerle, haksız rekabete ilişkin özel hukuk hükümleri düzenlenmiş; rekabeti bozan, piyasayı manipüle eden ya da rakiplere zarar vermeye yönelik ticari uygulamalar yaptırıma bağlanmıştır. Devletin bu alandaki müdahalesi, sadece rekabetin korunmasına değil, aynı zamanda piyasa özgürlüğünün sağlanması, girişimciliğin teşviki ve ekonomik faaliyette bulunma

[375] KARAYALÇIN, Yaşar, Giriş-Ticarî İşletme, Ankara, 1968, s. 443.

özgürlüğünün güvence altına alınmasına da hizmet etmektedir. Böylece hem serbest piyasa ilkeleri korunmakta hem de bu piyasa içerisinde yer alan aktörlerin hukuki güvenliği ve eşitliği sağlanmaktadır.

Rekabet özgürlüğü ve eşit işlem görme ilkeleri, rekabet kurallarının esasını oluşturduğu ve sınırlamaların bu kapsamda getirildiği görülmektedir. Ticarette işlemlerin damping yönünden ele alındığında, rekabet hakkının kötüye kullanılması durumunda bu durum bir haksız rekabeti oluşturmakta, buna göre devletleri serbestlik ortamındaki rekabet özgürlüğü hakkını, gerekli tedbirler alarak sınırlama yoluna gitmektedir. Tedbirlerin alınması ile rekabet ortamını piyasa koşullarına göre uygun bir duruma getirmek, piyasadaki tüm aktörlerin eşit ve adil bir biçimde piyasa koşullarından faydalanmasını sağlamak amacıyla yapıldığı görülmektedir[376].

Damping soruşturması devlet tarafından ithalatçıya yönelik olarak tek taraflı yürütülen bir idari soruşturmadır. Bu durumda, devlet tarafından eşitliğin gözetilmesi ve ithalatçı ile piyasadaki firmaların aynı şekilde korunmasına yönelik tedbirler alınması hukuk devleti ilkesinin de bir gereği olarak tezahür etmektedir. Bu bağlamda, devletin yetkili makamları tarafından soruşturma gerçekleştirilirken ilgililerin dinlenilmesi, bilgi alınması, zararın belirlenmesi ve ispat yükü bakımından idarenin görevleri arsında yer almakta olup gerekli tüm bilgilerin toplanması, yeterli bir hukukî korumanın sağlanması soruşturmayı yürüten makamın aslî görevleri arasında gösterilmektedir.

Damping soruşturması sürecinde, İHRÖK 11 inci maddesi kapsamında dampingin sona erdirilmesi, ihracatçı tarafından fiyatların indirilmesi, damping marjını ortadan kaldırmaya ve/veya zararın ortadan kaldırılmasına yönelik taahhütte bulunması durumunda, Kurul tarafından soruşturmaya ara verilebilmektedir. Zira soruşturmaya ara verme mutlak sona erdirme anlamına gelmemektedir. Verilen taahhütlerin kabul edilmesi ile birlikte soruşturma sona erebileceği gibi, ithalatçı tarafından soruşturmanın devamının talep edilmesi hâlinde, Kurul tarafından bu talep göz önüne alınmakta ve talep ile birlikte soruşturmanın devam ettirilmesine yolunu da gidilebilmektedir. Bunun haricinde, Kurul tarafından taahhütlerin

[376] Dirikkan, s. 279.

kabulünün yanı sıra, böyle bir talep gelmediği hâlde kendiliğinden soruşturmaya devam etmemesi gerektiği Tekinalp tarafından önerilmektedir[377].

B. BAŞVURU VE ÖN İNCELEME

1. Başvuru

Türk hukukunda damping, İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun ve buna bağlı olarak çıkarılan İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Yönetmelik kapsamında düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Anti damping Anlaşması (ADA) ile büyük ölçüde paralellik göstermektedir[378].

Damping soruşturmasının başlatılabilmesi için üç temel koşulun birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir:

Dampingin varlığı, ürünün ihracat fiyatı, iç piyasadaki satış fiyatından daha düşüktür, burada damping marjı önem arz eder.

Zararın varlığı, yerli üretici açısından maddi zarar, ciddi zarar tehdidi ya da bu zararların gerçekleştiğine dair açık emareler bulunmalıdır.

Nedensellik bağı, zarar ile damping arasında doğrudan bir ilişki kurulmalıdır. Bu unsurların tespitinden sonra Ticaret Bakanlığı tarafından önlemler alınabilir. Önlemler, geçici veya nihaî olarak uygulanmakta; dampingli ürünlerin ithalatı sırasında vergi benzeri malî yükümlülükler getirilerek yerli üretici korunmaktadır.

Damping soruşturması, ilgili ürün ithalatının dampingli olup olmadığını ve bu ithalatın yerli üreticiye zarar verip vermediğini belirlemek amacıyla yürütülen kapsamlı bir süreçtir. Soruşturma sonucunda damping tespiti yapılırsa önlemler uygulanabilir.

a. Re'sen Başlatma

Damping soruşturmaları, genellikle yerli üreticilerin şikâyeti üzerine başlatılan idarî süreçlerdir. Bununla birlikte, bazı özel durumlarda, yetkili idari makamlarca herhangi bir

[377] TEKİNALP, Ünal, (Anti Damping) Anti damping ve Anti-Sübvansiyon Hukukunun Temel Ana İlkeleri, Prof. Dr. Hayri Domaniç'e Armağan, 1995, s. 215.
[378] WTO Anti-Dumping Agreement (ADA), Arts. 1-18.

başvuru olmaksızın, re'sen soruşturma açılması mümkündür. Re'sen soruşturma usulü, hem uluslararası ticaret hukukunda hem de Türk hukukunda açıkça düzenlenmiştir.

Uluslararası düzeyde, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Anti Damping Anlaşmasının 5.6. maddesi, bir damping soruşturmasının re'sen başlatılmasına imkân tanımaktadır. Anılan maddeye göre, yeterli kanıt mevcut olduğunda, yetkili makamlar bir başvuru olmaksızın da soruşturma açabilmektedir. Bu hüküm, damping uygulaması, yerli üreticiye verilen zarar ve bu zarar ile damping arasında nedensellik ilişkisi bulunduğuna dair yeterli bilgi ve belgenin mevcut olması şartıyla uygulanabilir. Böylelikle başvuru yapılmasının mümkün olmadığı ya da yerli üreticilerin başvuru yapmaktan imtina ettiği durumlarda, kamu otoriteleri, kamu yararını korumak amacıyla süreci kendiliğinden başlatabilir.

Türk hukukunda ise re'sen damping soruşturması açılması, İHRÖY'de düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 7. maddesinin beşinci fıkrasına göre, yeterli bilgi ve belgeye sahip olunması hâlinde, yerli üreticiler tarafından herhangi bir başvuru yapılmaksızın da re'sen soruşturma açılması mümkündür. Bu hüküm, Ticaret Bakanlığına bağlı İthalat Genel Müdürlüğüne, özellikle yerli üreticilerin dağınık, örgütsüz veya başvuru yapamayacak durumda olduğu hâllerde, damping uygulamalarına karşı harekete geçme yetkisi vermektedir.

Re'sen soruşturma açılabilmesi için üç temel unsurun birlikte bulunması gerekmektedir:

1. İlgili ürünün dampingli olarak ithal edilmesi,
2. Yerli üreticinin söz konusu ithalat nedeniyle maddi zarar görmesi,
3. Damping ile zarar arasında açık bir nedensellik bağının kurulabilmesi.

Bu şartların herhangi bir şikâyet olmaksızın kamu otoritesince elde edilen verilerle karşılanması halinde, kamu yararını koruma amacıyla re'sen soruşturma açılması hem hukuka uygundur hem de gereklidir. Böylece, yerli üreticilerin korunması, piyasa dengesinin sağlanması ve haksız rekabetin önlenmesi hedeflenmektedir.

Sonuç olarak, re'sen damping soruşturması, başvuruya dayalı mekanizmalara tamamlayıcı nitelikte olup, devletin piyasa gözetim ve müdahale görevini yerine getirmesine imkân tanıyan etkili bir hukuki araçtır. Bu mekanizma sayesinde, haksız fiyat uygulamalarına karşı daha etkin ve proaktif bir ticaret politikası izlenmesi mümkün olmaktadır.

b. Başvuru Üzerine Başlatma

İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Yönetmeliğin 19 uncu maddesine göre üreticiler veya üretim dalı adına hareket eden gerçek veya tüzel kişi ya da kuruluşlar İthalat Genel Müdürlüğüne damping başvurusu yapılabilmektedir[379]. Damping soruşturmasında "ilgili taraflar" kavramı oldukça geniştir. Yerli üreticiler, ithalatçılar, ihracatçılar, bunların bağlı şirketleri ve ilgili hükümetler sürece müdahil olabilir. DTÖ ADA Madde 6.11'e göre, bu tarafların görüş bildirme, bilgiye erişme ve savunma haklarına tam olarak saygı gösterilmelidir. Ayrıca tarafların sunduğu bilgilerin gizliliği korunmalı ve üçüncü taraflara ifşa edilmemelidir. Bu yaklaşım, hem adil yargılanma hakkını hem de şeffaflık ilkesini güçlendirir. Ayrıca benzer mal üretimini sağlayan üreticilerin %50'sinden fazla olması ve Türkiye'deki mal üretimin %25'inden az olmayan üreticiler de başvuru yapabilmektedir. Şikâyeti takiben soruşturma başlatılacağına dair ilan yapılır ve sonrasında da formların dağıtımı yapılır, böylece soruşturma sona erdirilir ve anti damping vergilerine dair uygulama söz konusu olmaktadır[380].

İthalat Genel Müdürlüğü şikâyet üzerine damping incelemesini gerçekleştirebilmektedir. Bir damping soruşturmasının başlatılabilmesi için, yerli üreticiler veya üretici birlikleri tarafından Bakanlığa başvuru yapılması gerekmektedir. Başvurunun ciddiyeti ve yeterli delillerle desteklenip desteklenmediği Bakanlık tarafından değerlendirildikten sonra, ön inceleme süreci başlatılır. Yeterli bilgi ve belge sunulmuşsa resmî soruşturma açılır.

Bu unsurların birlikte varlığı hâlinde önlem alınabilmesi mümkündür. Tarafların cevapları, istatistikî veriler, pazar analizleri ve mali raporlar üzerinden yürütülen teknik incelemeler sonucunda nihaî karara varılır.

İthalat Genel Müdürlüğüne yapılan şikâyet üzerine ya da idarenin 45 gün içinde yapacağı re'sen inceleme neticesinde, soruşturmanın açılıp açılmaması hususunda İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kuruluna[381] teklifte bulunur.

---

[379] https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4125&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5
[380] BAŞKOL, s. 107.
[381] İthalat Genel Müdürünün veya görevlendireceği genel müdür yardımcısının başkanlığında; Tarım ve Orman Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Gümrük Müsteşarlığı, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ve Türkiye Ziraat Odaları Birliğinin birer yetkili temsilcisi ile İthalat Genel Müdürlüğünün ilgili daire başkanından oluşur.

2. Ön İnceleme

Genel Müdürlük tarafından yapılan inceleme neticesinde dampinge konu ithalat ve ithalattan kaynaklanan zararın bulunması hâlinde soruşturma açılmakta olup ayrıca, inceleme sırasında bilgi ve belge toplayabilmekte ve bilgiler ışığında gerekli tespitleri yaparak ön incelemeyi gerçekleştirmekte, yine soruşturmanın açılmasına ilişkin olarak İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kuruluna teklif sunmaktadır.

Kurul tarafından bir damping soruşturma açılmasına yönelik karar alınması durumunda konuyla ilgili olarak soruşturma konusu, taraf ülkelere gerekli bildirimler yapılır. Bildirimin yapılması ile birlikte soruşturmanın başlatıldığına dair Resmi Gazete'de tebliğ yayımlanır. Söz konusu Tebliğde; soruşturma konusu mal, soruşturmanın başlangıç tarihi, ihracatçı veya menşe ülke ve gizlilik ilkesinin gözetilmesi suretiyle dampingli ithalata ve bu ithalatın zarara neden olduğu iddialarına ilişkin açıklamalar ile ilgili tarafların Genel Müdürlüğe kendilerini bildirmeleri için tanınan süreye ilişkin bilgi yer almakta ve ilan edilmektedir. Ayrıca söz konusu ilanlar, ilgili ülkelere ve soruşturma konusu malın bilinen üretici ve ihracatçılarına da gönderilmektedir.

Gümrük mevzuatının, gümrük vergisinin tesciline, tahakkukuna, tahsiline, geri verilmesine, takibine ve teminata bağlanmasına ilişkin Kanuna aykırı olmayan usûl ve şekle müteallik hükümleri, dampinge karşı verginin tescili, tahakkuku, tahsili, geri verilmesi, takibi ve teminata bağlanması işlemlerinde de uygulanmaktadır. Ayrıca soruşturma sonucunda, soruşturma konusunu oluşturan ithalatın dampinge konu olmadığı ya da gerçekleştirilen ithalat sonucunda herhangi bir zararın oluşmadığı, ithalat miktarının ihmâl edilebilir düzeylerin altında olmasının tespit edilmesi veya şikâyet konusu durumun ortadan kalkması hâlinde soruşturma, Kurul tarafından kapatılmaktadır. Yine, Kurul tarafından soruşturma açılmaması yönünde karar alınması hâlinde ise söz konusu husus, şikâyeti yapan tarafa bildirilmektedir[382].

Soruşturma açılmasına karar verilmesi durumunda ise soruşturma başlatılıncaya kadar başvuru hakkında herhangi bir bilgi ifşa edilmemektedir. Soruşturma açılmasını takiben, soruşturma konusu malın bilinen ithalatçılarına ve ihracatçılarına soru formları gönderilmektedir. Genel Müdürlük soruşturma esnasında, ilgili taraflar ile soruşturma

[382] https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3577&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5

konusu malın endüstriyel kullanıcılarına ve malın perakende düzeyde satıldığı hâllerde ise tüketici örgütleri temsilcilerine, görüşlerini bildirme olanağı sağlamaktadır.

Soruşturma açılmasını takiben, şikâyete ilişkin gizli olmayan tüm bilgiler bilinen ihracatçılara ve ilgili ülke temsilciliğine gönderilmektedir. İhracatçı sayısının çok fazla olması durumunda, söz konusu bilgiler yalnızca ilgili ülke temsilciliğine veya ilgili meslek kuruluşuna gönderilmektedir. Soruşturmanın aksi bir özel durum olmadığı sürece, bir yıl içinde sonuçlandırılması gerekmektedir. Soruşturma süresinin uzatılmasını gerektirdiği durumlarda bir yıllık süre, Kurul tarafından 6 ayı geçmemek üzere uzatılabilir Danıştay 7. Dairesi E: 2023/1070, K:2024/457, 30.012024 tarihli Kararında yerli üretici başvurusu üzerine başlatılan soruşturma sonucunda uygulanan önlemlerin dayanağının açık ve yeterli olduğu, sürecin mevzuata uygun yürütüldüğü ifade edilmiştir.

Avrupa Birliği Komisyonu tarafından yürütülen soruşturmalar da ülkemizdeki ile aynı minvalde düzenlenmiştir. Bu bağlamda Komisyon, şikâyetlerin kabul edilmesi durumunda gerekli değerlendirmeleri ve Birlik sanayisinde meydana gelen zararın tespitini yapmakla görevli olup bu süre en fazla 1 yıl sürmektedir[383].

3. İspat Yükü Ve Delillerin Toplanması

Başvuru dilekçesinde rakibe ait fiyat listesi ve başvuruda bulunanın kendi fiyat listeleri verilmektedir. İhraç fiyatının ihraç ülkesinin iç piyasasında değil, ithal ülkesinin iç piyasasındaki fiyatın altında olması hâlinde damping oluşur. Bu kapsamda ihracatçının kendi lehine olan delilleri ileri sürmesi ve gizli de olsa özet bilgileri sunması gerekir, aksi takdirde ihracatçının damping yaptığı ve zararın da mevcut olduğu kabul edilmektedir[384].

Kurul tarafından delillerin taraflar tarafından ileri sunulması istenmektedir, ancak taraflardan biri soruşturmayı engellemek amacıyla istenilen belgeyi göndermemesi ya da geciktirmesi hâlinde Kurul, kararı mevcut delillere göre karar vermekte olup esas olan taraflar tarafından ileri sürülen delillere göre soruşturmanın yapılmasıdır.

Damping soruşturmalarında, tarafların işbirliği yapmaması veya eksik bilgi sunması durumunda DTÖ ADA Madde 6.8 ve Ek II kapsamında "mevcut verilere dayanılarak" karar

[383] http://europa.eu.int/comm/trade/issues/respectmles/anti_dumping/docs/adcom (E.T. 09.05.2023)
[384] İHRÖY 36 ncı maddesi.

verilebilir. Bu yöntem cezalandırıcı değil, süreci sürdürülebilir kılmaya yönelik olmalıdır. Delil standardı bakımından, tarafın kötü niyetli olup olmaması, bilgi sunma çabası ve eksikliğin ciddiyeti dikkate alınarak değerlendirme yapılmalıdır.

Egypt–Steel Rebar davasında DTÖ Paneli, Mısır'ın, sunulan bilgilere rağmen en yüksek damping marjını uygulamasını "aşırı cezalandırıcı" olarak nitelendirmiş ve Anlaşmaya aykırı bulmuştur. Bu karar, varsayıma dayalı değerlendirmelerde ölçülülük ve makuliyet ilkelerinin ne denli önemli olduğunu vurgulamaktadır. Türkiye'de bu uygulamalar, özellikle işbirliği yapmayan Çinli üreticilere yönelik varsayımsal marj hesaplamalarında da gözlemlenmiştir.

Taraflar tarafından ileri sürülen delillere soruşturmanın gerçekleştirilmesi damping önlemlerinin alınması yönünden riskli olabilir, bu aşamada Kurulun re'sen inceleme yapması gerekebilir[385].

4. Bilgilerin Gizliliği

Denetim kapsamında ihracatçı, soruşturma sırasında zarara uğrayabilmektedir. İthal edilen dampingli mallara yönelik damping önleminin alınması ile birlikte ithalatçının piyasa payını kaybetmesi ya da işletme ağının zarara uğraması ve bu zararların tazmin etmesi kolay olmamaktadır. Bunun haricinde bazı durumlarda hatta sırf rakibin üretim maliyetine yönelik gizli bilgilere erişim sağlamak için için şikâyette bulunanlar olmaktadır. Bu kapsamda yetkili makamlar soruşturma esnasında gizli bilgilerin özetini isteyebilir, ayrıntılı olarak da bilgi talebinde bulunabilir ve bunun sonucunda elde edilen gizli bilgilere ilişkin özetin diğer tarafa açıklanması hâlinde sakıncalı bir durum söz konusu olabilir. Söz konusu sakıncalı bilgilerin soruşturmada dikkate alınmaması hâlinde ise bilgi sahibinin hem rakibe ait bilgiyi öğrenmesinin önüne geçilmiş olunmakta hem de soruşturmada bilginin dikkate alınmaması ile birlikte bilgi sahibi olan taraf savunmasız bırakılmaktadır[386].

Kural olarak, soruşturmadan etkilenen tarafa ait belge ve bilgilerin erişimine izin verilir. Bu kuralın istisnası ise bilgilenme hakkının ve sırların korunması ilkesinin ihlâl edilmemesidir. Tüzüğün 19 uncu maddesinde gizli bilgilerin kapsamına ilişkin düzenlemeler mevcuttur. Bu kapsamda, gizliliğin ihlâli ile rekabet açısından fayda sağlanması ya da bilgilerin

[385] İHRÖY 21 inci maddesi.
[386] İHRÖY 22 nci maddesi.

açıklanması durumunda rakibin aleyhine sonuçların doğması ihtimalinin bulunması hâlinde, bilgiler gizli tutulması gerekir[387].

Soruşturmanın gizli olarak yürütülmesi ile birlikte gizli bilgilerin diğer taraf tarafından sunulması hâlinde bu bilgilerin gizliliğe uygun şekilde, gizli olmayan haliyle özeti yapılmalıdır. Dampingin maliyeti ve dampingli mala ilişkin satışlar hakkında bilgiler ticarî sır niteliğinde olduğundan bu bilgiler de gizli tutulmalıdır. Ancak hem tarafların bilgilendirilmesi hem de gizlilik ilkesi bir arada gözetilmelidir. Bununla birlikte, gizli olmayan, işletmeye ait veriler, mallara ilişkin adlar da özet bilgiler kapsamında yer alabilir. Söz konusu bilgiler bu durumdan etkilenen ve ilgili kişilere de sunulabilir. Uygulama bakımından savunma hakkı önem arz eder. Bu bağlamda, özet bilgilerden ziyade gizli bilgiler karar mercii açısından önemlidir. Genelde özet bilgilerde gereksiz bilgilere yer verilebilmekte, bu durum da yargılamanın konusunu oluşturmaktadır[388].

C. SORUŞTURMANIN BAŞLATILMASI VE YÜRÜTÜLMESİ

Şikâyet üzerine veya re'sen yapılan inceleme sonucunda dampinge veya sübvansiyona konu olan ithalatın ve bu ithalattan kaynaklanan zararın varlığına ilişkin yeterli delillerin bulunması durumunda soruşturma açılır. Soruşturma sırasında menşe ülke, ihracatçı ülke veya ihracatçı, soruşturma konusu dampingli veya sübvansiyonlu ithalattan kaynaklanan zararı ortadan kaldıracak şekilde kendiliğinden veya Kurulun önerisi üzerine taahhütte bulunabilir. Kurulun, taahhüdü kabul etmesi hâlinde soruşturma, geçici veya kesin önlem alınmaksızın durdurulabilir veya sonuçlandırılabilir.

D. SORUŞTURMANIN SONA ERMESİ

İHRÖK maddesi uyarınca ithalat zarar verici etkisi sona ermesiyle ya da ihracatçı tarafından taahhütte bulunması ya da şikâyet konusu ortadan kalkması hâlinde Kurul tarafından soruşturma sona erdirilebilir. Sona erdirme ile birlikte geçici önlemler, kesin önleme dönüştürülebilir.

Öte yandan, zararın mevcut olduğuna dair yeterli bir delil bulunmaması hâlinde de yine soruşturma sona erdirilir. Ayrıca, damping marjının az olması ve zararın önemsiz olduğu

[387] Anti Damping Temel Tüzüğünün 19 uncu maddesinin birinci fıkrası.
[388] ADTT'nin 19. maddesinin 1. fıkrası.

durumlarda ‘de minimis’ kuralına göre soruşturma sona erdirilir ve herhangi bir soruşturma yapılmasına yönelik başvuru dilekçesi varsa talep reddedilir[389].

Damping marjı; Anti Damping Kodunun 5 inci maddesinin sekizinci fıkrasına göre ihraç fiyatının %2’den az olması durumunda ya da ithalat miktarının benzer ürünün bütün ithalatına göre %3’ten az olması hâlinde, soruşturma sona ermektedir.

III. ANTİ DAMPİNG ÖNLEMLERİ

Uluslararası ticaret hukukunda anti damping uygulamalarının önlenmesine yönelik alınan önlemler hem ulusal hukuk sistemlerinde hem de uluslararası anlaşmalar çerçevesinde düzenlenmektedir. GATT’ın 6. maddesi dampingli ithalata karşı korunma önlemleri alınabileceğini öngörmektedir. Türkiye’de ise 3577 sayılı “İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun” ve bu Kanun’a dayanılarak çıkarılan yönetmelikler bu önlemlerin çerçevesini çizmektedir.

Damping önlemlerinin temelini, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) 1994’ün VI. maddesi oluşturur. Bu madde, dampingli ithalata karşı gümrük vergisi veya benzeri tedbirlerin alınabileceğini belirtir. Ancak bu önlemler, ancak dampingli ithalatın yerli üretime maddi zarar verdiği ya da böyle bir zarar tehdidi oluşturduğu durumlarda meşrudur.

Anti damping vergisi AB hukukunda 'duty' olarak adlandırılır, 'tax' değildir. Cezalandırıcı değil, telafi edici bir ticaret politikası savunma önlemidir. Avrupa Adalet Divanı içtihatlarında da bu vergilerin koruyucu ve onarıcı işlevi vurgulanır. Devlet, dampingli ithalatın rekabet bozucu etkisini azaltmak amacıyla bu vergiyi tahsil eder; üreticinin bireysel zararına değil, sistemik dengeye yöneliktir[390].

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Anti Damping Anlaşması ise bu ilkeyi detaylandırarak soruşturma süreçlerini, geçici ve kesin önlemleri, tarafların haklarını ve gözden geçirme mekanizmalarını ayrıntılı şekilde düzenlemiştir. Anlaşma, üye ülkelerin keyfî korumacılık

[389] De minimis kuralı hâkimin teferruatla uğraşmayacağı önemsiz konular ile ilgilenilmeyeceği demektir.
[390] https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/anti-dumping-duties (E.T. 15.05.2025)

politikaları uygulamasını önlemek amacıyla usûl güvenceleri, şeffaflık ve orantılılık ilkeleri çerçevesinde sınırlamalar getirir.

Damping tespit edildiğinde, ithalattan kaynaklanan zararın telafi edilmesi amacıyla geçici önlem, kesin önlem ve geriye dönük vergi gibi çeşitli tedbirler uygulanabilmektedir. Geçici önlemler genellikle soruşturmanın başlangıcında, zararın açıkça görüldüğü hâllerde yürürlüğe girer ve bu önlemler teminat şeklinde uygulanır. Kesin önlemler ise soruşturmanın tamamlanmasının ardından ithal ürünlere ek vergi şeklinde uygulanır. Türkiye'de damping önlemlerine ilişkin kararlar Ticaret Bakanlığı bünyesindeki İthalat Genel Müdürlüğü tarafından alınmaktadır. Kurulun kararları Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmekte ve ilgili ürünlerde gümrükte vergi tahsilatı yoluyla uygulanmaktadır. Damping önlemleri sadece zarar gören yerli sanayiyi koruma amacı gütmekte olup tüketici refahı ve piyasa rekabetinin korunması da dikkate alınmalıdır.

Bu önlemler alınırken "orantılılık ilkesi", "ölçülülük" ve "hukukî güvenlik" ilkeleri dikkate alınmaktadır. Avrupa Birliği uygulamasında da Benzer şekilde Avrupa Komisyonu, dampingli ithalatın tespit edilmesi hâlinde geçici önlemler ve ardından kesin önlemler uygulamaktadır. Komisyon kararları Avrupa Birliği Resmî Gazetesi'nde yayımlanmakta ve tüm üye devletler tarafından bağlayıcı nitelik taşımaktadır. Türkiye'de alınan önlemler yargı denetimine tâbi olup, Danıştay nezdinde iptal davası açılması mümkündür. Nitekim Danıştay 7. Dairesi, bir kararında damping soruşturması sonucunda alınan önlemin yerindelik denetimine tâbi olamayacağını, ancak hukuka uygunluk denetiminin yapılabileceğini vurgulamıştır[391]. Ayrıca Avrupa Birliği Adalet Divanı da damping önlemlerine ilişkin olarak, alınan önlemlerin gerekçeli olması ve ilgili tarafların savunma haklarına riayet edilmesi gerektiğini belirtmiştir[392].

Anti dampingi önlemleri, kesin ve geçici olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Türk hukukunda her iki önleme dair kararı, İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu vermektedir. Bu kapsamda dampinge karşı ek vergi alınması suretiyle önlem alınmaktadır[393]. Bunun dışında

[391] Danıştay 7. D., E. 2014/4893, K. 2016/5741, T. 26.10.2016.
[392] Case C-351/04 Ikea Wholesale Ltd v. Council of the European Union, ECLI:EU:C:2007:547.
[393] Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan ve 27.09.2024 tarihli ve 2024/30 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Tebliğe göre; Hırvatistan, Malezya, Tayland, Ürdün ve Vietnam'dan yapılan güneş paneli ithalatında Çin menşeili hücre kullanımına yönelik damping soruşturmasını tamamlanmıştır. Soruşturma sonucunda, bu ülkelerde üretilen Jinko Solar, JA Solar, Trina Solar ve Vina Solar dışındaki üreticilere, metrekare başına 25 ABD Doları ek gümrük vergisi uygulanmasına karar verilmiştir. Açılan soruşturmanın nedeni, 2017'de Çinli güneş paneli üreticileri için getirilen damping önlemlerinin üçüncü ülkeler üzerinden aşılmaya çalışıldığı

dampingli mallara ilişkin el koyma veya para cezası uygulanmamaktadır. Bu kapsamda gümrük vergileri koruyucu nitelikte olup dampinge karşı alınan vergiler ise önlemler arasında yer almaktadır.

Dampingle mücadelede gümrük vergisi, niteliği gereği bütün ülkelerden gelen ithalata karşı uygulanmakta olup dampingsiz ve ithal ülkesinin lehine olan satışlarda ise gümrük vergisine tâbi olmaktadır. Bu durumda rekabete uygun hareket eden ihracatçıya yönelik satışların engellenmesi söz konusu olabilmektedir, damping nedeniyle ekonomileri tehlikeye düşen ülkelerin ancak bu vergilerle birlikte korunması söz konusu olmaktadır.

A. GEÇİCİ ÖNLEMLER (PROVİSİONAL MEASURES)

Damping soruşturması sürecinde, yerli üreticilerin ciddi zarara uğraması veya böyle bir riskin açıkça ortaya çıkması hâlinde, idare tarafından geçici koruyucu önlemler uygulanabilmektedir. Bu önlemler, nihai karar verilinceye kadar damping etkisinin telafi edilmesine yönelik olarak geçici süreyle yürürlüğe konulan ithalat teminatları ya da geçici gümrük vergileri şeklinde olabilir. DTÖ ADA Madde 7, geçici önlemlerin uygulanabilmesi için açık ve yeterli delillere dayalı geçici bir tespit yapılmasını şart koşar. Aynı zamanda bu önlemler yalnızca soruşturmanın açılmasından 60 gün sonra yürürlüğe girebilir.

Damping soruşturması, Yönetmeliğe göre kural olarak bir yıl sürmektedir, ancak bu sürenin gerekli görülmesi hâlinde altı ay daha uzatılabileceği düzenlenmiştir. Soruşturma kapsamında başvuran tarafından bir dilekçe verilmekte ve uygun görülmesi hâlinde soruşturma açılmasına karar verilmektedir. İthalatçıya, ihracatçı ve diğer ilgililere bilgilendirme yapılarak, formlar gönderilmekte ve dampingin belirlenebilmesi için fiyat karşılaştırması yapılmaktadır. Fiyat karşılaştırmasının yapılmasından sonra gerekli koşullar değerlendirilerek zarar incelemesi yapılmaktadır, ancak görüşmelerin yapılmasından sonra taahhüt verilmesi durumunda ise kesin önlem alınmasına karar verilebilmektedir[394].

Soruşturmanın açılmasından sonra kesin önem verilmesine kadar geçecek süre zarfında dampingli ithalatın devam etmesi durumu göz ardı edilmeden, daha fazla zararın meydana

iddiası olmuştur. Yapılan incelemelerde, Jinko Solar, JA Solar, Trina Solar ve Vina Solar'ın belirtilen ülkelerdeki üretimlerinde Çin menşeli hücreler kullanılmadan üretildiği belirlendiği için bu firmalara dampinge karşı önlemler uygulanmayacaktır.

[394] İHRÖY 5 inci maddesi.

gelmesini engellemek amacıyla Ticaret Bakanlığı tarafından geçici önlemler alınabilmektedir. Avrupa Birliği'nde de Birlik yararının bulunması ve gerekli görülmesi hâlinde üye devletin isteği ya da re'sen yapılan araştırmalar üzerine geçici önlem alınabilmektedir[395].

Geçici önlemlerin süresi normalde dört aydır; ancak talep üzerine ve haklı bir gerekçeyle bu süre altı aya kadar uzatılabilir. Türk uygulamasında bu süreler Yönetmelik m. 34 ile uyumlu olarak düzenlenmiştir. Nihai kararın geçici önlemleri doğrulaması durumunda, bu tedbirler kesin önleme dönüştürülür; aksi hâlde iade edilir. Geriye yürütülememe ilkesi, ithalatçının önceden öngöremeyeceği vergilere maruz kalmamasını teminat altına alır ve hukukî güvenlik ilkesinin bir yansımasıdır.

1. Önlemlerin Hukukî Niteliği

GATT 1994'ün VI. Maddesi, dampingli ithalata karşı alınabilecek önlemlere genel çerçeve çizer. Bu maddeye göre, ihracatçı ülke menşeli ürünün normal değerinin altında bir fiyatla satılması ve bunun yerli üretici üzerinde zarar doğurması hâlinde, ithalatçı ülke, bu zararın önlenmesi amacıyla önlem alma hakkına sahiptir. Ancak uygulanacak önlem, damping marjını aşamaz.

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Anti damping Anlaşması'nın 7. Maddesi, geçici önlemlere ilişkin usûl ve koşulları belirler. Buna göre, geçici önlem alınabilmesi için soruşturma makamlarının damping olayının varlığını ve bu olayın yerli üreticiye zarar verdiğini ilk incelemeler sonucunda tespit etmiş olması gerekir. Ayrıca, bu önlemler soruşturmanın başlamasından itibaren belli bir sürenin geçmesiyle sınırlıdır (genellikle en erken 60 gün), uygulanma süresi ise 4 ila 6 ay arasında değişebilir.

Türk Hukuku açısından, 3577 sayılı Kanun'un 10. maddesi ile geçici önlemlere ilişkin yetki Ticaret Bakanlığı'na verilmiştir. Bakanlık, soruşturma sürecinde, dampingli ithalatın ciddi zarara yol açtığını ortaya koyan yeterli bulgu olması hâlinde, geçici olarak önlem alınmasına karar verebilir. Önlem genellikle ithalat sırasında alınacak teminat şeklinde uygulanır ve Bakanlıkça belirlenir.

[395] GATT IV. Anlaşmasının 2.2.2.1. maddesi.

Yönetmelik hükümleri ise geçici önlemlerin uygulanma esaslarını daha ayrıntılı olarak düzenler. Buna göre, bu tür önlemler yalnızca damping oranının ve zararın belirlenmiş olması durumunda ve geçici önlemin gerekli olduğu hâllerde gündeme gelebilir. Kararın yürürlüğe girmesi için Resmî Gazete'de yayımlanması zorunludur.

Bir görüşe göre geçici önlemler, teminat ve ihtiyati tedbir[396] niteliğindedir[397]. Diğer bir görüşe göre ise ihtiyati tedbir olmadığından ispat edilmesinin gerektiği ve zararın da sunulması gerekmektedir, zira dampinge karşı kesin önlem sonucunda alınan vergiden malın fiyatı artmamaktadır, malın ithalatı bir güvenceye bağlanarak yapılmaktadır[398]. İhtiyati tedbir olarak kabul edilemeyeceği görüş ileri sürülse dahi ihtiyati tedbir kararları yargı makamları tarafından alınmaktadır, ancak anti dampingde geçici önlemler idare tarafından alınmakta olup ileride dolması muhtemel olan zararın engellenmesi amacıyla önleyici tedbir niteliğindedir[399]. Ayrıca İHRÖK'te belli bir miktarda güvence verilmesi istenmektedir, bu durum da önlemin vergi olarak değil, güvence şeklinde olduğunu göstermektedir.

Geçici önlemlerin alınması ile soruşturma esnasında ülkenin üretim dalının zarar görmesinin önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Geçici önlem, İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu tarafından tespit edilen geçici damping marjı ya da zararının ortadan kaldırılmasına yönelik olan güvenceye alma şeklinde olmaktadır[400].

Soruşturma sonucunda önceden alınan güvence önleminin anlamını kaybetmesi nedeniyle alınan teminat ya iade edilmekte ya da koşulların gerçekleşmesi hâlinde tahsil edilmektedir. Bununla birlikte soruşturmanın yürütülmesi esnasında normal değer ile dampingli fiyat arasındaki fark dengelenmiş olmaktadır. Geçici önlem ile birlikte dampinge yönelik kesin önlem konulmasına kadar ihracatçının yanlış ticarî eylemlerde bulunmasının engellenmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca bir korumanın gerekli olduğunun öngörülmesi ve bu korumanın kötüye kullanılması amaçlanması durumunda geçici önlem alınmamaktadır. Bununla birlikte, dampingli olmayan bir malın piyasa fiyatının altında olması, herhangi bir gerekçe

[396] İhtiyati tedbir konusu TTK 61 inci maddesinde düzenlemiştir.
[397] Geçici hukukî koruma, henüz nihai hukukî koruma gerçekleşmeden önce yargılamanın sonucunun tehlikeye girmesine engel olmak amacıyla başvurulan bir hukukî koruma türü olmaktadır.
[398] Nomer Ertan, (2016), 469.
[399] Brox / Walker, s.908; Ganslmayer, s. 56; Alman doktrininde ihtiyati tedbirden korunma dilekçesinin uygulanma alanının rekabet hukukuyla sınırlı kalmasının yerinde olacağı da ileri sürülmüştür, Stein / Jonas, s.516; ÖZDAMAR, Mehmet / ERMENEK, İbrahim, Haksız Rekabet Davaları ve Korunan Menfaatler, Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi, 7 (3), 2007, s. 60; Şener, s. 635-636.
[400] İHRÖK 12 nci maddesinin birinci fıkrası.

olmaksızın önleme dâhil edilmekte, bu yönden ithalatçının ülkeye girişi de engellenmekte ve piyasadaki payını da tehlikeye sokabilmektedir. Bu yönden geçici önlemin alınmasında esas unsur korumacı bir amacın olmasıdır, bu amacın kötüye kullanılmaması ve uluslararası ticaret açısından herhangi bir tehlike arz etmemesi gerekmektedir. Ayrıca ivedi durumlarda üretim dalının zarar göreceği öngörülmesi hâlinde biran evvel önlem alınması gerekebilir, bu aşamada oluşacak zarar ile alınacak önlem arasında dengenin bulunması gerekmektedir[401].

Geçici önlemler uygulamada genellikle ithalatçının ithalat sırasında yatırdığı nakit teminat ya da sunduğu banka teminatı biçiminde karşımıza çıkar. Nihai kararın verilmesinden sonra, damping varsa bu teminat kalıcı hâle gelir ve vergiye dönüştürülür. Damping tespit edilmezse veya önlem alınmasına gerek görülmezse, yatırılan teminatlar iade edilir.

Geçici önlemler, idari nitelikte işlemler olup idari yargı denetimine tâbidir. Bu kapsamda işlemin hukuka uygunluk denetimi yapılabilir. Yargı kararlarında, bu tür önlemlerin alınmasının dayanağı olan verilerin yeterliliği, zararın aciliyeti ve işlemin ölçülülüğü gibi unsurlar öne çıkar. Danıştay içtihadı, geçici önlemlerin keyfîliğe yol açmaması için gerekçelendirme yükümlülüğünü vurgulamaktadır. Bu duruma örnek olan bir davada; yerli üreticilerin başvurusu üzerine başlatılan damping soruşturmasında, Bakanlık geçici önlem kararı almış; ithalatçının iptal davası Danıştayca reddedilmiştir. Gerekçede, Bakanlık raporunun objektif verilere dayandığı ve uygulamanın hukuka uygun olduğu belirtilmiştir[402].

Avrupa Adalet Divanı (CJEU) – Nakajima v. Council, C-69/89 Kararında: Mahkeme, geçici önlem alınabilmesi için ihracatçılara tanınan savunma haklarına dikkat çekmiş; ayrıca idarenin zarar tespiti konusunda nesnel ve yeterli delil sunma yükümlülüğünü vurgulamıştır[403].

Kesin önlemlere neden olan güvence sağlayan geçici önlem; teminat olup güvencenin alınmasıdır; buna uygulamada geçici anti damping vergisi denilebilir. Dampinge yönelik

[401] Dirikkan, s. 231-232.
[402] Danıştay 7. Dairesi, E. 2017/5612, K. 2019/3284 Kararı.
[403] Bu karar, AB'nin anti damping düzenlemeleri ile GATT/WTO kuralları arasındaki ilişkiyi ele alır. AB mevzuatının uluslararası hukuka uygunluğunun denetlenebilirliğini tartışır. Dolayısıyla **AB dış ticaret hukukunun uluslararası hukuka karşı sorumluluğu** bağlamında işlenmelidir.

kesin karar verilmeden önce güvence alınması istenebilir[404]. Güvencenin istenebilmesi öncelikli olarak damping ve zararın varlığına ilişkin önlem alınmasına dair bir kararın bulunmasına gereklidir. Güvence, kararın ilanından sonra gümrük deposunda bulunan veya ithal edilen malların tamamını kapsamaktadır, ayrıca geriye etkili olarak malların güvenceye alınması talep edilmesi durumunda bu mallar da kapsama dâhil edilebilmektedir.

Geçici önlemler soruşturma sürecinde uygulanır. Damping marjı oranında geçici vergi alınabilir (örneğin %25 oranında). Soruşturma süresince yerli üreticinin daha fazla zarar görmesini önlemek amacıyla alınmaktadır. En fazla 4 ay süreyle uygulanabilmektedir. Belirli koşulların varlığı hâlinde bu süre 6 aya kadar çıkarılabilir.

Geçici önlemlerin uygulanması dört ay süreyle olmaktadır, ancak bu süre Kanuna göre Ticaret Bakanlığı tarafından iki ay uzatılabilmektedir[405]. Avrupa Birliği tarafından geçici önlem uygulanma süresi yine kanun ile aynıdır. Avrupa Birliğinde sürenin uzatılmasına Konsey karar vermektedir.

2. Geçici Önlemin Kesin Önleme Dönüştürülmesi

Soruşturma neticesinde kesin önlem alınmasına dair bir karar verilmesi hâlinde geçici önlem, kesin önleme dönüşür. Ayrıca dampingli ithalat nedeniyle üretim dalı maddi olarak zarara uğraması ihtimali bulunması hâlinde geçici önlem alınmışsa zarar, kesin olarak tespit edilemediği sürece kesin önlem uygulanmaz ve güvencenin alınması hâlinde de alınan bedel iade edilir. Bir önlemin kesinleşebilmesi için şu unsurların birlikte varlığı gerekmektedir:

•Damping olgusunun ekonomik ve istatistiki verilere dayanarak ispatlanması,

[404] Ticaret Bakanlığı tarafından yayınlanan Resmi Gazete'nin 19 Mart 2024 tarihli ve 32494 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Tebliğ ile; 2023 Kasım ayında Vietnam, Malezya, Tayland, Hırvatistan ve Ürdün'den yapılan güneş paneli ithalatı için başlatılan damping soruşturması kapsamında teminat uygulanmasına karar verildiği yayımlanmıştır. Yayımlanan karara göre bu ülkelerden yapılan güneş modülü veya fotovoltaik hücre ithalatında metrekare başına 25 ABD Doları tutarında teminat bedeli ödenmesi talep edilmiştir. Soruşturma Uluslararası Güneş Enerjisi Topluluğu Türkiye Bölümü (GÜNDER), Sunlego Enerji Sistemleri San. ve Tic. A.Ş. ve Kalyon Güneş Teknolojileri Üretim A.Ş. tarafından yapılan başvuru sonucunda açılmıştı. Başvuruların gerekçesini de Çin Halk Cumhuriyeti menşeli ürünlerin ithalatı için 1 Nisan 2017 tarihinde başlatılan anti damping uygulamasının, bu beş ülke üzerinden yapılan ithalat ile etkisiz kılınması oluşturmuştur.

[405] İHRÖK 12 nci maddesi.

•Dampingli ithalatın yerli üreticilere maddi zarar verdiğinin ya da zarar tehdidi oluşturduğunun ortaya konulması,

•Zarar ile dampingli ithalat arasında nedensellik bağının kurulması,

•İlgili taraflara soruşturma süresince savunma imkânı tanınmış olması.

Bu koşulların varlığı hâlinde Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanacak rapor doğrultusunda, Cumhurbaşkanı kararı ile kesin anti damping vergisi yürürlüğe girer.

Avrupa Birliğinde de Komisyonun önerisi üzerine Konsey tarafından alınan karar ile birlikte geçici önlem kesin önleme dönüştürülebilir. Yine damping marjı olarak belirlenen kadar geçici vergi alınması hâlinde bu verginin soruşturma aşamasındaki zararı da karşılayacağı kabul edilmektedir. Ancak kesin olarak alınan verginin önceki alınan güvenceden daha fazla olması hâlinde fark ilgiliye iade edilir.

Soruşturma neticesinde damping ya da zararın bulunmadığının tespit edilmesi durumunda geçici önlem sona erdirilir ve daha önceden alınan güvence iade edilir. Ayrıca, İHRÖK 14/3 uyarınca dampingli malın satış sözleşmesi hükümlerine aykırı olması nedeniyle iade edilmesi hâlinde damping kapsamında alınan vergi de iade edilir.

Avrupa Birliği anti damping hükümleri çerçevesinde kesin önlemlerin alınmaması veya güvencenin kesin olarak karara bağlanmaması sonucunda ithalatçı tarafından üç aylık bir süre içinde güvencenin iadesi talep edebileceği düzenlenmiştir. Anti damping kodunda da geri ödemeye ilişkin doksan günlük bir süre verilmiştir. Anti damping vergisinin ileriye dönük belirlenmesi durumunda ise kararın alınmasından sonra malı ithal edenlerin damping marjının daha az olduğunu ileri sürmeleri ve bu duruma ilişkin delil sunmaları hâlinde fazla olan miktarın iadesini talep edilebilmektedir. Kural olarak geri ödeme talebi, talep tarihinden itibaren on iki aylık süre içinde yapılmalıdır ve bu süre en fazla altı ay uzatılabilmektedir. İade kararının verilmesinden sonra 90 gün içinde iadenin yapılması gerekmektedir.

B. KESİN ÖNLEMLER (DEFİNİTİVE MEASURES)

Damping soruşturması neticesinde ithal edilen ürünlerin dampingli olduğu ve bu ithalatın yerli üreticilere ciddi zarar veya zarar tehdidi oluşturduğu tespit edilirse, ilgili ülke tarafından

nihai damping önlemi uygulanabilir. Bu tür önlemler, artık geçici nitelikten çıkmış ve bağlayıcı hâle gelmiştir.

Kesin önlemler hem ulusal mevzuat hem de uluslararası anlaşmalar ile düzenlenmektedir. GATT 1994'ün VI. maddesi ile DTÖ Anti damping Anlaşması'nın (ADA) 9. maddesi, bu önlemlerin genel çerçevesini belirlerken; Türkiye'de 3577 sayılı Kanun ve ilgili yönetmelikler ayrıntıları düzenlemektedir.

Süre ve Gözden Geçirme

Kesin önlemler ilk uygulandığında 5 yıla kadar yürürlükte kalabilir. Ancak taraflardan biri başvururs a ve gerekli koşullar oluşmuşsa, önlem yeniden gözden geçirilerek süresi uzatılabilir.

Danıştay, kesin önlem uygulanmasına ilişkin sürecin hem şekil hem de gerekçe yönünden yeterli olduğunu belirterek, yürütmeyi durdurma talebini reddetmiştir. Yargı, özellikle idari işlemin kamu yararı ve hizmet gereklerine uygunluğunu esas almıştır[406].

Avrupa Komisyonu, Çin Menşeli Çelik Borular Kararında, Çin menşeli belirli çelik ürünlerinin, Avrupa iç pazarında ciddi fiyat baskısı oluşturduğunu ve bu nedenle yerli sanayinin pazar payını kaybettiğini tespit ederek %48'e varan oranlarda kesin anti damping vergisi uygulamıştır[407].

Soruşturmanın sonucunda damping ve zarar tespiti yapılması durumunda, en fazla beş yıl süreyle uygulanabilecek anti damping vergisi konulabilir. Bu vergi, damping marjı oranında belirlenir ve ithalat işlemi sırasında gümrük vergisine ek olarak tahsil edilir.

İhracatçı, fiyatlarını ayarlayarak damping marjını ortadan kaldırması ve zararı gidermesi veya ihracat yaparken miktar kısıtlamasına uyacağını taahhüt etmesi hâlinde soruşturma durdurulabilir, ancak alınan geçici önlemlerin ileride kesin önleme dönmesinin önünde bir engel bulunmamaktadır. Genel Müdürlük tarafından taahhütlerin kabul edilmesi hâlinde

[406] Danıştay 7. Daire; E. 2020/1763, K. 2022/1412, T. 28.06.2022 Kararı.
[407] European Commission, "Commission Implementing Regulation (EU) 2021/635", OJ L 134, 2021.

soruşturma yine de devam edebilir. İlgililerin talebi üzerine soruşturmanın durdurulması suretiyle sonuçlandırma yoluna gidilebilir.

Taahhüt ile dampingin herhangi bir zarar vermeden ve vergiye başvurulmadan çözülmesi amaçlanmaktadır. İhracatçı, taahhüt ile ülkeye girişte kendi malına ilişkin fiyatı artırmayı ve dampingli ithalat yapmaya son vermektedir. Böylece taahhütle birlikte dampinge karşı vergi alınmamış olmakta, ayrıca taahhüdün sunulması ile birlikte dampingin uzlaşma suretiyle ortadan kaldırılması sonucu da doğurmaktadır. Taahhütle birlikte ihracatçının lehine sonuçlanacak birçok durum ortaya çıkmaktadır. Öncelikle ihracatçı hem vergiden kurtulmakta hem de damping yapmayarak, fiyatlarını yüksek tutmakta ve böylece ihracat sonucunda gerçekleştirdiği malın satışından daha fazla gelir elde etmektedir.

Taahhüt nitel yönünden sui generis bir uzlaşma türüdür, böylelikle ihracatçının taahhüt vermesi ile birlikte kesin önlem de gerçekleşmiş olur. Taahhüt genelde ihracatçı tarafından yapılması rağmen bazı durumlarda ithalatçılar tarafından da gerçekleştirilebilmektedir, ancak ithalatçının sunduğu taahhüt önerisinin duruma uygulanabilmesinin bazı zorlukları bulunmaktadır. Taahhüt önerisi, soruşturmayı yürüten makam tarafından her durumda kabul edilmemektedir, burada ihracatçıların sayısı ve durumu talebin reddedilme olasılığı bakımından önem arz etmektedir.

1. Anti Damping Vergisi

Anti damping vergisi, ithalatın damping yoluyla yerli üretimi zarara uğratmasını önlemeye yönelik koruyucu bir mekanizmadır. Uluslararası ticaret hukukunda sıkça başvurulan koruyucu bir önlemdir. İthal edilen bir malın, ihracatçı ülkedeki normal değerinin altında satılması yani damping uygulaması nedeniyle, yerli üreticilerin uğradığı zararları telafi etmek amacıyla yürürlüğe konmaktadır. Ancak anti damping vergisinin hukuki niteliği, hem doktrinde hem de yargı içtihatlarında tartışmalı bir konudur.

İHRÖK uyarınca soruşturmanın sona ermesi ile birlikte kesin önlemlerin alınması gereken hâllerde Kurul tarafından ve Bakanlığın onayı ile birlikte damping marjının kesinleşmiş kısmı kadar ya da zararı telafi edecek şekilde dampinge karşı vergi konulmaktadır. Kanunun 7 nci maddesine göre soruşturma neticesinde damping ve zararın gerçekleşmesi hâlinde dampinge karşı vergi konulması zorunludur.

Türk hukuku açısından birlik yararı veya ülke yararı şartı açıkça düzenlenmediğinden dampingli ithalat gerçekleşmesi hâlinde önlem alınması gerekebilir, lâkin dampinge karşı önlem alınması ile birlikte damping yapan ülke ile ilişkilerin sekteye uğraması açısından Türk hukukunda da yetkili makama takdir yetkisinin verilmesi, ticarî ilişkiler açısından yerinde olabilmektedir. Böyle bir yetki, GATT'ın 4 üncü maddesini ikinci fıkrası ile de uyum göstermiş olur.

Soruşturma sonucunda aynı mal için hem damping hem de sübvansiyon kararı verilmesi hâlinde hem dampinge karşı vergi hem de telafi edici vergi takdir edilmekte, ancak bunlardan oranı yüksek olan uygulanmaktadır. Ayrıca mala konulan vergiyle malın fiilî ithalatı sona ermemekte ve ithalat devam etmektedir. Yönetmeliğe göre soruşturmanın sürecinin bir yılı aşmaması ve verginin konulması için dampingli ithalatın neden olduğu zararın da net olarak belirlenmesi gerekmektedir.

Dampinge yönelik geçici önlemlerin konulması ile kesin vergi konulması birbirinden farklıdır. Her ne kadar geçici önlem alınıyor gibi görünse de Kurul tarafından güvencenin tahsil edilmesi için Bakanlık tarafından onaylanan bir kararın bulunması gerekmektedir. Avrupa Birliğinde de geçici önlem komisyon kararı ile güvencenin tahsili ise Konsey kararı ile alınmaktadır[408].

Dampinge karşı verginin mükellefi; dampinge konu olan ürünü ithal eden gerçek ve tüzel kişilerdir. Gümrük idareleri tarafından anti damping vergisi alınmaktadır ve ithalde alınan diğer vergilerden ayrı olarak tahsil edilmekte ya da teminata bağlanmaktadır[409].

---

[408] Anti Damping Anlaşması 7 nci maddesi.

[409] Danıştay 7. Dairesi tarafından verilen 20.02.2024 tarihli ve E. 2021/1852, K. 2024/1127 Kararda: 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 181. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendinde, ithalatta gümrük yükümlülüğünün, ithalat vergilerine tâbi eşyanın serbest dolaşıma girişi için verilecek gümrük beyannamesinin tescil tarihinde başlayacağı belirtilmiş; 195. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendinde, geçici bir anti damping vergisi veya fark giderici vergi uygulandığı, (b) bendinde, kanunen alınması gereken vergi tutarının, bir bağlayıcı tarife ve menşe bilgisine istinaden belirlenen tutarlardan yüksek olduğu, (c) bendinde, vergi tutarının Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen seviyenin altında kaldığı hâllerde, hesaplanan vergilerin Gümrük Vergileri Tahakkukunu İzleme Defterine kaydedilip özel durumunun defterde belirtileceği düzenlenmiş; 198. maddesinin 5911 sayılı Kanun'la eklenen 4. fıkrasında ise, 195. maddenin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerinde belirtilen durumlar hariç olmak üzere; eşyanın tercihli tarifesinin karşı ülke idareleri ile idari işbirliği çerçevesinde oluşturulduğu durumlarda, dolaşım belgesinin karşı ülke idaresince yanlışlıkla onaylandığı tespit edildiğinde, yükümlü, gümrük mevzuatının gerektirdiği yükümlülüklerin yerine getirilmesinde tüm özeni gösterdiğini ispat edebildiği takdirde, tercihli tarife uygulanması nedeniyle tahakkuk ettirilmeyen vergilerin sonradan istenmeyeceği hükme bağlanmıştır.
4458 sayılı Kanun'un 234. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendinde 15. maddede belirtilen Gümrük Tarifesini oluşturan unsurlarda veya vergilendirmeye esas olan sayı, baş, ağırlık gibi ölçülerinde aykırılık görüldüğü ve

Anti damping vergisinin niteliği, vergilerin uygulama süresi ile belirleyici olmaktadır. Ayrıca damping marjı ile dampingin yapısının konulma nedeni süre açısından temel etken olmaktadır. Dampingin uygulanmadığı durumlarda anti damping vergisi de uygulanmamaktadır. Ayrıca İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kararın 5 inci maddesine göre ithalat kaynaklı zararın etkisini sürdürdüğü durumlarda da yine bu vergiler uygulanabilmektedir.

Dampingin devam ettiği süreçte bazı değişiklikler meydana gelebilmekte ve bu durumun tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir. Örneğin; dampingli olduğu tespit edilen ürüne dair önemli derecede talebin artması, fiyatın yükselmesine neden olmakta, bu durum pazarı etkilemekte ve alınan önlemlerin sona erdirilmesini gerektirebilmektedir. Buna karşın; önlemlerin uygulanması ile birlikte malın ihraç fiyatı düşürülmesi durumunda, dampingin verdiği zarar artmakta ve önlemlerin artırılması gerekmektedir. Önlemlerin artırılmasına ilişkin yetkili makamların re'sen tespiti üzerine veya ilgililer tarafından delillerin ileri sürülmesi ile birlikte talep üzerine gözden geçirme yapılmaktadır.

Gözden geçirme kararı ile birlikte soruşturma yeniden açılması sonucunda önceden alınan önlemlerin uygulanması engellenmemektedir[410]. Kesin önlemlere ilişkin herhangi bir üst sınırı bulunmamakta birlikte, dampingin zararının ve etkisinin devam etmesi hâlinde anti damping vergisinin her ne kadar anlamı kalmasa da önlemlerin gözden geçirilmesine dair yapılan talep ile inceleme olumlu sonuçlanmasına kadar, kesin önlemlerin uygulanması devam etmektedir. Avrupa Birliğinde bu durum farklı teşekkül etmektedir, kural olarak anti damping vergisi uygulamaya başlatılmasından veya onay tarihinden ya da son değişiklik yapılmasından itibaren beş yıllık sürenin geçmesi ile birlikte kendiliğinden sona ermektedir[411]. Türkiye'de de sürelerin işlemesine ilişkin zaman aşımına ilişkin bir düzenleme getirilmesi yerinde olacaktır

beyana göre hesaplanan ithalat vergileri ile muayene sonuçlarına göre alınması gereken ithalat vergileri arasındaki fark %5'i aştığı takdirde, ithalat vergilerinden ayrı olarak bu farkın üç katı para cezası alınacağı düzenlenmiştir.. şeklinde ifade etmiştir.

[410] Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan 11.10.2024 tarihli ve 2024/33 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Tebliğ, Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Buna göre, Çin, Hindistan, Japonya ve Rusya menşeli "sıcak haddelenmiş yassı çelik" için yürütülen nihai gözden geçirme soruşturması tamamlanmıştır. Soruşturma sonucu, ürün ithalatının dampingli olduğu ve yerli üretim dalında zarara yol açtığı tespit edilmiştir. Bu nedenle ürünün ithalatında CIF bedelinin yüzde 6,1'i ile yüzde 43,31'i arasındaki oranlarda dampinge karşı kesin önlem uygulanmasına karar verilmiştir.

[411] Literatürde sunset clause olarak adlandırılan bu düzenleme, dampingli ithalatın ve zararın devam etme olasılığı ortadan kalktığında, dampinge karşı alınmış önlemlerin de belli bir süre sonunda yürürlükten

a. Hukukî Niteliği

Anti damping vergisi, ceza hukuku bağlamında değerlendirildiğinde, klasik anlamda bir ceza olarak nitelendirilmesi güçtür. Ceza olarak kabul edilebilmesi için kişisel kusur, kast veya taksir gibi unsurların varlığı gerekir. Oysa bu vergi, ithalatçının kusuru aranmaksızın, objektif ekonomik koşullara dayanılarak uygulanmaktadır. Bu yönüyle anti damping vergisi, daha çok önleyici ve düzenleyici nitelikte bir ticaret politikası aracıdır. Ancak bazı yönleriyle cezai etki doğurduğu da inkâr edilemez. Özellikle geriye dönük olarak uygulanabilmesi, yüksek meblağlara ulaşması ve ithalatçılar üzerinde ciddi ekonomik baskılar oluşturması, bu verginin fiili olarak bir ekonomik ceza gibi algılanmasına neden olmuştur. Bu nedenle bazı yazarlar anti damping vergisini idari ceza niteliğinde değerlendirmekte ve ceza hukukunun belirli güvencelerinin uygulanması gerektiğini ileri sürmektedir.

Anti damping vergisi, ceza hukuku bağlamında değerlendirildiğinde klasik anlamda bir ceza değildir. Ceza olabilmesi için kast, kusur veya taksir gibi unsurlar gerekir. Oysa bu vergi, objektif koşullara dayanılarak, ithalatçının kusuru aranmaksızın uygulanmaktadır. Bu yönüyle, anti damping vergisi daha çok önleyici ve düzenleyici nitelikte bir ticaret politikası aracıdır. Ancak anti damping vergisi, yüksek tutarlara ulaşabilmesi, geriye dönük uygulanabilmesi ve ithalatçılar üzerinde ağır mali sonuçlar doğurabilmesi nedeniyle bazı yazarlar tarafından "fiili ceza" niteliği taşıdığı şeklinde yorumlanmaktadır.

Danıştay, anti damping vergisi üzerinden ceza tahakkuk ettirilmesini, 3577 sayılı Kanun'da açık bir ceza hükmü bulunmaması nedeniyle kanunsuz ceza olmaz ilkesine aykırı bularak iptal etmiştir[412].

Dampinge karşı vergi, teknik olarak Bakanlık tarafından verildiğinde, bir vergi niteliğini taşımamaktadır. Zira vergiler kişilerin temel hak ve özgürlüklerini ilgilendirirler, bu yüzden Anayasa'ya göre Türkiye'de vergi koyma yetkisi yasama organındadır. Ayrıca kurallar yasayla konulur ve değiştirilirler. Ancak ithalat ve ihracat olmak üzere diğer dış ticaret

kaldırılmasını amaçlamaktadır. "Sona erme" şartı, damping vergilerinin normalde ilk uygulanmaya başlandığı tarihten itibaren beş yıl içinde sona ereceğini, ancak bu tarihten önce yapılan bir inceleme soruşturmasının, verginin sona ermesinin damping ve zararın devam etmesine veya tekrarlanmasına yol açma olasılığının bulunduğunu ortaya koyması hâlinde sona ereceğini belirtir.

[412] Danıştay 7. Dairesi, 2022/97 E., 2022/1903 Kararı.

işlemlerinde vergi ve diğer ek mali yükümlülükleri koyma yetkisi, Anayasa'nın 167 nci maddesinin ikinci fıkrasına göre Bakanlığa verilmiştir.

Avrupa Birliği Adalet Divanı içtihatlarında da bu ayrım açık biçimde yapılmıştır: Anti damping vergisinin amacı, cezalandırmak değil, haksız fiyat rekabetini önleyerek yerli üreticiyi korumaktır. Bu çerçevede, söz konusu vergi ne saf bir vergi ne de doğrudan bir ceza; daha çok ticaret hukuku ve idare hukuku arasında yer alan karma bir yapı arz etmektedir. Avrupa Birliği Adalet Divanı içtihadında da açık bir şekilde, bu vergilerin cezalandırma amacı taşımadığı, piyasa dengesini korumayı amaçladığı belirtilmiştir ABAD, anti damping vergilerinin cezalandırıcı değil, ticari düzenleme niteliğinde olduğuna hükmetmiş; ihracatçıların temel savunma haklarına riayet edilmesi gerektiğini vurgulamıştır[413].

Damping vergisi, Türkiye'de İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Karar (İHRÖK) kapsamında "vergi" niteliğinde düzenlenmektedir. Bu vergi, Türk kamu maliyesi sistematiğinde genel mali yükümlülüklerden biri olarak kabul edilmekte olup, hem şekli hem de maddi anlamda vergi niteliği taşımaktadır. Damping vergisi, cebri niteliği itibarıyla kamusal güç kullanılarak tahsil edilen, karşılıksız bir mali yükümlülük olup, doğrudan doğruya bir kamu hizmetinin karşılığı değildir. Bu yönüyle diğer vergilerle aynı hukuki temel üzerine oturmaktadır. Ayrıca, bu vergi geliri, belirli bir amaca tahsis edilmeme ilkesi gereği, genel bütçeye gelir olarak kaydedilmektedir. Başka bir deyişle, damping vergisi özel bir fon ya da destek sistemine yönlendirilmemekte, genel kamu harcamalarının finansmanında kullanılmaktadır. Damping vergileri iade edilmez. Gümrük işlemleri sırasında tahsil edilen damping vergileri, ithalatın gerçekleştirilmesinin ardından herhangi bir koşulla geri verilmez. Bu durum, vergisel nitelik taşıyan yükümlülüklerin istikrarı ve ticaretin denetimi bakımından önemlidir. Bu husus, Ticaret Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Kurul (İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu) tarafından da yerleşik içtihat ve uygulamalarla teyit edilmiştir. Kurul kararlarında damping vergisinin yalnızca ticaret politikası önlemi olmanın ötesinde, kamusal mali yükümlülük statüsünde olduğu açık biçimde belirtilmiş ve bu nedenle iadesinin hukuken mümkün olmadığı ifade edilmiştir.

[413] ABAD, T-160/14, Yingli Energy v. Davası.

Kurul tarafından belirlenen damping marjı, Bakanlık tarafından onaylanmakta ve vergi niteliğini taşımaktadır. Anti damping vergisi; normal değer ile ihraç fiyatına aşan miktar veya zararın giderilmesine yarayacak şekilde alınmaktadır. İHRÖK'te verginin konusunu oluşturan miktarın tahsil edilmesi, ödeme süresi ve mükellefi düzenlenmiştir. Bu kapsamda anti damping vergisi tarife dışı engellerin en önemlisi olarak görülmekte ve TTK 61 nci maddesinin ikinci fıkrası uyarınca yetkili idareye mallara el koyma yetkisi vermektedir.

Anti damping vergisi, doğrudan cezai bir yaptırım olmamakla birlikte, ekonomik etkileri itibarıyla idari ceza benzeri sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle, hem uygulanma koşulları hem de sonrasındaki faiz talepleri dikkatle değerlendirilmelidir. Yargı içtihatları da, bu vergilerin cezai değil düzenleyici, idari nitelikte olduğunu doğrulamaktadır.

Sonuç olarak, damping vergisi, Türkiye'de hem ticaret politikası aracı hem de vergi hukuku bakımından cebri, karşılıksız ve genel bütçeye kaydedilen bir kamu geliri olarak düzenlenmektedir. Bu niteliği nedeniyle, iade edilemeyen ve sadece yasa ile kaldırılabilen bir mali yükümlülüktür.

b. Özelliği

Dampinge karşı verginin iki özelliği bulunmaktadır. Bunlardan biri bozulan ekonomik dengenin düzeltilmesidir. Öncelikli olarak fiyat farklılaştırmasının önüne geçilir, böylece ihracatı gerçekleştiren ihracatçı kendi ülkesindeki yer alan fiyatlara göre ihracat kesin fiyatı sunar ve kendi ülkesinde de fiyatları düşürür. Daha sonra dampingli ihracatı gerçekleştiren, düşük fiyatlı mal sattığı için bundan elde edeceği avantajdan yoksun bırakılarak, dengeleyici bir sistem benimsenir. Ayrıca verginin üst sınırını damping marjı oluşturur ve üretim dalını etkileyen zararın karşılanması hâlinde damping marjına nazaran daha az bir oranda vergi konulmasına karar verilebilir.

c. Türleri

Anti damping vergisinin türü, ilgili soruşturma sonucunda Kurul tarafından belirlenir. Uygulanan vergi türü, genellikle ad valorem (değer esaslı) vergi şeklinde olup, ihracat fiyatı üzerinden yüzde oranında alınır. Bazı durumlarda ise spesifik vergi (birim başına sabit tutar) veya karma vergi (her ikisinin birleşimi) de tercih edilebilir. Anti damping vergisi, esasen bir gümrük vergisi türü olup, malın ithalatı sırasında gümrüklenmemiş net fiyatı üzerinden belirli bir oran uygulanarak hesaplanır. Bu vergi, ithal ürünün fiyatını yükselterek damping

etkisini ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Bazı soruşturmalarda, çok sayıda ihracatçının yer alması veya tespitin güç olması hâlinde, doğrudan mala yönelik genel bir vergi uygulanması tercih edilebilir. Bazı durumlarda anti damping vergisi, sadece belirli firmalara değil, ürün bazında tüm ithalatçılara uygulanmak suretiyle daha genel ve etkili bir koruma sağlanabilir. Bu yöntem özellikle, soruşturma kapsamında çok sayıda ihracatçının bulunması veya bireysel tespitlerin teknik olarak mümkün olmaması hâlinde tercih edilmektedir. Ancak damping yapmadığı tespit edilen bazı ithalatçılar mevcutsa, bu firmaların Tebliğ'de açıkça adlarının belirtilmesi gerekir. Aksi takdirde, damping uygulamayan firmaların da vergilendirilmesi söz konusu olabileceğinden, hukuka aykırı ve haksız bir uygulama meydana gelebilir. Bu nedenle, muafiyet sağlanacak ithalatçıların açıkça tanımlanması, eşitlik ilkesi ve hukuki güvenlik açısından zorunludur[414].

d. Konu yönünden uygulama

Anti damping vergisinin öncelikle konu yönünden uygulaması ve verginin hangi mallara uygulanacağı çözüme kavuşturulmalıdır. Tebliğ'de soruşturma konusunu oluşturan malın ya da ithalatçıların mallarına veya ithalatçı ülkenin tüm ithalatına karşı anti damping vergisi konulabilmektedir. Kural olarak, geçici veya kesin önlem, alınan kararın yürürlüğe girmesinden itibaren yapılan ithal malları kapsamaktadır. Malların gümrük depolarında muhafaza edilmesi hâlinde gümrük idaresinin kararına göre vergi uygulanmaktadır. Çok çeşitli tiplerle üretilen bir malın alt grupları bulunabilir, bu durumda zararın bu alt gruplardan hangisinde yer aldığı verginin uygulanması bakımından önem arz etmektedir, zira vergi o alt grupta yer alan mala uygulanmaktadır. Ayrıca vergi dampingli fiyat uygulayan ithalatçıya karşı ve onun mallarına ilişkin uygulanır, zira dampingli mal zarara neden olmaktadır. Diğer ülkelerin malları bu kapsamda yer almadığından konuyla ilgili herhangi bir nedensellik bağı da bulunmamakta ve vergiye tâbi olmamaktadır[415].

Kural olarak anti damping vergisi, ihraç fiyatı ile malın normal değeri arasındaki fark esas alınarak belirlenir ve bu fark, damping marjı olarak tanımlanır. Ancak uygulamada verginin miktarı, hiçbir zaman bu marjı aşamaz. Damping marjı her bir ihracatçı veya ürün tipi bakımından ayrı ayrı tespit edilebileceği gibi, malın tümü için ortalama bir damping marjı da belirlenebilir. Bu durumda, farklı ürün tipleri veya üreticiler arasında en yüksek damping

[414] Dirikkan, s. 243; Danıştay 7. D., E.2017/7454, K.2021/5325.
[415] İHRÖK 7 nci maddesinin birinci fıkrası.

marjı esas alınarak tek bir vergi oranı uygulanabilir. Eğer belirlenen vergi, yerli üretim dalında oluşan zararı telafi etmeye yeterli değilse, en yüksek damping marjı temel alınarak daha yüksek oranlı bir vergi uygulanması yoluna gidilebilir. Ayrıca, vergilendirme sonrası ürünün hâlen çok düşük fiyatla ithal edildiği tespit edilirse, yeni bir soruşturma başlatılarak damping marjı yeniden hesaplanabilir ve buna göre vergi oranı güncellenebilir[416].

İstisnai durumlarda, damping marjı kadar anti damping vergisi uygulanarak, ihraç fiyatı ile normal değer arasındaki fark dengeye getirilebilir. Ancak uluslararası ticaret hukukunda kabul gören "Lesser Duty Rule" ilkesi uyarınca, zararı telafi etmeye yetecek oranda, damping marjından daha düşük bir vergi uygulanması da mümkündür. Bu bağlamda önemli olan, uygulanan önlemin yerli sanayide oluşan zararı ortadan kaldıracak ölçüde etkili olmasıdır; verginin miktarının mutlaka damping marjına eşit olması gerekmez. Böylece hem koruma sağlanır hem de ticaretin gereksiz yere kısıtlanması önlenmiş olur[417].

4. Anti Damping Vergisi Dışındaki Alternatif Korunma Yöntemleri

Küreselleşmenin etkisiyle birlikte uluslararası ticaretin serbestleşmesi, ülkeler arasındaki ekonomik ilişkileri daha da yoğunlaştırmıştır. Ancak bu süreç, serbest piyasa ilkelerinin ihlali anlamına gelebilecek bazı uygulamaları da beraberinde getirmiştir. Damping uygulamaları, söz konusu haksız ticaret biçimlerinin başında gelmektedir. Damping, bir ürünün ihraç edildiği ülkede, ihracatçının kendi iç piyasasındaki normal değerinin altında bir fiyatla satılması durumunu ifade eder. Bu durum, ithalatçı ülkenin yerli üreticileri açısından ciddi zararlar doğurabilir. Uluslararası hukuk çerçevesinde, bu tür uygulamalara karşı başvurulabilecek önlemlerin başında anti damping vergileri gelse de, bu vergilerin dışında da çeşitli alternatif yöntemler mevcuttur. Bu yöntemler, hem Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) düzenlemeleriyle hem de ülkelerin ulusal mevzuatlarıyla uyumlu biçimde uygulanabilmektedir.

Anti damping vergileri, damping uygulamalarıyla mücadelede en yaygın yöntemlerden biri olmakla birlikte, uluslararası hukuk ve ticaret uygulamaları çerçevesinde başka etkili yollar da bulunmaktadır. Fiyat taahhütleri, gönüllü ihracat kısıtlamaları, tarife dışı engeller ve

[416] WTO Anti-Dumping Agreement, md. 2, 6 ve 9; Van Bael & Bellis, EU Anti-Dumping and Other Trade Defence Instruments, Kluwer Law International, 2011, s. 102-106.
[417] WTO Anti-Dumping Agreement, md. 9.1 (Lesser Duty Rule); Van Bael & Bellis, EU Anti-Dumping and Other Trade Defence Instruments, Kluwer Law International, 2011, s. 95-98.

bölgesel ticaret anlaşmaları çerçevesindeki hükümler, bu alternatif yolların başında gelmektedir. Bu yöntemler, çoğu zaman taraflar arasında daha az çatışmalı ve daha esnek çözümler sunmakta, aynı zamanda küresel ticaretin serbest ve adil biçimde sürdürülmesine katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle, damping ile mücadelede sadece vergi temelli çözümlere değil, çoğulcu ve diplomatik mekanizmalara da başvurulması gerekmektedir.

a. Fiyat Taahhütleri (Price Undertakings)

Fiyat taahhütleri, damping soruşturmasına konu olan ihracatçı firmanın, ürününü belirli bir asgari fiyatın altında satmamayı taahhüt etmesi yoluyla damping uygulamasına son vermesini amaçlayan bir yöntemdir. Bu tür bir düzenleme, özellikle DTÖ Anti damping Anlaşması'nın 8. maddesi kapsamında hukuki dayanağa sahiptir. Bu yöntemde, ihracatçı firma soruşturma sonucunda damping marjı belirlenmeden veya vergi uygulanmadan önce, fiyatlarını belirlenen seviyenin üzerine çıkarma taahhüdünde bulunabilir. Bu sayede, hem ithalatçı ülkenin yerli üreticileri korunmuş olur hem de uluslararası ticaretin devamlılığı zarar görmez. Fiyat taahhütlerinin avantajı, uzun süren soruşturma süreçlerinin önüne geçilmesi ve taraflar arasında uzlaşma zemininin yaratılmasıdır. Ancak bu yöntemin etkinliği, taahhütlerin sıkı şekilde denetlenmesine ve ihlal durumlarında yaptırımların hızla uygulanmasına bağlıdır.

Fiyat taahhüdünün kabul edilebilmesi için:

- Taahhüdün, dampingli ithalatı ortadan kaldıracak düzeyde olması,
- Zararın telafisine elverişli olması,
- Uygulamasının izlenebilir olması, gerekir.

Bu yöntem genellikle büyük ihracatçı firmalar tarafından tercih edilir; zira anti damping vergisinin uygulanması yerine fiyat düzenlemesiyle piyasada varlıklarını sürdürebilirler.

Endonezyalı üreticiler, AB'ye ihraç ettikleri ürünlerde belirli bir fiyat eşiğinin altına inmeyeceklerine dair taahhütte bulunmuş, bu doğrultuda AB Komisyonu tarafından kesin vergi uygulanmamıştır[418].

[418] AB Komisyonu, Endonezya Menşeli Biodizel Ürünleri Kararı (2022).

İhracatçı damping marjını ortadan kaldırabileceği gibi, fiyat değişikliği ile marjı etkileyerek zararı ortadan kaldırabilmektedir. Fiyat değişikliği, iç piyasada fiyatını düşürülmesi veya ihraç fiyatının yükseltilmesi şeklinde gerçekleşebilir. İhracatçının kendi ülkesindeki fiyatları düşürerek damping marjını ortadan kaldırmayı amaçladığı hâllerde bu durumun, ticarî işlemler kapsamında olup olmadığı değerlendirilmesi gerekmektedir.

Taahhüdün süresi, dampingli ithalatın sona ermesine kadar devam etmektedir. Ayrıca zararların belirlenmemesi hâlinde taahhüt, soruşturma sonunda kendiliğinden sona ermektedir. Taahhüdün kabulü hâlinde soruşturma durdurulmakta ve ihracatçının mallarına ilişkin vergi konulmamaktadır. Ayrıca soruşturma durdurulabilir şeklinde karar verilebilmektedir. Zararın belirlenmesi hâlinde ise taahhüdün kabulü gerçekleşmektedir. İthalat Genel Müdürlüğü ihracatçıdan veya ihraç ülkesinden taahhüdün durumuna ilişkin bilgi talep edebilir ya da inceleme yapabilir, ancak herhangi bir bilginin verilmemesi ya da inceleme talebinin reddedilmesi durumunda, taahhüdün gerçekleşmesinden dolayı geçici önlemin alınması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Avrupa Birliğinde de uygulama bu şekildedir[419].

b. Gönüllü İhracat Kısıtlamaları (Voluntary Export Restraints - VERs)

Gönüllü ihracat kısıtlamaları, ihracatçı ülkenin veya üretici firmanın, belirli bir ürünü sınırlı miktarda ihraç etmeyi kabul etmesidir. Genellikle bu tür anlaşmalar, ithalatçı ülkenin baskısıyla oluşturulmakta ve iki taraf arasında doğrudan görüşmeler sonucunda şekillenmektedir. VER'ler, çoğu zaman resmi damping önlemlerine gerek kalmaksızın damping etkisinin kontrol altına alınmasına olanak tanır.

Ancak bu yöntem, DTÖ kuralları kapsamında tartışmalı bir zemine sahiptir. 1994 yılında imzalanan DTÖ Anlaşması'nın 11. Maddesi, gönüllü ihracat kısıtlamalarını yasaklamış olup, 1999 yılından itibaren bu tür uygulamalar resmi olarak sona erdirilmiştir. Buna rağmen, bazı ülkeler hâlâ gayriresmî biçimde bu tür uygulamalara başvurmaktadır.

[419]Avrupa Birliği mevzuatında ise benzer hükümler, Regulation (EU) 2016/1036 (damping önlemleri) ve Regulation (EU) 2016/1037 (anti-sübvansiyon önlemleri) ile düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemelere göre, Komisyon, fiyat taahhütlerinin uygulanmasına ilişkin olarak ihracatçılardan veya ilgili ülkelerden bilgi talep edebilir; işbirliği yapılmaması durumunda ise, önlemler doğrudan yürürlüğe konulabilir. (2016/1036, madde 8; 2016/1037, madde 13)

c. Tarife Dışı Engeller ve Teknik Düzenlemeler

Damping ile mücadelede başvurulabilecek diğer yöntemler arasında tarife dışı engeller ve teknik düzenlemeler yer almaktadır. Kota uygulamaları, ithalat lisansları, gümrük işlemlerini zorlaştıran prosedürler veya belirli sağlık ve güvenlik standartları, ithalatı sınırlayarak dolaylı yoldan yerli üreticileri koruma işlevi görebilir. Örneğin, bir ürünün ithalatı için belirli sertifikaların zorunlu tutulması, ithalatın maliyetini artırarak damping etkisini azaltabilir.

Bu tür düzenlemelerin en önemli avantajı, doğrudan anti damping vergisi uygulamadan, daha sistematik bir kontrol sağlamasıdır. Ancak bu önlemler, DTÖ'nün ayrımcılık yasağı ve serbest ticaret ilkesiyle uyumlu olmalı, ayrıca meşru amaçlara dayandırılmalıdır. Aksi takdirde, bu önlemler korumacılık olarak değerlendirilip, ilgili ülkeye karşı dava konusu olabilir.

d. İkili ve Bölgesel Ticaret Anlaşmaları Kapsamında Düzenlemeler

Serbest ticaret anlaşmaları (STA) ve diğer bölgesel ticaret anlaşmaları kapsamında, taraflar damping önlemleriyle ilgili özel hükümler getirebilmektedir. Bu anlaşmalar, damping şikayetlerinin önlenmesi veya çözüm yollarının belirlenmesine yönelik istişare mekanizmaları içerebilir. Örneğin, Avrupa Birliği içinde üye devletler arasında damping uygulamalarına karşı doğrudan anti damping vergisi uygulanmaz; zira ortak bir ticaret politikası yürütülmektedir. Benzer şekilde, bazı STA'larda tarafların önleyici danışma mekanizmaları kurarak ticari uyuşmazlıkları erken aşamada çözmeleri öngörülmüştür.

Bu tür anlaşmalar, ticari ilişkilerin istikrarını artırmakta ve potansiyel uyuşmazlıkların büyümeden çözülmesine katkı sağlamaktadır.

e. Türkiye ve Diğer Ülke Uygulamaları

Türkiye, Dünya Ticaret Örgütü'nün 1995 yılında kurucu üyesi olmuş ve bu kapsamda Anti damping Anlaşması'nı iç hukukuna da adapte etmiştir. Türkiye'de damping soruşturmaları, Ticaret Bakanlığı İthalat Genel Müdürlüğü bünyesinde yürütülmektedir. Soruşturma sonunda, sadece anti damping vergisi uygulamakla kalınmaz; aynı zamanda ihracatçı firmalardan fiyat taahhüdü alınması da mümkündür. Bu durum, özellikle ihracatçı ülke ile ticari ilişkilerin bozulmaması istenen durumlarda tercih edilmektedir.

Nitekim, Türkiye geçmişte bazı ülkelerle yaptığı damping soruşturmalarında firmalardan fiyat taahhüdü alarak vergisiz çözüm yollarına yönelmiştir. Örneğin, Çin Halk Cumhuriyeti menşeli bazı ürünlere yönelik soruşturmalarda, Çinli firmaların gönüllü olarak fiyat taahhüdünde bulunmaları nedeniyle vergi uygulanmamış, ancak taahhüdün ihlali durumunda vergi yürürlüğe gireceği bildirilmiştir.

Ayrıca Türkiye, İkili Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) kapsamında da damping ile mücadelede önleyici düzenlemelere yer vermektedir. Örneğin, Güney Kore ile yapılan STA'da dampingle mücadeleye dair hükümler yer almakta ve ticaretin bozucu etkilerine karşı danışma mekanizmaları öngörülmektedir.

Farklı ülkeler, dampingle mücadelede farklı stratejiler benimsemiştir:

Avrupa Birliği (AB): AB, fiyat taahhütlerini sıkça kullanan bir aktördür. AB, damping soruşturmalarında eğer ihracatçı fiyat taahhüdüne yanaşırsa, vergi uygulamaktan kaçınmakta, ancak bu taahhüdün ihlali durumunda önlem devreye girmektedir. Ayrıca, AB içinde üye ülkeler arasında damping önlemi uygulanmaz; ortak bir ticaret politikası geçerlidir.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD): ABD, dampingle mücadelede daha katı bir tutum sergilemekte olup, fiyat taahhütlerine çok sınırlı şekilde başvurmaktadır. ABD uygulamasında genellikle soruşturma sonucunda belirlenen damping marjı kadar anti damping vergisi uygulanmakta ve bu vergi uzun süre yürürlükte kalabilmektedir. Bu yönüyle ABD sistemi daha "cezalandırıcı"dır.

Çin: Çin, damping soruşturmalarına sıkça muhatap olan bir ülke olarak, birçok ülkeye karşı fiyat taahhütleri sunmuş ve bazı durumlarda gönüllü ihracat kısıtlamalarına yönelmiştir. Çin'in en büyük ticaret ortaklarından biri olan AB ile yaşadığı güneş paneli damping davasında, fiyat taahhüdü yoluyla çözüm sağlanmıştır (2013).

C. GERİYE YÜRÜTME (RETROACTİVE MEASURES)

GATT açık damping önlemlerinin geriye etkili olarak uygulanabileceği kabul edilmekle birlikte mevzuatın bu konuda yeterli olup olmadığı da tartışmalıdır. Bu uygulama istisnai nitelik taşımaktadır.

DTÖ ADA m. 10'a göre, önlemler ancak şu durumlarda geriye dönük etkili olabilir:

- Geçici önlem uygulandıysa ve sonrasında kesin önlem kararı verildiyse,
- Dampingli ithalatın, zararı artırmak amacıyla, olağan dışı miktarda yapılmış olduğu tespit edildiyse,
- İthalatçılar kötü niyetle hareket etmişse.

Türk hukuku da İHRÖY 24-26 maddelerinde bu düzenlemeleri paralel şekilde benimsemiştir

AB Komisyonu, Çin Menşeli Bisiklet Ürünleri Kararında, inceleme süresince Çin menşeli ürünlerin yoğun bir şekilde ithal edilmesi, damping marjı tespiti sonrasında, bu ürünlerin ithalatına ilişkin vergilerin geriye dönük olarak tahsiline yol açmıştır[420].

Belirli koşulların oluşması hâlinde, dampingin zarar verdiği geçmiş dönem için vergi uygulanabilir (ADA m.10). Bu önlemler ile yerli üreticinin piyasa dışına itilmesi engellenmekte, fiyat istikrarı sağlanmakta ve uzun vadede ticarî rekabetin âdil zemine oturtulması hedeflenmektedir.

Bazı hâllerde, damping nedeniyle doğan zararın geçmiş döneme ait olduğunun somut delillerle ispatlanması durumunda, soruşturmanın açıldığı tarihten geriye dönük olarak da önlem uygulanabilir. Ancak bu, hukukî belirlilik ilkesi nedeniyle sınırlı biçimde uygulanmalıdır.

Geriye etkili uygulama soruşturma esnasında riskin kimin üzerinde kalacağını ve bunun belirlenmesinin adil bir şekilde yapılması gerektiği sonucu ortaya çıkarır. Geriye etkili uygulama ile birlikte dampingli satışların rekabetin bozulmasına ilişkin sonuçları ortadan kaldırıldığı ileri sürülmektedir. Diğer yandan geriye etkili uygulama ihracatçı ve ithalatçı ülkenin ekonomileri açısından ithal yasağı niteliğini taşıdığından, büyük bir risk oluşturmakta ve bu durumda da hukukî güvenlik sağlanmamaktadır.

Eşit işlem ikisine aykırı olan geriye etkili uygulama ile birlikte durum olaya göre değişmektedir. Örneğin; malın depodan çeken bir ithalatçı geriye yetkili uygulamanın sonucundan kurtulabilir, ancak depodan çekmekte geç kalan ithalatçıya yönelik uygulama farklı olmakta ve bu geriye yetkili uygulamanın sonucuna tâbi olacağı anlamına çıkmaktadır.

[420] European Commission, "Council Implementing Regulation (EU) 2019/1379", OJ L 224, 2019.

Bu çerçevede, GATT 1994'ün VI. maddesine ilişkin Anti damping Anlaşması'nın 7. maddesi uyarınca, damping soruşturması sürecinde ithalatçının haklarını korumak amacıyla önlem alınmasına yönelik geçici güvence verilmesine izin verilmektedir. Soruşturma sonuçlanmadan önce uygulanan geçici önlem kapsamında, ithalatçılardan nakit teminat veya teminat mektubu gibi şekillerde güvence alınabilir. Bu güvenceler, damping olgusunun soruşturma sonucunda kesinleşmesi durumunda, nihai anti damping vergisine dönüştürülerek tahsil edilebilir. Böylece, ithalatçı ülkenin yerli sanayisi soruşturma süresince koruma altında tutulmuş olurken, aynı zamanda ithalatçının hukuki güvenliği de sağlanmış olmaktadır[421].

Söz konusu hükümler ve durum değerlendirildiğinde; geriye yönelik uygulama sınırlı şekilde yapıldığı zaman kanuna uyum göstermektedir, zira eşit işlem ilkesine aykırı olmasına yönelik yapılan eleştiri çok da isabetli görülmemektedir. İhracatçının soruşturmanın sona ermesi ile birlikte damping uygulamasından vazgeçmesi hâlinde ithalatçı herhangi bir önleme tâbi olmamakta, buna karşın soruşturma sona ermesine rağmen dampingle ihracata devam eden ihracatçı ve ithalatçı birtakım önlemlerle karşılaşmaktadır. Bu kapsamda, önlemlerin etkili olmaması durumunda ihracatçı soruşturma sonuçlanana kadar önemli ölçüde satış gerçekleştirdiğinden, soruşturma bütünüyle birlikte buna son vermesi hâlinde, eşit işlem ilkesi burada tehlikeye girmektedir.

İhrökar'da geriye etkiye uygulama açıkça izin verildiği durumlar ifade edilmiştir. Kararın 7 nci maddesine göre geçici önlemlerin alındığı tarihten itibaren 90 günü geçemeyecek bir şekilde geriye yetkili uygulamaya yer verilmiştir. Ayrıca, İhrökar 2 nci maddesine göre de damping ithalatın zararı yol açması ile birlikte veya bu ihtimalin bulunması hâlinde, bu durumun tekrar önlenebilmesinin sağlanması için geri yetkili uygulamanın yapılabileceği ifade edilmektedir. Bu durumda dampingle ihracata son verme, sınırlama veya damping ortadan kaldırmaya yönelik fiyat değiştirme taahhüdünde bulunma durumunda, taahhüt yerine getirilmemesi hâlinde, ihlâl tarihinden önceye gitmemek üzere geriye etkili vergi konulabilir. Avrupa Birliği Tüzüğünde de böyle bir hüküm yer almaktadır. Sonuç itibari ile hem Türk hem de Avrupa Birliği hukukunda; kural gereği verginin etki sağlayacak şekilde konulmaması esastır, ancak ithalatçının kötü niyetli olması ile zarara neden olan ithalatın gerçekleştirilmesi ile taahhütlerin ihlâl edilmesi hâllerinde de damping, geriye etkili

[421] DTÖ ADA, md. 7 (Provisional Measures).

uygulanabilmektedir. İthalatçının durumu bilerek buna rağmen ısrarcı bir şekilde hareket etmesi ile geriye etkili uygulaması, bu konuda etkili olacağı sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda, geriye etkili önemler ithalatçının, dampingle ithalata son verecek miktarı azaltmasına veya en azından bu konuda daha hassas davranmasına neden olur. Yine Resmi Gazete'de ön önlemlerin uygulanacağının ilan edilmesi ile birlikte dampingli malı almaya devam eden ithalatçının geriye yetkili uygulama ile karşılaşacağı da aşikârdır. Bununla birlikte, İhrökar taahhüt ihlâllerinde ithalatçıya ait kötü niyet aramamaktadır. Resmi Gazete'de normal değer ile ihraç fiyatının birbirine uygun duruma getirileceği ve ihracatçının dampingi sonlandırmaya yönelik taahhüttü de bulunacağına da açıkça yer verilmektedir[422].

A. Dolaylı Zarardan Kaynaklanan Anti Damping Vergisi

Geriye etkili uygulama, ithal ülkesinin doğrudan zarar görmesi ile ilişkilidir, ancak GATT'a göre dolaylı olarak verilen zararlardan dolayı anti damping vergisi konulmaz. Buna karşın damping kaynaklı zararların önüne geçilebilmesi için istisna getirilebilir. Örneğin; bir X ülkesine A ülkesinden gelen mala karşı anti damping vergisi koyması mümkün değildir, A ülkesine karşı el koyma yetkisi C ülkesine aittir ve burada doğrudan bir zararın varlığı söz konusu değildir.

Üçüncü bir ülke lehine damping önlemi alınması için ülkenin bu konuda bir başvurusunun bulunması gerekir, bununla birlikte ülke ekonomisinin ağır bir zarara uğratıldığı veya böyle bir tehlikenin bulunduğuna dair delillerin de eklenmesi gerekmektedir. Konuya ilişkin soruşturma ise ithalatçı ülke tarafından yürütülecektir[423].

Önlemlerin uygulanması ithal ülkesinin isteğine bağlıdır, zarar gören ülke ön önlemlerin alınması için herhangi bir müdahalede bulunamaz. Bununla birlikte ithalatçı ülkede zarar gerçekleşmemesi hâlinde üçüncü ülkede bir zarar doğsa o zaman önlem alınabilir.

Damping önlemlerinde usûlün gecikmeden ve hızlı bir şekilde işletilmesi büyük önem taşımaktadır. Zira gecikmeler, ithalatçı ülke ekonomisinde geri dönülmesi zor zararlara yol açabilir. Ancak, GATT düzenlemelerinde damping uygulamasına karşı ivedilikle vergi konulmasına doğrudan imkân tanıyan açık bir hüküm bulunmamaktadı r.Buna karşılık,

[422] Dirikkan, s. 251.
[423] Anti Damping Anlaşması 14 üncü maddesi.

sübvansiyon kaynaklı zararlarda telafi edici vergilerin hızlı biçimde uygulanabildiği örnekler mevcuttur. Bu bağlamda, benzer bir yaklaşımın anti damping vergileri açısından da benimsenebileceği ve belirli durumlarda, zarar oluşmadan önce geçici önlem niteliğinde vergi uygulanabileceği ileri sürülmektedir. Uygulamada ise, bazı ülkelerce önce anti damping vergisi uygulanmakta ve sonrasında bu uygulama ilgili ulusal veya uluslararası konseyin onayına sunulmaktadır[424].

Anti damping vergisinin mükellefini dampingli malı ithal eden gerçek ve tüzel kişiler oluşturur. Burada vergi mükellefi Anayasaya uygun bir şekilde açık olarak belirtilmiştir. Ayrıca dampingli mala ilişkin verginin tutarı fiyata da eklenmesi hâlinde tüketici de dolaylı olarak mükellef gibi görünmektedir, ancak mükellef kavramının bu kadar genişletilmesi ve tüketicilerin de dâhil edilmesi çok anlamlı olmamaktadır.

Anti damping vergisinin tahsil merci ise gümrük idareleridir. İdare aldığı vergiyi diğer ithalatlı işlemlerden farklı tutmakta, güvenceye bağlamakta ve tahsil etmektedir. Yine anti damping vergisinin ithalattan kaynaklı olması hasebiyle tahsili, Amme Alacaklarının Tahsil Usûlü Hakkında Kanuna göre tahsil edilmektedir.

Tahsil zamanı

Anti damping vergisi, malın fiilî olarak ithal edilmesi hâlinde alınmaktadır. Vergi tahakkuku idare tarafından yapılması hâlinde vergilerin ödendiği ya da cari hesabın mahsubunun yapıldığı veya verginin güvenceye bağlandığı, işlemlerin gümrük tarafından tamamlandığı , ayrıca muaflık hükümlerinin uygulandığı, tahakkukun mükellef tarafından gerçekleştirildiği, eşyanın gümrük işlemlerinin tamamlandığı, kamyon vagon deniz üstü işlemlerde ise muayenenin yapılıp çetelenin tutulduğu tarihte fiilî ithalatın gerçekleştiği anlamına gelmektedir ve bu tarihte vergi işlemeye başlamaktadır.

B. Kesin Önlemlerin Gözden Geçirilmesi

Kesin önlemlerle ilgili kararların sonuçlandırılmasını müteakip en az bir yıl sonra ilgililerden birinin talebi üzerine ya da re'sen önlemler tekrar gözden geçirilebilir. Gözden geçirmeyi haklı kılan durumlar ile birlikte yeni delillerin de sunulması sonucunda İthalat Genel

[424] Van Bael & Bellis, EU Anti-Dumping and Other Trade Defence Instruments, Kluwer Law International, 2011, s. 115-117.

Müdürlüğü tarafından bu husus tekrar değerlendirmeye alınır. Genel Müdürlük tarafından gözden geçirmeye karar verilmesi hâlinde soruşturma yeniden açılır ve yürütülür, ancak soruşturmanın tekrardan açılması suretiyle daha önceden alınan ve yürürlükte olan önlemler uygulanmaya devam eder. Bununla birlikte Avrupa Birliği uygulamaları gereğince soruşturmanın kapanmasından sonra en az bir yıllık bir sürenin geçmesi gerektiğini düzenlemiştir[425].

Uygulama açısından ortaya çıkan bazı sorunlar bulunmaktadır, bunlar özellikle soruşturmanın yapılması esnasında eşit gözetimin uygulanması ve ithalatçı ile ihracatçının aynı şekilde korumaya tâbi olmasıdır. Buna karşın tek taraflı korumanın sağlanması hâlinde hukuk devleti ilkesinin çiğnenmesine yol açılacaktır. Bu kapsamda hakkında soruşturma yürütülen ilgililerin dinlenmesi ve bilgi alınması kapsamında damping ve zararın belirlenmesi yönünden ispat yükünün idareye ait olduğu unutulmamalı ve gerekli bilgilerin titizlikle toplanması gerekmektedir, böylece yeterli bir hukukî koruma sağlanmış olur.

Soruşturma esnasında ihracatçının fiyatları, zararı ya da damping marjını ortadan kaldıracak düzeyde fiyat artırması sonucunda taahhütte bulunması ve fiyat artırımının kabul etmesi durumunda Kurul tarafından soruşturma durdurulabilir. Ancak taahhütle birlikte mutlaka soruşturma sona erdirilmez, burada Kurula takdir yetkisi verilmektedir. İhracatçının veya kaynak ülkenin ya da ihraç ülkesinin tarafından yapılan talep üzerine ya da Kurulun re'sen aldığı karar neticesinde soruşturma sonlandırılabilir. Taahhütlerin kabul edilmesi ile birlikte sona eren soruşturma hem hukukî koruma hem de soruşturmanın objektif yürütülmesi açısından etkinliği sağlamaktadır. Ayrıca ihracatçı tarafından soruşturmanın devamının istenilmesi hâlinde ihracatçıya böyle bir imkânın da verilmesi gerekir.

IV. TÜRKİYE VE DTÖ ANTİ DAMPİNG SORUŞTURMALARI

A. TİCARET BAKANLIĞI ANTİ DAMPİNG SORUŞTURMALARI

Soruşturma sonucunda dampingli ithalatın varlığı ve bu ithalatın zarara neden olduğu belirlendiğinde, zararın önlenmesi amacıyla, Kurulca belirlenen ve Bakanlıkça onaylanarak kesinleşen damping marjı kadar veya zararı ortadan kaldıracak daha az bir oran veya miktarda dampinge karşı vergi alınmaktadır. Dampinge konu malın ithalinde dampinge karşı

[425] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32016R1036 (E. T. 09.08.2024).

vergi alınmaktadır. Anti damping vergisinin konulması ile ilgili malın fiilî ithalatı engellenmemektedir[426]. Anti damping vergisi ile soruşturma sonucu damping uygulandığı tespit edilen ithal konusu eşyalardan normalden daha fazla vergi alınmaktadır.

İç piyasaya ithal edilen bir mal için hem damping hem de sübvansiyon verilmesi hâlinde anti damping vergisi ile telafi edici vergi birlikte uygulanmamaktadır. İkisi birlikte incelendiğinde; bu vergilerden yüksek olan hangisi ise o ithalatçıya uygulanmaktadır. İthali evvelce gerçekleştirilen mallar için uygulanacak vergiler, geriye dönük olarak uygulanmasına ilişkin esaslar Cumhurbaşkanı Kararı ile tespit edilmektedir. Ancak, geriye dönük uygulamanın süresi, geçici önlemlerin alındığı tarihten itibaren 90 günü geçemeyeceği yönüyle sınırlı kalmaktadır.

Damping ile Türkiye'ye ihraç fiyatının, benzer malın normal değerinin altında olmasını, damping marjı ise normal değerin ihraç fiyatını aştığı miktarı, doğrudan veya dolaylı mali fayda tutarını ifade etmektedir. Söz konusu miktarlar soruşturmanın sonucuna göre belirlenmektedir. Soruşturma sonucunda verilen anti damping vergisi kararı Gümrük İdareleri tarafından ithalatın gerçekleştirilmesi hâlinde alınan vergilerden farklı şekilde hesaplanmakta ve ayrı olarak tahsil edilmekte olup gerektiğinde teminata da bağlanabilmektedir. Anti damping vergisinin ödenmemesi durumunda ise 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usûlü Hakkında Kanun hükümlerine göre Gümrük İdareleri tarafından kovuşturmaya başvurulmaktadır.

Ticaret Bakanlığı verilerine göre Türkiye, 2023–2025 yılları arasında damping ve sübvansiyon önlemleri kapsamında çok sayıda soruşturma yürütmüş, bu kapsamda çeşitli ürünlere yönelik yeni tebliğler yayımlamıştır.

2024 yılında ise soğuk haddelenmiş, galvanizli ve boyalı yassı çelik, akrilik elyaf, laminat parke ve alüminyum folyo gibi ürünlerde soruşturmalar devam etmiştir.

Mevcut önlemlerin devamına ilişkin olarak; sitrik asit, laminat parke ve duvar saatleri ürünleri için 2024 yılı içinde nihai gözden geçirme sonuçları açıklanmış ve önlemlerin devamı kararlaştırılmıştır.

[426] Aslan/Yaman, s. 238-256.

Çin menşeli sodyum glukonat, güneş paneli bağlantı kutuları ve fotovoltaik paneller için alüminyum çerçeveler ürünlerine karşı 2025 yılında damping soruşturmaları başlatılmıştır (2025/8, 2025/9, 2025/10 sayılı tebliğler). Ayrıca çok taraflı olarak kesik elyaf ipliği ithalatında Çin, Endonezya, Hindistan, Malezya, Pakistan, Tayland ve Vietnam'a yönelik 2025 yılında çok taraflı bir soruşturma yürütülmektedir.

Soruşturma Sayıları (Kümülatif)[427]

Yıl	Damping & Sübvansiyon Soruşturmaları	Korunma Önlemleri
2022	105	24
2023	142	31
2024	151 (Tahmini)	32 (Tahmini)
2025	168 (Tahmini)	33 (Tahmini)

Şekil 2.1. Soruşturma Sayıları

2023–2025 Yeni Tebliğler ve Soruşturmalar[428]

Tebliğ No	Ürün	Menşe Ülke(ler)	Yıl
2025/1	Üretici/İhracatçı Belgesi	-	2025
2025/9	Sodyum Glukonat	Çin	2025
2025/8	Güneş Paneli Bağlantı Kutusu	Çin	2025
2025/10	Fotovoltaik Panel Alüminyum Çerçevesi	Çin	2025
2024/41	Soğuk Haddelenmiş Yassı Çelik	Çin, Kore	2024
2024/40	Akrilik Elyaf	Çin	2024
2024/39	Laminat Parke	Çin	2024
2024/38	Alüminyum Folyo	Çin	2024
2024/37	Gazla Çalışan Anında Su Isıtıcılar	Çin	2024
2024/27	Granit	Mısır	2024
2024/26	Cam Elyafı Takviye Malzemeleri	Mısır, Bahreyn	2024

Şekil 2.2. Türkiye Güncel Soruşturmalar

[427]https://ticaret.gov.tr/data/5e00e77a13b8763d8cb2d278/Ticaret%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%202025%20Y%C4%B1l%C4%B1%20Performans%20Program%C4%B1.pdf
[428] https://ticaret.gov.tr/ithalat/ticaret-politikasi-savunma-araclari/damping-ve-subvansiyon/sorusturmalar

Türkiye’de Damping soruşturmalarının Sektörel Dağılımı

Aşağıdaki grafik, 2023–2025 döneminde Türkiye'de yürütülen damping soruşturmalarının sektörel dağılımını göstermektedir. En yoğun önlemler demir-çelik ve kimyasal ürün gruplarında görülmüş, tekstil ve elektronik ürünler de önemli paya sahip olmuştur.

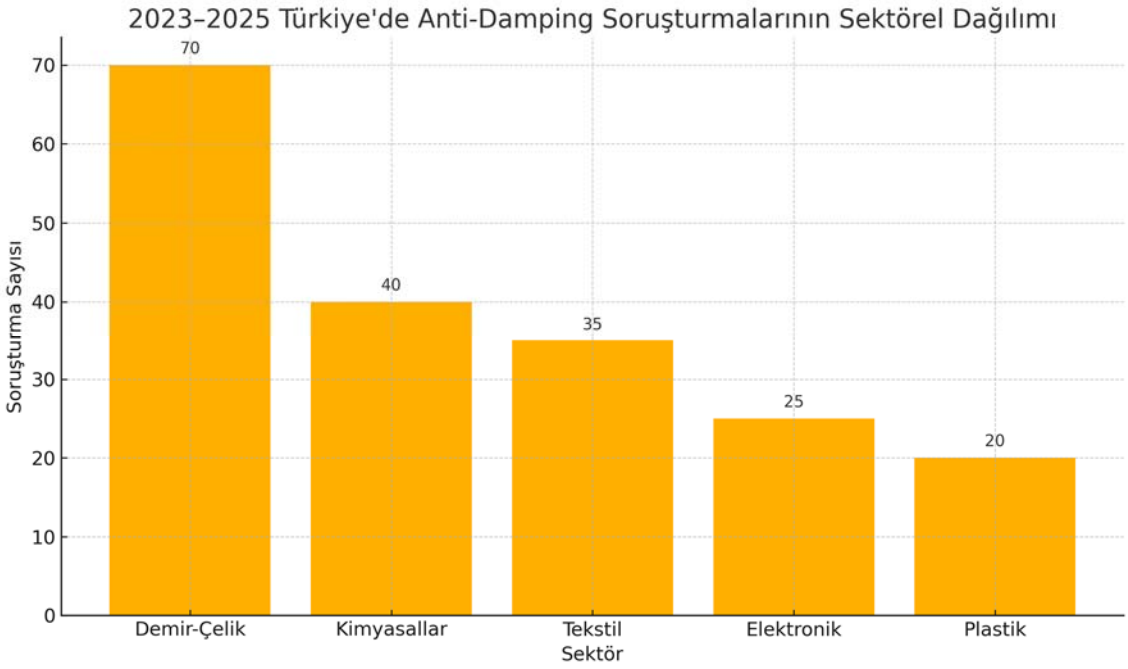

Şekil 2.3. Sektörel Dağılım

B. DİĞER ÜLKE UYGULAMALARI

1. Avrupa Birliği

a. Elektrikli Araç Sektörü

Günümüzde elektrikli araçların AB kapsamında piyasaya girmesi yönünden Birliğin piyasanın bozulmasına ilişkin oluşabilecek zararlara ilişkin bazı önlemlere başvurma yoluna gitmektedir. Birlik damping soruşturmasının yanında sübvansiyon ve telafi edici vergiler kapsamında da önlemlere başvurmaktadır. Bu bağlamda Avrupa Birliği elektrikli araçlara uygulanan vergilerin yeşil dönüşüme geçişini amaçlamaktadır. Ancak bu geçiş adil rekabet ve küresel kurallara uyum yoluyla gerçekleştirilmelidir. AB, yeşil geçiş için ve ilgili hedeflere ulaşmak için gerekli malların ithalatını memnuniyetle karşılasa da, bu ithalatlar ilgili AB mallarıyla adil şartlarda rekabet etmelidir. Bu ithalatlar haksız yere sübvanse

edilirse, AB endüstrisine haksız yere zarar verir ve nihayetinde bu hedeflere ulaşılmasını engelleyebileceği ifade edilmektedir. Elektrikli araç sektörü, bu kritik sektörde yabancı ortaklara stratejik bağımlılıkları önlenmelidir. AB'nin yeşil geçişi, AB sanayisini etkileyecek olsa da haksız ithalata dayandırılmaması gerekmektedir. Bu bağlamda örneklemdeki şirketler artık önceden açıklanan bireysel vergi hesaplamalarının doğruluğu hakkında yorum yapma olanağına sahip olmaktadır.

Avrupa Birliği, Çin menşeli elektrikli araçların Avrupa pazarındaki fiyatlama stratejilerini 2023 yılı itibariyle ciddi biçimde incelemeye almıştır[429]. Komisyon, vergilerin düzeyine yol açan geçici bulguları ayrıntılı olarak açıklayan bir tebliğ Resmi Gazete'de[430] yayınlamıştır. Avrupa Komisyonu, Çinli üreticilerin devlet destekleriyle maliyetlerini düşürerek, Avrupa'da normal değerlerinin çok altında satış yaptığına ilişkin güçlü emarelerin bulunduğunu açıklamıştır[431]. Bu kapsamda BYD, SAIC ve Geely gibi firmaların araçlarına karşı resen bir damping soruşturması başlatılmıştır. Avrupa Komisyonu, bu soruşturma ile BYD, SAIC ve Geely gibi büyük Çinli üreticilerin fiyat politikalarının, Avrupa'daki

[429] AB kurallarına göre, nihai örneklemde seçilmeyen Çin'de üretim yapan herhangi bir şirket, özel durumunun araştırılmasını isterse, şunlardan birini yapabilir:
Mevcut soruşturma çerçevesinde bireysel inceleme (BÖ) talebinde bulunmak veya kesin tedbirlerin uygulanmasından hemen sonra (yani başlatılmasından 13 ay sonra) Temel Anti Sübvansiyon Yönetmeliği uyarınca hızlandırılmış bir inceleme talep edilebilir. İlk seçenek kapsamındaki talepler için koşullar artık karşılanamadığından, soruşturmanın zamanında tamamlanmasını engelleyeceğinden, örneklenen şirketlerden elde edilen bulgular Çin'deki diğer örneklenmeyen ihracatçı üreticilere uygulanacaktır. İkinci seçenekle ilgili olarak, bu tür hızlandırılmış incelemenin sonuçlandırılması için son tarih 9 aydır. Kanıtlanmış bir talebin ardından, Çin'deki bir BEV üreticisi - Tesla - kesin aşamada bireysel olarak hesaplanmış bir vergi oranı alabilir. Son olarak, ilgili taraflar (Çin Hükümeti ve Çinli şirketler dâhil) daha geniş yorumlarda bulunma ve 10 gün içinde dinlenilmeyi talep etme olanağına sahiptir. Komisyonun soruşturmada kesin bulgularına ulaşması için 4 aylık bir süreye ihtiyacı vardır. Nihai bulguların yapıldığı temel gerçekler ve analizler ilgili taraflara yazılı olarak açıklanacaktır ("nihai açıklama"). Nihai önlemler 5 yıl boyunca yürürlükte kalacaktır.
[430] https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_24_3232 (E.T. 09.09.2024); https://tron.trade.ec.europa.eu/investigations/case-view?caseId=2684 (E.T. 09.09.2024)
[431] Komisyon, 4 Ekim 2023'te Çin'den gelen yolcular için akülü elektrikli araç ithalatına yönelik resmi olarak re'sen bir anti sübvansiyon soruşturması başlatmıştır. Herhangi bir soruşturma, başlatılmasından itibaren en fazla 13 ay içinde tamamlanması gerekmektedir. Geçici telafi edici vergiler, Komisyon tarafından başlatılmasından itibaren 9 ay içinde yayınlanması gerekmekte idi. Kesin önlemler, geçici vergilerin uygulanmasından itibaren 4 ay içinde uygulanacaktır. Çin'deki bir BEV üreticisi - Tesla - gerekçelendirilmiş bir talebin ardından kesin aşamada bireysel olarak hesaplanmış bir vergi oranı alabilir. Son örnekte seçilmeyen ve özel durumunun araştırılmasını isteyen Çin'de üretim yapan herhangi bir başka şirket, kesin önlemlerin uygulanmasından hemen sonra (yani başlatılmasından 13 ay sonra) temel Anti Sübvansiyon Yönetmeliği uyarınca hızlandırılmış bir inceleme talep edebilir. Böyle bir incelemenin sonuçlandırılması için son tarih 9 aydır. Geçici vergilerin amaçlanan düzeylerine ilişkin bilgiler, ilgili tüm taraflara (Birlik üreticileri, ithalatçılar ve ihracatçılar ile bunların temsilci dernekleri, Çinli ihracatçı üreticiler ile bunların temsilci dernekleri ve menşe ve/veya ihracat ülkesi, yani Çin dâhil) ve AB Üye Devletlerine, AB temel anti-sübvansiyon Yönetmeliğinde belirlenen prosedürlere uygun olarak, bu tür önlemler uygulanmadan önce sağlanır. Örneklenen şirketler, kendi hesaplamaları hakkında bireysel olarak bilgi almaktadır ve bunların doğruluğu hakkında yorum yapma olanağına sahiplerdir. Bu nihai yorumlar yeterli dengeleyici kanıt sağlanması durumunda, Komisyon hesaplamasını AB yasalarına uygun şekilde revize edebilir.

üreticileri (örneğin Volkswagen, Renault, Stellantis) ciddi şekilde zarara uğrattığını ve piyasa dengelerini bozduğunu iddia etmektedir. Bu kapsamda Avrupa Birliği, soruşturma süresince geçici tedbirler almayı ve damping tespit edilmesi hâlinde anti damping vergileri uygulamayı planlamaktadır.

Soruşturmanın temelinde, Çin hükümetinin elektrikli araç üreticilerine sağladığı sübvansiyonlar ve ihracat destekleri yer almaktadır. Avrupa'daki yerli üreticilerin, bu fiyat politikasına karşı rekabet gücünü kaybetmesi ve sektörde uzun vadeli zararlara uğraması ihtimali üzerine, Avrupa Komisyonu damping tedbirlerinin uygulanması yoluna gitmiştir. Bu süreçte, ithal edilen Çin menşeli elektrikli araçlara geçici anti damping vergileri uygulanabileceği ifade edilmiştir.

Bu durum, Avrupa'daki üreticiler kadar Çinli üreticileri de doğrudan ilgilendirmekte ve bazı Çinli firmalar, Avrupa Birliği Adalet Divanı'na başvurarak söz konusu tedbirlerin iptalini talep etmektedir. Böylece konu hem ticarî hem de hukukî anlamda uluslararası platformlara taşınmıştır. Söz konusu gelişmeler, yalnızca yerli üreticilerin korunması açısından değil, aynı zamanda stratejik teknoloji bağımsızlığının sağlanması ve adil rekabetin korunması açısından da önemlidir. Bu bağlamda Türkiye'nin de benzer şekilde hem ulusal hem uluslararası düzeyde rekabet hukukunu ve ticaret politikalarını etkili biçimde kullanması gerekmektedir.

b. Çelik Sektörü

Elektrikli araç sektörü dışında, damping uygulamalarına sıkça rastlanan ve uluslararası ticaret hukukunda önemli tartışmalara neden olan bir diğer sektör de çelik sektörüdür. Özellikle Çin Halk Cumhuriyeti'nden Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri'ne ihraç edilen çelik ürünlerinde uygulanan düşük fiyat politikaları hem ekonomik rekabeti hem de uluslararası ticaret ilişkilerini derinden etkilemiştir.

Avrupa Komisyonu 2016 yılında Çin menşeli sıcak haddelenmiş çelik ürünlerine karşı bir damping soruşturması başlatmıştır. Yapılan incelemelerde, Çinli üreticilerin iç piyasada uyguladıkları fiyatların çok altında Avrupa pazarında satış yaptıkları, bu nedenle Avrupa'daki yerli üreticilerin ciddi zararlara uğradığı tespit edilmiştir. Soruşturma sonucunda, bu ürünlere %18 ile %35 arasında değişen oranlarda anti damping vergileri getirilmiştir. Bu uygulama, yerli üreticileri koruma amacı taşımakla birlikte, serbest piyasa

dinamikleriyle devlet müdahalesi arasındaki sınırları da gündeme getirmiştir[432]. AB bu süreçte, Dünya Ticaret Örgütü kuralları çerçevesinde hem iç üreticinin korunması hem de adil ticaretin sağlanması amacıyla damping önlemleri uygulamış, ayrıca bu önlemlerin hukuka uygunluğuna ilişkin Avrupa Adalet Divanına da başvurular yapılmıştır. Çelik sektörü, AB'nin damping ile mücadele mekanizmalarında en çok başvurduğu örnek alanlardan biri olmuştur

Türkiye açısından da benzer bir süreç yaşanmış ve yerli çelik üreticilerinin başvurusu üzerine, Çin, Rusya ve Ukrayna menşeli ürünlere yönelik damping soruşturması başlatılmıştır. İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında 3577 sayılı Kanun kapsamında yürütülen bu süreç sonucunda, bazı ürünler için ek mali yükümlülükler getirilmiştir.

c. Diğer Sektörler

Avrupa Birliği, Almanya merkezli iki üretici olan Felix Schoeller ve Koehler Paper'ın şikayetleri üzerine, Çin menşeli dekor kağıdı ithalatına karşı 2024 yılında damping soruşturması başlatmıştır. Ayrıca, Avrupa Komisyonu 2024 yılı Nisan ayında Çin menşeli paslanmaz çelik yassı ürünlere uyguladığı damping vergilerini %17,2 ile %27,9 arasında değişen oranlarla sürdürme kararı almıştır[433].

1. ABD

2024 yılında ABD, Türkiye ve birçok ülke menşeli alüminyum ekstrüzyon ürünlerine yönelik anti damping ve sübvansiyon soruşturmaları başlatmıştır. ABD Ticaret Bakanlığı (USDOC) ile Uluslararası Ticaret Komisyonu (USITC) bu süreci birlikte yürütmektedir. Ayrıca, Türkiye menşeli yumurtasız makarnalara karşı yıllardır uygulanan önlemler 2024 yılı başında beş yıl daha uzatılmıştır[434]. Bir başka dikkat çeken gelişme ise Çin menşeli HFC (hidroflorokarbon) gaz karışımlarının Türkiye ve Malezya üzerinden ABD'ye ithal edilerek

[432] European Commission, 'Commission Implementing Regulation (EU) 2017/1795', OJ L 259, 7.10.2017, p. 24–44.
[433] European Commission: https://policy.trade.ec.europa.eu/enforcement-and-protection/trade-defence/index_en.htm
[434] U.S. Department of Commerce: https://www.trade.gov/us-antidumping-and-countervailing-duties

önlemlerden kaçınıldığı iddiası üzerine başlatılan etkisiz kılma (circumvention) soruşturmasıdır.

5. Çin

Çin Ticaret Bakanlığı (MOFCOM), 2024 yılı içerisinde ABD, Avrupa Birliği, Tayvan ve Japonya menşeli polioksimetilen (POM) kopolimer ithalatına karşı damping soruşturması başlatmıştır. Bu ürün, otomotiv ve elektronik sektöründe kullanılan mühendislik plastiğidir[435]. 2025 yılı başında Çin, bu ülkelerden yapılan ithalatta damping tespit etmiş ve anti damping vergisi uygulamaya başlamıştır.

[435]Ministry of Commerce (MOFCOM): http://english.mofcom.gov.cn/

C. TÜRKIYE'NIN TARAF OLDUĞU DAMPİNG SORUŞTURMALARI

Türkiye, ihracatçı firmalarının dış pazarlarda karşılaştığı haksız ticaret önlemlerine karşı, uluslararası hukuk çerçevesinde haklarını aramakta ve bu kapsamda Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) nezdindeki uyuşmazlık çözüm mekanizmasına başvurmaktadır. Özellikle damping önlemleri konusunda açılan uyuşmazlık çözüm süreçleri, Türkiye'nin uluslararası ticaret hukukunu etkin bir biçimde kullandığını göstermektedir. Aşağıda, Türkiye tarafından başlatılan bazı önemli uyuşmazlık çözüm süreçlerine yer verilmektedir.

Türkiye'nin, aynı zamanda dampingli ürünlerin soruşturulması ve maruz kaldığı dampinge yönelik olarak DTÖ'ye başvurma hakkı da bakidir. Bu kapsamda Dünya Ticaret Örgütünün WT/DS513/10 sayılı ve 9 Ocak 2020 tarihli bir kararı mevcuttur. Türkiye, 3 Ekim 2016 tarihinde Fas'ın Türkiye'den ithal ettiği bazı sıcak haddelenmiş çelik ürünlerine yönelik kesin damping önlemleri ve bu kapsamda yürütülen soruşturmanın bazı yönleri hakkında Fas'tan istişare talebinde bulunmuştur. Türkiye'nin talebinde; alınan tedbirlerin şu hususlarla uyuşmadığını ileri sürmüştür: Kararda; Panelin, Türkiye'nin Anti damping Anlaşması'nın 6.5, 6.5.1 ve 6.9. Maddeleri uyarınca yaptığı bir dizi usûl iddiasıyla ilgili olarak yargı yetkisi veya usûl nedenleriyle karar vermeyi reddettiği veya Türkiye'nin iddiasını kanıtlamadığını tespit etmiştir. Ancak Panel, Fas'ın söz konusu hükümde belirtilen 18 aylık azami süre içinde soruşturmayı tamamlamayarak Anti damping Anlaşması'nın 5.10. Maddesi ile tutarsız davrandığını tespit etmiştir. Ayrıca Fas'ın tüm ilgili taraflara belirli "temel gerçekleri" bildirmeyerek 6.9. Maddesi ile tutarsız davrandığını tespit ettiği, ayrıca usûl iddiaları bakımından Fas'ın bildirilen bilgileri reddederek ve araştırılan iki Türk üreticisi için damping marjlarını mevcut gerçeklere dayanarak Anti Damping Anlaşması'nın 6.8. Maddesi ile tutarsız davrandığını tespit ettiği ve Türkiye'nin bu konudaki ek iddialarını Ek II'nin 1, 3, 5, 6 ve 7. paragrafları kapsamında ele almayı gerekli görmediği, Türkiye'nin, DSU'nun 19 uncu maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesi kapsamındaki takdir yetkisini kullanması yönündeki talebini reddettiği ve Fas'ın söz konusu tedbirleri derhal iptal etmesini önerdiği yönünde karar vermiştir[436].

[436] DS513, Türkiye ile Fas arasındaki bir anlaşmazlıkla ilgilidir. Fas'ın Türkiye'den gelen bazı sıcak haddelenmiş çelik ürünlerine uyguladığı damping önlemleriyle ilgilidir.
"Maddi gerilik"
Anlaşmazlık, "yerli sanayinin kuruluşunun önemli ölçüde geciktirilmesi" konusuyla ilgili yeni sorular ortaya çıkardı. Anti damping Anlaşması'nın 3. Maddesinin 9. Dipnotu, yerli sanayinin "zarar görmesinin" "yerli sanayinin kuruluşunun önemli ölçüde geciktirilmesi" şeklini alabileceğini tanımlıyor; GATT 1994'ün VI:6(a)

Ayrıca, dampingli ithalatın yerli üretim dalı fiyatları üzerindeki etkisinin incelenmesinde, Temyiz Organına göre soruşturma makamının fiyatlar üzerindeki etkisinin incelenmesi gerekmektedir. Temyiz Organına göre soruşturma makamının ayrıca dampingli ithalatın bu gelişmeleri açıklayıcı bir etkisi olarak ifade edilen 'explanatory force[437]' etkisinin bulunup bulunmadığına dair tespitler yapması da gerekir. Bu bağlamda Türkiye'deki soruşturma makamının bu ilkeye göre hareket edip etmediği de incelenmelidir[438].

Türkiye'de çelik sektöründe damping etkisi doğurabilecek davranışlar zaman zaman incelemeye konu olmaktadır. Özellikle 2015 yılında[439], yassı çelik sektöründe faaliyet gösteren bazı firmaların fiyat kırma ve pazardan rakip dışlama yönündeki davranışlarını değerlendirmiştir. Kararda, bu davranışların Türk Ticaret Kanununda düzenlenen haksız rekabet hükümleri ile paralel şekilde, 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun 6. maddesi uyarınca hâkim durumun kötüye kullanılması kapsamında ele alınabileceği

---

Maddesi de benzer bir atıf içeriyor. Türkiye, Fas'ın, Fas'ta belirli sıcak haddelenmiş çelik ürünleri üreten yerli sanayinin kuruluşunun Türkiye'den yapılan dampingli ithalatlar sonucunda önemli ölçüde geciktirildiği yönündeki tespiti ile ilgili olarak bir dizi dava açtı. Yargı yetkisi ve usûl gerekçeleriyle Panel, Türkiye'nin 9. dipnot ve VI:6(a) Maddesi uyarınca iddiaları hakkında bulgu yapmayı reddetti. Ancak, Fas'ın, yerli endüstrinin "kuruluşunun henüz tamamlanmamış" olduğunu tespit ederken Anti damping Anlaşması'nın 3.1. maddesiyle ve Türk ithalatının söz konusu endüstrinin kuruluşunu "önemli ölçüde geciktirip geciktirmediğini" değerlendirirken Anti damping Anlaşması'nın 3.1 ve 3.4. maddeleriyle tutarsız davrandığını tespit etmiştir.

[437] İthalatların yerli sanayinin durumu açısından 'açıklayıcı gücünün' incelenmesini gerektirir.

[438] Avrupa Birliği, 21 Mayıs 2014 tarihinde, Avrasya Ekonomi Komisyonu Koleji'nin 14 Mayıs 2013 tarih ve 113 sayılı Kararı uyarınca Rusya Federasyonu tarafından Almanya ve İtalya'dan ithal edilen hafif ticarî araçlara uygulanan anti damping vergileri konusunda Rusya Federasyonu ile istişare talebinde bulunmuştur. Avrupa Birliği, Rusya Federasyonu'nun Almanya ve İtalya'dan gelen belirli hafif ticarî araçlara (LCV) uyguladığı anti damping vergilerine itiraz etmiştir… Panel, DIMD'nin fiyat baskısını değerlendirirken uygun getiri oranını belirlerken finansal krizin etkisini hesaba katmayarak 3.1 ve 3.2. Maddelerle tutarsız davrandığını tespit etti. Ancak Avrupa Birliği, DIMD'nin fiyat baskısını değerlendirirken herhangi bir açıklama yapmadan USD ve RUB cinsinden ifade edilen verileri "karıştırması" nedeniyle DIMD'nin 3.1 ve 3.2. Maddelerle tutarsız davrandığını tespit etmedi. Ayrıca, Avrupa Birliği, dampingli ithalat fiyatları ile yurt içi fiyatlardaki eğilimlerin, dampingli ithalatın fiyat baskılaması için "açıklayıcı gücünü" sorgulattığını, DIMD'nin piyasanın ek yurt içi fiyat artışlarını kabul edip etmeyeceğini analiz etmesi gerektiğini, DIMD'nin herhangi bir fiyat baskılamasının diğer yurt içi üretici tarafından uygulanan rekabet baskısının etkisi olup olmadığını incelemediğini, DIMD'nin ithal hafif ticarî araçlardaki gümrük vergilerinin 2009 yılında %10'dan %25'e çıkarılmasının önemini incelemediğini ve DIMD'nin iddia edilen fiyat baskılamasının "önemli ölçüde" olduğunu göstermediğini tespit etmemiştir.
DSB, 9 Nisan 2018 tarihli toplantısında, Temyiz Kurulu raporunu ve Temyiz Kurulu raporuyla değiştirilen panel raporunu kabul etti. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds479_e.htm (E.T. 08.08.2024); Ayrıca konuyla ilgili başka kararlar da mevcuttur: Panel Report, China – Countervailing and Anti-Dumping Duties on Grain Oriented Flat-Rolled Electrical Steel from the United States, WT/DS414/R and Add.1, adopted 16 November 2012, upheld by Appellate Body Report WT/DS414/AB/R, DSR 2012:XII, p. 6369 Appellate Body Report, China – Countervailing and Anti-Dumping Duties on Grain Oriented Flat-Rolled Electrical Steel from the United States, WT/DS414/AB/R, adopted 16 November 2012, DSR 2012:XII, p. 6251 Panel Report, China – Anti-Dumping Measures on Imports of Cellulose Pulp from Canada, WT/DS483/R and Add.1, adopted 22 May 2017, DSR 2017:IV, p. 1961.

[439] 28 Ocak 2015 tarih ve 29250 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2015/01 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Tebliğ.

belirtilmiştir. İlgili firmaların üretici konumlarını kullanarak piyasa fiyatlarının çok altında satış yapmaları durumunda, bu eylemlerin rakiplerin faaliyetlerini zorlaştırıcı etkiler yarattığını ve uzun vadede rekabetin zarar görebileceğini tespit edilmiştir. Ayrıca, 2015 yılında Türkiye'nin yassı çelik ithalatına karşı başlattığı damping soruşturmasına ilişkin bilgiler tebliğde yer almaktadır. Bu tebliğ, Çin Halk Cumhuriyeti, Fransa, Japonya, Romanya, Rusya, Slovakya ve Ukrayna menşeli sıcak haddelenmiş yassı çelik ithalatına karşı başlatılan damping soruşturmasını kapsamaktadır.

2001 yılında Avrupa Birliği (AB), Türkiye menşeli renkli televizyon ithalatına karşı Beko ve Vestel'e yönelik bir damping soruşturması başlatmıştır. Bu soruşturma, AB pazarındaki yerli üreticilerin korunması ve adil rekabet koşullarının sürdürülmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Soruşturma, Hollanda merkezli Philips ve Fransa merkezli Thomson firmalarının başvurusu üzerine başlatılmıştır. Başvuru sahipleri, Türkiye'den ithal edilen televizyonların dampingli fiyatlarla AB pazarına sunulduğunu ve bu durumun kendi üretim faaliyetlerini olumsuz etkilediğini ileri sürmüştür. AB Komisyonu tarafından yürütülen incelemeler sonucunda, Beko ve Vestel'in Uzakdoğu menşeli parçaları kullanarak maliyetleri düşürdüğü ve ürettikleri televizyonları AB'ye düşük fiyatla ihraç ettikleri tespit edilmiştir. Bu durumun, AB içindeki üreticilere zarar verdiği değerlendirilmiştir. Soruşturma sonucunda AB, Beko ve Vestel markalarına %25 oranında anti damping vergisi uygulama kararı almıştır. Aynı soruşturmada yer alan bir diğer Türk markası Profilo ise daha az oranda Uzakdoğu menşeli parça kullandığı gerekçesiyle bu vergiden muaf tutulmuştur. Vestel, bu karara itiraz ederek Çin menşeli tüplerin üretimdeki payının yalnızca %1-2 seviyelerinde olduğunu belirtmiştir. Bu kararın Türkiye açısından çeşitli ticari ve hukuki yansımaları olmuştur. Öncelikle, Türk elektronik üreticilerinin AB pazarındaki rekabet gücü azalmış, maliyetleri artmıştır. Bu gelişme, Türkiye'nin dış ticaretinde korumacı önlemlerle karşılaşma riskini ve bu önlemlere karşı devlet desteklerinin önemini açık bir şekilde ortaya koymuştur. Söz konusu karar, anti damping uygulamalarının uluslararası ticaret üzerindeki etkisini gösteren örnek bir vaka olarak değerlendirilmektedir.

Bir diğer önemli uyuşmazlık ise 2000 yılında Mısır'a karşı başlatılmıştır. Türkiye, Mısır'ın inşaat demiri ithalatına uyguladığı damping önlemlerinin orantısız olduğunu ve yerli üreticiyi koruma adı altında ticareti engelleyici nitelik taşıdığını savunmuştur. Bu kapsamda başlatılan süreç sonucunda, DTÖ Paneli ve Temyiz Organı, Türkiye'nin iddialarını büyük

ölçüde haklı bulmuştur. Uyuşmazlık organları, Mısır'ın soruşturma sürecinde ciddi usul hataları yaptığını ve DTÖ kurallarını ihlal ettiğini tespit etmiştir[2].

Türkiye'nin DTÖ nezdinde başvurduğu bu uyuşmazlık çözüm süreçleri, uluslararası ticaret hukukunun sunduğu mekanizmaların etkin kullanımına örnek teşkil etmektedir. Bu tür başvurular, yalnızca belirli ihracat sektörlerinin korunması açısından değil, Türkiye'nin dış ticaret politikasının kurallara dayalı bir sistem içinde sürdürüldüğünü göstermesi bakımından da önem taşımaktadır. Gelecekte benzer uygulamalara karşı Türkiye'nin, DTÖ başta olmak üzere diğer ikili ya da çok taraflı hukuk yollarını kullanarak haklarını aramaya devam etmesi, uluslararası ticaret sisteminde denge sağlayıcı bir rol oynamasına katkı sunacaktır.

D. DTÖ ANTİ DAMPİNG SORUŞTURMALARI

Dampingin araştırılması Birliğin bünyesinde idarî makamlarca gerçekleştirilmektedir. Süreç yürütülürken iki hususun tespit edilmesi önem arz eder. Bunlardan biri damping marjının belirlenmesi diğeri ise zararın tespit edilmesidir. Söz konusu hususlar için yabancı işletmeler ile temas ve Birliğe ait sanayi ile temas incelenir. İnceleme için Komisyon tarafından iş bölümü yapılır. Birliğin zararının belirlenmesi için 1E bölümü teşekkül ettirilmiştir. Damping marjının tespiti için 1C bölümü kurulmuştur. İdarî makamlar nezdinde yürütülen tespit aşamaları uluslararası ticarette uzmanlaşmış, alanında yetkin kişiler eliyle yürütülmektedir.

Soruşturmaların sona ermesi, tedbirin uygulanmasına yönelik karar alınması ile gerçekleştirmektedir. Bu aşamada Konseyin verdiği kararlar bir açıdan da siyasî nedenlere dayanabilmektedir. Soruşturmanın sonlandırılması ile birlikte ithal edilen malların gümrük idaresi tarafından alıkoyulması kararı verilebilmektedir. Bu durumda ithalatın miktarına göre yapılacak hesaplama ve tespit önem arz etmektedir.

Avrupa Birliği üye devletleri görev açısından her biri ayrı görevli olmuş, Komisyon, Konsey ve Mahkeme arasında görev bölümü yapılmıştır. Ayrıca Avrupa Parlamentosu ile üye devletlerin de görevlerin icrası bağlamında önemli bir role sahiptir. Bu kapsamda soruşturmanın yürütülmesi Komisyonun önemli bir görevi bulunmaktadır, zira soruşturma sürecinin yürütülmesi, verilerin tespiti, tedbirler için Konseye öneride bulunulması Komisyonun görevleri arasında yer almaktadır. Komisyon tarafından sunulan öneriler

üzerine Konsey, bunları karara bağlar. Bu aşamada karar mercii Konsey olmaktadır. Ayrıca Konsey, verilen tedbir kararlarının kaldırılmasına yönelik de karar verebilmektedir, burada Konsey bir nevi yasama reformu yapmaktadır.

Diğer bir önemli organ ise Avrupa Adalet Divanıdır. (AAD) Divanın görevi Komisyon ile Konseyin vermiş olduğu tedbir kararlarını denetlemektir.

Komisyonda görev yapan üye devlet temsilcilerinin teşekkül ettirdiği bir Komite bulunmaktadır. Komitenin gizli bilgilere erişiminin olmaması ile birlikte sözlü taleplerde bulunma hakkı bulunmakta ve en önemli görevi ise sunulan taahhütlerin karara bağlayan bir Anti Damping Komitesidir[440]. Komitenin diğer bir görevi de gümrük makamları tarafından alıkonan malların idaresini yürütmektir. Ayrıca Parlamentoya her yıl hazırlanan anti damping raporunun sunulmaktadır.

2 Temmuz 2019 tarihli DVO (AB) 2019/1131 ile gümrük vergilerinin oluşturulması, malların bildirimi ve beyanı ve gümrük vergilerinin ödenmesine ilişkin yeni bir düzenleme seti tahsilat, geri ödeme ve Kararname oluşturulmuştur. Gümrük belgesinin 4 Kasım 2019'da yürürlüğe girmesiyle birlikte işletmelerin mevcut veya yeni anti damping ve anti-sübvansiyon önlemlerinin uzatılması için başvuruda bulunması artık mümkün.

24 Mayıs 2022 tarihli L 145/20 sayılı AB Resmi Gazetesi ile, kesin anti damping vergileri veya DVO (AB) 2020/776, Çin Halk Cumhuriyeti (PRC) ve Mısır menşeli belirli dokuma ve/veya dikili cam elyaf ürünlerinin yapay bir ada, sabit veya yüzer yapı veya kıta sahanlığındaki başka bir yapıya ithalatına kesin telafi edici vergiler getiriyor Bir Üye Devletin sınırları içinde veya Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi uyarınca bir Üye Devlet tarafından belirlenen münhasır ekonomik bölgede.

Ticaret politikası önlemlerinin bu şekilde genişletilmesi, ilgili ekonomik operatörlere çeşitli yeni yükümlülükler getirmektedir. Esas olarak etkilenenler, "alıcı" olarak adlandırılan kişilerdir, yani bir Üye Devletin kıta sahanlığında veya münhasır ekonomik bölgesinde bir ticarî faaliyet yürütmek için lisans veya yetkiye sahip olanlar. Örneğin, söz konusu malların teslim alınmasına ilişkin, ithalat sırasındaki gümrük beyannamesine benzer bir beyanname verilmesi gerekli olacaktır. Ancak ilgili malların ihracatçıları da yeni düzenlemelerden

[440] ADTT'nin 10 maddesinin 1. fıkrası.161.

etkileniyor, bu nedenle ilgili malların teslimatının, ihracat sırasında özel bir ülke koduyla tanımlanması gerekiyor[441].

Avrupa Birliği, 27 Üye Devleti ile birlikte küresel ticaret sisteminin en güçlü aktörlerinden biridir. 446 milyondan fazla tüketiciyi kapsayan ortak kurallara sahip iç pazarı, yalnızca üye ülkeler için değil, aynı zamanda AB dışı ülkeler açısından da büyük bir ticaret potansiyeli sunmaktadır. Bu iç pazar, malların, hizmetlerin, sermayenin ve kişilerin serbest dolaşımını garanti eden yapısıyla, işletmeler için düzenli ve öngörülebilir bir ekonomik ortam yaratır. AB, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kuralları çerçevesinde, uluslararası ticaret politikası yürütme konusunda münhasır yetkiye sahiptir[442]. Bu kapsamda, tüm üye devletler adına serbest ticaret anlaşmaları, yatırım koruma anlaşmaları ve diğer ikili veya çok taraflı ekonomik anlaşmaları müzakere eder ve yürürlüğe koyar. Bu yetki, Avrupa Birliğinin İşleyişine İlişkin Anlaşmanın (TFEU) 207. maddesiyle düzenlenmiştir. Birliğin temel amacından biri Birlik bünyesinde yer alan şirketler için ticaret engellerini azaltmak olan ticaretin korunması ve pazara erişim kapsamında araçlar yaratmıştır. Ayrıca tarife indirimleri ve destek programları aracılığıyla gelişmekte olan ülkelerin ticarî faaliyetlerini de desteklemektedir[443].

Panel, DS427: Çin – ABD'den İthal Edilen Tavuk Etine Yönelik Anti damping ve Telafi Edici Vergi Önlemleri Kararında; bu uyuşmazlıkta, Çin'in ABD'den ithal edilen tavuk etine uyguladığı anti damping ve telafi edici vergi önlemlerinin, DTÖ kurallarına uygunluğu değerlendirilmiştir. Panel, Çin'in soruşturma sürecinde şeffaflık ve tarafların savunma haklarına yeterince riayet etmediğini tespit etmiştir.

DS471: ABD – Çin'den İthal Edilen Ürünlere Yönelik Damping önlemleri Kararında ise, bu davada, ABD'nin Çin'den ithal edilen ürünlere uyguladığı damping önlemlerinin, DTÖ Anti damping Anlaşması'nın 6.10 ve 9.2 maddeleriyle uyumsuz olduğu tespit edilmiştir. Panel, ABD'nin "tek oran varsayımı" uygulamasının, bireysel marjların belirlenmesi ilkesine aykırı olduğuna karar vermiştir.

---

[441] https://www.zoll.de/DE/Fachthemen/Zoelle/Zolltarif/Antidumping/antidumping_node.html#doc297538bodyText1 (03.10.2024)
[442] https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/negotiations-and-agreements_en (02.10.2024)
[443] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12012E207 (E.T. 10.10.2024)

DTÖ Uyuşmazlık Çözüm Organının "European Union—Anti-Dumping Measures on Biodiesel from Argentina" (DS473) Davasında, damping marjı hesaplamalarında uygulanan yöntemlerin adil olması ve tüm üreticiler için eşit şekilde uygulanması gerektiği vurgulanmıştır[444].

Oluşturulmuş Normal Değer hesaplanmasında Anti Damping Anlaşmasının 2.2.1.1. maddesinde yer alan "reasonably reflect[445]" yani makul şekilde kayıtların yansıtılması ibaresi önem arz eder.

Bu konuda bazı Panel Kararlarında bu ibare kullanılarak, ilgili maliyet kaleminin ihracatçı tarafından muhasebe kayıtlarına rakamların doğru yansıtılması gerektiği yönünde kararlar mevcuttur[446].

Bu kapsamda, Arjantin'in başvurusu üzerine yapılan incelemede, Avrupa Birliğinin damping hesaplamasında normal değer tespit yönteminin, Anti Damping Anlaşmasına aykırı olduğu sonucuna varılmıştır. DTÖ WT/DS473/17/Add.4 tarihli ve 13 Ekim 2017 tarihli Kararında[447]; Arjantin, 19 Aralık 2013 tarihinde, (a) özellikle Arjantin menşeli biyodizele uygulanan geçici ve kesin damping önlemleri ve önlemlerin dayandığı soruşturma hakkında Avrupa Birliği ile istişare talebinde bulunmuştur ve (b) Kasım 2009 tarihli ve (EC) 1225/2009 sayılı Konsey Tüzüğü'nde yer alan, damping marjlarının belirlenmesinde, soruşturma altındaki ürünlerin üretimi ve satışı ile ilişkili maliyetlerin ayarlanması veya belirlenmesine ilişkin bir hüküm hakkında istişarelerde bulunulmasını talep etmiş, ayrıca Anti Damping Anlaşmasının 1, 2.1, 2.2, 2.2.1.1, 2.2.2, 2.4, 3.1, 3.2, 3.4, 3.5, 6.2, 6.4, 6.5, 6.5.1, 9.3, 18 ve 18.4 maddeleri; GATT 1994'ün VI. Maddesi ve DTÖ Anlaşması'nın XVI. Maddesi:4 uyarınca önlemler ile hususların uyuşmadığını iddia etmiştir. 9 Ocak 2014'te Rusya Federasyonu istişarelere katılma talebinde bulundmuştur. 15 Ocak 2014'te Endonezya istişarelere katılma talebinde bulundu. Daha sonra Avrupa Birliği, DSB[448]'ye Endonezya'nın

[444] WTO Dispute DS473, Report of the Appellate Body, adopted 6 October 2016.
[445] Makul şekilde yansıtma, ihracatçının veya üreticinin kayıtlarının " incelenen belirli ürünün üretimi ve satışı ile gerçek bir ilişkisi olan maliyetlere uygun ve yeterli bir şekilde karşılık gelmesi veya bunları yeniden üretmesi " gerektiği anlamı taşımaktadır.
[446] Appellate Body Report, Ukraine – Anti-Dumping Measures on Ammonium Nitrate, WT/DS493/AB/R and Add.1, adopted 30 September 2019, DSR 2019:X, p. 5227; Panel Report, United States – Anti-Dumping Measures on Certain Oil Country Tubular Goods from Korea, WT/DS488/R and Add.1, adopted 12 January 2018, DSR 2018:I, p. 7, kararları bu konuda örnek gösterilebilir.
[447] https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds473_e.htm (08.08.2024)
[448] Dispute Settlement Body (DSB) Anlaşmazlık Çözüm Organıdır. Genel Konsey, WTO üyeleri arasındaki anlaşmazlıkları ele almak üzere Anlaşmazlık Çözüm Organı (DSB) olarak toplanır.

istişarelere katılma talebini kabul ettiğini bildirmiştir. 13 Mart 2014'te Arjantin bir panel kurulmasını talep etmiştir[449].

Temyiz Kurulu, Panelin Temel Tüzüğün 2(5) maddesinin ikinci alt paragrafının, AB makamlarının üretim maliyetlerini, menşe ülkesi dışındaki diğer ülkelerde geçerli olan maliyetleri yansıtacak şekilde belirlemesini gerektirmediği yönündeki bulgusunda hata yapmadığını değerlendirmiş, ayrıca Arjantin'in Temel Tüzüğün 2(5) maddesinin ikinci alt paragrafının, AB makamlarının üretim maliyetlerini Anti Damping Anlaşması'nın 2.2 maddesi ve GATT 1994'ün VI:1(b)(ii) maddesiyle tutarlı bir şekilde oluşturma takdir yetkisini önemli ölçüde kısıtladığını kanıtlama yükümlülüğünü yerine getirmediğini tespit etmiştir. DSB, 26 Ekim 2016 tarihli toplantısında, Temyiz Kurulu raporunu ve Temyiz Kurulu raporuyla değiştirilen panel raporunu kabul etmiş ve 23 Ekim 2017'deki DSB toplantısında Avrupa Birliği, DSB'ye, (biyodizel üzerindeki DTÖ ile tutarsız damping önlemlerini değiştiren) Uygulama Tüzüğü (AB) 2017/1578'in kabulünün, bu anlaşmazlıkta DSB önerilerinin ve kararlarının tam olarak uygulanmasını sağladığını bildirmiştir.

[449] Arjantin, AB otoritelerinin hem damping hem de zarar tespitlerine ilişkin iddialarda bulundu. AB yetkililerinin damping tespitine ilişkin olarak Arjantin, ilk olarak, AB yetkililerinin Anti damping Anlaşması'nın 2.2.1.1. maddesiyle ve bunun sonucunda Anti damping Anlaşması'nın 2.2. maddesiyle ve GATT 1994'ün VI:1(b)(ii) maddesiyle, soruşturulan üretici/ihracatçı tarafından tutulan kayıtlara dayanarak biyodizel üretim maliyetini hesaplamada başarısız olarak hareket ettiğini iddia etti. AB yetkilileri, Arjantin'in soya fasulyesi iç fiyatlarının, Arjantin'in girdi (soya fasulyesi) ve nihai ürün (biyodizel) üzerinde uyguladığı ihracat vergileri arasındaki fark nedeniyle çarpıtıldığı sonucuna dayanarak bu tespiti yapmıştı. Sonuç olarak, Arjantinli üreticilerin normal değerini oluştururken AB yetkilileri, Arjantinli üreticilerin/ihracatçıların soya fasulyesi kayıtlarında bildirilen maliyetleri, Arjantin Tarım Bakanlığı tarafından yayınlanan referans fiyatlarla değiştirdiler. AB yetkililerinin görüşüne göre bu fiyatlar uluslararası fiyat seviyelerini ve bozulma olmasa Arjantin'de geçerli olacak fiyatları yansıtıyordu. Panel, Avrupa Birliği'nin, soruşturulan üretici/ihracatçı tarafından tutulan kayıtlara dayanarak biyodizel üretim maliyetini hesaplamaması nedeniyle Anti damping Anlaşması'nın 2.2.1.1. maddesiyle tutarsız davrandığı yönündeki Arjantin iddiasını destekledi. Panel, AB yetkililerinin üreticilerin maliyetlerini göz ardı etmelerinin nedeninin (yani girdi fiyatlarının iddia edilen bir çarpıtma nedeniyle uluslararası fiyatlardan yapay olarak düşük olması) üretici kayıtlarının biyodizel üretimi ve satışı ile ilişkili maliyetleri makul bir şekilde yansıtmadığı sonucuna varmak için 2.2.1.1. maddesi uyarınca yasal olarak yeterli bir temel oluşturmadığını düşündü. Panel, 2.2.1.1. maddesinin ihlâl edildiğini tespit ettiğinden, Arjantin'in Anti damping Anlaşması'nın 2.2. maddesi ve GATT 1994'ün VI:1(b)(ii) maddesi uyarınca iddialarını değerlendirmenin gereksiz olduğunu tespit etti. Ek olarak, Panel, Arjantin'in, Avrupa Birliği'nin, normal değerin oluşturulmasında "menşei ülke" Arjantin'de geçerli olmayan bir "maliyet" kullanarak Anti damping Anlaşması'nın 2.2. maddesi ve GATT 1994'ün VI:1(b)(ii) maddesiyle tutarsız davrandığı iddiasını destekledi. Panel, AB yetkililerinin gerekçelerinden, kullanılan maliyetin "menşei ülke" maliyeti olmadığının açık olduğunu, çünkü Arjantin ihracat vergisi sisteminin neden olduğu soya fasulyesinin iç fiyatındaki algılanan çarpıtmayı ortadan kaldırmak için özel olarak seçildiğini düşündü. Panel, Arjantin'in, AB yetkililerinin, biyodizelin üretim ve satışıyla ilişkili olmayan maliyetleri üretim maliyetinin hesaplanmasına dâhil ettikleri için Anti damping Anlaşması'nın 2.2.1.1 maddesiyle tutarsız davrandıkları iddiasında hukukî ekonomi uyguladı. Son olarak Panel, uyuşmazlığın etkili bir şekilde çözülmesi için Arjantin'in Anti damping Anlaşması'nın 2.1. maddesi ve GATT 1994'ün VI:1. maddesi kapsamındaki iddialarına ilişkin bir bulguya varılmasının gereksiz olduğunu değerlendirmiştir.

DTÖ'nün 2023–2025 Dönemindeki Faaliyetleri

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), üye ülkelerin ithalatlarına zarar verdiği iddia edilen damping uygulamalarına karşı uyguladıkları önlemleri düzenleyen bir kuruluştur. DTÖ'nün Ticaret Önlemleri Veritabanına göre, 2023–2025 döneminde dünya genelinde en çok damping önlemi uygulayan ülkeler arasında Hindistan, ABD, Çin ve Türkiye yer almıştır[450].

Dünya Genelinde Damping Soruşturma ve Önlem Sayıları[451]

Yıl	Devam Eden Soruşturmalar		Yürürlükteki Önlemler
2023	380		1.950
2024	400		1.998
2025	420 (tahmini)		2.050 (tahmini)

Şekil 2.4. DTÖ Soruşturma Sayıları

En Fazla Damping önlemi Uygulayan Ülkeler

2024 yılı itibarıyla damping önlemi uygulayan başlıca ülkeler şunlar olmuştur:

-Hindistan: 350+ önlem
-ABD: 300+ önlem
-Çin: 250+ önlem
- Türkiye: 200+ önlem

Damping uygulamalarına karşı önlem almak üzere başlatılan soruşturmalar genellikle demir-çelik, kimyasallar ve elektronik ürünler üzerinde yoğunlaşmıştır. 2024 yılında Çin, 198 ticaret soruşturmasına taraf olmuş; bu da Çin'in küresel ticaret sistemindeki merkezi rolünü bir kez daha göstermiştir. Avrupa Birliği ise, Çin menşeli elektrikli araçlara yönelik damping soruşturmaları yürütmüş ve %50'ye kadar ek gümrük vergileri getirmiştir. Bu veriler, 2023–2025 döneminde DTÖ üyeleri arasında damping önlemlerinin arttığını, ticaretin daha korumacı bir yaklaşımla yönetilmeye başlandığını göstermektedir.

[450] https://trade-remedies.wto.org/antidumping/measures
[451] https://trade-remedies.wto.org/antidumping/measures

DTÖ – Detaylı Güncel Anlaşmazlıklar ve Kararlar (2024-2025)

Endonezya, Avrupa Birliği tarafından yağ asitlerine uygulanan anti damping vergilerin haksız ve DTÖ kurallarına aykırı olduğunu öne sürerek 2024 yılı içinde resmi anlaşmazlık çözüm sürecini başlatmıştır. DTÖ paneli bu konuda kurulmuş ve inceleme aşamasındadır.

Avrupa Birliği tarafından Çin menşeli tatlı mısır çekirdekleri ve bazı çelik silindirlere karşı yeni damping soruşturmaları başlatılmıştır. Bu davalar, AB'nin Çin kaynaklı ithalatlar üzerindeki denetimini artırdığını ve ticari gerginliklerin sürdüğünü göstermektedir.

2023–2025 döneminde DTÖ üyeleri tarafından bildirilen damping soruşturmaları özellikle bazı sektörlerde yoğunlaşmıştır. Bu süreçte en çok soruşturma açılan ve önlem uygulanan başlıca sektörler şunlar olmuştur:

Demir-Çelik Ürünleri: Yassı çelik, galvanizli sac, boru-profil ve inşaat demiri gibi ürünler, en fazla damping önlemi uygulanan kalemler arasında yer almıştır. Özellikle Hindistan, ABD ve Türkiye bu ürün gruplarında yoğun önlem almıştır. Kimyasallar ve Petrokimya:

Polyester elyaf, PVC, soda külü, gübre katkıları gibi ürünlerde Çin ve Kore menşeli ithalata karşı birçok ülke önlem almıştır.

Elektrik ve Elektronik Ekipmanlar: LED ürünler, fotovoltaik paneller, bağlantı kutuları gibi elektronik bileşenlerde özellikle Çin’e karşı soruşturmalar yürütülmüştür.

Makine ve Mekanik Aksam: Pompa parçaları, vida, somun gibi sanayi bileşenlerine yönelik soruşturmalar artmıştır.

Tekstil ve Elyaf Ürünleri: İplik, elyaf ve kumaş gibi tekstil girdilerine yönelik önlemler yoğun olarak uygulanmıştır.

Bunların dışında seramik ürünleri, plastik kalıp ürünleri, cam elyaf takviyeleri gibi birçok endüstriyel ara malı da damping önlemlerine konu olmuştur. Bu sektörlerdeki ithalat artışları, yerli üreticilerin zarar gördüğü iddialarıyla soruşturmaları tetiklemiştir. Özellikle Çin menşeli ürünler bu süreçlerde en çok hedef alınan kaynak ülke olmuştur.

Sektörel Dağılımın Görsel Özeti

Aşağıdaki grafik, 2023–2025 döneminde Dünya Ticaret Örgütü üyeleri tarafından yürütülen damping soruşturmalarının sektörlere göre dağılımını özetlemektedir. En fazla önlem alınan sektör demir-çelik olmuş, kimyasal ve elektronik ürünler onu takip etmiştir.

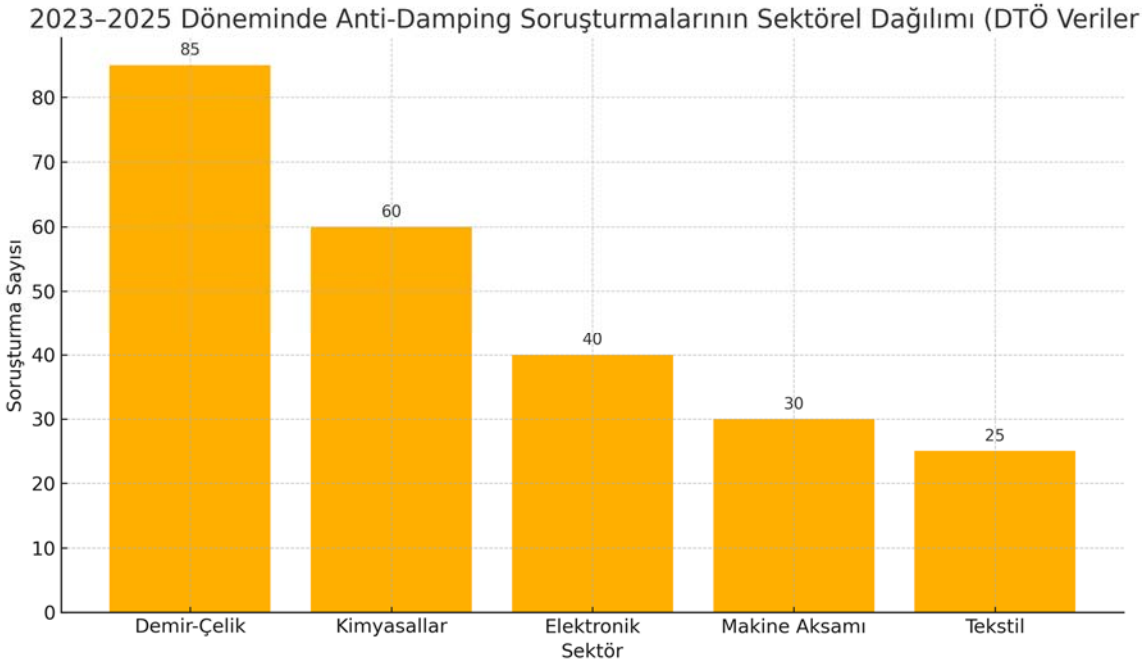

Şekil 2.5. DTÖ Soruşturmaları Sektörel Dağılımları

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANTİ DAMPİNG ÖNLEMLERİNE DAİR YARGI YOLU İLE KONUNUN SORUMLULUK HUKUKU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

I. İDARİ YARGI YOLU

A. DÜZENLEYİCİ İŞLEM

Damping önlemleri birer idari işlemdir, Türkiye'de damping soruşturmaları sonucunda Ticaret Bakanlığı tarafından alınan önlemler (ek mali yükümlülük, vergi vs.) idari nitelikte düzenleyici işlemler olup iptal davası yoluyla idari yargı (Danıştay) denetimine tâbidir[452]. Bu önlemler doğrudan kişisel hakları değil, ekonomik düzeni düzenleyen işlemlerdir.

Damping soruşturmasına ilişkin işlemler idari işlem niteliğindedir, bunların iptali ve zararın oluşması hâlinde tam yargı davalarının açılması yoluna gidilebilir. Ticaret Bakanlığı tarafından ithalatta haksız rekabetin önlenmesine ilişkin yayımlanan tebliğler ülke çapında geçerli olan bir düzenleyici işlem niteliğindedir. Bu kapsamda tebliğde yer alan işlemlerin amaç, konu, şekil, sebep, yetki yönünden hukuka aykırı olması durumunda ihracatçı veya ithalatçı olan ya da yerli üretici ve rakip ithalatçılar tarafından ihlâl nedeniyle iptal davası açabilmektedir[453]. Tebliğlerin düzenleyici işlem olması hasebiyle hukuka aykırılık

[452] GATT 1994, Article VI – Anti-Dumping and Countervailing Duties. Erişim: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_01_e.htm

[453] Danıştay 7 nci Dairesinin 21.04.22 tarihli ve E.: 2022/97, K.: 2022/1903 sayılı Kararında; İthâlinde ticaret politikası önlemi olarak dampinge karşı vergi tahsil edilmesi öngörülen eşyanın, şartlı muafiyet sistemi kapsamında, D3 kodlu dâhilde işleme izin belgesi ile vergileri teminata bağlanmakta ve işlem görmüş ürün olarak yurt içine satışla taahhüt hesabı kapatılarak teminatı çözülmektedir. Bu durum, ilk bakışta rejimin işleyişine uygun görünse de, gümrük vergilerinden muaf olarak ithal edilen eşyanın işlem görmüş ürün olarak yurt içine satışı, ticaret politikası önlemlerini etkisiz kılarak belge sahibi firmalar lehine maliyet avantajı oluşturmakta, diğer yandan da yerli üreticiler aleyhine haksız rekabete neden olmaktadır. Bu çerçevede, yerli üreticilerin başvuruları üzerine Dâhilde İşleme Rejimi Değerlendirme Kurulunca alınan tavsiye kararı göz önünde bulundurularak, dava konusu Kararın 2. maddesi ile, ihracat sayılan satış ve teslimlere konu mamullerin üretiminde kullanılan ithali geçici veya kati dampinge karşı vergiye veya sübvansiyon vergisine tâbi eşyanın ithalatında, bu vergilerin tahsil edileceği kuralı getirilmiş, böylelikle ihracat sayılan satış ve teslimlere konu mamullerin üretiminde kullanılan ithali geçici veya kati dampinge karşı vergiye veya sübvansiyon vergisine tâbi eşya şartlı muafiyet sistemi kapsamı dışında bırakılmıştır... D3 kodlu dâhilde işleme izin belgeleri ile ithalatın belgede belirtilen süre boyunca vergi muafiyeti ile gerçekleştirilme imkânı olduğundan bahisle kazanılmış haklarının korunması için dava konusu düzenlemenin yürürlüğe girmesinden önce düzenlenen

iddialarında açılacak iptal davasında Danıştay Kanunun 24 üncü maddesi uyarınca Danıştay ilk derece mahkemesi olarak yetkilidir. Tebliğler idari işlem nitleğinde olduğundan Anayasanın 125 inci maddesine göre yargı tarafından denetimine tâbi olmaktadır. Bu bağlamda, düzenleyici nitelikte olan tebliğlere karşı iptal ve tam yargı davasının açılması durumunda Danıştay'ın ilk derece mahkemesi olarak görevli olacağı hükme bağlanmıştır.

Danıştay tarafından düzenleyici işlemlere yönelik açılan davalarda, kararın verilmesi aşamasında Danıştay hem İHRÖK hem de Anti Damping Anlaşması hükümlerini bir arada değerlendirerek, yorum yapmalı ve vereceği kararlarda bu hususu göz önünde bulundurması gerektiği kanısındayız, zira İHRÖK, Anti Damping Anlaşması çerçevesinde hazırlanmış ve ona paralel hükümler içermektedir[454].

Soruşturmalar, kamu hukuku karakteri taşımakta ve Ticaret Bakanlığı tarafından idari bir işlem olarak yürütülen süreç, özel kişiler arasında doğrudan uygulanabilir bir tahkim ya da arabuluculuk sürecine konu olamaz. Ancak, bu tür işlemler sonucunda doğan özel hukuk ilişkilerinde alternatif uyuşmazlık çözüm yolları gündeme gelebilir. Damping vergisinin uygulanıp uygulanmaması, tamamen kamu otoritesinin takdirinde olan ve kamu düzenine ilişkin bir işlem olduğundan, bu tür bir konuda tahkim ya da arabuluculuk yoluna başvurulması da mümkün değildir. Bu tür işlemler sadece idari yargı denetimine tâbidir.

belgeler yönünden muafiyet hükmü öngörülmemesi nedeniyle düzenlemenin eksik olduğu ileri sürülmekteyse de; adına düzenlenen bazı dâhilde işleme izin belgelerinin özel şartlar bölümünde, dampinge karşı verginin tahsil edileceğine dair kuralın yer aldığı, ancak davaya konu düzenlemenin yürürlüğe girmesi ile bu kuralın uygulandığı, dolayısıyla ihtilafa konu durumun davacı tarafından bilinmemesinin söz konusu olmadığı, öte yandan, vergiyi doğuran olay serbest dolaşıma giriş beyannamelerinin tesciliyle gerçekleşeceğinden, öngörülen ithalat süresi henüz tamamlanmamış dâhilde işleme izin belgeleri bakımından ortada taraflar arasında sona ermiş bir hukukî durumun (tamamlanmış ithalatın) bulunmaması ve davacı şirketin yerli ürünler kullanmasının veya damping uygulanmayan ülkelerden ithalat yapmasının her zaman mümkün olması karşısında, Kararın 2. maddesinin yayımı tarihinde yürürlüğe girmesi ve yürürlük tarihinden önce düzenlenen belgeler yönünden istisna hükmüne yer verilmemesi kazanılmış hakkın ihlâli sonucunu doğurmayacağından, Dâhilde İşleme Rejimi Değerlendirme Kurulunun tavsiye kararı göz önünde bulundurularak, yerli üreticilerin haksız ithalattan korunması amacıyla alınan önlemlerin etkinliğinin arttırılması amacı doğrultusunda, derhal uygulanmak üzere gerek sözleşmesi akdedilen, gerekse ithalatı gerçekleşmemiş tüm ürünleri kapsayacak biçimde Dâhilde İşleme Rejimi Kararında Değişiklik Yapılması Hakkında Karar'ın 2. maddesi ile getirilen kuralın dayanağı kanunlara, kanun hükmünde kararnameye ve üst hukuk normlarına herhangi bir aykırılık taşımadığı; diğer taraftan aksinin kabulü hâlinde ticaret politikası önleminin kişiler yönünden farklılaşan süreler boyunca uygulanmaması sonucunu doğuracağı, bu durumun belge sahipleri arasında eşitsizliğe yol açacağı ve önlemi etkisiz hale getireceği anlaşıldığından, bu yönde düzenleme yapılması istemiyle yapılan başvurunun reddine ilişkin Ekonomi Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü işleminde de hukuka aykırılık bulunmadığı sonucuna varıldığına dair hüküm vermiştir.

[454] AKİPEK, Şebnem, Türk Mevzuatının Onaylanan Uluslararası Antlaşmalar İle Uyumlaştırılması Sorunu, Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi, 1999, C. 48, S. 14, s. 21.

Danıştay 7. Dairesi, Tebliğ ile getirilen dampinge karşı önleme karşı açılan davada, soruşturma sonucunda elde edilen veriler ışığında yapılan hesaplamaların ve değerlendirmelerin, dampingli ithalatın yerli üretim dalı üzerinde zarara neden olduğu, anlaşma hükümlerine uygun olarak açılan ve yürütülen soruşturmanın da zararın devam etmesi ya da zarar tehdidinin bulunması muhtemel olduğu sonucuna varıldığından, Tebliğ ile getirilen dampinge karşı önlem uygulamasının hukuka aykırı olmadığına karar vermiştir[455]. Danıştay tarafından verilen tebliğler ile ilgili kararlar genellikle Ticaret Bakanlığı lehine olmaktadır, zira soruşturma sürecinde kurallara titizlikle riayet edildiği görülmektedir.

Diğer bir husus ise devlet ile yatırımcı arasında doğan bir uyuşmazlık varsa ve taraflar arasında ikili yatırım anlaşması mevcutsa, bu durumda yatırım tahkimi gündeme gelebilir.

B. BİREYSEL İŞLEMLER

İthalatçının, Tebliğin kendisine yanlış olarak uygulandığı yönünde iddiası bulunması hâlinde, burada idarenin bireysel işlemi söz konusu olur ve yine ithalatçı tarafından Ankara veya idari işlemi yapan Gümrük İdaresinin bulunduğu yerdeki yetkili İdare Mahkemesinde iptal davası açılabilir. İthalatçının ithal edilen malın değeri üzerinden örneğin, %20 oranında bir anti damping vergisi alınması gerekirken, %30 oranında vergi alındığı iddia etmesi üzerine bu konu bireysel işlem olarak kabul edilmektedir. İthalatçı, anti damping vergisine ilişkin hem düzenleyici işlemin hem de bireysel işlemin hukuka aykırı olduğunu iddia edebilir. Bu kapsamda, düzenleyici işlem niteliğindeki tebliğe karşı doğrudan dava açılabileceği gibi, ithalatçı söz konusu tebliğin kendisine hatalı veya hukuka aykırı şekilde uygulandığını ileri sürerek bireysel işleme karşı da iptal davası açabilir.

Nitekim bireysel işlem her ne kadar şeklen hukuka uygun görünse de, dayanağını teşkil eden düzenleyici işlem (örneğin anti damping tebliği) hukuka aykırıysa, her iki işleme karşı birlikte birleşik dava açılması mümkündür. Buna ek olarak, yalnızca iptal davası değil, menfaat ihlâline uğrayan ithalatçılar, uğradıkları zararın tazmini amacıyla tam yargı davası

[455] Danıştay 7. Daire, 15.06.2020 tarihli E. 2018/5345, K. 2019/6114.

da açabilirler. Bu davalar genellikle, Danıştay nezdinde, idari yargı kapsamında yürütülmektedir[456].

İstanbul 7. Vergi Mahkemesi, beyannamenin GTIP'te yer alan pozisyona göre değil başka bir pozisyona göre hesaplanması gerektiği nedeniyle davaya konu işlemin hukuka uygun olmadığı, işlemin yanlış yapılması nedeniyle hesaplanan vergi oranının farklılık gösterdiği ve bu farkın davacıya faiziyle birlikte iadesine karar vermiştir. Bununla birlikte Gümrük Kanunun m. 216 uyarınca faizin hesaplamasına yer verilmiş olup davacıdan tahsil edilen ve hukuka aykırı olduğu tespit edilen vergi tutarının 3095 sayılı Kanun uyarınca faizinin hesaplanarak, davacıya verileceğine hükmetmiştir[457].

Danıştay 7. Daire, E. 2016/4241, K. 2020/5366, T. 31.12.2020 Kararında; gümrük yükümlülüğünün doğduğu beyannamenin tescil tarihinden itibaren üç yıllık süre geçirilerek tebliğ edilen vergi ve para cezasına ilişkin işlemin, 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 197. maddesinin 4. fıkrası uyarınca zamanaşımına uğradığına hükmedilmiştir.

Bir başka Danıştay 7. Daire, E. 2005/1117, K. 2007/2800 Kararında; dampinge karşı verginin, 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nda tanımlanan "gümrük vergileri" niteliğinde değerlendirilmesi gerektiği, ancak 3577 sayılı İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanunda dampinge karşı verginin noksan ödenmesi suretiyle gerçekleştirilen ithalatlara yönelik olarak ceza uygulanacağına dair herhangi bir hüküm bulunmadığı belirtilmiştir.

İstanbul 5. Vergi Mahkemesinin verdiği 17.11.2023 tarihli kararda[458]; dava konusu işlemin iptal edilmesi ve davacıdan fazla tahsil edilen anti damping vergisinin, katma değer vergisinin tahsil tarihinden itibaren işleyecek kanuni faizi ile birlikte davacıya iadesine karar verilmiştir.

C. YARGI YOLU

Damping kararları idari nitelikte olduğundan dolayı yargı denetimine tâbidir. Türkiye'de damping soruşturmaları sonucunda alınan kararlar, Ticaret Bakanlığı tarafından verilmekte

[456] Dirikkan, s. 255-257.
[457] İstanbul 5. VM, E. 2023/1962, 2024/1446, KT. 16.10.2024.
[458] İstanbul 5. VM, E. 2023/1305, K. 2023/2463, KT. 17.11.2023.

ve bu kararların iptali için Danıştay nezdinde dava açılabilmektedir. Bunun yanı sıra dampingli ithalatın doğrudan zarar verdiği şirketler, özel hukuk yollarına da başvurabilmektedir. Bu durumda, TTK ve TBK hükümleri çerçevesinde haksız rekabet hükümleri uygulanarak zararların tazmini istenebilir.

Öte yandan, damping önlemleriyle birlikte, uluslararası ticaret hukukunun koruma önlemleri rejimi de ticaret hukukunun bütünlüğü içinde değerlendirilmelidir. Zira bu önlemler, piyasanın serbest işleyişine müdahale niteliği taşımakta olup, orantılılık ve ölçülülük ilkelerine uygun uygulanmalıdır[459].

Akademik görüşler bakımından farklı yaklaşımlar söz konusudur. Örneğin, Yücel Sayman'a göre damping, ekonomik saldırı niteliği taşıyan bir dış ticaret stratejisi olup, devlet müdahalesi gerektirir[460]. Ayhan Atlı ise damping önlemlerinin gereğinden fazla korumacı uygulanmasının, rekabet ve serbest piyasa ilkelerine zarar vereceğini ifade etmektedir[461].

Damping önlemlerinin hukukî denetimi ise Türkiye'de idari yargı yoluyla gerçekleştirilmekte, Danıştay kararları bu konuda içtihat geliştirmektedir.

Türkiye'de damping önlemlerinin uygulanmasına ilişkin kararlar, esas itibarıyla idari işlem niteliğinde olduğundan, bu işlemlerin hukuka uygunluğu idari yargı mercilerince denetlenebilir. Bu kapsamda, damping kararıyla doğrudan menfaati ihlâl edilen kişi veya kuruluşlar, Danıştay nezdinde iptal davası açabilirler. Nitekim Danıştay 7. Dairesi 15.05.2019 tarihli E. 2018/7346, K. 2019/2954 bir Kararında; damping kararlarının iptaline yönelik çeşitli kararlarında, usulüne uygun yapılmayan zararlılık analizlerini gerekçe göstermiş ve önlem kararlarının şekli değil, maddi hukuk bakımından yerindeliği esas alınarak denetlendiği ifade edilmiştir.

İptal davası açabilmek için davacının söz konusu işlem nedeniyle kişisel, meşru ve güncel bir menfaatinin olması gerekmektedir. Önlemlerin uygulamasından doğrudan etkilenen ithalatçılar veya ilgili ekonomik aktörler, bu menfaate sahip olduklarından dava açma ehliyetine sahiptir. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 7. maddesine göre, bu işlemlere karşı dava açma süresi, işlemin tebliğinden itibaren 60 gündür. İptal davası

[459] ASLAN, Yılmaz, Ticaret Hukukunda Koruma Önlemleri, İstanbul, 2020, s. 210.
[460] SAYMAN, Yücel, Dış Ticaret Hukuku, İstanbul, 2019, s. 241.
[461] Ayhan Atlı, s. 198.

sırasında, yürütmenin durdurulması talebinde bulunulması da mümkündür. Ancak yürütmenin durdurulabilmesi için işlemin açıkça hukuka aykırı olması ve uygulanması hâlinde telafisi güç zararların doğacak olması gerekir.

İdare mahkemesi, yapılan yargılama sonucunda anti damping vergisini dayanak alan işlemin hukuka aykırı olduğuna karar verirse, verginin iptaline hükmedilir. Bu durumda, vergi tahsil edilmişse, ithalatçıya bu bedelin iadesi gerekir. İade sırasında, tahsil edilen vergiyle birlikte faiz de talep edilebilir.

Örneğin, Ticaret Bakanlığı tarafından yayımlanan önlemlerin yürürlüğe konulmasına dair Tebliğler, idari işlem sayıldığından, bu tebliğlerdeki oranlara karşı, yürütmenin durdurulması talebiyle birlikte 2577 sayılı İdari Yargılama Usûlü Kanunu çerçevesinde yargı yolu açıktır. Ancak bu süreçte başvurucu tarafından: menfaat ihlâli, açık hukuka aykırılık ve zararın telafisinin güçlüğü gibi unsurların somut olarak ortaya konulması gerekmektedir. Ayrıca, yerli üreticilerin lehine alınan önlemler hakkında da benzer şekilde dava açılabilir. Nitekim Danıştay, daha önceki bazı kararlarında, damping marjının objektif verilere dayanmaması ve hesaplama yönteminde kullanılan verilerin yetersizliği veya şeffaflık eksikliği gibi nedenlerle yapılan işlemin hukuka aykırı olduğuna ve işlemlerin iptaline hükmetmiştir[462].

Damping önlemleriyle ilgili olarak adli yargıda (yani genel görevli mahkemelerde) doğrudan bir dava açılması genel olarak mümkün değildir, zira bu işlemler idari işlem niteliğindedir ve idari yargının görev alanına girmektedir. Ancak bazı istisnai hâllerde adli yargının da devreye girebileceği alanlar mevcuttur.

Danıştay, damping soruşturmalarının yargı denetimine tâbi olduğunu net biçimde kabul etmiştir. “Soruşturma süreci” sadece idarî takdir değil, aynı zamanda denetlenebilir bir hukukî işlem süreci olarak tanımlanmıştır. Konuyla ilgili Danıştay, idarenin damping soruşturması sürecinde “şeffaflık” ve “gerekçe” ilkelerine uygun hareket etmesi gerektiğini vurgulamış ve zararın varlığına ilişkin somut delillerin idare tarafından açık şekilde ortaya konması gerektiğini belirtmiştir. Buna ilişkin bir kararında, bir firmanın İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Tebliğ ile kendisine uygulanan anti damping vergisinin hukuka aykırı olduğunu ileri sürerek açtığı iptal davasında, idarenin şeffaf ve gerekçe

[462] Danıştay 7. Dairesi, E. 2014/5976, K. 2016/3548, T. 12.10.2016.

ilkelerine dayanarak zararın tespit etmesini ve tespitin somut delillere dayanması gerektiğini hükme bağlamıştır[463].

Anti damping vergisi, Türkiye'de Ticaret Bakanlığının yürüttüğü soruşturmalar sonucunda alınan kararlara dayanılarak uygulanmaktadır. Bu kararlar, idari işlem niteliğinde olup, idari yargı denetimine tabidir. Verginin uygulanmasına ilişkin işlemlere karşı, doğrudan etkilenen taraflar tarafından İdare veya Vergi Mahkemesi nezdinde iptal davası açılması mümkündür.

Anti damping vergisi çoğunlukla Ticaret Bakanlığının düzenlemeleri doğrultusunda Gümrük İdareleri tarafından tahsil edilmektedir. Ancak söz konusu vergiye karşı açılan iptal davalarında, Danıştay'ın anti damping kararının hukuka aykırı olduğuna karar vermesi halinde, ithalatçılardan tahsil edilen tutarın iadesi gerekir.

Bu noktada tartışma, sadece verginin iadesiyle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda faiz talebi gündeme gelmektedir. Faiz talebi açısından iki yaklaşım öne çıkmaktadır:

İdari Faiz Yaklaşımı: 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'a göre belirlenen gecikme faizinin uygulanmasıdır. Bu, kamu borçları ve alacaklarının idari usullerle tahsilinde yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir.

Ticari Faiz Yaklaşımı: Haksız tahsil nedeniyle ticari faaliyetleri sekteye uğrayan ithalatçıların, Türk Ticaret Kanunu kapsamında temerrüt faizi veya ticari faiz talep etmeleridir. Özellikle büyük meblağlı vergilerde bu faiz türü önem arz etmektedir, ancak söz konusu ticari faiz, dava konusunun idari değil adli yargı mercilerinde takip edilmesi durumunda istenebilmektedir.

Danıştay kararlarında her iki faiz türünün de tartışıldığı görülmekle birlikte, uygulamada çoğunlukla kamu borçlarına uygulanan gecikme faiz oranları esas alınmaktadır. Hukuka aykırı şekilde tahsil edilen anti damping vergisinin iadesine ilişkin faiz türü ve davalı idare konusunda doktrinsel ve yargısal görüşler bulunmakla birlikte, idare hukuku ilkeleri çerçevesinde faiz talebinin hangi tüzel kişiliğe karşı ileri sürüleceği konusunda da Gümrük İdaresi tahsilatı yapsa bile, davaların Ticaret Bakanlığına karşı yöneltilmesi gerektiği kabul

[463] Danıştay 7. D., E. 2010/7058, K. 2014/108, T. 10.12.2014.

edilmektedir[464]. İthalatta gümrük beyannamesi kapsamında tahsil edilen vergilere ilişkin olarak Gümrük İdaresi tarafından tahsil edilen vergilerin hesaplamalarında özellikle GTIP nedeniyle yapılan yanlışlıklar olması nedeniyle uygulamada genellikle mahkeme kararları Ticaret Bakanlığının aleyhine çıkmaktadır. Burada önemli olan diğer husus ise tahsile yetkili kurumdur. Zira anti damping vergisinin tahsili konusunda Bakanlığın veya yetkili Gümrük İdaresinin taraf sıfatında olması nedeniyle bu talebin iletileceği yer Ticaret Bakanlığıdır. Burada anti damping vergisinin alınmasına karar veren yetkili kurum olduğundan mütevellit vergiyi tahsil edecek yetkili kurum olmaktadır. Ayrıca Kasım 2023 tarihi itibariyle anaparanın tahsili ve iadesine ilişkin yetki, KDV ve gözetim uygulamaları hariç tutulması suretiyle vergi dairelerine verilmiştir. Ancak vergi iadesi işlemleri gözetime tâbi ise saymanlıklar aracılığıyla iade işlemleri Gümrük İdareleri tarafından yapılmaktadır. Burada önemli olan diğer bir husus da iade işleminin gerçekleştirilmesi aşamasında hesaplanacak olan faizin niteliği ve miktarıdır. Gözetim işlemlerine tâbi olan vergi iadelerinin faizi Gümrük Kanunu m. 216 uyarınca süre tahsil tarihinden itibaren başlayıp geri verme kararına kadar işletilmektedir. Burada işlemi yapan Gümrük İdaresi faizi ödeyecek taraftır. Faizin hesaplaması ise 01.06.2024 tarihi itibariyle yasal faize (% 24) göre hesaplanmakta olup bu tarihten önce başlatılan işlemler için tecil faizine (% 48) göre hesap yapılmaktadır. Ancak uygulamada genellikle yasal faiz işletilmektedir, zira tecil faizine göre faiz oranı daha düşük kalmakta, devlet adına bir ödeme oluştuğunda ise zararın hesaplanmasında daha düşük oranın uygulanmasına gidilmektedir. Buna karşın uygulamada bazı mahkeme kararlarında tecil faizinin işletildiği görülmektedir, ancak düzenlemenin de yürürlük tarihi itibariyle faizin hesaplanırken yasal faiz oranına göre hesaplama yapılmasına riayet edilmesi gerektiği kanısındayız.

Sonuç olarak Ticaret Bakanlığı, soruşturmaları genellikle titizlikle yürüttüğü ve ADA ve İHRÖK uyarınca kurallara riayet ettiği uygulamada Danıştay kararlarında görülmektedir. Ancak Gümrük İdareleri tarafından damping işlemini gerçekleştiren ithalatçıya yönelik

[464] Danıştay 7. Dairesi Kararı (2022/97 E., 2022/1903 K.): Davacı şikâyeti, damping vergisi üzerinden gümrük idaresince kesilen para cezası uygulamasının hukuka uygunluğudur. Kararın özü: Damping vergisinin yalnızca 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun usul hükümleri açısından "ithalat vergisi" kapsamında değerlendirilebileceği, ancak 3577 sayılı Kanunda idari para cezasına dayanak oluşturacak açık bir hüküm bulunmadığından; damping vergisine ve bunun matraha ilavesiyle hesaplanan KDV'ye ilişkin kesilen para cezalarının "kanunsuz suç ve ceza olmaz" ilkesi uyarınca hukuka aykırı olduğuna hükmedilmiştir.

II. ULUSLARARASI YARGI YOLU

A. GENEL OLARAK

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) nezdindeki birçok Panel kararı, damping soruşturmalarında şeffaflık, taraflara savunma hakkı tanınması ve objektif delil kullanımı ilkelerinin altını çizmektedir. Örneğin, Mexico–Anti-Dumping Measures on Rice davasında, DTÖ Paneli, soruşturma sürecinde yeterli veriye dayanmayan analizlerin geçersiz sayılacağını ifade etmiştir[465]. Avrupa Birliği uygulamasında ise, Komisyon tarafından verilen damping kararları, ABAD (Avrupa Birliği Adalet Divanı) tarafından sıkı yargı denetimine tâbi tutulmakta; özellikle zarar analizleri ve ithalat rakamları detaylı biçimde incelenmektedir. ABAD, Komisyon'un ve Konsey'in damping önlemleriyle ilgili işlemlerini hukuka uygunluk açısından denetleyebilir. Özellikle, usule ilişkin hatalar veya kanıt değerlendirme eksiklikleri varsa iptal kararı verebilir. Örnek olarak, ABAD'ın 2009/C 122/02 sayılı kararında, damping marjının hesaplanma yöntemine ilişkin yanlışlık nedeniyle Komisyon kararı iptal edilmiştir[466].

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ile Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) sistemleri, farklı uluslararası hukuk rejimlerine ait yargı ve uyuşmazlık çözüm mekanizmalarıdır. Türkiye'nin bu sistemlerdeki hukuki durumu, sistemlerin yetki alanlarına ve işleyiş kurallarına göre farklılık göstermektedir.

DTÖ Panel ve Temyiz Sistemi, DTÖ Anlaşmazlıkların Halli Organı (Dispute Settlement Body - DSB) eliyle yürütülmektedir. Üye ülkeler arasında ortaya çıkan ticari uyuşmazlıkların çözümü amacıyla yapılandırılmış bu sistemde süreç, istişare (consultations) süreciyle başlamakta; uzlaşma sağlanamazsa bir panel kurulmakta ve panel raporu hazırlanmaktadır. Panel kararlarına karşı temyiz hakkı, DTÖ Temyiz Organı'na (Appellate Body) başvurularak kullanılabilmekteydi. Ancak Temyiz Organı 2019'dan bu yana yeni üyelerin atanamaması nedeniyle fiilen işlevsiz durumdadır[1]. Panel ve temyiz raporları, DSB tarafından kabul edilerek bağlayıcılık kazanır. Kararın uygulanmaması durumunda kazanan

[465] WTO Panel Report, Mexico – Anti-Dumping Measures on Rice, WT/DS295/R.
[466] CJEU, Case T-164/04, Aluminium Silicon Mill Products v. Council, 2009/C 122/02.

tarafın misilleme (retaliation) hakkı bulunmaktadır. Türkiye, DTÖ üyesi olarak bu sisteme devlet sıfatıyla doğrudan başvurabilmektedir.

Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) ise Avrupa Birliği hukuk düzeni içinde yer alan bir yargı organıdır. ABAD, öncelikle AB kurumlarının hukuka uygunluğunu denetlemekle görevlidir. Anti damping vergileri gibi ticaret önlemleri, öncelikle AB Genel Mahkemesi'nde (General Court) yargılanmakta, temyiz edilmesi hâlinde ABAD tarafından incelenmektedir. ABAD, maddi değerlendirmeden ziyade hukuki ve usuli denetim yapmaktadır. Türkiye, Avrupa Birliği üyesi olmadığı için doğrudan ABAD sürecine taraf olamaz. Ancak Türk şirketleri, AB kurumlarının kararlarından doğrudan zarar görmeleri hâlinde bireysel başvuru yoluyla dava açabilmektedir.

DTÖ ve ABAD sistemleri aşağıdaki temel farklarla birbirinden ayrılmaktadır:

Özellik	**DTÖ Panel Sistemi**	**ABAD Yargı Sistemi**
Kuruluş	DTÖ	Avrupa Birliği
Yetki Alanı	Uluslararası ticaret hukuku (devletlerarası)	AB iç hukuku (kurumlar arası ve bireyler)
Başvuru Hakkı	Türkiye devleti doğrudan başvurabilir	Türk şirketleri bireysel başvurabilir
Karar Süreci	Panel kararı → (Appellate Body)	Genel Mahkeme kararı → ABAD temyizi
Karar Niteliği	Bağlayıcı ve devletlerarasında uygulanır	Bireysel haklar açısından etkili

Şekil 3.1. DTÖ ve ABAD Yargılama Süreci

Sonuç olarak, DTÖ uyuşmazlık çözüm mekanizması ile ABAD yargı süreci, farklı hukuki sistemlerin birer ürünüdür. Türkiye, DTÖ'de doğrudan taraf olarak hukuki süreç başlatabilirken, ABAD süreçlerinde yalnızca Türk özel hukuk tüzel kişileri veya şahısları bireysel başvuru yoluyla yer alabilmektedir. Her iki sistem de uluslararası ticaretin hukuki güvencesi bakımından önemli roller oynamaktadır, ancak yetki alanları, işlem süreçleri ve başvuru şekilleri açısından ciddi yapısal farklar barındırmaktadır.

Damping önlemlerinde farklılaştırma yasağının ihlâli durumunda hem ulusal hem de uluslararası düzeyde başvurulabilecek çeşitli hukukî yargı yolları mevcuttur. GATT ve bağlı Anlaşmalar kapsamındaki yükümlülüklerin ihlâli hâlinde, taraf devletler, Dünya Ticaret Örgütü (WTO) Anlaşmazlıkların Hâlli Organına başvurarak hukukî süreç başlatâbilirler. Bu kapsamda, bir üye devletin damping önlemlerinde ayrımcı uygulamalara gitmesi veya objektif kriterlere dayanmayan şekilde farklı damping marjları uygulaması, Anti Damping Anlaşması'nın 6.10, 9.2 ve 9.4. maddelerinin ihlâli olarak değerlendirilebilir.

Örneğin, EC–Bed Linen (Hindistan v. AB) Davasında, Avrupa Birliği'nin Hindistan menşeli ürünlere uyguladığı damping önlemlerinde ayrımcılık yapıldığı iddiası, WTO nezdinde incelenmiş ve bazı damping hesaplamalarının objektif temellere dayanmadığı gerekçesiyle ihlâl kararı verilmiştir[467]. Bu tür davalar sonucunda, DTÖ Anlaşmazlık Çözüm Organı ihlâlin tespitine ve ihlâlin sona erdirilmesine karar verebilir; ayrıca telafi mekanizmaları da gündeme gelebilir.

ABAD/Genel Mahkeme Kararı: Yingli Energy v. Council (T-160/14) 28 Şubat 2017 tarihli Çin kaynaklı güneş panellerine uygulanan kesin anti damping vergisine karşı iptal davasında; vergi veya önleyici tedbir olarak alınan anti damping kararı, ihracatçılara zarar telafisi amacına yönelik olduğur; cezai unsur taşımadığı, anti damping vergilerinin cezalandırıcı değil, ticari düzenleme niteliğinde olduğu ve ihracatçıların temel savunma haklarına riayet edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

B. TÜRKİYE'NİN TARAF OLDUĞU KARARLAR

Uluslararası ticaret hukukunun temel prensiplerinden biri olan adil rekabetin korunması, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) nezdinde kabul görmüş düzenlemeler ve bölgesel ticaret hukukları çerçevesinde şekillendirilmektedir. Bu kapsamda, özellikle damping uygulamaları yoluyla yapılan haksız rekabete karşı ülkelerin koruyucu tedbirler alma hakkı bulunmaktadır. Türkiye'nin 2023 ile 2025 yılları arasında Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) nezdinde taraf olduğu anlaşmazlıklar detaylı şekilde açıklanmıştır. Türkiye hem şikâyet

[467] WTO Appellate Body Report, European Communities – Anti-Dumping Duties on Imports of Cotton-Type Bed Linen from India, WT/DS141/AB/R, 1 March 2001.

edilen hem de şikâyetçi konumda yer almış, konular arasında ilaç ürünleri, elektrikli araçlar ve gümrük vergileri öne çıkmıştır.

1. DS561 – ABD Menşeli Ürünlere Uygulanan Ek Gümrük Vergileri

Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye'nin bazı ABD menşeli ürünlere uyguladığı ek gümrük vergilerinin DTÖ kurallarına aykırı olduğunu öne sürerek 2019 yılında DTÖ'ye başvurmuştur. Panel, Türkiye'nin önlemlerinin uyumsuz olduğunu belirtmiştir. Türkiye ise 26 Ocak 2024 tarihinde panel kararına karşı temyize gitmiştir, ancak DTÖ'nün Temyiz Organının işlevsizliği nedeniyle süreç askıda beklemektedir[468].

2. DS583 – İlaç Ürünlerine Yönelik Belirli Önlemler

Avrupa Birliği, Türkiye'nin ilaçların üretim, ithalat ve pazarlanması süreçlerine ilişkin uygulamalarının DTÖ kurallarına aykırı olduğu gerekçesiyle 2019 yılında bir dava başlatmıştır. Panel süreci tamamlandıktan sonra, taraflar DSU Madde 25 çerçevesinde alternatif çözüm yoluna gitmiştir. Türkiye, uygulama süreci kapsamında 2023 yılı Nisan ayında DTÖ'ye bir rapor sunarak, alınan tedbirler hakkında bilgi vermiştir[469].

3. DS638 – Çin Menşeli Elektrikli Araçlara Uygulanan Önlemler

Çin, Türkiye'nin Çin menşeli elektrikli araçlara uyguladığı vergi ve kısıtlamaların ayrımcı olduğunu iddia ederek 2024 Ekim ayında DTÖ'ye başvurmuştur. 2025 yılı Şubat ayında Çin'in talebi üzerine DTÖ bir panel kurulmasını onayladı. Türkiye ise istişare sürecinin tamamlanmadığını öne sürerek panel kurulmasına karşı çıktı. Bu dava, 2025 yılı itibarıyla aktif panel sürecindedir[470].

[468] https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds561_e.htm
[469] https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds583_e.htm
[470] https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds638_e.htm

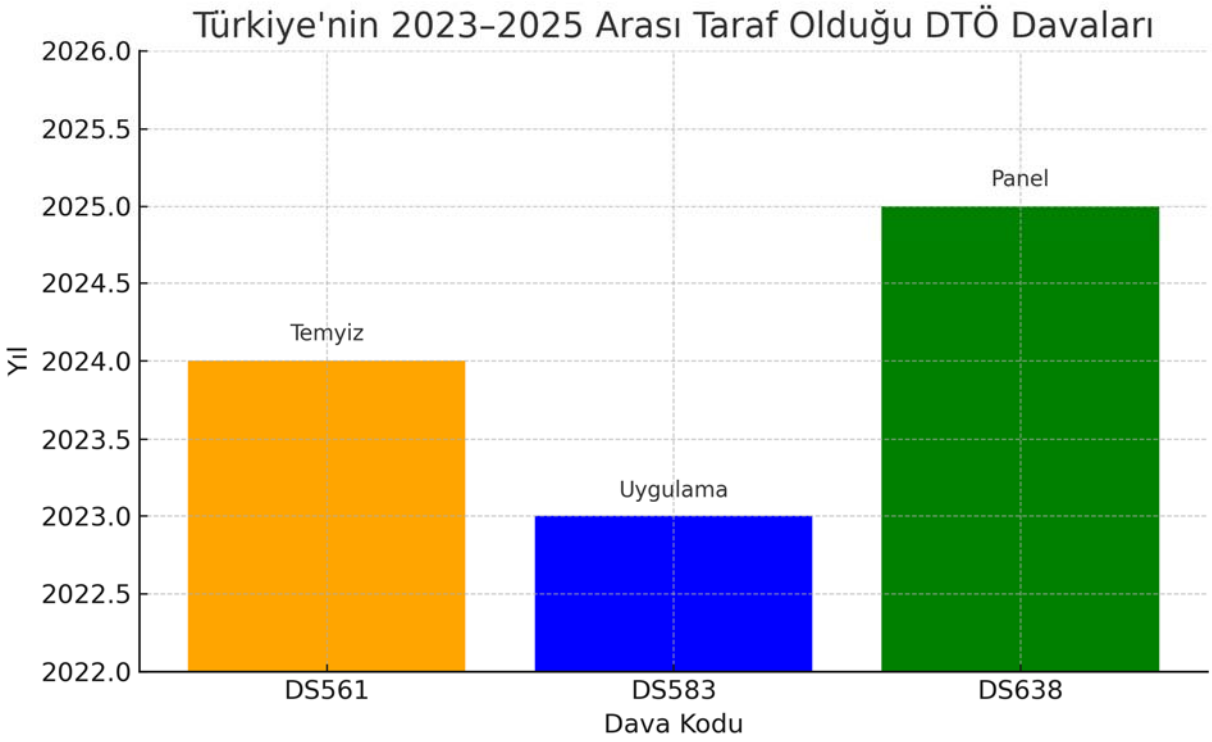

Şekil 3.2. Türkiye'nin Taraf Olduğu Davalar

4. DS595 – Avrupa Birliği'nin Belirli Çelik Ürünlerine Yönelik Korunma Önlemleri

Türkiye, Avrupa Birliği'nin belirli çelik ürünlerine yönelik uyguladığı korunma önlemlerin DTÖ kurallarına aykırı olduğunu ileri sürerek 2020 yılında bir anlaşmazlık başlattı. Türkiye, bu önlemlerin haksız ve ticareti kısıtlayıcı olduğunu savundu. Panel raporu 31 Mayıs 2022'de yayımlandı ve AB'nin önlemlerini DTÖ kurallarına uygun hale getirmesi gerektiği belirtildi. Avrupa Birliği, 2023 yılı başında gerekli düzenlemeleri yaparak DTÖ'ye bildirimde bulundu. Böylece dava uygulama aşamasında kapanmış oldu[471].

5. DS523 – ABD: Türkiye Menşeli Boru ve Tüp Ürünlerine Yönelik Telafi Edici Önlemler

[471] https://policy.trade.ec.europa.eu/enforcement-and-protection/dispute-settlement/wto-dispute-settlement/wto-disputes-cases-involving-eu/wtds595-european-union-safeguard-measures-certain-steel-products-turkey_en

Türkiye, ABD'nin Türkiye menşeli bazı boru ve tüp ürünlerine uyguladığı telafi edici vergilerin DTÖ kurallarına aykırı olduğunu iddia ederek 2017 yılında anlaşmazlık süreci başlattı. Panel raporu 18 Aralık 2019'da yayımlandı. Türkiye'nin birçok iddiası kabul görürken, ABD bu kararı Temyiz Organına taşımıştır. Ancak Temyiz Organının işlevsiz durumda olması nedeniyle dosya sonuçlandırılamadan askıya alındı. Bu nedenle dava teknik olarak hala çözülmemiştir[472].

Ayrıca, Avrupa Komisyonu tarafından başlatılan ve Türkiye ile Hindistan menşeli seramik karo ürünlerine ilişkin olarak yürütülen damping soruşturması kapsamında, Komisyon nihai kararını 10 Şubat 2023 tarihinde açıklamıştır. Soruşturma neticesinde, Türk üretici ve ihracatçılarının söz konusu ürünleri AB pazarına dampingli fiyatlarla ihraç ettikleri ve bu nedenle Birlik içi üreticilerin zarar gördüğü kanaatine varılmıştır. Bu kapsamda, Türk firmalarına %0 ila %20,9 arasında değişen oranlarda anti damping vergileri uygulanması kararlaştırılmıştır. Bu karar, AB Ticaret Politikası Savunma Araçları kapsamında alınan klasik bir koruyucu tedbir örneğidir.

Avrupa Komisyonu, Türkiye ve Çin menşeli 'Hollanda Profili' ya da teknik adıyla 'lama demiri' ürünlerine ilişkin olarak başlattığı damping soruşturması sonucunda, Türk ihracatçıların bu ürünleri dampingli fiyatlarla AB pazarına sundukları sonucuna varmıştır. 10 Ocak 2024 tarihli nihai kararla, Türk üreticilere %13,6 oranında anti damping vergisi uygulanmasına karar verilmiştir. Söz konusu karar, Birlik üreticilerinin ekonomik menfaatlerinin korunması adına alınan önemli bir dış ticaret tedbiri olarak değerlendirilmektedir[473].

Yukarıda özetlenen kararlar, Türk ihracatçılar açısından AB pazarında rekabet gücünü etkileyen önemli dış ticaret önlemleri arasında yer almaktadır. Her ne kadar anti damping vergileri, yerli üreticilerin zarar görmesini önlemeyi amaçlayan meşru araçlar olsa da, ihracatçı firmaların bu tür önlemlere karşı uluslararası hukuk yollarını (örneğin DTÖ uyuşmazlık çözüm mekanizması, AB nezdinde hukuki başvurular) kullanmaları mümkündür.

[472] https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds523_e.htm (E.T. 02.03.2025)
[473] https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_impl/2024/209/oj/eng?utm_source=chatgpt.com (E.T. 02.03.2025)

Ayrıca, damping önlemlerinin belirlenmesi sürecinde şeffaflık, savunma hakkının tesisi, ekonomik analizlerin objektifliği ve ithalatın etkilerinin orantılı olarak değerlendirilmesi gibi kriterlerin hukuki açıdan denetlenebilir olması, uygulamaların keyfiliğini önlemektedir.

Bu bağlamda, Türk üretici ve ihracatçıların, ürünlerini AB'ye ihraç ederken maliyet yapısını ve fiyatlandırma stratejilerini dikkatli biçimde oluşturması ve gerektiğinde ulusal ve uluslararası hukuk danışmanlığı alması hayati önem arz etmektedir.

III. ANTİ DAMPİNG VE SORUMLULUK İLİŞKİSİ

Damping, uluslararası ticaret hukukunda yoğun tartışmalara konu olan, ekonomik etkileri derin, hukukî boyutları ise çok katmanlı bir olgudur. Bu bağlamda damping davranışının özel hukuk sorumluluğu bakımından nasıl değerlendirileceği sorusu, yalnızca ticaret hukuku açısından değil, borçlar hukuku, rekabet hukuku ve genel özel hukuk ilkeleri bakımından da ayrı bir incelemeyi gerektirir. Özellikle damping eyleminin bir haksız fiil, ahlaka aykırı fiil veya sözleşmeye aykırılık teşkil edip etmediği, buna bağlı olarak ne tür hukukî sonuçlar doğuracağı, tazminat sorumluluğunun kapsamını belirlemek açısından son derece önemlidir.

Zararın belirlenmesi tazminat açısından önem arz etmektedir. Ancak bu aşamada kimlerin zarar gördüğünün de incelenmesi gerekir. Dampinge yönelik uygulanan önlemler devlet tarafından uygulanmaktadır. Her ne kadar yerli piyasadaki üreticiler zarar görüyor gibi dursa da devlet yürüttüğü ticaret politikaları gereğince kendisi de zarar görmektedir, zira zararın meydana gelmesi politikanın yürütülmesinde birtakım eksikliklerin bulunduğu sonucunu da ortaya çıkarabilir. Bu bağlamda zarar görenler devlet ve üreticiler olarak ayrılması daha doğru olur. Bu durumda devletin uğradığı zararlar, alınan önlemler ile giderilmekte olup üreticilerin uğradığı zararlar kısmında ise sorumluluk hukuku, özellikle haksız fiil sorumluluğuna dair hükümler devreye girmektedir.

Damping, uluslararası ticaret hukukunda ekonomik anlamda maliyetin altında satış uygulaması olarak tanımlanmakta ve esasen kamu hukuku düzenlemeleri çerçevesinde ele alınmaktadır. Ancak bu tür uygulamaların özel hukuk ilişkileri bağlamında doğurduğu sonuçlar hem sözleşmeye dayalı sorumluluk hem de haksız fiil (sözleşme dışı sorumluluk) hükümleri kapsamında değerlendirilmeyi gerektirmektedir. Türk hukukunda Borçlar Kanunu ve Ticaret Kanunu hükümleri; Avrupa Birliği hukukunda ise Roma I ve Roma II

Tüzükleri ile Adalet Divanı içtihatları, bu çerçevede başvurulacak hukukî zeminleri oluşturur.

Damping, maliyetin altında satış yoluyla pazarı bozma amacı taşıyan ekonomik bir eylem olmakla birlikte, taraflar arasındaki borç ilişkisini etkileyen çeşitli hukukî sonuçlar da doğurabilir. Bu eylem, sözleşmesel yükümlülüklerin ihlâli niteliği taşıdığı ölçüde, Borçlar Hukuku çerçevesinde temerrüt, ahlaka aykırılık veya ifa imkânsızlığı bağlamında değerlendirilebilir. Şayet bir taraf, sözleşmeye uygun fiyatlama yapma veya belirli bir rekabet sınırı içinde hareket etme borcunu ihlâl ederek damping uygularsa, bu durum borçlunun temerrüdü anlamına gelebilir; çünkü edimin süresinde ve gereği gibi ifası sağlanmamıştır.

Öte yandan, damping fiilinin dürüstlük kuralına açıkça aykırı, rekabeti bozucu ve ekonomik zarar verme kastıyla sistematik biçimde gerçekleştirilmesi hâlinde, sözleşme konusu edimin ahlaka aykırı bir şekilde yerine getirildiği gündeme gelebilir. Bu durumda sözleşmenin geçersizliği dahi söz konusu olabilir. Buna karşılık, damping nedeniyle sözleşmenin ifasının taraflardan biri için nesnel olarak imkânsızlaşması da mümkündür. Örneğin, damping yoluyla pazara hâkim olan taraf, diğer tarafın ifa kabiliyetini fiilen ortadan kaldırmışsa, bu durum objektif ifa imkânsızlığı kapsamında değerlendirilebilir ve borç, borçlunun sorumluluğu olmaksızın sona erebilir. Bu çerçevede, damping davranışının özel hukukta sözleşmeye etkileri yalnızca ifa sürecini değil, aynı zamanda edim yükümlülüklerinin mahiyetini ve tarafların sorumluluğunu da doğrudan etkilemektedir. Aşağıda, bu hukukî kurumlar ışığında damping uygulamasının özel hukuk sorumluluğu bağlamındaki sonuçları detaylandırılacaktır.

A. SÖZLEŞMEYE DAYALI SORUMLULUK

Taraflar arasında geçerli ve yürürlükte olan bir sözleşme ilişkisi bulunması hâlinde, damping niteliği taşıyan fiyat kırma veya maliyetin altında satış eylemleri, sözleşmenin açık veya zımni hükümlerine aykırılık teşkil edebilir. Özellikle distribütörlük, bayilik veya münhasırlık içeren sözleşmelerde belirli bir bölge ya da müşteri kitlesine yönelik satış sınırlamaları varsa ve bu sınırlamalar ihlâl edilerek piyasaya düşük fiyatlarla ürün arz edilirse, bu durum sözleşmeye aykırı davranış olarak değerlendirilebilir.

Türk Borçlar Kanunu'nun 112. maddesi gereği, borçlunun borcunu hiç ya da gereği gibi ifa etmemesi durumunda doğan zararlardan sorumluluğu söz konusudur. Bu zararlar içerisinde fiilî kayıplar (damnum emergens) ve yoksun kalınan kazanç (lucrum cessans) yer alır. Ayrıca Türk Ticaret Kanunu'nun 54 ila 63. maddelerinde düzenlenen haksız rekabet hükümleri kapsamında, bu tür sözleşmeye aykırılık oluşturan fiiller aynı zamanda rekabeti bozucu nitelikte görülerek, özel hukuk davalarına konu olabilir. Yargıtay kararında, sistematik fiyat kırma uygulamalarının, haksız rekabet oluşturduğu ve sözleşme hükümlerini ihlâl ettiği gerekçesiyle tazminat sorumluluğu doğurduğu kabul edilmiştir[474].

Taraflar arasında imzalanan sözleşmelerde teslim fiyatı, rekabet yasağı veya özel dağıtım koşulları gibi düzenlemeler mevcutsa ve taraflardan biri bu kuralları ihlâl ederek örneğin dampingli fiyatlarla satış gerçekleştiriyorsa, TBK m. 112 vd. uyarınca bu durum açıkça sözleşmeye aykırılık teşkil etmektedir. Özellikle dağıtım sözleşmelerinde belirlenen bölgesel münhasırlık ya da fiyat istikrarı hükümlerinin ihlâli hem doğrudan zarara hem de pazarda istikrarsızlığa neden olabilmektedir. Bu bağlamda zarar gören taraf, ilgili ülke hukukuna örneğin, AB üyesi ülkelerin borçlar hukuku ilkelerine dayanarak hem doğrudan zararını (actual loss) hem de kâr mahrumiyetini (loss of profit) talep edebilir[475]. Burada zararın ispat yükü, kural olarak zarar gören tarafa aittir; ancak ihlâlin kapsamı ve ağırlığına göre bu yük tersine çevrilebilir.

Bazı durumlarda rekabet hukuku bakımından yasaklanmış olan eylemler, RKHK m. 4 gereği taraflar arasındaki sözleşmenin içeriği vasıtasıyla dolaylı biçimde başka taraflara da yüklenebilir. Bu durum, rekabet ihlâlinin sözleşmesel bir yükümlülük gibi yorumlanması sonucunu doğurmaktadır. Örneğin bir üretici, belirli bir dağıtıcıya münhasır satış bölgesi tahsis etmişse ve aynı üretici, o bölgede başka bir satış kanalıyla (örneğin doğrudan satış veya farklı bir distribütör aracılığıyla) dampingli fiyatla mal arz ediyorsa, bu davranış yalnızca sözleşmeye aykırılık değil, aynı zamanda rekabet ihlali olarak da nitelendirilebilir. Söz konusu uygulama, dağıtıcıyı ekonomik açıdan zarara uğrattığı gibi pazarda haksız rekabet ortamı da yaratmaktadır. Bu tür rekabete aykırı davranışların sözleşme aracılığıyla

[474] Yargıtay 11. HD, E. 2014/11472, K. 2015/17749, T. 17.11.2014.
[475] Ahmet M. Kılıçoğlu, Borçlar Hukuku – Genel Hükümler, 22. Bası, Ankara 2018, s. 378–380; M. Kemal Oğuzman / M. Turgut Öz., s. 415-417.

üçüncü kişilere yüklenmesi, hem özel hukuk hem de kamu hukuku sorumluluğunu doğurabilmektedir.

B. SÖZLEŞME DIŞI (HAKSIZ FİİL) SORUMLULUK

1. Türk Hukuku

Türk Medeni Kanununun 2 nci maddesi ile hakkın kötüye kullanılması yasaklanmıştır. Anılan hükme göre hakkın kötüye kullanılması, davranışın hukuka aykırı olmasına neden olur. Bununla birlikte her hukuka aykırı fiil için haksız fiil sorumluluğuna gidilmesini gerektirir. Ancak hukuka aykırı olmayan ancak ahlaka aykırı olan bir fiilin durumun da haksız fiil olarak değerlendirilmesini gerektirecektir. Fiilîn meydana gelmesinden ziyade hukuka aykırılığın zarar gören açısından değerlendirilmesi objektif hukuka aykırılık olarak değerlendirilmektedir[476].

Hukuka aykırılığın tespiti için öncelikli olarak bir fiilîn hukuka aykırı olması gerekir. Hukuka aykırı fiilî gerçekleştiren kişinin, kendisine hukuk düzeni tarafından tanınan yetkiler çerçevesinde hareket edip etmediğine bakılması gerekir. Burada kendisine tanınan yetkiyi aşarak, bir zararın meydana gelmesi durumunda hukuka aykırılığın var olduğu kabul edilmektedir. Bu bağlamda hukuka aykırı davranışın zarar vermesi zarar gören açısından önem arz etmektedir.

Damping eyleminin taraflar arasında herhangi bir sözleşme ilişkisi bulunmaksızın gerçekleştirilmesi durumunda, bu davranışın haksız fiil teşkil edip etmediği değerlendirilmelidir. Türk Borçlar Kanunu m. 49 gereği, hukuka aykırı, kusurlu, zarar verici ve illiyet bağı taşıyan her türlü eylem tazminat sorumluluğunu doğurur. Bu kapsamda, piyasa denge ve düzenini bozacak ölçüde düşük fiyatlarla ürün arz edilmesi ve bu nedenle rakip teşebbüslerin müşteri çevresini kaybetmesi, gelirlerinde düşüş yaşanması veya itibari zarar görmesi haksız fiil kapsamında tazminat sorumluluğuna yol açabilir.

[476] ERDOĞAN, İhsan, Haksız Fiilde Kusurlu Sorumluluk ve Özellikle Kusur Unsuru, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1990, C. 3, S. 1, 109-134, s. 111.

Yargıtay bir kararında[477], maliyetin altında fiyatla satış yaparak rakip teşebbüsün müşteri çevresine zarar veren eylemin eski hâle iade ve tazminat hükümlerine konu olabileceği belirtilmiş ve bu tür davranışların haksız rekabet teşkil ettiği vurgulanmıştır.

Dampingin haksız fiil sorumluluğu çerçevesinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği, öncelikle Türk Borçlar Kanunu m.49 çerçevesinde incelenmelidir. İlgili hükme göre, "Kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren kişi, bu zararı gidermekle yükümlüdür." Damping davranışı, eğer rakip firmalara zarar vermek kastıyla veya zarar doğuracağı öngörülebilecek şekilde gerçekleştirilmişse, bu fiil hukuka aykırı, kusurlu ve zarar doğurucu kabul edilerek haksız fiil sorumluluğuna yol açabilir[478].

Özellikle haksız rekabet bağlamında damping, TTK m.55/1-b hükmü uyarınca, dürüstlük kurallarına aykırı şekilde müşterilerin kararlarını etkileyen bir davranış olarak kabul edilebilir. Bu kapsamda zarar gören işletmeler, ticarî itibarı ve gelir kaybı gerekçesiyle tazminat talebinde bulunabilirler[479].

Damping uygulamalarının, özel hukuk kapsamında haksız fiil hükümleri çerçevesinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği hem öğretide hem de yargı kararlarında tartışmalı bir konudur. Türk Borçlar Kanunu'nun 49. maddesi uyarınca, 'kusurlu ve hukuka aykırı bir fiil ile başkasına zarar veren kişi, bu zararı gidermekle yükümlüdür'. Bu hükümden hareketle, damping faaliyetinin haksız fiil olarak nitelendirilebilmesi için dört temel unsurun bir arada bulunması gerekmektedir: Bunlar, hukuka aykırılık, kusur, zarar ve illiyet bağıdır[480].

Dampingin haksız fiil sayılabilmesi için öncelikle hukuka aykırılık unsurunun gerçekleşmesi gerekir. Eğer damping faaliyetinin, rekabet hukukunun genel ilkeleriyle bağdaşmadığı, ekonomik dengeyi bozduğu ve kamu düzenini ihlâl ettiği tespit edilirse, bu durumda fiilîn hukuka aykırı olduğu kabul edilebilir. Bununla birlikte, her fiyat indirimi veya düşük maliyetli satış stratejisi damping olarak değerlendirilmemelidir. Hukuka aykırılığın belirlenmesinde, eylemin rekabeti bozma amacı taşıyıp taşımadığı ve rakip firmaları dışlama potansiyelinin bulunup bulunmadığı önemlidir[481].

[477] Yargıtay 9. Hukuk Dairesi, E. 2016/32244, K. 2016/20637, T. 22.11.2016.
[478] Eren, s. 693-700.
[479] KARAHAN, Sami, Ticaret İşletme Hukuku, Ankara, 2021, s. 347.
[480] NOMER, Haluk, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul, 2020, s. 525-535.
[481] SANLI, Kerem Cem/ HUYSAL, Burak, Rekabet Hukuku, İstanbul, 2022, s. 215-230.

Kusur unsuru ise damping yapan şirketin bu fiilî bilinçli bir strateji doğrultusunda, piyasa dengelerini sarsacak şekilde planlayıp uygulayıp uygulamadığı ile doğrudan ilgilidir. Dampingin sadece ticarî bir karar değil, rakip firmaları piyasadan eleme amacı taşıyan organize bir eylem olduğu ortaya konulursa, kusur unsuru da var sayılabilecektir. Bu noktada, özellikle yabancı menşeli şirketlerin, zararına satış yaparak uzun vadede piyasa hâkimiyeti kurmaya çalışmaları, yıkıcı fiyatlandırma (predatory pricing) olarak tanımlanmakta ve haksız fiil kapsamında değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır[482].

Zarar unsuru, uygulamada genellikle yerli üreticilerin pazar payı kaybı, kârlılığının azalması veya üretim faaliyetlerini sürdüremeyecek hâle gelmeleri şeklinde ortaya çıkmaktadır. Üretim faaliyetlerinin korunmasındaki diğer bir amaç da ulusal pazarın, iç piyasanın korunmasıdır. Burada kamu menfaatinin korunması da amaçlanmaktadır. Damping uygulamaları sonucunda meydana gelen bu zararların, doğrudan ilgili eylemle bağlantılı olup olmadığının ortaya konulması ise illiyet bağı kurularak mümkündür. Nitekim illiyet bağının tespitinde, ekonomik bilirkişi raporları, piyasa analizleri ve rekabet verileri esas alınmaktadır. Yargı makamları çoğu durumda damping soruşturmaları ve ilgili idari mercilerce verilen kararları dikkate alarak bu bağın varlığına karar vermektedir. Ancak belirtmek gerekir ki, damping eylemlerine karşı açılabilecek haksız fiil davaları hem teknik hem de delil bakımından ciddi güçlükler barındırmaktadır[483].

Dampingli ithalat nedeniyle yalnızca doğrudan rekabet eden firmalar değil, bu firmalarla sözleşmesel veya ekonomik ilişki içinde olan üçüncü kişiler de zarar görebilmektedir. Örneğin, dampingli ithalat sebebiyle üretim faaliyetlerini durdurmak zorunda kalan bir firmanın tedarikçileri ya da taşeronları da bu durumdan etkilenebilir. Bu tür zararlar, doğrudan olmasa da dolaylı ekonomik bağ nedeniyle gündeme gelmekte ve TBK m.49 uyarınca haksız fiil sorumluluğu çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak üçüncü kişilere karşı sorumluluğun kabul edilebilmesi için, zarar veren davranış ile zarar arasında uygun illiyet bağının kurulması şarttır. Yargı kararları, doğrudan zarar görmeyen kişilerin açtığı tazminat davalarında genellikle ihtiyatlı davranmakta ve zararın somut olarak ispatlanmasını aramaktadır[484].

[482] Sanlı/Huysal, s. 228.
[483] Sanlı/Huysal, s. 228.
[484] Yargıtay 11. HD., 20.06.2019, E. 2018/2567, K. 2019/7272, T. 18.11.2019.

Dampingli ürünlerin pazara sunulmasında rol oynayan aracı firmalar, distribütörler veya e-ticaret platformları gibi aktörler de sorumluluğun bir halkası olarak değerlendirilebilir. Bu kişilerin dampingli ürünlerin ithalatına bilerek veya bilinçli olarak aracılık etmesi, haksız fiil sorumluluğu veya ticarî ahlaka aykırılık kapsamında değerlendirilebilir. Özellikle, dampingli fiyatın sektörel dengeyi bozduğunun farkında olunmasına rağmen pazarlama ve satış faaliyetlerine devam edilmesi hâlinde, bu aktörlerin de hukuken sorumluluğu gündeme gelebilir. TTK 54 ve 55 inci maddeleri çerçevesinde değerlendirildiğinde, pazarda yer alan tüm ticarî aktörlerin dürüstlük kuralı çerçevesinde hareket etme yükümlülüğü bulunduğundan, aracıların da bu ilkeye aykırı davranışları tazminat sorumluluğu doğurabilir.

Bu çerçevede, bir şirketin sistematik biçimde fiyatlarını maliyetinin altına indirerek piyasa dengesini bozması ve bu yolla rakiplerini pazardan dışlamayı hedeflemesi, haksız fiil olarak nitelendirilebilir. Bu tür bir durumda, zarar gören üçüncü kişilerin örneğin, TOGG gibi yerli üreticilerin damping nedeniyle rekabet etme yetisini kaybetmesi, pazar payında azalma yaşaması ve finansal zararlarla karşılaşması hâlinde, zarar ile haksız fiil niteliği taşıyan damping eylemi arasında illiyet bağının kurulması hukuken mümkündür.

2. AB Hukuku ile Mukayesi

AB hukukunda da damping, anti damping vergileri yoluyla idari düzlemde düzenlenmektedir. Ancak özel hukuk bağlamında da sözleşmeye aykırılık ve haksız sorumluluk (tortious liability) ilkeleri kapsamında sorumluluk doğabilmektedir. Roma I Tüzüğü uyarınca sözleşmeden doğan borç ilişkilerinde uygulanacak hukuk taraflarca belirlenmemişse, sözleşmenin karakteristik edimini üstlenen tarafın yerleşim yerine göre tayin edilir[485]. Sözleşme dışı sorumluluklar içinse Roma II Tüzüğü uyarınca, zarar doğuran eylemin gerçekleştiği yer esas alınarak hukukun belirlenmesi öngörülür[486].

ABAD'ın Skanska kararında[487] (C-724/17), rekabet hukuku ihlâllerinden kaynaklanan zararların yalnızca doğrudan sorumlular değil, aynı zamanda ekonomik halefiyet ilkesi gereği devralan şirketler tarafından da tazmin edilebileceği belirtilmiştir. Bu yaklaşım,

[485] Regulation (EC) No 593/2008 (Rome I), Article 4; https://www.acerislaw.com/wp-content/uploads/2020/12/Rome-I-Regulation-No.-593_2008.pdf(E.T. 25.03.2025).
[486] Regulation (EC) No 864/2007 (Rome II); Article 4; https://www.acerislaw.com/wp-content/uploads/2020/12/Rome-II-Regulation-No.-864_2007.pdf(E.T. 25.03.2025).
[487] ABAD, Skanska Industrial Solutions Oy ve Diğerleri v. Maanrakennus Kristinen Oy, C-724/17, ECLI:EU:C:2019:204, T. 14.03.2019; ABAD ve WTO kararlarında bu tür ilişkilerde ekonomik bütünlük ilkesi uygulanır: Gerçek karar verici üretici ise, sorumluluk da ona aittir.

damping gibi piyasa bozucu davranışların özel hukuk kapsamında da tazminata konu olabileceğini teyit etmektedir.

Sonuç olarak, damping uygulamaları özel hukuk bakımından yalnızca kamu otoriteleri nezdinde değil, doğrudan ticarî ilişkilerde sözleşme ve haksız fiil temelinde de hukukî sonuçlar doğurmaktadır. Her iki hukuk sisteminde de zarar, kusur ve illiyet bağı unsurları çerçevesinde yapılan değerlendirme sonucunda tazminat sorumluluğu doğmakta ve zarar gören tarafın yargı yollarına başvurması mümkün olmaktadır.

C. ÖZEL SORUMLULUK HÂLLERİ

1. Şirket Yönetim Kurulunun Sorumluluğu

Dampingli ithalatın, yerli anonim şirketlerin pazardaki rekabet gücünü ve kârlılığını zayıflattığı durumlarda, şirket organlarının hukukî sorumluluğu da gündeme gelebilmektedir. Özellikle TTK m. 369 uyarınca, yönetim kurulu üyeleri görevlerini 'tedbirli bir yöneticinin özeniyle' ve 'şirketin menfaatlerini gözeterek' yerine getirmekle yükümlüdür. Pazara dampingli fiyatla giren rakiplerin faaliyetlerini izlememek, ticaret politikası geliştirmemek ya da hukukî başvuru yollarına başvurmamak gibi pasif tutumlar, şirketin zarara uğraması hâlinde sorumluluk doğurabilir. Bu bağlamda, damping uygulamasının bilançoya etkisi, gelir kaybı, müşteri çevresinin daralması, stok maliyetlerinin artması gibi ekonomik sonuçları dikkate alındığında, yönetim kurulunun stratejik önlem almaması, TTK m. 553 uyarınca tazminat sorumluluğu doğurabilir. Türk Ticaret Kanunu kapsamında yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğu, klasik anlamda bir haksız fiil sorumluluğu değildir. Bu sorumluluk, TTK m.369'da düzenlenen özen ve bağlılık yükümlülüğünün ihlali hâlinde doğar ve TTK m.553 uyarınca uygulanmaktadır[488]. Ayrıca yönetim kurulu, damping tehdidi karşısında rekabet gücünü korumaya yönelik iş modeli geliştirmek, maliyet analizleri yapmak, fiyat politikalarını gözden geçirmek ve gerektiğinde zarar gören sektörler için anti damping başvurusunda bulunmakla yükümlüdür. Bu yükümlülüklerin yerine getirilmemesi, özellikle ortaklar veya şirket tarafından yönetim kurulu üyelerine karşı açılacak sorumluluk davalarında gündeme getirilebilecek önemli unsurlar arasındadır.

[488] ARKAN, Sabih, Ticari İşletme Hukuku, Ankara, 2022, s. 412–419.

Yönetim kurulu üyeleri, görevlerini 'tedbirli bir yöneticinin özeniyle' yerine getirmek ve şirketin menfaatlerini gözetmekle yükümlüdürler. Bu yükümlülüğe aykırı davranmaları durumunda, zarar gören şirket, pay sahipleri ve hatta şirket alacaklıları tarafından tazminat davası açılabilir[489]. Dolayısıyla bu sorumluluk tipi, doğrudan organ görevi kapsamında doğan, kanundan kaynaklı özel bir sorumluluk türüdür.

Buna karşılık, Türk Borçlar Kanunu m. 49'daki haksız fiil sorumluluğu ise daha geniş kapsamlıdır. Haksız fiilde, hukuka aykırı bir fiille bir kimsenin zarara uğratılması gerekir. YK üyelerinin sorumluluğu haksız fiil değil, görev ihmaline dayalı, kusura ve zarar/illiyet bağına dayanan özel sorumluluk rejimidir[490]. Bu yönüyle haksız fiilden ayrılmaktadır, çünkü bir kişi yönetim kurulu sıfatıyla görevini ihmâl ettiğinde, bu davranış kişisel değil, kurumsal sorumluluk rejimi içinde değerlendirilir.

Nitekim Yargıtay verdiği bir kararda[491]; anonim şirket yönetim kurulu üyelerinin şirketin malî yapısını etkileyen ciddi bir sözleşmesel yükümlülüğü zamanında yerine getirmemesi sonucunda doğrudan şirketin zarara uğradığı gerekçesiyle TTK m. 553 kapsamında sorumluluk doğduğuna hükmetmiştir. Kararda, yönetim kurulunun bilgi alma ve denetim yükümlülüğünü yerine getirmemesi nedeniyle kusurlu sayılması gerektiği vurgulanmış, şirketin uğradığı zarar ile görev ihmali arasında illiyet bağı bulunduğu kabul edilmiştir.

Türk Ticaret Kanunu m. 376 uyarınca, sermayenin en az yarısının veya üçte ikisinin kaybı ya da borca batıklık durumu oluştuğunda, yönetim kurulu belirli süre içinde genel kurulu toplantıya çağırmak ve gerekli önlemleri almak zorundadır[492]. Bu yükümlülük ihlâl edildiğinde, şirketin uğrayacağı malî zararlar karşısında yönetim kurulu üyeleri TTK m.553 kapsamında şahsen sorumlu tutulabilir. Dampingli ithalatın piyasa baskısı nedeniyle işletmenin malî yapısını sarsması ve buna rağmen gerekli tedbirlerin alınmaması hâlinde, sermaye kaybının önlenebilir olduğu ispatlanırsa sorumluluk doğması mümkündür[493].

[489] BAHTİYAR, Mehmet, Anonim Ortaklıkta Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukukî Sorumluluğu, Ankara, 2020, s. 141–147.
[490] TEKİNAY, S. S. vd., Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 2021, s. 349–352.
[491] Yargıtay 11. HD., E, 2020/1512, K. 2021/5040., T. 16.11.2020.
[492] Arkan, s. 415–422.
[493] Bahtiyar, S. 172–180.

2. Şirket Topluluklarında Hâkim Şirketin Sorumluluğu

TTK m. 195 ve devamı hükümleri çerçevesinde bir şirketin başka bir şirkete doğrudan veya dolaylı hâkimiyeti varsa, topluluk yapısı doğmuş kabul edilir. TTK m. 202 gereğince, hâkim şirket, bağlı şirketin zararına işlemler yapamaz; aksi hâlde zarar tazmin edilmelidir. Damping karşısında bağlı şirketin korunmaması veya stratejik kararlarda yönlendirme yoluyla daha da zarar görmesine neden olunması, hâkim şirketin özel sorumluluğunu gündeme getirebilir. Bu tür sorumluluk, özellikle bağlı şirketin iflası hâlinde gündeme gelir ve grup içi talimatların yazılı olması şartı aranmaktadır[494].

3. GERÇEĞE AYKIRI BILANÇO DÜZENLEME VE BILGI GIZLEME

Yönetim kurulu üyeleri, şirketin malî tablolarını dürüst bir şekilde düzenlemekle yükümlüdür. TTK m.549 ve 550'de düzenlenen bu yükümlülük ihlâl edildiğinde, aldatılan yatırımcı veya alacaklılara karşı özel sorumluluk gündeme gelir. Damping sonucu oluşan zararların ya da stok kayıplarının bilançoda kasten gizlenmesi veya olduğundan farklı gösterilmesi, hem tazminat hem de ceza sorumluluğunu doğurabilir. Bu tür davranış, Sermaye Piyasası Kanunu kapsamındaki halka açık şirketler için ayrıca idari yaptırımlar ve cezai sorumluluklara da yol açar.

Diğer yandan, TTK m. 400 ve 554 kapsamında bağımsız denetçiler, malî tabloların doğruluğunu raporlamakla yükümlüdür. Dampingli ithalat nedeniyle ortaya çıkan değer kayıplarını, zarar risklerini veya stok şişkinliklerini tespit etmemek ya da eksik raporlamak, denetçinin sorumluluğunu doğurabilir. Özellikle bu raporların kredi kuruluşları, yatırımcılar veya ortaklar tarafından esas alındığı durumlarda, yanıltıcı bilgi verilmesi maddi zarar doğurursa, denetçi hakkında tazminat davası açılabilir[495].

D. AHLAKA AYKIRILIK BAĞLAMINDA DAMPİNGİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Damping faaliyetlerinin hukuk düzeni içerisinde yalnızca haksız fiil olarak değil, aynı zamanda ahlaka aykırı fiil olarak da değerlendirilmesi mümkündür. Türk Borçlar Kanunu'nun 27. maddesi, 'konusu ahlaka aykırı olan sözleşmelerin kesin olarak hükümsüz

[494] YILDIZ, Şükrü, Ticaret Hukukunda Şirketler ve Sorumluluk, İstanbul, 2019, s. 241–245.
[495] BAHTİYAR, Mehmet, Anonim Ortaklıkta Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukukî Sorumluluğu, Ankara, 2020, s. 172–180.

olduğunu' hüküm altına alırken, bu hüküm aynı zamanda hukukî işlemlerdeki genel geçerlilik şartlarını da belirlemektedir[496]. Dampingin ekonomik içerikli bir eylem olmasına rağmen, ahlaka aykırılık bağlamında değerlendirilmesi, eylemin dürüstlük kuralına, rekabetin serbestliği ilkesine ve piyasa ekonomisinin korunmasına aykırı sonuçlar doğurması hâlinde gündeme gelebilir. Damping davranışı, yalnızca ticarî rekabeti etkilemekle kalmayıp, aynı zamanda piyasanın yapısını bozma, rakipleri tasfiye etme ve tekel kurma amacı taşıyorsa, bu durumda sadece haksız fiil değil, ahlaka aykırı fiil olarak da değerlendirilebilir[497]. Bu tür durumlarda zarar görenler yalnızca özel hukuk hükümlerine değil, aynı zamanda idari veya cezaî yollara da başvurabilir. Ayrıca damping yoluyla piyasada adil rekabet koşulları bilerek bozulması durumunda, bu yalnızca haksız fiil değil, aynı zamanda hukuk düzeninin genel ahlak ilkelerine de aykırı olmaktadır. Bu kapsamda, damping yapan bir şirketin düşük fiyat stratejisini yalnızca rekabeti teşvik etmek amacıyla değil, rakiplerini sistematik biçimde saf dışı bırakmak, piyasayı tek başına kontrol altına almak ve sonrasında fiyatları keyfî biçimde artırmak amacıyla kullandığı sabitlenirse, bu davranışın ahlaka aykırı olduğu ileri sürülebilir. Ahlaka aykırılığın hukukî sonuç doğurabilmesi için ise fiilîn toplumsal değer yargılarına, iktisadi dürüstlük anlayışına ve piyasa ahlakına açıkça ters düşmesi gerekmektedir.

Yargı kararlarında[498] da görüldüğü üzere, sıradan ticarî rekabet stratejileri, sırf fiyat düşüklüğüne dayanarak ahlaka aykırı olarak nitelendirilmemektedir. Ancak özellikle kamu destekli, zararına uzun süreli satışların yapılması, bu satışların rekabet dışı amaçlar taşıdığına dair kuvvetli emarelerin bulunması durumunda, mahkemeler bu tür eylemleri Medeni Kanun'un 2. maddesinde düzenlenen 'dürüstlük kuralı' çerçevesinde değerlendirme eğilimindedir. Sonuç olarak, damping sadece bir iktisadi tercih değil, aynı zamanda hukukun müdahalesine açık bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

[496] Eren, s. 234-240.
[497] Odman Boztosun, Ayşe: "Haksız Rekabet Hukukunda Emeğin Korunması İlkesinin Yargıtay Kararları Işığında Değerlendirilmesi", XXI. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu: 9-10 Aralık 2005, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 145-157.
[498] Yargıtay 11. HD, E.2018/3640 E.,K. 2019/5903, T. 26.09.2019.

IV. ANTİ DAMPİNG İLE TEMERRÜT, KUSUR VE İFA İMKÂNSIZLIĞI İLİŞKİSİ

Uluslararası ticaret hukukunda ekonomik dengeyi sarsıcı etkilere sahip olan damping, ihracatçı bir ülkenin mal veya hizmeti, iç piyasadaki fiyatının altında bir bedelle başka bir ülkede satışa sunması şeklinde tanımlanır. Bu eylem çoğu zaman üretici firmalara sağlanan dolaylı sübvansiyonlar aracılığıyla gerçekleştirilmekte ve ithalatçı ülkelerde piyasa aktörlerinin rekabet gücünü zedelemektedir. Damping, bu yönüyle doğrudan bir borç ilişkisini hedef almaz; ancak doğurduğu ekonomik sonuçlar, sözleşmesel yükümlülüklerin ifasında güçlükler yaratmak suretiyle borçlar hukukunda temerrüt, kusur ve ifa imkânsızlığı gibi müesseselerin tetikleyicisi hâline gelebilir.

Türk Borçlar Kanunu m. 117 hükmü gereğince, borçlu, alacaklının ihtarına rağmen edimini yerine getirmezse temerrüde düşer. Ancak bu genel ilke, borçlunun sorumluluğunun doğumu açısından mutlak değildir. Zira TBK m. 119'da belirtildiği üzere, borçlu kusuru olmaksızın ve kendi etkisi dışında gerçekleşen beklenmedik hâller nedeniyle borcunu ifa edememişse temerrüde düşmüş sayılmaz. Bu noktada, damping nedeniyle ortaya çıkan finansal kriz, arz-talep dengesizlikleri ya da mali sıkışıklıklar, her somut olayda kusursuzluk teşkil etmeyebilir; değerlendirme, objektif ve sübjektif ölçütlere göre yapılmalıdır[499].

Borçlunun temerrüde düşmesi hâlinde tazminat sorumluluğunun doğabilmesi için borçlunun kusurlu olması aranır. Kusur, borçlunun objektif özen borcuna aykırı davranarak edimini zamanında ifa etmemesi anlamına gelir. Damping uygulamalarının sonucu olarak ortaya çıkan ekonomik olumsuzluklar, salt mali güçsüzlük veya nakit akışı sorunları şeklinde tezahür edebilir. Ancak bu gibi ekonomik daralmalar, borçlunun ifa edememesi açısından kusuru bertaraf eden bir gerekçe oluşturmaz. Yargıtay kararlarında da belirtildiği üzere, borçlunun mali imkânsızlığı, kusursuzluk savunması açısından yeterli değildir[500].

İfa İmkânsızlığı ile Temerrüt Arasındaki Ayrım

[499] Eren, s. 589.
[500] Yargıtay 14. HD, E. 2012/1016 E., K. 2012/2058 K., T. 15.02.2012: "Borçlunun mali sıkıntısı, temerrüdü ve kusurunu ortadan kaldırmaz."

Damping kaynaklı olumsuzlukların borç ilişkisi üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesinde dikkat edilmesi gereken bir diğer kavram ifa imkânsızlığıdır. TBK m. 136'da düzenlenen sürekli ifa imkânsızlığı hâlinde, borç sona erer; borçlu artık temerrüde düşemez. Oysa geçici nitelikteki ekonomik zorluklar veya piyasadaki dalgalanmalar, genellikle kısmi veya geçici ifa imkânsızlığı kapsamında değerlendirileceğinden, borç sona ermez; sadece borcun ifa zamanı ertelenebilir veya temerrüt hükümleri devreye girer. Bu bağlamda damping, doğrudan bir imkânsızlık hali yaratmamakta; fakat ekonomik etkileri nedeniyle geçici temerrüt sebeplerinden biri olarak değerlendirilebilmektedir[501].

Damping uygulamalarının neden olduğu ekonomik kırılganlık, borçlunun edimini ifa edememesi hâlinde doğrudan temerrüt hükümlerinin uygulanmasını engellemez. Ancak borçlu, dampingden doğan makroekonomik koşulların borcunu ifa etmesini kusuru olmaksızın imkânsız kıldığını ispat edebilirse, temerrütten doğan tazminat ve diğer sorumluluklardan kurtulabilir. Bu durumda borçlunun sübjektif durumunun, piyasa koşullarının ve ekonomik verilerin ayrıntılı biçimde değerlendirilmesi gereklidir.

Sonuç olarak, damping her ne kadar doğrudan borç ilişkisinde temerrüt sebebi olmasa da, yarattığı ekonomik etkiler dolayısıyla borcun zamanında ifa edilememesine neden olabilir. Böyle bir durumda borçlunun temerrüde düşüp düşmediği, kusurlu olup olmadığı ve ifanın gerçekten imkânsız hale gelip gelmediği, Türk Borçlar Hukukunun genel ilkeleri çerçevesinde titizlikle değerlendirilmelidir.

V. SÖZLEŞMEDE UYARLAMA TALEBİ VE İYİ NİYET İLKESİ

Damping önlemleri, zaman zaman taraflar arasında akdedilen sözleşmelerin ifasını etkileyebilecek ekonomik sonuçlar doğurabilmektedir. Bu kapsamda, özellikle maliyetlerin öngörülemeyen şekilde artması hâlinde, taraflardan biri sözleşme hükümlerinin yeniden değerlendirilmesini talep edebilir. Nitekim, ithalat sözleşmesine taraf olan yüklenicinin, anti damping vergisi vb. nedenlerle maliyetlerdeki öngörülemeyen artış nedeniyle sözleşme bedelinin uyarlanmasını talep etmesi değerlendirilmiştir. Mahkeme bu talebi, TBK m.138'de düzenlenen "aşırı ifa güçlüğü" ilkesi kapsamında ele alarak, ekonomik dengenin bozulması hâlinde uyarlama yapılabileceğini belirtmiştir. Yargıtay, ticarî işler bakımından da sözleşme

[501] Eren, s. 681 vd.

serbestisi ve dürüstlük kuralının birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ifade ederek, yüklenicinin taleplerini kısmen kabul etmiştir. Ayrıca ticarî işlerde dahi tarafların dürüstlük kuralları çerçevesinde hareket etmesi gerektiğini, sözleşme serbestisinin sınırsız olmadığını ve Türk Borçlar Kanununun 2. ve 26. maddeleri uyarınca iyi niyetin korunması gerektiğini vurgulamıştır.

TBK m. 2 ve m. 138 birlikte değerlendirilerek, taraflar arasında adil bir denge kurulması gerektiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda, damping önlemlerinin yol açtığı ekonomik zorlukların, sözleşmenin olağan dışı ifa koşulları altında yeniden düzenlenmesine zemin teşkil edebileceği kabul edilmiştir. Bu karar, damping önlemi sonucunda maliyetlerin ciddi şekilde artması durumunda, sözleşme hükümlerinin uyarlanabileceğine ve bu taleplerin iyi niyet çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Ceza bağlamında damping önlemlerini ihlâl eden sahtecilik, usûlsüz ithalat gibi fiiller varsa, bu durumlar ceza yargılamasına konu olabilir. Ancak bu, doğrudan damping önlemlerine değil, ilgili ceza fiilîne ilişkindir.

VI. DAMPINGIN TICARI SÖZLEŞMELERE ETKISI VE UYUŞMAZLIKLARA YANSIMASI

Dampingli ürünlerin ticari sözleşmelere konu edilmesi, sözleşme hukukunun temel ilkelerinden olan edim dengesi ve dürüstlük kuralı açısından önemli hukuki sonuçlar doğurmaktadır. Türk Borçlar Kanunu 2. maddesi sözleşme ilişkilerinin kurulması ve ifası aşamalarında dürüstlük kuralına uygun davranılması gerektiğini açıkça ifade etmektedir. Bu çerçevede, dampingli ürünün teslimi, taraflar arasında oluşan ekonomik beklentiler dengesini bozarak, özellikle alıcı açısından 138. maddeye göre aşırı ifa güçlüğü veya ayıplı ifa kapsamında değerlendirilebilecek sonuçlar doğurmaktadır.

Dampingli ürünün ekonomik değeri, normal piyasa koşullarında alıcının beklediğinden ciddi şekilde düşükse, bu durum ifanın sözleşmeye aykırı olduğu iddiasıyla mahkemeye taşınabilir. Nitekim Türkiye'de 2021 yılında çelik sektöründe Çin ve Rusya menşeli ürünlere karşı uygulanan anti damping vergisi, dampingli ithalatın piyasadaki tahripkâr etkisinin açık

bir göstergesidir[502]. Bu tür devlet müdahaleleri, sadece kamu hukuku bağlamında değil, özel hukuk ilişkilerinde taraflar arasında fiyat uyarlaması, tazminat veya sözleşmeden dönme gibi hakların doğmasına da zemin hazırlamaktadır.

Aynı zamanda Viyana Sözleşmesi olarak da adlandırılan Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods-CISG) de, sözleşmenin ifasında taraflar arasında edim dengesini esas almaktadır. CISG m.35 uyarınca satıcı, malı sözleşmeye uygun olarak teslim etmekle yükümlüdür. Malın yalnızca fiziksel değil, ekonomik fonksiyonlarını da yerine getirmesi gerekir. Bu kapsamda, dampingli ürün teslimi, sözleşmeye aykırı ifa olarak değerlendirilebilir. Alman Köln Bölge Mahkemesinin 15 Haziran 2020 tarihli kararında, Çin menşeli elektronik cihazların teknik özellikleri bakımından sözleşmeye uygun olmaması, dampingli fiyatla birlikte ekonomik dengesizliğe yol açtığı gerekçesiyle sözleşmenin esaslı şekilde ihlal edildiğine hükmedilmiş ve CISG m. 49 uyarınca fesih kararı verilmiştir[503].

Benzer bir yaklaşım İsviçre Ticaret Mahkemesinin 12 Nisan 2021 tarihli kararında görülmüştür. Almanya'dan ithal edilen ve dampingli olarak satılan endüstriyel makinelerin düşük performans göstermesi nedeniyle CISG m. 35'e aykırılık tespit edilmiş, malın ekonomik değer kaybı göz önünde bulundurularak sözleşmenin feshi uygun görülmüştür[504]. Ayrıca İtalya Napoli Temyiz Mahkemesinin 18 Kasım 2022 tarihli kararında da, Polonya'dan ithal edilen kimyasal ürünlerin üretim sırasında öngörülen teknik reaksiyonları göstermemesi ve dampingli fiyatla satılmış olması, sözleşmenin esaslı şekilde ihlali olarak değerlendirilmiş ve alıcı lehine hem fesih hem de tazminat kararı verilmiştir[505].

Avrupa Birliği hukukunda da dampingli ithalat ciddi hukuki sonuçlar doğurmakta ve ticari sözleşmelerin ifasında bozucu etki yaratmaktadır. Avrupa Komisyonunun 2023 yılında Çin menşeli elektrikli araçlar hakkında başlattığı soruşturma, dampingli fiyatlama ile stratejik

[502] T.C. Ticaret Bakanlığı, "Çin ve Rusya Menşeli Çelik Ürünlerinde Damping Soruşturması", Resmî Gazete 2021/15, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/03/20210318-10.htm (E.T. 20.02.2025)
[503] CISG-Online No. 4992, Almanya – Köln Bölge Mahkemesi, 15.06.2020, https://cisg-online.org/search-for-cases?caseId=4992 (E.T. 20.02.2025)
[504] CISG-Online No. 5201, İsviçre – Ticaret Mahkemesi, 12.04.2021, https://cisg-online.org/search-for-cases?caseId=5201 (E.T. 20.02.2025)
[505] CISG-Online No. 5488, İtalya – Napoli Temyiz Mahkemesi, 18.11.2022, https://cisg-online.org/search-for-cases?caseId=5488(E.T. 20.02.2025)

piyasa bozumu arasındaki ilişkiyi gözler önüne sermiştir[506]. Bu durum, ithalatçı firmaların tedarikçileriyle olan sözleşmelerinde yeniden müzakere ve hatta fesih gibi sonuçları beraberinde getirebilir. Aynı şekilde, AB'nin Türkiye menşeli sıcak haddelenmiş çelik ürünlerine %7 ila %10 oranında anti damping vergisi uyguladığı karar, ithalatçı şirketler açısından sözleşmesel yükümlülüklerin yeniden değerlendirilmesini gündeme getirmiştir[507].

Dampingin sözleşme hukukundaki etkisi, yalnızca mahkeme kararlarıyla sınırlı kalmayıp tahkim yargılamalarında da önemli bir uyuşmazlık konusunu oluşturmaktadır. Özellikle UNCITRAL Tahkim Kurallarının benimsendiği uyuşmazlıklarda, taraflar sözleşme dengesinin dampingli fiyatlar nedeniyle bozulduğunu ileri sürerek uyarlama veya tazminat talep edebilmektedir. Türkiye'de demir-çelik ithalatına ilişkin bir sözleşmede dampingli ürün teslimi üzerine İstanbul Tahkim Merkezi nezdinde görülen bir davada UNCITRAL kuralları uygulanmış ve sözleşmenin yeniden dengelenmesi tartışmaya açılmıştır[508]. Benzer bir dava, Hong Kong'da Çin menşeli tekstil ürünlerinin dampingli fiyatlarla ithal edilmesi üzerine HKIAC nezdinde yürütülmüş, sözleşmeye esaslı aykırılık iddiası UNCITRAL ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmiştir[509].

Yatırım tahkimi alanında ise ICSID bünyesinde dampingli ithalat uygulamaları, yatırımcının korunmaması yönünden ihlal olarak ileri sürülebilmektedir. Kanada'da çelik sektörüne yatırım yapan bir Amerikan şirketi, devletin dampingli ithalatı teşvik etmesini "dolaylı kamulaştırma" olarak değerlendirmiş ve ICSID nezdinde başvuru yapmıştır[510]. Arjantin'de yerel yönetimlerin kamu ihalelerinde dampingli ürünleri tercih etmesi de yabancı yatırımcıların eşit ve adil muamele ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle ICSID gündemine taşınmıştır[511].

---

[506] European Commission, "Notice of Initiation of Investigation – Electric Vehicles", Official Journal of the EU, 2023/C 123/12, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52023XC0530(04) (E.T. 20.02.2025)

[507] Commission Implementing Regulation (EU) 2023/1012, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32023R1012 (E.T. 20.02.2025)

[508] İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC), Örnek Tahkim Uyuşmazlıkları, https://istac.org.tr/tahkim/uyusmazlik-turleri/ (E.T. 20.02.2025)

[509] HKIAC – UNCITRAL Arbitration Rules Application, https://www.hkiac.org/arbitration/arbitration-rules-guidelines/uncitral-arbitration (E.T. 20.02.2025)

[510] ICSID Case No. ARB(AF)/97/1, Metalclad Corporation v. Mexico, https://icsid.worldbank.org/cases/case-database/case-detail?CaseNo=ARB(AF)/97/1 (E.T. 20.02.2025)

[511] ICSID, "Arjantin'deki Kamu İhaleleri Damping Davası", ICSID Database, https://icsid.worldbank.org/ (E.T. 20.02.2025)

Dünya Ticaret Örgütü (WTO) nezdinde yürütülen anlaşmalar da, dampingli ürünlerin yalnızca ticaret politikası bağlamında değil, özel hukuk sözleşmeleri üzerindeki etkileri bakımından da dolaylı yansımalar üretmektedir. Hindistan'ın Japonya'dan ithal edilen paslanmaz çelik ürünler için başlattığı soruşturmada yerli üreticilerin zarar gördüğü tespit edilmiş ve damping marjı belirlenerek ithalatçılar üzerinde etkili yaptırımlar uygulanmıştır[512]. Bu tür bulgular, ithalat sözleşmelerine konu olan malların ifasında edim dengesizliği yaratmakta, taraflar arasında tazminat ve sözleşme feshi gibi sonuçlara neden olabilmektedir.

Bu doğrultuda, dampingli ürünlerin sözleşmeye konu edilmesi durumunda, sözleşme taraflarının hem iç hukuk normları hem de uluslararası sözleşmeler ve tahkim ilkeleri çerçevesinde haklarını etkin biçimde kullanmaları gerektiği açıktır. Sözleşmelerde açık fiyat düzenlemeleri, ekonomik değer kriterleri ve uyarlama hükümleri bulunmadığı takdirde, damping kaynaklı uyuşmazlıklar sözleşmenin sürdürülebilirliğini zedeleyecektir.

Sonuç olarak damping önlemleri, ilk bakışta yalnızca bir ticaret politikası aracı gibi görünse de, aslında ulusal ve uluslararası düzeyde sözleşme hukukunu doğrudan etkileyen, taraflar arası ekonomik dengeyi bozan ve hukuki güvenliği tehdit eden karmaşık sonuçlar doğurmaktadır. Bu bağlamda, dampingli ürünlerin ticari sözleşmelere konu edilmesi, yalnızca piyasa dinamiklerini değil, taraflar arası yükümlülük dengesini ve sözleşmenin geçerliliğini de etkilemektedir.

Türk Borçlar Kanunu çerçevesinde, ifanın dürüstlük kuralına uygun olması gerektiği dikkate alındığında, ekonomik değeri olağan dışı biçimde düşük ürünlerin alıcıya sunulması, çoğu zaman ayıplı ifa, aşırı ifa güçlüğü ya da edim dengesizliği kapsamında değerlendirilebilmektedir. Bu durumda alıcı taraf, sözleşmenin uyarlanmasını talep edebileceği gibi, fesih ve tazminat gibi daha ağır sonuçlara da başvurabilmektedir.

CISG uygulamasında ise, dampingli fiyatların malın sözleşmeye uygunluğunu zedeleyebileceği; özellikle teknik işlevsellik, performans ve ekonomik değer eksikliklerinin sözleşmenin esaslı ihlali anlamına gelebileceği yargı kararlarıyla sabittir. Almanya, İsviçre ve İtalya mahkemelerinin bu konudaki içtihatları, dampingli satışın yalnızca bir rekabet

[512]WTO Dispute Settlement, "DS536: India — Stainless Steel from Japan", https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds536_e.htm (E.T. 20.02.2025)

ihlali değil, aynı zamanda sözleşme ihlali olarak da değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Avrupa Birliği, WTO ve OECD çerçevesinde yürütülen soruşturmalarda ise damping, piyasa bozucu bir davranış olarak kabul edilmekte; bunun sonucunda anti damping vergileri, ithalat yasakları veya telafi edici önlemler uygulanmaktadır. Bu durum, sözleşme taraflarının sözleşmeye konu ürün üzerindeki kontrolünü doğrudan etkilemekte; bazı durumlarda sözleşmenin yeniden müzakere edilmesi zorunlu hâle gelmektedir.

Tahkim kurumlarında görülen uyuşmazlıklarda, dampingli ürünlerin ifa dengesine yaptığı etki, hem sözleşme özgürlüğü hem de dürüstlük ilkesi çerçevesinde değerlendirilmektedir. UNCITRAL Tahkim Kuralları ve ICSID uygulamaları, dampingli ithalat nedeniyle zarara uğrayan tarafların, yatırımcı koruma ilkeleri doğrultusunda uluslararası tahkime başvurabileceğini ortaya koymaktadır.

Tüm bu bulgular ışığında, dampingli ürünlerin konu edildiği sözleşmelerde açık koruma mekanizmalarının, fiyat istikrarı maddelerinin ve uyarlama hükümlerinin yer alması, taraflar açısından ileride doğabilecek uyuşmazlıkların önüne geçilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Özellikle uluslararası sözleşmelerde tarafların, fiyat dalgalanmaları ve piyasa dışı müdahalelere karşı hukuki güvenceye sahip olabilmesi için, ayrıntılı hükümlerle kendilerini teminat altına almaları zaruridir.

VII. ANTİ DAMPİNG ÖNLEMLERİNE KARŞI ADLİ YARGI YOLU

Dampingin dolaylı etkileri, mevcut sözleşmesel ilişkileri de etkileyebilmektedir. Özellikle fiyat dengesi, ürün kalitesi veya rekabet sınırlamaları içeren sözleşmelerde, damping nedeniyle bir tarafın edimini yerine getirememesi temerrüt veya ifa engeli doğurabilir. TBK m.112 ve m.117 çerçevesinde, borçlu, borcunu gereği gibi yerine getirmezse veya hiç yerine getirememesi durumunda, tazminat sorumluluğu doğmaktadır. Dampingin doğrudan temerrüt sebebi olup olamayacağı tartışmalı olmakla birlikte, ekonomik ifa imkânsızlığına yol açması hâlinde, sözleşmenin yeniden uyarlanması ya da sona erdirilmesi taleplerine yol açabileceği açıktır[513].

[513] EREN, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 2022, s. 674.

Damping davranışı nedeniyle zarar gören taraflar:

TBK m.49 uyarınca haksız fiil tazminatı davası,

TTK m.56 uyarınca haksız rekabet nedeniyle müdahale ve tazminat davası,

TBK m.112 uyarınca sözleşmeye aykırılıktan doğan alacak davası açabilirler.

Bunun dışında, damping uygulamaları idari yönden de denetim konusu olabilir. Türkiye'de Ticaret Bakanlığı nezdinde damping soruşturması başlatılabilir ve anti damping vergisi gibi önlemler alınabilir. Ancak bu tür idari yaptırımlar, özel hukuk sorumluluğunu ortadan kaldırmaz; aksine, zarar gören kişilerin hukuk mahkemelerinde açacakları davaları destekleyici bir delil niteliği de taşıyabilir[514].

Damping önlemlerinin özel hukuk ilişkileri üzerindeki etkisi, Türk hukuku bakımından doktrinde tartışmalı bir alan olmakla birlikte, uygulamada Yargıtay kararlarıyla giderek netleşmektedir. Özellikle ticarî sözleşmelerin ifasında ortaya çıkan sorunlar açısından damping önlemleri, doğrudan ya da dolaylı etkileri gündeme gelmektedir. Bu kapsamda, bir malın ithalatına ilişkin olarak uygulanan damping karşıtı önlemler, taraflar arasındaki sözleşme hükümlerinin ifasını imkânsızlaştırmasa dahi, sözleşmenin ekonomik dengesini önemli ölçüde etkileyebilecek niteliktedir.

Yargıtay sayılı Kararında[515], ithalat sözleşmesinden kaynaklanan bir uyuşmazlıkta damping önlemlerinin etkisi değerlendirilmiştir. Kararda, ithal ürünün Türkiye'ye girişinde uygulanan anti damping vergisinin sözleşme taraflarınca öngörülmediği durumda, bu verginin sözleşmenin ifasını aşırı güçleştirdiği kabul edilmiştir. Yargıtay, bu bağlamda, Türk Borçlar Kanununun 138. maddesinde düzenlenen "aşırı ifa güçlüğü" konusuna atıf yaparak, taraflardan birinin edimini yerine getirmesinin olağanüstü şekilde zorlaşması hâlinde sözleşmenin uyarlanması veya feshi yoluna gidilebileceğini belirtmiştir.

Bu yaklaşım, damping önlemlerinin yalnızca kamu hukuku alanında değil, özel hukuk alanında da önemli yansımalarının olabileceğini ortaya koymaktadır. Nitekim ithalat yapan tarafın, damping vergisinin uygulanmasından dolayı ekonomik açıdan ağır bir yük altına

[514] YILMAZ, Ejder, Damping ve Anti Damping Hukuku, Ankara, 2019, s. 143.
[515] Yargıtay 13. Hukuk Dairesi, E. 2013/16898, K. 2014/18895, T. 13.06.2014.

girmesi, sözleşme dengesinin bozulmasına yol açabilir. Bu durumda, sözleşmenin yenilenmesi veya feshi için mahkemeye başvurma imkânı, özellikle ticaret hukukunun temel prensipleri ve TBK m.138 kapsamında değerlendirilmelidir.

Ancak bazı özel durumlarda adli yargı yolu da dolaylı olarak gündeme gelebilir:

Damping kaynaklı ekonomik yükümlülüklerin taraflar arasında doğru şekilde paylaşılmaması ya da bilgi eksikliği nedeniyle zarar doğması hâlinde, haksız fiil sorumluluğu gündeme gelebilmektedir. Bu duruma ilişkin olarak Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin bir Kararında[516], ithal edilen mallar üzerine uygulanan damping vergilerinin, ithalatçı tarafından tedarikçiye zamanında bildirilmemesi ve zarara yol açması durumunda, tedarikçinin açtığı tazminat davası değerlendirmiştir. Mahkeme, TBK m.49 kapsamında zarar ile fiil arasında illiyet bağının bulunması hâlinde, zarar veren ithalatçının tazminatla sorumlu tutulabileceğini belirtmiştir. Bu karar, damping uygulamalarının bilgi eksikliği veya bildirim yükümlülüğünün ihlâli durumunda, özel hukukta haksız fiil sorumluluğunu da doğurabileceğini göstermektedir. Bu tür durumlarda TBK m. 49 kapsamında kusur, zarar ve illiyet bağı unsurları aranmaktadır[2]. Bu kararlarla birlikte özel hukuk boyutunda hem sözleşmesel ilişkiler (TBK m.138, 26 vd.) hem de haksız fiil yönüyle (TBK m.49) damping önlemlerinin doğrudan sonuç doğurabileceği görülmektedir.

Damping önlemlerinin şirketler arası ticarî ilişkilerde sözleşme hükümlerini etkilemesi ve taraflardan birinin beklenmeyen mali yüklerle karşılaşması hâlinde, müzakere ve makul uyarlama yükümlülüğünün doğabilmektedir. Dürüstlük kuralı (TBK m.2) ve sözleşme serbestisi ilkesi çerçevesinde, tarafların ekonomik dengesinin korunması gerektiğine dikkat alınması gerekmektedir.

Bunlara ek olarak, İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 4. Hukuk Dairesi'nin 2022 tarihli bir Kararında, bir ithalatçı firmanın damping önlemi uygulanacağından habersiz şekilde sözleşme yapmasının ardından, yüksek vergi nedeniyle zarara uğraması değerlendirilmiştir. Mahkeme, bilgiyi elinde bulunduran tarafın, diğer tarafa bilgi vermemesi hâlinde, haksız fiil sorumluluğunun yanında, TBK m. 526 anlamında "zarar görenin menfaatinin korunması" ilkesine de aykırılık oluşabileceğini belirtmiştir.

[516] Yargıtay 9. HD., E. 2011/45528, K. 2013/31286, T.28.11.2013.

Bu içtihatlar çerçevesinde, damping önlemleri yalnızca kamu hukuku alanında değil, özel hukuk ilişkilerinde de etkili olmakta; sözleşme ilişkileri ile taraflar arası borç doğuran sorumlulukları yeniden şekillendirebilmektedir. Damping önlemleri, uluslararası ticaret ilişkilerinde sadece kamu hukukunu değil, özel hukuk alanındaki sözleşme ve sorumluluk rejimlerini de etkileyebilecek niteliktedir. Bu bağlamda, taraflar arasında akdedilen sözleşmelerin ifasında öngörülemeyen maliyet artışları ya da vergi yükümlülükleri, sözleşmenin uyarlanması, feshi veya tazminat sorumluluğu gibi özel hukuk yollarını gündeme getirebilmektedir.

Bu kararlar ışığında, damping önlemleri, ulusal mevzuatın yanı sıra özel hukuk bağlamında sözleşme ilişkilerinin kurulması ve sürdürülmesi süreçlerinde dikkatle izlenmesi gereken dinamik unsurlar hâline gelmiştir. Damping sonucu ortaya çıkan ekonomik etkiler, yalnızca idari ve ticarî stratejiler açısından değil, taraflar arasında doğabilecek sorumluluk rejimlerinin şekillenmesi bakımından da önem taşımaktadır. Sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıklarda damping nedeniyle oluşan fiyat farklılıkları, ticarî sözleşmelerde ifa güçlüğüne ya da zarara sebep olursa, bu tür özel hukuk uyuşmazlıkları kapsamında adli yargıda dava açılabilir. Örneğin ithalatçı ile satıcı arasındaki bir sözleşme uyuşmazlığı, ticaret mahkemesinde görülür. Ancak burada dava, damping kararına değil, sözleşmeye yöneliktir.

Damping, dış ticaretin klasik kamu hukuku yönünün ötesinde, özellikle özel hukuk alanında önemli etkiler doğuran, zararı ticarî ilişkilerin doğrudan taraflarına yansıyan bir eylem biçimidir. Damping yapan teşebbüsün, ürününü bir başka ülkede iç piyasada uyguladığı fiyatın altında ihraç etmesi hem o pazarda faaliyet gösteren yerli üreticilere hem de distribütör gibi dağıtım kanallarına zarar verebilir. Bu zararlar sadece ekonomik değil, aynı zamanda hukukî sorumluluğa konu olabilir.

Bir ticaret hukuku disiplini içinde değerlendirildiğinde, damping fiilînin sözleşmeye dayalı ya da sözleşme dışı sorumluluk hükümleri uyarınca özel hukuk davalarına konu olması mümkündür. Özellikle Türk Borçlar Kanunu'nun 49. ve 112. maddeleri ile Türk Ticaret Kanunu’nun 56–58. maddeleri bu alandaki temel normatif çerçeveyi oluşturur.

Zarar gören yerli üreticiler, yabancı bir şirketin dampingli fiyat politikası nedeniyle pazar payını kaybedebilir, üretim hacmini düşürmek zorunda kalabilir ya da ürününü zararına

satmak durumunda kalabilir. Bu gibi durumlarda üretici, damping yapan teşebbüse karşı TBK m. 49 uyarınca haksız fiil sorumluluğu temelinde tazminat davası açabilir. Aynı zamanda TTK m. 56'ya dayalı olarak haksız rekabetin tespiti, men'i veya eski hâle getirilmesi de talep edilebilir.

Damping nedeniyle açılabilecek tespit, men, eski hâle getirme ve tazminat davaları, özel hukukun zarar önleyici ve giderici araçlarıdır. Ancak teorik olarak mümkün olan bu dava türlerinin uygulamadaki etkililiği, çeşitli hukukî ve pratik sorunlar nedeniyle çoğu zaman sınırlı kalmaktadır.

Damping nedeniyle rakiplerine göre daha avantajlı konuma gelen ithalatçı, milletler arası özel hukuk kapsamında uyuşmazlığın oluşması hâlinde, Türk hukuk kuralları damping yapanlara karşı da uygulanabilmektedir. Türk Ticaret Kanunu uyarınca dava açılabilmekte ve ihtiyati tedbir talep edilebilmektedir.

Haksız rekabet fiilînden kaynaklı açılan davalarda kusur aranmaksızın tespit, yasaklama, sonuçların ortadan kaldırılması, maddi ve manevi tazminat yönünde davaları açılabilmektedir.

A. ALTERNATİF UYUŞMAZLIK ÇÖZÜM YOLLARI

Damping soruşturmaları, uluslararası ticaret hukukunun temel konularından biri olup, yerli üreticilerin haksız rekabete karşı korunması amacıyla yürütülen idari süreçlerdir. Bu tür soruşturmalar, devletin müdahalesiyle yürütülen kamu hukuku işlemleri niteliğindedir. Ancak, sürece taraf olan özel kişilerin aralarında ortaya çıkan ticari uyuşmazlıklar farklı hukuk yollarıyla çözülebilir. Bu noktada tahkim ve arabuluculuk gibi alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının uygulama alanı tartışma konusu olabilir.

Tahkim ve arabuluculuk, özel hukuk ilişkilerinde başvurulan alternatif uyuşmazlık çözüm yollarıdır. Taraflar arasında sözleşmeye dayalı bir ticari ilişki varsa ve bu ilişkide tahkim ya da arabuluculuk şartı bulunuyorsa, damping sürecinden bağımsız olarak bu yollara başvurulabilir. Örneğin, damping soruşturması sürecinde veya sonucunda bir ihracatçı ile ithalatçı arasında fiyatlandırma, ödeme, teslim gibi konularda ihtilaf çıkarsa, taraflar bu özel hukuki uyuşmazlıkları tahkim ya da arabuluculuk yoluyla çözebilir.

Örneğin, yine Çinli bir ihracatçının, damping vergisi uygulanan bir ürün için Türk ithalatçıyla yapmış olduğu sözleşme kapsamında ürünleri Türkiye'ye göndermiştir. Ancak ithalatçı, damping vergisinin yüksekliği nedeniyle ödeme yapmaktan kaçınmaktadır. Bu durumda sözleşmedeki tahkim şartı gereği taraflar özel tahkim yoluna başvurabilir.

Diğer bir örnekte ise, Türkiye'de üretici olan bir şirket, damping vergisinin etkisiyle ihracat gelirlerinde zarara uğradığını iddia ederek hükümet ile ikili yatırım anlaşmasına dayanarak uluslararası yatırım tahkimine başvurabilir. Bu bağlamda, damping vergisinin uygulanması neticesinde zarar gördüğünü iddia eden bir yabancı yatırımcı, devlet ile arasında yatırım anlaşmasına dayanarak Uluslararası Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümü Merkezi (ICSID) gibi uluslararası tahkim mercilerine başvurabilir.

B. TESPİT DAVASI

TTK m. 56 uyarınca haksız rekabetin tespiti mümkündür. Ancak özellikle damping gibi teknik fiyat ihlâllerinde bu fiilîn objektif biçimde ortaya konulması, önemli ölçüde bilgi ve belgeye erişimi gerektirir. Karşı tarafın maliyet yapısı, piyasa verileri ve ticarî stratejileri gibi unsurlar genellikle dava dışı alanlarda kaldığından, mahkemelerin maliyet altı satışın tespiti konusunda yeterince etkin karar veremediği görülmektedir. Bu da tespit davalarının işlevselliğini zayıflatmaktadır[517].

İhracatçının ihraç fiyatının normal değerden daha düşük olması, edimin ilkesi gereğince olmayıp, farklı nedenlerden dolayı olup olmadığı incelenmesi ve buna göre bir haksız rekabetin olgusunun gerçekleşip gerçekleşmediği bakımından tespite gidilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, davalı tarafın ekonomik anlamda rekabet hakkını dürüstlük kurallarına aykırı kullandığının tespiti durumunda bir haksız rekabet eylemini ortaya çıkaracaktır[518].

Tespit davasının dışında, haksız rekabeti yasaklama ya da ortadan kaldırma davalarının açılması mümkünse tespit davası açmakta hukukî bir yarar bulunmamaktadır. Zira, bu davalarda, haksız rekabetin tespiti yapılmaktadır. Ancak tazminat davası açılması durumunda, öncelikle tespit davasının da açılması gerekmektedir olup böylece damping

[517] TTK m. 56; Yargıtay 11. HD, E. 2020/6907, K. 2021/3406, T. 07.04.2021.
[518] BAHTİYAR, Mehmet Ali/AYLİ, ŞUA, Mehmet M,/KARAMANLIOĞLU, Argun, Ticarî İşletme Hukuku, İstanbul, 2022, s. 216.; Nomer Ertan, s. 403; Poroy/Yasaman, s. 485.

kaynaklı haksız rekabete uğrayan tarafın tazminat bakımından da uğramış olduğu zararın tespitine gidilmektedir. Bununla birlikte, davacı yönünden bir zararın doğması ya da zarar tehlikesinin bulunması nedeniyle tespit davası açma yoluna gidilerek zamanaşımı süresinin işlemesini durdurulacaktır. Bununla birlikte, zarar bu süreçte belirlenir ise tespit davası niteliği gereği eda davasına dönebilecektir[519].

Yargıtay, zararın doğmuş olması şart olmaksızın, eylemin haksız rekabet niteliği taşıdığı durumlarda tespit davasının açılabileceğini kabul etmiştir. Fiyat kırma yoluyla yapılan haksız rekabetin tespiti ile ilgili olarak bir kararında[520]; davacı, rakip firmanın üretim maliyetlerinin altında fiyatlarla sistematik şekilde satış yaptığını ve müşteri kitlesini kaybettiğini belirterek, TTK m. 56 kapsamında haksız rekabetin tespitini talep etmiştir. Yerel mahkeme, fiyat politikasının pazarda bozucu etki yarattığını belirlemiş ve haksız rekabetin varlığını tespit etmiştir.

C. HAKSIZ REKABETİN ÖNLENMESİ (MEN) DAVASI

Haksız rekabetin men'i, TTK m. 56 kapsamında düzenlenmiş olup zarar doğmadan da açılabilen bir davadır. Ancak uygulamada mahkemeler, çoğu zaman zarar gerçekleşmediği gerekçesiyle men davalarına temkinli yaklaşmaktadır. Bu durum, özellikle önleyici hukuk mantığını zedelemekte, zarar doğmadan müdahale edilebilmesi gereken durumlarda koruma mekanizmasını etkisiz kılmaktadır. Yargıtay kararlarında zaman zaman men davalarının yalnızca fiilîn tekrarlanması hâlinde kabul gördüğü gözlemlenmektedir; bu ise önleme işlevini fiilen ortadan kaldırmaktadır.

Dampingli ürünün ithal ülkesi iç piyasasında geçerli olan fiyattan daha düşük bir fiyatla satılması hâlinde ya da böyle bir olasılık ihtimal dâhilinde olması hâlinde, zarar gören ya da zarar görme tehlikesi bulunanlar, bunun önlenmesi ve yasaklanmasını talep edebilmektedirler ve bu suretle haksız rekabetin önlenmesi için men davası açılabilir[521]. Yasaklama davası bir nevi haksız rekabetten korunmanın temelini olmaktadır. Oluşacak tehlikeye karşı önceden tedbir alınmasını sağlamaktadır, kısaca haksız rekabetin ileride oluşacak tehlikenin ve zararın gerçekleşmesi için beklemeyi gereksiz kılacaktır.

[519] Baki Kuru, s. 45-46; İmregün, s. 129.
[520] Yargıtay 11. HD, E. 2016/2803, K. 2017/5044, T. 04.10.2017.
[521] Ayhan/Çağlar/Özdamar, s. 390; Şener, s. 641; Bozkurt, s. 433.

Uygulamada haksız rekabet sonucunda zarar tehlikesi iki durumda görülebilecektir, bunlardan biri, ihracatın dampingle yapılması ya da dampingli fiyatlarla ihracat yapılarak daha düşük fiyatlarla ihraç edilen ülkede malların satılması ya da tekrarlanma ihtimalinin olmasıdır[522]. İdari soruşturmanın yürütülmesi ile birlikte haksız rekabet fiilînin tekrarlanma tehlikesi ihtimalinin de var olduğu kabul edilebilinmektedir. Bu bağlamda, fiilîn gerçekleşmesi ve gelecekte haksız rekabet oluşturacak tehlikenin tekrarlanma ihtimalinin bulunması, söz konusu dava açısından yeterli kabul edilmektedir[523].

Diğer bir husus, ihracatçının ithalatçı ülkenin piyasasına düşük fiyatla mal satmasını ilk kez gerçekleştirdiğine dair bir tehlikenin ihtimal dâhilinde olmasıdır. Tehlikeden söz edebilmek için objektif olarak ortaya çıkacağına dair bazı emarelerin bulunması gerektirmekte ancak, burada önemli olan husus ise damping fiilînin daha önceden işlenmemiş olması olup bir tehlikenin bulunması yeterli görülmektedir. Bu bağlamda, ihracatçının damping yapacağına yönelik hazırlıklarının olması, yine maliyetin altında fiyatlarla satış yapacağına dair duyurularda bulunması veya ilan etmesi ya da buna dair mal alım satım sözleşmesi akt etmesi gibi tehlikelerin bulunduğuna dair emare niteliğindedir.

Yargıtay 11. HD, E. 2024/217, K. 2024/6300 sayılı kararda men davası açısından tekrarın şart olmadığı, piyasadaki "tehdit ve risk algısı"nın ihtiyati tedbir için yeterli olduğu vurgulanmıştır. Yargıtay, haksız rekabet niteliğindeki eylemin tekrarlanma tehlikesi bulunmasa dahi, ilgili davranışın piyasada hâlen zarar doğurma ihtimali taşımasının men davası açılması açısından yeterli olduğunu belirtmiştir. Kararda, özellikle ihtiyati tedbir açısından zarar oluşumunun beklenmesine gerek olmadığı, tehdit edici eylemlerin rekabet düzenini bozucu etkisi devam ettiği sürece önleyici koruma yollarının işletilebileceği kabul edilmiştir. Bu yaklaşım, men davalarının sadece geçmiş eylemlerle değil, potansiyel zarar riskiyle de şekillenebileceğine işaret etmektedir.

Yargıtay, TTK m. 56/1-b kapsamında, haksız rekabet oluşturan eylemin devam ettiği veya tekrarlanma ihtimalinin bulunduğu durumlarda men davasının açılabileceğini belirtmiştir. Haksız rekabet oluşturan dampingli satışların durdurulması talebine ilişkin olarak Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin verdiği 02.05.2019 tarihli (E. 2017/4510, K. 2019/3241) kararda; davacı, davalının sürekli olarak iç piyasa fiyatlarının çok altında ürün satışı

[522] Baumbach/Hefermehl rdn 261.
[523] Arkan, s. 364; Nomer Ertan, s. 415.

gerçekleştirdiğini ve bu nedenle rekabet edemez duruma geldiğini belirterek, fiilîn men'ine karar verilmesini istemiştir. Mahkeme, zarar tehlikesinin açık olduğu ve eylemin haksız rekabet niteliğinde bulunduğu gerekçesiyle satış faaliyetlerinin durdurulmasına hükmetmiştir.

Yasaklama davası ile birlikte hem gerçekleşen hususlar hem de gerçekleşmesi ihtimal dâhilinde olan zararlar önceden önlem alınmak suretiyle engellenmesi amaçlanmaktadır, böyle bir tehlikenin bulunmaması durumunda ise dava hakkı düşmektedir[524].

D. ORTADAN KALDIRMA (ESKİ HÂLE İADE) DAVASI

Diğer bir dava türü de sonuçların ortadan kaldırılmasına yönelik olan ref davasıdır. Bu tür davalarda haksız rekabet sonucunda oluşan maddi bir oluşumun haksız rekabet eyleminin yapılmasından önceki hale getirilerek bu durumun ortadan kaldırılması amaçlanmakta, aslında buna eski halin iadesi davası da denilebilmektedir[525]. Bu bağlamda, hukuka aykırı olarak oluşan haksız rekabet, fiil niteliğinde olan damping sonucunda meydana çıkan zarar verici etkilerin devam etmesi gerekir[526].

Damping nedeniyle bozulan ticarî denge, kaybedilen müşteri kitlesi veya zedelenen itibarın "eski hâline" getirilmesi teorik olarak mümkün olsa da, bu tür taleplerin somutlaştırılması ve icra edilebilir hâle getirilmesi uygulamada zordur. Eski hâle iade taleplerinde genellikle ölçülemez zararlar söz konusu olduğundan, mahkemeler çoğu zaman bu talepleri belirsizlik gerekçesiyle reddetmektedir[527]. Ayrıca "önceki hâl"in nasıl belirleneceği, hangi ölçüte göre yeniden kurulacağı da açıklık gerektiren konulardır.

Yargıtay, TTK m. 56/1-c kapsamında, haksız rekabet sonucu bozulan ticarî düzenin ve itibarın iadesi için ilan ve benzeri araçlarla eski hâle getirme kararlarının verilebileceğini kabul etmiştir. Dampingli satış nedeniyle bozulan ticarî itibarın ve müşteri çevresinin eski hâline getirilmesi talebine ilişkin olarak verilen Yargıtay 11. Hukuk Dairesi[528] tarafından verilen kararda davacı, davalının düşük fiyatlı satışları sonucu müşteri çevresini kaybettiğini ve bu nedenle ticarî itibarının zedelendiğini iddia ederek, eski hâlin iadesine karar

[524] Baumbach/Hefermehl, rdn. 260; Oruç, s. 63.
[525] Karaalçın, s. 468; Arkan, s. 364; Nomer Ertan, s. 418.
[526] Ayhan/Çağlar/Özdamar, s. 391;
[527] Yargıtay 11. HD, E. 2015/8003, K. 2017/4221.
[528] Yargıtay 11. HD. E. 2012/8700, K. 2014/9313, T. 23.10.2014.

verilmesini talep etmiştir. Mahkeme, haksız rekabetin ilan yoluyla kamuoyuna duyurulmasına ve alınan mahkeme kararının sektörel yayınlarda yayımlanmasına karar vermiştir.

Bu davada ispat yükü davacıya düşmekte ve burada davacıdan damping uygulandığının ve bunun sonucunda oluşan etkilerin devam ettiğinin ispatlanması istenmektedir. Sadece emare yeterli olmayıp, tehlikenin bizzat gerçekleştiği gösterilmelidir. Ortadan kaldırma davası, eda davası niteliğindedir, bu nedenle tazminat davası ile birlikte ya da ayrı talep edilebilmektedir.

E. TAZMİNAT DAVASI

Tazminat, damping nedeniyle en çok başvurulan ve aynı zamanda en tartışmalı dava türüdür. Bu davalarda zarar gören tarafın zararın varlığını, miktarını ve illiyet bağını ispatlaması gerekir. Ancak damping genellikle dolaylı etkiler yarattığı için zarar çoğunlukla potansiyel kazanç kaybı, müşteri çevresi daralması veya itibar zedelenmesi şeklinde ortaya çıkar. Türk hukuk sisteminde bu tür zararların tahmini hesaplanmasına ihtiyatlı yaklaşan bir yargı pratiği bulunmaktadır. Bu durum, zarar görenin hakkını etkin biçimde kullanmasını güçleştirmektedir[529].

Damping uygulamaları, sadece dış ticaret politikaları ve kamu hukuku düzleminde değil, özel hukukta da önemli sonuçlar doğurur. Bu kapsamda, zarar gören taraflar, damping nedeniyle uğradıkları zararın giderilmesi için Türk Borçlar Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu hükümleri çerçevesinde çeşitli dava türlerine başvurabilirler. Açılacak davanın dayandığı hukukî sebep, tazminatın kapsamını, ispat yükümlülüğünü ve uygulanacak yargılama usûlünü doğrudan etkiler. Bu bağlamda, tazminat taleplerinin sözleşmeye aykırılık, haksız fiil ve haksız rekabet temelinde sistematik olarak incelenmesi gerekir.

Damping, esasen kamu hukuku çerçevesinde düzenlenen ve dış ticaretin düzenlenmesiyle ilgili bir olgudur. Ancak belirli koşullar altında, özel hukuk alanında da zarar sorumluluğu doğurabilir. Nitekim Yargıtay 11. HD, E. 2018/4521, K. 2020/2938 sayılı kararında, fiyat kırmanın damping niteliği taşıdığı ölçüde haksız rekabet teşkil ettiğini ve bu nedenle TTK m. 56 vd. kapsamında tazminat davasına konu olabileceğini kabul etmiştir. Bu karar, şu

[529] Yargıtay 11. HD, E. 2020/5212, K. 2022/1212, T. 23.02.2022.

bakımlardan önemlidir: Yargıtay, yalnızca zarar görenin doğrudan rekabet eden bir şirket olmasını yeterli saymamış; aynı zamanda fiyat politikasının piyasayı bozucu ve sistematik nitelik taşımasını da değerlendirmiştir. Bu çerçevede zarar unsuru sadece "gerçek zarar" değil, kâr mahrumiyeti (yoksun kalınan kazanç) olarak da kabul edilmiştir. Bu yaklaşım, salt fiyat farkı üzerinden yapılan analizlerin ötesine geçmektedir. Ancak burada tartışmalı olan nokta şudur: Her düşük fiyatlı satış, damping sayılıp sayılmayacağı ve damping her durumda tazminat yükümlülüğü doğurmakta olup olmadığıdır.

Özellikle uluslararası rekabetin yoğun olduğu sektörlerde, düşük fiyatla satış çoğu zaman piyasa koşullarının doğal sonucudur. Yargıtay kararında her ne kadar "kötü niyet" ve "piyasa bozucu davranış" vurgulanmışsa da, bu kriterlerin uygulamada nasıl ölçüleceği ve ne düzeyde bir zarar öngörüleceği belirsizdir. Ayrıca, damping ile haksız rekabetin sınırları zaman zaman iç içe geçmektedir. Damping, dış ticaretin bir parçası olup kamu otoriteleri tarafından damping önlemleriyle düzenlenirken, haksız rekabet eylemleri özel hukukta subjektif değerlendirmelere dayanmaktadır. Bu nedenle, damping eyleminin tazminat yükümlülüğü doğurabilmesi için mutlaka rekabet bozucu niyetin, zarar tehlikesinin ve piyasa hâkimiyetinin kötüye kullanımının somut biçimde ortaya konması gereklidir.

1. Tazminatın Unsurları

Dampingi gerçekleştiren ihracatçının kusurlu bulunması hâlinde maddi ve manevi açıdan zararla ilgili koşulların gerçekleşmesi durumunda tazminat davası açılabilmektedir. Damping, haksız rekabetin özel bir türü niteliğinde olup bu bağlamda, TTK haricinde haksız rekabet kapsamında Borçlar Kanunu hükümlerine de başvurulabilinmektedir. Tazminat davasının açılabilmesi için dampingli satışta bulunan ihracatçı ya da ithalatçının gerçekleştirdiği eylem sonucunda ürünlerin düşük fiyatla satılması ve bunun sonucunda bir zararın meydana gelmesi ve bu iki unsurun arasında da uygun bir nedensellik bağının bulunmasının ispatı gerekmektedir.

Öncelikli zarar ve zarar tehlikesine değinilmesi durumunda, burada neyin tazmin edilebileceği hususu incelenmekte, zira haksız rekabette zarar ya da zarar tehlikesi farklı şekillerde tezahür edebilmektedir. Bu bağlamda, haksız rekabet hükümleri gereğince zarar görenin ekonomik çıkarlarının zarar görmesi ve bu durumda ekonomik çıkarları zarar

görenlerin müşterileri, mesleki itibari, ticarî işletmesi gibi hususlarda olabilir[530]. Zarar nedeniyle yoksun kalınan kâr ya da fiilî oluşum şeklinde bir zarar teşekkül edebilmektedir. Mal varlığında oluşan ve önceki ile sonraki durumunun karşılaştırılması sonucunda ortaya çıkan zarar, fiilî olarak kabul edilmektedir, yani mal varlığında aktifin azalması ya da pasifin artması şeklinde ortaya çıkan durumlar fiilî zararı göstermektedir. Yine bu kapsamda Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun 57 inci maddesinde de zararın ne şekilde ortaya çıkacağı ve tazmin edileceği konusunda hüküm altına alınmıştır.

Alman hukukuna göre zarar; rekabet sınırlayıcı anlaşma, karar ya da uygulama olarak her türlü işlemlerle ortaya çıkabilmekte ve bunların her türlü delille ispatlanması mümkün olabilmektedir. Bundan başka, zarar görenin yargılamadan önce ödemiş olduğu vekâlet giderleri ilgili makamlara başvuru masrafları gibi tazmin edilemeyen ücretlerin fiilî zarar kapsamına gireceği düzenlenmiştir[531].

Uygulamada düşük fiyatla yapılan satış nedeniyle yoksun kalınan kâr işletmenin zararı olarak ortaya çıkmakta ve bu durum dolaylı zarar olarak anlaşılmalıdır. Yine satışın azalması ile birlikte satışlarda herhangi bir artışın gerçekleşmemesi de zarar kapsamına girmekte, burada işletmenin yoksun kaldığı kâr, azalmaya neden olduğundan bunun mahkemeye ibrazı gerekmekte, kârın hesaplanması konusunda ise, düşük fiyatla yapılan satıştan önceki dönemlerde gerçekleşen satış miktarları gösterilebilinmekte ve aradaki fark zarar olarak kabul edilmektedir, ayrıca, müşterilerin damping yapan işletmeye yönelmeleri de uygulamada diğer bir zarar türü olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, zararın hesaplanması bakımından rekabetin ihlâl yoğunluğu, süresi, götürü şeklinde zararın hesaplanması bakımından önem arz etmektedir. Uygulamada gelecekte oluşacak zarar da dikkate alınarak, buna göre ortalama bir tespit yapılmakta, bu hususta takdir yetkisi Borçlar Kanunu uyarınca hâkime verilmektedir.

Dampingli satış nedeniyle oluşan zararın tazmini ve zarar kalemlerinin belirlenmesi hususunda Yargıtay verdiği bir kararda (Yargıtay 11. HD, E. 2018/4521, K. 2020/3145, T. 14.10.2020); davacı şirket, davalının maliyet altı fiyatlarla satış yaparak müşteri kitlesini hedef aldığını ve kendisini piyasadan dışladığını belirterek, maddi zarar ve kâr kaybı

[530] Poroy/Yasaman, s. 487; Nomer Ertan, s. 420.
[531] Emmerich, s. 319., Alman hukukunda bu zararların fiilî zararı olarak değil vekâletsiz iş görme hükümlerine göre istenbileceği ifade edilmiştir, Fikentscher s. 396; Baumbach/Hefermehl, UWG, Rdn 29.

kalemlerinden oluşan tazminat talebinde bulunmuştur. Mahkeme, zararın yalnızca fiilî kayıplardan değil, aynı zamanda makul kâr beklentisinden mahrum kalma (kazanç kaybı) unsurlarından da hesaplanabileceğini kabul ederek, bilirkişi raporu doğrultusunda tazminata hükmetmiştir. Yargıtay bu kararında, TTK m. 56-58 kapsamında haksız rekabet nedeniyle açılan tazminat davalarında, zarar unsurlarının yalnızca gerçek zarar değil, aynı zamanda yoksun kalınan kazancı da içereceğini açıkça ortaya koymuştur. Ayrıca zarar ile fiil arasında illiyet bağının kurulması, zararın hesaplanabilir olması ve bilirkişi incelemesine dayalı olarak miktar belirlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu yönüyle karar, haksız rekabette tazminatın kapsamı ve hesap yöntemi açısından emsal niteliktedir.

Damping nedeniyle piyasanın bozulması ve rakiplerin itibarının azalması gibi durumlar mal varlığı zararları arasında yer almaktadır. Ayrıca, itibarînı ve piyasanın düzeltilmesi için yapılacak reklam harcamaları ve ilanlar ile ilgili harcamalar tazminat kapsamına girmektedir.

Tazminat bakımından aranan diğer bir koşul da kusurdur[532]. Damping uygulanması suretiyle bir ihracatçı ya da ithalatçı işlediği eylemden dolayı kusurlu olmalıdır. Başka bir deyişle, piyasaya girerek rakipleri engelleme, yok etme gibi saiklerle yapılan damping eylemi kusur bakımından kast derecesinde görülmektedir. Ancak, damping yapan işletmenin düşük fiyatlı satış yapması bilgisizliğinden kaynaklanması durumunda, burada kusur ihmâl niteliğinde olmaktadır. Ancak, kusurun oluşumu aykırılık gerektirdiğinde ise, bu eylemin bilinçli bir şekilde yapılması aranmamaktadır. Yani bilgisizlik burada kabul edilmemektedir, zira, tacirin basiretli bir iş adamı gibi davranmakla yükümlülüğü bulunmakta ve kendisinden beklenen gerekli özen ve dikkati göstermesi beklenmektedir. Tüzel kişi tarafından gerçekleştirilen dampingin kusurunun araştırılması konusunda ise organların sorumluluğu söz konusu olmaktadır. Zira kusurlu olan organ, Medeni Kanun uyarınca tüzel kişiliğin de kusurlu olmasına neden olur.

Son unsur olan nedensellik bağında ise TTK 56 ncı maddesinin birinci fıkrası uyarınca, zarar ile eylem arasında bir bağın bulunması gerekmektedir[533]. Dampingli eylemin gerçekleşmesi sonucunda, ihracatı yapılan ürünün ihraç ülkesi bakımından düşük fiyatla satılması nedeniyle bir zarar meydana gelmekte olup bu durum, Türk rekabet hukukunda uygun

[532] Nomer Ertan, s. 418.
[533] Arkan, s. 365; Nomer Ertan; 429.

nedensellik bağı teorisi kapsamında geçerli olmaktadır. Bu bağlamda, nedensellik bağının bulunduğu durumlarda zararın tazmini istenebilinmektedir. Damping eyleminin yanında farklı nedenlerin de zarara sebep vermesi sonucunda her biri zarara neden olan unsurların ayrı incelenmesi gerekebilir. Ancak, kusurun ortak olması durumunda, buna göre, ortak nedenselliğin bulunduğu kabul edilmektedir. Birden fazla ihracatçının kendi aralarında anlaşarak dampingli ihracat gerçekleştirmesi durumunda ortak kusurun bulunduğu ve buna göre müteselsil sorumluluğun olduğu kabul edilmektedir.

Birden fazla nedenle, aynı zamanda ve bağımsız olarak zararın meydana gelmesine sebebiyet verilmesi nedensellik bağı bakımından yeterli görülmektedir. Nedenselliğin varlığı hâlinde her bir işletme zarar vermede müşterek ve müteselsilen sorumlu olmaktadır. Bu bağlamda, dampinge neden olanlar, zararın tümünden sorumlu olmaktadır. Seçimlik nedensellik durumunda ise zarara sebep etkenlerin bilinmemesi hâlinde nedenselliğin bulunmadığı kabul edilmektedir.

2. Tazminat Taleplerinin Hukukî Dayanakları

a. TBK m. 112 Kapsamında Sözleşmeye Aykırılık Nedeniyle Tazminat

Taraflar arasında geçerli bir sözleşme mevcutsa ve damping davranışı, bu sözleşmenin açık ya da zımni hükümlerine aykırıysa, zarar gören taraf Türk Borçlar Kanunu'nun 112. maddesi kapsamında borcun gereği gibi ifa edilmemesinden kaynaklanan tazminat talebinde bulunabilir. Bu tür bir durumda zarar, genellikle sözleşmeye aykırı fiyatlandırma, münhasır yetki ihlâli, dağıtım bölgesi dışı satış gibi eylemlerle ortaya çıkar. Zarar gören taraf hem fiilî zararını hem de kâr mahrumiyetini talep edebilir. Bu dava türünde illiyet bağının sözleşme ilişkisine dayalı olarak kurulması gerekmektedir.

Türk Borçlar Kanunu'na göre, borçlu edimini gereği gibi ifa etmediği takdirde alacaklı, uğradığı zararın tazminini talep edebilir[534].

b. TBK m. 49 Kapsamında Haksız Fiil Sorumluluğu

Taraflar arasında herhangi bir sözleşme ilişkisi bulunmamakla birlikte damping davranışı rekabeti bozucu nitelikteyse, zarar gören kişi veya işletme Türk Borçlar Kanunu m. 49

[534] Haluk Nomer, Borçlar Hukuku – Genel Hükümler,, s. 391 vd.; M. Kemal Oğuzman / M. Turgut Öz, Borçlar Hukuku – Genel Hükümler Cilt 1, 2024, s. 391.

uyarınca haksız fiil sorumluluğu çerçevesinde tazminat davası açabilir. Bu durumda davacının, eylemin hukuka aykırı olduğunu, kusurun varlığını, zararı ve illiyet bağını ispat etmesi gerekmektedir. Dampingin sistematik biçimde yürütülmesi ve sektörel rekabeti tahrip etmesi hâlinde, haksız fiil sorumluluğu doğar. Bu davalarda, özellikle fiilî zarar ve müşteri kaybı ispatlandığında tazminat verilmesi yönünde yargı kararları mevcuttur[535].

c. TTK m. 56 Kapsamında Haksız Rekabet Davaları

Damping uygulamasının Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenen dürüst rekabet ilkelerine aykırı şekilde piyasayı bozucu etki yaratması hâlinde, zarar gören taraf TTK m. 56 ve devamı hükümleri uyarınca haksız rekabet nedeniyle tazminat talebinde bulunabilir. Bu tür davalar, özel hukukta tazminatın yanı sıra men, tespit, eski hâle iade ve itibarın iadesi gibi taleplerle de desteklenebilir. Yargıtay içtihatları, özellikle rekabet ilişkisi içinde damping uygulayan teşebbüslerin sorumluluğunu kabul etmektedir. Dampingin sektörde fiyat dengesini bozarak diğer tacirlere zarar vermesi, bu hükümler uyarınca özel hukuk sorumluluğu doğurmaktadır.

Sonuç olarak, damping davranışı nedeniyle açılacak tazminat davasının dayandığı hukukî sebep hem dava türünü hem de talep edilebilecek zarar kalemlerini doğrudan belirlemektedir. Sözleşmeye aykırılık, haksız fiil ve haksız rekabet temelli bu üçlü yapı, uygulamada zarar gören tarafa etkili hukukî koruma sağlar. Dolayısıyla her uyuşmazlık somut olayın özelliklerine göre ayrı ayrı değerlendirilerek uygun dava türü tercih edilmelidir.

3. Zararın Hesaplanması

Damping, ekonomik anlamda bir malın normal değerinin altında, çoğu zaman maliyet fiyatının da altına inerek satılması şeklinde tanımlanır ve özellikle uluslararası ticaret hukukunda rekabet bozucu etkisiyle bilinir. Bununla birlikte, damping yalnızca kamu hukukunu ilgilendiren bir haksız rekabet biçimi olarak değil, aynı zamanda özel hukuk ilişkilerinde önemli sonuçlar doğurabilecek bir ekonomik araçtır. Bu bağlamda, damping uygulaması özel hukukta çeşitli zarar türlerine sebebiyet verebilmekte ve bu zararlar sözleşmeye aykırılık ya da haksız fiil sorumluluğu kapsamında tazminat sorumluluğunu doğurabilmektedir. Türk Borçlar Kanunu ve Türk Ticaret Kanununun genel ilkeleri

[535] Yargıtay 11. HD, E. 2012/8700, K. 2012/14570, T. 28.09.2012.

doğrultusunda bu zararlar hukukî nitelikleri itibarıyla ayrı başlıklar altında değerlendirilmelidir.

Kusur oranı zararın hesaplanmasından ziyade tazminat miktarının hükmedilmesinde esas alınır. Zararın, mevcut olayda ya da gelecekte olması ihtimaline göre, miktarı farklılık gösterebilmektedir. Damping nedeniyle mevcut bir zararın tespiti hâlinde, doğrudan dava açılabilir, bu davaya edim davası denilmektedir. Gelecekteki zararın belirlenmesi için önce bir tespit davası açılır, zarar tespit edilir, sonrasında da zararın tazmini talep edilmektedir.

Damping nedeniyle zarar tehlikesi daha sonradan ortaya çıkabilmesiyle bir işletmenin değerinin düşebilmesi ya da müşteri çevresinin azalması ve bunların fiyat artışına olumsuz yönde etkilemesi gibi durumlar, tehlikeler olarak arz etmesi, sonuçta buna göre zararlara yönelik bir tespit işlemine gidilmektedir.

a. Fiilî Zarar (Damnum Emergens)

Fiilî zarar, zarar görenin malvarlığında doğrudan meydana gelen eksilmedir. Damping uygulamasının sonucu olarak satılamayan stoklar, promosyon giderlerinin boşa çıkması, düşük fiyatla yapılan satışlar neticesinde zararına gerçekleşen ticarî faaliyetler bu zarar kalemine girer. Ticarî işletmeler açısından bu tür zararların ispatı genellikle muhasebe kayıtları, envanter listeleri ve satış belgeleri ile yapılmaktadır. Yargıtay 11. HD, E. 2012/8700, K. 2014/9313 sayılı kararında, bu kapsamda gerçekleşen ticarî zararın tazmin edilebileceğini ve doğrudan fiilî kayıpların zarar kalemi olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

b. Kâr Mahrumiyeti (Lucrum Cessans)

Kâr mahrumiyeti, zarar görenin damping olmasaydı elde edeceği muhtemel kazançtan yoksun kalmasıdır. Bu zarar, genellikle rekabetin bozulduğu, fiyatların yapay şekilde düştüğü ve ticarî faaliyetlerin sürdürülebilirliğinin engellendiği durumlarda ortaya çıkar. Damping sebebiyle pazarda kalıcı müşteri kaybı yaşanması, talebin rakibe yönelmesi ve gelir beklentilerinin boşa çıkması gibi sonuçlar, bu zarar türü kapsamında değerlendirilir. Türk Borçlar Kanunu'nun 112. ve 122. maddeleri kapsamında borçlu, edimi gereği gibi ifa etmediği takdirde sadece doğan zararı değil, mahrum kalınan kârı da tazminle yükümlüdür.

c. Müşteri Kaybı ve İtibar Zararı

Damping uygulamaları yalnızca ekonomik zarar yaratmaz; aynı zamanda ticarî itibar ve müşteri ilişkileri üzerinde de olumsuz etkiler doğurabilir. Özellikle pazarda güven ve kaliteye dayalı bir marka algısına sahip işletmeler açısından, fiyatların ani ve haksız şekilde düşmesi itibarı zedeleyici olabilir. Türk Ticaret Kanunu'nun 54 ve devamı maddelerinde düzenlenen haksız rekabet hükümleri, bu tür durumların tazminat konusu yapılabilmesine olanak tanır. Yargıtay 11. HD, E. 2014/11472, K. 2014/17749 sayılı kararında, sistematik biçimde fiyat kırarak rakip müşterilerini hedef alan teşebbüsün yalnızca malî zarar değil, aynı zamanda itibar zedelenmesi nedeniyle de sorumlu tutulabileceği belirtilmiştir.

d. Alternatif Sözleşme Fırsatlarının Zayi Olması

Damping nedeniyle pazarda rekabet dengesi bozulduğunda, zarar gören taraf yalnızca mevcut müşterilerini değil, potansiyel sözleşme ilişkilerini de kaybetmiş olabilir. Henüz kurulmamış olmakla birlikte makul ölçüde beklenen ticarî ilişkilerin gerçekleşmemesi, 'kaybedilmiş fırsat' olarak adlandırılır ve bazı içtihatlarda dolaylı zarar kapsamında değerlendirilmiştir. Özellikle yatırımcı ilgisinin geri çekilmesi veya genişleme planlarının askıya alınması gibi dolaylı sonuçlar, damping eyleminin ekonomik etkisini derinleştirir.

e. Dolaylı Zararlar

Damping uygulaması yalnızca doğrudan rakip işletmeyi değil, onun tedarik zincirinde yer alan bayi, alt yüklenici, dağıtıcı gibi aktörleri de etkileyebilir. Bu bağlamda zarar görenlerin sayısı çoğalmakta ve ekonomik zarar yayılmaktadır. Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD), C-557/12 sayılı Kone AG kararında, rekabet ihlâli sonucu zarar gören tarafların yalnızca doğrudan zarar görenlerden ibaret olmadığını, piyasa zincirinde yer alan diğer paydaşların da tazminat talep edebileceğini belirtmiştir.

Sonuç olarak, damping uygulamasının doğurduğu zararlar yalnızca fiyat düşüşünden ibaret olmayıp, çok yönlü bir ticarî kırılmayı ve ekonomik zararı ifade eder. Bu zararların kapsamlı biçimde analiz edilmesi ve uygun hukukî nitelendirmeye tâbi tutulması hem borçlar hukuku hem de ticaret hukuku açısından tazminat sorumluluğunun belirlenmesi için zorunludur. Yukarıda açıklanan zarar türleri, bu bağlamda değerlendirilmesi gereken başlıca kategorileri oluşturmaktadır.

Zarar bakımından yapılacak tespitte bu durumun ispatlanması gerekmektedir. Ayrıca, rakiplerin aleyhine fiyat farklılaştırması yapılması durumunda bu hususlardaki zarar miktarı ve kusur ölçütü hâkim tarafından belirlenerek, hesaplama buna göre yapılır. Türk Ticaret Kanunu, haksız rekabet hükümleri uyarınca, tazminat miktarının belirlenmesinde elde edilen menfaatin belirlenerek yapılabileceği, damping yapanın elde etmiş olduğu menfaat davacının uğradığı zarardan yüksek olması hâlinde elde edilen menfaatin davacıya iade edilmesi yönünde bir cezanın verilmesi amaçlanmıştır[536]. Bu bağlamda, davacı şikayetinde davalının, yani damping yapanın elde ettiği menfaatin iadesi talep edilebilmektedir ve hâkim tarafından bu yönde kararın verilebilmesi sağlanacaktır. Ancak davacı tarafından hem tazminat talebinde hem de menfaatin karşılığının iadesi talebinde bulunamamakta olup buna karşın İsviçre Haksız Rekabet Kanuna göre hem tazminat hem de haksız elde edilen menfaatin karşılığının iadesi bir arada talep edilebilmektedir[537].

Damping eyleminin özel hukuk alanındaki sonuçlarından biri, haksız rekabete dayalı tazminat talepleridir. Bu kapsamda zararın hesaplanması hem Türk hem de İsviçre hukukunda belirli ilkeler çerçevesinde şekillenmektedir. Aşağıda, iki hukuk sisteminde damping nedeniyle açılan tazminat davalarında zararın nasıl hesaplandığına ilişkin yargı kararları karşılaştırmalı olarak sunulmaktadır.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2010/244, K. 2010/260, T. 12.05.2010 sayılı Kararında; davacı şirket, rakip firmanın piyasa fiyatlarının altında satış yaparak müşteri çevresini kaybetmesine neden olduğunu iddia etmiş ve kâr kaybı tazminatı talep etmiştir. Mahkeme, tazminata konu zararın yalnızca fiilî kayıplardan ibaret olmadığını; beklenen kârın, tasarruf edilen giderler ve elde edilebilecek başka kazançlar düşüldükten sonra kalan net kâr üzerinden hesaplanması gerektiğini belirtmiştir. Yargıtay, TTK m. 56 ve devamı hükümlerine dayanarak damping niteliği taşıyan eylemlerin, özel hukukta da tazminat yükümlülüğü doğurabileceğini ve bu tür zararın hesaplanmasında "net kâr" esasına göre hareket edilmesi gerektiğini açıkça ortaya koymuştur. Başka bir kararda ise Yargıtay, zarar görenin satış verileri ile kâr projeksiyonlarını birlikte kullanarak zarar hesabı yaptığı ve mahkemenin bu hesaplamayı yeterli bulduğu görülmektedir[538].

[536] Ayhan, Haksız Rekabet, s. 44.
[537] İsviçre UWG 9 uncu maddesi üçüncü bendi gereğince.
[538] Yargıtay 11. HD, E. 2023/3124, K. 2024/965 sayılı karar.

İsviçre Federal Mahkemesi, BGer 4A_240/2013, T. 28.11.2013 tarihli kararında; davacı taraf, rakip işletmenin sürekli olarak piyasa fiyatlarının altında satış yaparak rekabet avantajı elde ettiğini ve bu nedenle ticarî kazanç kaybına uğradığını ileri sürmüştür. İsviçre Federal Mahkemesi, söz konusu ticarî davranışın haksız rekabet teşkil ettiğini kabul etmiş ve zarar hesabında "net kâr" esasını uygulamıştır. Mahkeme, İsviçre Borçlar Kanunu'nun 97. maddesi uyarınca, damping etkisi yaratan eylemin zarara neden olması hâlinde tazminatın, ifa edilmeyen sözleşmeden doğacak gelirden tasarruf edilen giderler ve diğer kazançların düşülmesi suretiyle hesaplanması gerektiğini belirtmiştir

Her iki hukuk sistemi de zararın hesaplanmasında "net kâr" yöntemini esas almakta ve zarar kalemlerini sadece doğrudan kayıplarla sınırlı tutmamaktadır. Hem Türk hem de İsviçre hukukunda, damping benzeri düşük fiyatlı satışlar, rekabeti bozduğu ve ticarî kayıplara yol açtığı ölçüde haksız rekabet kapsamında değerlendirilmekte ve tazminat sorumluluğu doğurmaktadır. Özellikle beklenen kazancın yoksun kalınan kazanç (kâr mahrumiyeti) olarak hesaplanması, iki sistemin ortak yönünü oluşturmaktadır. Ancak her iki sistemde de zarar ile fiil arasında illiyet bağının kurulması ve zarar miktarının somut verilerle desteklenmesi şarttır.

Türk ve İsviçre hukuklarında zarar görenin elde etmesi muhtemel kârdan, tasarruf edilen giderler ve ikame kazançlar düşülerek net zarar hesaplanmaktadır. Bu ortak yaklaşım, damping nedeniyle doğabilecek zararın adil ve ölçülü şekilde tazminini amaçlamaktadır.

Avrupa Birliği hukuk sisteminde damping olgusu genellikle kamu hukuku çerçevesinde, damping önlemleri ve idari yaptırımlar yoluyla düzenlenmektedir. Bununla birlikte, damping eylemi taraflar arasında mevcut bir sözleşme ilişkisi içinde gerçekleşmişse, bu durum özel hukuk sorumluluğunu da gündeme getirebilir. Bu bağlamda zarar gören taraf, sözleşmeye aykırılık, culpa in contrahendo veya haksız fiil (tortious liability) gibi özel hukuk yollarına başvurabilir. Örneğin, taraflar arasında bir distribütörlük veya münhasır satış sözleşmesi mevcutsa ve üretici, bu sözleşmeye aykırı şekilde başka alıcılara dampingli satış yapıyorsa, bu durum sözleşmeye açık aykırılık teşkil eder. Zarar gören taraf, Avrupa Birliği üyesi ülke hukukuna göre doğrudan tazminat talebinde bulunabilir. Roma I Tüzüğü uyarınca

sözleşmeye uygulanacak hukuk, sözleşmenin karakteristik edimini ifa eden tarafın iş yeri esas alınarak belirlenir[539].

Özellikle taraflar arasında tedarik, distribütörlük veya münhasır satış gibi bir sözleşme ilişkisi mevcutsa ve taraflardan biri, rekabet bozucu şekilde fiyat kırarak damping uygularsa, bu davranış sözleşmeye aykırılık teşkil eder ve zarar doğurması hâlinde tazminat sorumluluğu doğabilir. Bu tür bir durumda zarar gören taraf, AB üyesi ülke hukukuna göre sözleşmeye aykırılıktan doğan sorumluluk ilkeleri çerçevesinde tazminat talep edebilir. Tazminatın kapsamı, borçlar hukuku ilkelerine göre belirlenir. Fiilî zarar (damnum emergens), kâr mahrumiyeti (lucrum cessans), itibar kaybı ve alternatif sözleşme fırsatlarının kaybı gibi kalemler dikkate alınır.

Sözleşme dışı zararlar için Roma II Tüzüğü uygulanır[540]. Zararın hesaplanmasında dikkate alınan başlıca kalemler şunlardır: Fiilî zarar (damnum emergens), satılamayan mallar, stok kayıpları, kâr mahrumiyeti (lucrum cessans), damping nedeniyle kaybedilen ticarî kazanç, itibar zararı, ticarî güvenin ve marka değerinin zedelenmesi, kaçırılan fırsatlar, alternatif sözleşmelerin yapılamamasıdır.

ABAD'ın C-724/17 sayılı Skanska kararında da vurgulandığı üzere, rekabet ihlâline neden olan bir teşebbüsün ekonomik faaliyeti başka bir tüzel kişilik tarafından devralınmış olsa bile, bu halef şirket tazminat sorumluluğundan kaçınamaz. Bu karar, ekonomik devamlılık ilkesini öne çıkararak damping benzeri rekabet ihlâllerinden doğan zararın, halefiyet yoluyla dahi tazmin edilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Dampingin sözleşme ilişkisinde ortaya çıkması durumunda, zarar genellikle piyasa fiyatlarının altında yapılan satışlar nedeniyle ortaya çıkmaktadır.

Bu zarar şu kalemler esas alınarak hesaplanır. Sözleşmeye konu ürünlerin piyasadaki gerçek satış fiyatı ile dampingli satış fiyatı arasındaki fark, satılamayan malların maliyeti ve stok değer kaybı, kâr marjındaki azalma nedeniyle doğrudan gelir kaybı, uzun vadede müşteri kayıplarının finansal karşılığıdır. Zararın ispatı, ticarî kayıtlar, satış analizleri, finansal raporlar ve bilirkişi incelemesi gibi delillerle sağlanır. Roma I Tüzüğü çerçevesinde uygulanacak hukuk, sözleşmenin karakteristik edimini üstlenen tarafın yerleşim yerine göre

[539] Regulation (EC) No 593/2008 (Rome I), Article 4.
[540] Regulation (EC) No 864/2007 (Rome II), Article 4.

belirlenir. Damping kaynaklı tazminat taleplerinde sadece eylemi gerçekleştiren şirket değil, ekonomik halefi de özel hukuk sorumluluğu kapsamında değerlendirilebilir[541].

ABAD, rekabet hukukunun ihlâli hâlinde doğrudan veya dolaylı zarar görenlerin, ulusal hukuk çerçevesinde tazminat talebinde bulunabileceğini ve bu hakkın, AB hukukunun doğrudan etkisi altında olduğunu belirtmiştir. Bu karar, damping gibi fiyat bozucu uygulamaların yalnızca idari düzeyde değil, özel hukuk ilişkilerinde de zarar doğurabileceğini ve mağdur olan tarafların tazminat hakkını kullanabileceğini vurgulamaktadır. Kartel uygulamaları sonucu zarar gören üçüncü kişilerin özel hukukta tazminat talep edebileceği belirtilmiştir.

Sonuç olarak, damping davranışı sözleşmeye dayalı bir ilişki içinde ortaya çıktığında, AB üyesi ülke hukukları çerçevesinde, özel hukuk sorumluluğu kapsamında zarar ve tazminat hükümleri uygulanabilir. Zarar hesaplamasında ise ticaret hukukuna özgü ekonomik kıstaslar temel alınmaktadır.

Damping başvurusundaki zamanaşımı süresi, TTK 60 ncı maddesinde yer almaktadır. Buna göre, haksız rekabet fiilî genel olarak fiilîn öğrenildiği tarihten itibaren bir yıl, işlendiği tarihten itibaren üç yıl içinde zamanaşımına uğramaktadır. Ancak, fiilîn daha farklı bir suç oluşturması durumunda, ceza açısından zamanaşımının süresi, hukuk davasına da etki edebilmektedir. Fiilîn sona ermesinden itibaren yasaklama davası açılması abes görülmekte, zira fiil devam ederken yasaklama davası açılmakta, ancak haksız rekabet fiilî devam ettiği sürece, diğer davaların açılmasında ise bir engel bulunmamaktadır[542].

Dampingle ilgili haksız rekabet davaları; TTK gereğince müşteriler, mesleki ve ekonomik kuruluşlar ve rakipler tarafından açılmaktadır. Ancak damping nedeniyle işlenen bir haksız rekabet sonucunda devlet de kurumları itibariyle dolaylı ya da doğrudan zarar görebilmektedir. Bu bağlamda, İsviçre Haksız Rekabet Kanununa göre devletin haksız rekabet davası açabileceği ilgili Kanunun 10 uncu maddesinin ikinci fıkrasının c bendi uyarınca hükme bağlanmıştır.

[541] ABAD, Skanska Industrial Solutions Oy ve Diğerleri v. Maanrakennus Kristinen Oy, C-724/17, Karar Tarihi: 14.03.2019, ECLI:EU:C:2019:204.
[542] Arkan, s. 371.

Söz konusu durum, ülkemiz bakımından incelendiğinde; devletimizin sadece idari soruşturma yürütme ile sınırlı kaldığı, bunun haricinde zararın meydana gelmesinde ötürü herhangi bir davanın açıldığı uygulamada görülmemektedir. Bu bağlamda, güncel bir örnek verirsek, ülkemize taşıtların düşük fiyatlardan ithalinin yerli üreticilerin bu durumdan zarar görmesi sonucunda, üreticiyi sübvanse eden konumda olan devlet tarafından ithalatçı firmalara yönelik idari soruşturma başlatılması dışında, ayrıca adli makamlara başvurma yoluna gidilmediği, bununla birlikte tazminat veya tespit, yasaklama ve ortadan kaldırma davası gibi dava yoluna başvurulmadığı görülmektedir.

Dampingli ithalat nedeniyle yerli üreticinin uğradığı zararın tazmini konusunda mahkeme, düşük fiyatla ithalat yapan firmanın piyasayı bozduğuna ve yerli üreticinin zarar gördüğüne karar vermiştir. Dampingli satışın, TTK m. 54 vd. kapsamında haksız rekabet oluşturduğu ve doğrudan tazminat sorumluluğu doğurduğu belirtilmiştir. Mezkûr karar, haksız rekabet kapsamında açılan tazminat davalarında fiyat kırmanın tek başına değil, piyasa bozucu etkisinin ve kötü niyet unsurunun da değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır[543].

Dampingle ilgili davayı açmaya yetkili olanlar arasında zarar gören ya da zarar tehlikesi ile karşılaşanlar bulunmaktadır, ayrıca müşteriler, mesleki ve ekonomik kuruluşlar da dava yoluna gidebilme hakkını haizdir. Zarar gören taraflar arasında ya da zarar tehlikesi ile karşı karşıya olanlar ise benzer türdeki ticarî bir edimin üretiminin ya da ticareti ile uğraşanlar sayılmaktadır. Bunlara, dampingli fiyatlarla satılan ürünün ithal ülkesi iç piyasasında nihai ürün olarak ya da işleyerek satan üreticilere de dava açma hakkı tanınmaktadır.

Bu konuda, TTK ve İHRÖK bakımından ilgili hükümleri incelendiğinde rakip kavramının birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Birinde, benzer mal üreticileri ülke içindeki büyük bir bölümünü korurken, diğerinde ise malların ya da benzer olmayan malların üreticilerini de korunduğu görülmektedir. Zira TTK, haksız rekabete ilişkin olarak rakiplerin dava açması için zarar görmesi ya da zarar tehlikesinin bulunmasını yeterli görmektedir. Kısaca, TTK uyarınca doğrudan ya da dolaylı bir zarar görülmesi ya da zarar tehlikesinin varlığı yeterli olmaktadır.

Yine, TTK uyarınca, diğer bir davacı niteliğinde olan taraf ise müşteriler olmaktadır, zira müşteriler kapsamında malı satmak için alanlar ya da tüketmek için alanlar olarak görüldüğü,

[543] Yargıtay 11. HD, E. 2016/2970, K. 2016/8676, T. 03.11.2016.

bunlar tarafından davanın açılabilmesi için ekonomik yararlarının zarar görmesi ya da tehlike altında olması yeterli olabilmektedir.

Damping davasının yöneltileceği davalılar ise dampingi gerçekleştiren ihracatçı ya da dampingden yararlanarak ülke içinde malı daha düşük fiyatla satan ithalatçı olabilmektedir. Damping fiilîne doğrudan ya da dolaylı olarak katılım gösteren üçüncü kişiler ve diğer durumlarda basın yoluyla fiilîn işlenmesini yardımcı olan basın mensupları da davalı konumunda olabilmektedir. Ayrıca, yanıltıcı bir biçimde damping yapılmasına neden olan tarafın, birlikler olması durumunda, onlara da dava açılabilmektedir.

Damping kaynaklı haksız rekabet davalarında yetkili mahkeme ticaret mahkemeleridir. İhracatçının ikametgâhının bulunduğu yerde ya da haksız rekabetin işlendiği yer mahkemesinde dava açılabilmektedir. İthalatçıya karşı açılan davada ise ithalatçının ikametgâhının bulunduğu yer yetkili olmaktadır.

Dampingli bir satışla zarar tehlikesinin bulunmasının tespiti hâlinde ve bir haksız rekabet fiilînin gerçekleşmemesinde ihracatçının ya da ithalatçının ikametgâhın bulunduğu yerdeki mahkeme yine yetkili olmaktadır. Bu husus, İsviçre Haksız Rekabet Kanununun 12 nci maddesinde de yetki konusu Türk hukuku ile benzer nitelikte görülmektedir.

Damping nedeniyle oluşan bir haksız rekabet, özel bir haksız fiil niteliği taşımakta ve damping de haksız rekabet türleri arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, milletler arası özel hukukuna göre, yabancı ihracatçıya açılacak haksız rekabet davaları Milletlerarası Özel Hukuk ve Usûl Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK) 24 üncü maddesindeki hükümlere göre tespit edilmektedir. Mezkûr Kanunda sayılan davalar, kural olarak fiilîn işlendiği yerin hukukuna tâbi olmaktadır, ancak fiilîn işlendiği yer ile zararın meydana geldiği yerin birbirinden farklı olması durumunda, zararın meydana geldiği yer hukukun uygulama alanı olmaktadır.

Dampingde sorumluluk, tazminat miktarı ve nedensellik bağı ile zamanaşımı gibi konular zikredilen veya söz konuu olan yerin hukukuna göre belirlenmektedir. Haksız rekabet bakımından uyuşmazlığın çözümünü yönelik uygulanacak hukukun taraflarca önceden seçilmesi mümkün değildir. Ancak, tazminat tutarının tespiti bakımından taraflar anlaşarak, uygulanacak ülke hukukunu belirleyebilmektedir. Zira tazminat konusu borçlar hukukunun kapsamına giren bir sözleşme niteliğini haizdir.

Damping nedeniyle rekabetten zarar gören taraf ile zarara yol açan tarafın menfaatlerinin çatışması yer açısından önem arz etmektedir, zira haksız fiilîn işlendiği yer olarak kabul edilmektedir. Kural olarak, dampingli ihracatın gerçekleştirildiği yer, fiilin meydana geldiği yer olmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'de fiilin gerçekleşmesi hâlinde, doğal olarak bir zarar da meydana geldiği için Türk hukuku uygulanacaktır. Yine, haksız rekabet fiilînin kısmi bir şekilde oluşmasına rağmen, olay Türkiye'de gerçekleşiyorsa Türk hukuku uygulanması söz konusu olmaktadır. Usûl hukuku açısından ise, yetkili mahkemenin belirlenmesi önem taşımaktadır. Haksız fiillerde, Türk usûl hukukuna göre genel yetkili mahkeme, davalının yerleşim yeri mahkemesidir. Ancak, haksız fiil iddiasının bulunduğu hâllerde, zararın meydana geldiği yer ya da zararın etkilerinin ortaya çıktığı yer mahkemesi de yetkili olabilmektedir. Bu çerçevede, dampingli ihracat nedeniyle Türkiye'de zararın ortaya çıkması durumunda, zarar görenin bulunduğu yer mahkemesi yetkili sayılabilir. Görevli mahkeme bakımından ise, dampingden doğan zararların genellikle haksız rekabet ya da haksız fiil kapsamında değerlendirilmesi nedeniyle, davalara asliye ticaret mahkemeleri bakmaktadır. İlgili yerde asliye ticaret mahkemesi bulunmadığı hâllerde, bu sıfatla asliye hukuk mahkemesi görev yapmaktadır. Ayrıca, milletlerarası unsurlar taşıyan uyuşmazlıklarda, Milletlerarası Özel Hukuk ve Usûl Hukuku Hakkında Kanunun (5718 sayılı Kanun) ilgili hükümleri doğrultusunda hem yetkili mahkeme hem de uygulanacak hukuk belirlenmektedir. Bu durumda da, genellikle fiilin işlendiği yer veya zararın meydana geldiği yer mahkemesi yetkili olmaktadır.

Alternatif uyuşmazlık çözüm yolları bakımından ise, damping nedeniyle doğan zararlar kamu düzenini ilgilendiren boyutlar taşıyabildiğinden genellikle zorunlu arabuluculuk kapsamına girmez ve kamu hukuku nitelikli işlemler tahkime elverişli sayılmaz. Ancak, taraflar arasında bir sözleşme ilişkisi varsa ve damping benzeri zararlar bu sözleşmeye bağlı olarak ortaya çıkmışsa, bu durumda tarafların önceden kararlaştırmış oldukları tahkim şartı veya sonradan yapacakları tahkim sözleşmesi çerçevesinde uyuşmazlık tahkim yoluyla çözülebilir. Aynı şekilde, özel hukuk ilişkisi kapsamında olan ve zorunlu arabuluculuk kapsamına giren bir ticari uyuşmazlık söz konusuysa, dava şartı olarak arabuluculuk da gündeme gelebilir. Ancak klasik damping uygulamaları genellikle kamu otoritelerinin müdahalesini gerektirdiğinden, alternatif uyuşmazlık çözüm yolları sınırlı şekilde uygulanabilmektedir.

Haksız rekabet ile ortaya çıkan durumdan sadece ilgili taraflar ve rakipler değil, piyasaya katılanlar ile birlikte kamunun menfaatine de halel gelmektedir. Bu konuda devlet tarafının ülkesinde yer alan piyasa koşullarını düzenleyici ve piyasa koşullarına yönelik tedbirleri alıcı düzenlemeler yapma yükümlülüğü bulunmakta olup ülke piyasasına yönelik her türlü haksız rekabet eylemlerinden koruyucu tedbirleri alması ve uygulaması gerekmektedir.

4. Tazminat Talebinde Bulunabilecekler

Damping fiilînde doğrudan ve dolaylı olarak birden fazla ekonomik aktör yer alabilir. Bu aktörlerin rollerinin belirlenmesi, kimin hukukî sorumluluk altında olduğunu tayin etmek açısından kritik önemdedir.

a. Doğrudan İhracat Yapan Üretici

Damping eyleminin en açık hali, üretici firmanın kendi ürettiği malı, yabancı bir pazarda iç piyasadaki fiyatın altında bir bedelle satmasıdır. Fiyatın belirlenmesi, ihracat stratejisinin oluşturulması ve satış kararının alınması doğrudan üreticiye aittir. Bu durumda Türk Borçlar Kanunu m. 49 ve Türk Ticaret Kanunu m. 56 kapsamında sorumluluk doğrudan üretici şirkete yüklenir.

b. Şirketler Topluluğu veya Bağlı Ortaklık

Damping uygulaması bazen doğrudan değil, bağlı şirketler aracılığıyla dolaylı biçimde gerçekleştirilebilir. Üretici şirket, doğrudan satış yapmak yerine, kendi iştiraklerinden biri üzerinden dampingli satış yaptığında, şeklen satış fiilî bağlı şirkete ait görünür. Ancak Avrupa Birliği Adalet Divanının Skanska kararı uyarınca, ekonomik bütünlük içinde hareket eden şirketlerin rekabet ihlâllerinde sorumluluğu, fiilî kontrolü elinde bulunduran ana şirkete aittir[544]. Bu görüş, üretici şirketin hukukî sorumluluğunun, topluluk yapısıyla gizlenemeyeceğini ortaya koyar.

Distribütör veya İthalatçı Aracılığıyla Damping: Üretici, ürününü dampingli fiyatla bir bağımsız distribütöre veya ithalatçıya sattığında ve bu kişi ürünü piyasaya sürdüğünde, dışarıdan bakıldığında dampingli satışı distribütör gerçekleştirmiş gibi görünür. Ancak burada da fiyat politikası ve ekonomik kontrol üreticiye ait olduğu sürece hukukî sorumluluk üreticide kalır. Bununla birlikte distribütör, kasıtlı biçimde fiyat kırma stratejisi geliştirirse

[544] ABAD, Skanska Industrial Solutions and Others, C-724/17, ECLI:EU:C:2019:204.

veya yerel pazarda zarara yol açacak davranışlar sergilerse, TTK m. 56 uyarınca birlikte sorumluluğu gündeme gelebilir.

Öte yandan dampingten zarar gören bir diğer grup ise yerli distribütörlerdir. Özellikle üretici ile distribütör arasında belirli bir satış bölgesi ve fiyat istikrarı teminatına dayalı sözleşmeler mevcutsa, üreticinin doğrudan veya başka yollarla damping yapması, sözleşmeye aykırılık teşkil eder. Bu durumda distribütör, TBK m. 112 uyarınca sözleşmeye aykırılıktan doğan zararın tazmini için üreticiye karşı dava açabilir. Eğer damping dolaylı olarak, üçüncü bir tarafın pazara dampingli ürün sunması şeklinde gerçekleşmişse, distribütör TBK m. 49 ve TTK m. 56'ya dayanarak sözleşme dışı zararlar için tazminat talep edebilir.

Lojistik ve Yardımcı Aktörler: Nakliyeci, gümrük firması gibi aktörler doğrudan damping eylemine taraf değildir. Ancak malın menşeinin değiştirilmesi, etiketleme yoluyla yanlış yönlendirme gibi hâllerde, dolaylı sorumluluklar doğabilir.

Bu yönüyle damping fiilî, sözleşmeye dayalı ilişkilerde taraflar arası sorumluluğu doğurabileceği gibi, sözleşme dışı haksız rekabet bağlamında üçüncü kişilere karşı da sorumluluk doğurabilir. Her iki durumda da ticaret hukukunun temel prensipleri olan dürüstlük, sadakat borcu ve rekabet serbestisinin sınırlandırılmaması ilkeleri çerçevesinde değerlendirme yapılmalıdır.

Damping yapan şirketin doğrudan satış yaptığı veya distribütör aracılığıyla dolaylı olarak piyasaya girdiği durumlarda, özellikle AB ve WTO uygulamasında ekonomik bütünlük ilkesi esas alınmaktadır. ABAD'ın Skanska kararı ve Otis içtihadı, rekabeti ihlâl eden davranışlardan fiilen sorumlu olan teşebbüsün, bağlı şirket veya distribütör ilişkisine bakılmaksızın özel hukuk tazminat sorumluluğunu üstlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Sonuç olarak damping eyleminde sorumluluk zinciri, yalnızca formal olarak satışı yapan kişiyle değil, fiilen fiyatı belirleyen ve ticarî stratejiyi oluşturan ekonomik aktörlerle ilişkilendirilmelidir. Bu kapsamda Türk hukuku yönünden TBK m. 49, m. 112 ve TTK m. 56–58 sorumluluğun hukukî dayanaklarını oluştururken; AB hukuku ekonomik birlik esasına göre değerlendirme yapmakta, WTO ise damping soruşturmalarında kontrol gücünü esas alan bir yaklaşım benimsemektedir.

5. Değerlendirme

Damping kaynaklı özel hukuk uyuşmazlıklarında zarar görenin en sık başvurduğu yol tazminat davasıdır. Her ne kadar TBK m. 112, 49 ve TTK m. 56 gibi maddeler, bu tür zararların giderilmesine hukukî zemin sağlasa da, gerek mevzuatta açık hükümler bulunmaması, gerekse uygulamada yerleşmiş yorumların bulunmaması, bu davaların niteliği, ispatı ve sınırları açısından çeşitli tartışmalara yol açmaktadır.

Her şeyden önce, damping eyleminin ticarî strateji mi, haksız rekabet mi olduğuna ilişkin yorum, açılacak davanın seyrini belirlemektedir. Yargı kararlarında bazen bu tür fiyat kırma davranışlarının "serbest piyasa dinamikleri içinde rekabet" olduğu yönünde değerlendirme yapıldığı görülmektedir. Oysa TTK m. 55/1-a gereği, sistematik ve sürekli şekilde yapılan maliyet altı satışlar açıkça haksız rekabet teşkil eder. Bu noktada, Yargıtay'ın hâlen her olguyu kendi içinde değerlendirip net bir kıstas ortaya koymaması, hukukî öngörülebilirliği zayıflatmakta, tazminat davalarının başarı oranını azaltmaktadır.

İkinci olarak, bu davalarda zarar hesabı ve illiyet bağı ciddi ispat zorlukları yaratmaktadır. Zarar görenin kâr mahrumiyetini kanıtlaması, genellikle "eğer damping olmasaydı ne kazanırdım" türü varsayımsal analizlere dayanır. Türk hukukunda bu tür hesaplamalarda ne tür belgelerin yeterli olacağı açık değildir. Oysa ABAD içtihatlarında (örneğin Manfredi kararı), bu tür tahmini zararların dahi tazmin edilebileceği, ancak makul ölçüde temellendirilmesi gerektiği belirtilmiştir[545]. Bu fark, Türk hukukunda zarar görenin lehine yorum ilkesinin ne derece işletilmesi gerektiği sorusunu gündeme getirir.

Üçüncü olarak, bu davalarda tespit, men, eski hâle getirme gibi davalarla birlikte tazminat talep edilip edilemeyeceği açık değildir. Uygulamada mahkemeler genellikle bu davaları ayırmakta; oysa hukukî ve ekonomik olarak birlikte yürütülmeleri hem etkinlik hem bütünlük açısından daha işlevsel olacaktır. Bu nedenle, mevzuatta açık düzenleme olmasa da, hukuk politikası açısından birlikte dava açılmasının teşviki, zarar göreni koruyucu etkiler doğurabilir[546].

[545] ABAD, Vincenzo Manfredi v. Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA, C-295/04, ECLI:EU:C:2006:461, 13.07.2006.
[546] Yargıtay 11. HD, E. 2014/11472, K. 2014/17749, T. 17.11.2014.

Son olarak, tazminatın kapsamı bakımından itibar zararı veya müşteri çevresi kaybı gibi doğrudan ölçülemeyen zararların nasıl değerlendirileceği konusunda içtihat birliği bulunmamaktadır. Özellikle rekabetin niteliğinin değiştiği dijital damping uygulamalarında, bu tür zararların görünmez ama ciddi sonuçlar doğurduğu bir gerçektir. Bu noktada, Türk yargısının somut zarara indirgenmiş, dar kapsamlı tazminat anlayışı yerine, daha geniş çerçeveli ikincil zarar teorilerini tartışmaya açması gerektiği düşünülmektedir.

VIII. YARGITAY VE AVRUPA BİRLİĞİ ADALET DİVANI KARARLARI

Türk ve Avrupa Birliği hukuk sistemleri, damping uygulamalarına karşı benzer amaçlarla düzenlenmiş olsa da, bu düzenlemelerin özel hukuk sorumluluğuna yansıma biçimleri bakımından önemli farklılıklar göstermektedir. Özellikle tazminat davaları bağlamında zarar tanımı, illiyet bağının değerlendirilmesi, zamanaşımı süreleri ve sorumluluğun kapsamı gibi hususlarda bu farklılıkların etkisi belirgindir.

Her iki hukuk sistemi de rekabeti bozucu fiyatlandırmalara karşı kamu otoritelerinin müdahalesini esas alırken, özel hukukta zarar görenin bireysel tazminat taleplerine ilişkin düzenlemelerde AB daha gelişmiş ve yönlendirici bir yaklaşım sergilemektedir. Örneğin, ABAD'ın Manfredi ve Skanska kararlarında, rekabet ihlâli sonucu uğranılan zararın tazmininde yalnızca doğrudan zarar görenin değil, dolaylı zarar görenlerin de dava hakkına sahip olduğu açıkça belirtilmiştir. Oysa Türk hukukunda dolaylı zarar kavramı sınırlı şekilde yorumlanmakta ve içtihatlar daha çok doğrudan zarara odaklanmaktadır.

Ayrıca AB hukukunda sorumluluğun kurumsallaşması ilkesi gereği, kartel veya damping uygulamalarında ekonomik birliktelik içinde olan şirketler zincirinin tamamı tazminatla sorumlu tutulabilirken, Türk hukukunda bu konuda açık norm bulunmadığı gibi Yargıtay kararlarında da net bir eğilim henüz oluşmamıştır. Bu durum, ekonomik gerçeklik ile hukukî şekilcilik arasındaki denge sorununa işaret eder.

Diğer yandan, AB direktifleri uyarınca rekabet ihlâli nedeniyle açılacak tazminat davalarında kararın kesinleşmesini beklemeksizin bireysel dava açılması mümkündür. Türk hukukunda ise bu konuda bir açıklık bulunmadığı için, çoğu zaman Rekabet Kurulu'nun kararı beklendikten sonra dava açılması gerektiği yönünde uygulama gelişmiştir. Bu fark,

davanın zamanlaması ve zarar ispatı açısından Türk sistemini daha yavaş ve sınırlı kılmaktadır.

Sonuç olarak, Türk hukuk sistemi damping kaynaklı özel hukuk uyuşmazlıklarında koruma sağlamaktadır; ancak AB ile karşılaştırıldığında normların uygulanabilirliği, yorum gücü ve içtihat desteği açısından zayıf kalmaktadır. Bu nedenle Türk hukukunun hem yasama düzeyinde açık hükümlerle hem de yargı pratiğinde daha dinamik ve AB müktesebatıyla uyumlu içtihatlarla desteklenmesi gerekmektedir.

Uluslararası otomotiv pazarında son yıllarda yaşanan hızlı gelişmeler, özellikle elektrikli araç üreticileri arasında ciddi bir rekabeti de beraberinde getirmiştir. Türkiye'nin yerli otomobil girişimi olan TOGG, elektrikli araç sektöründe faaliyet gösterirken, Çin menşeili küresel üretici BYD'nin Türkiye pazarına agresif bir şekilde giriş yapmasıyla karşı karşıya kalmıştır. BYD, Türkiye'deki satışlarında, ihraç ettiği ülkelerde uyguladığı fiyatların altında, kimi zaman üretim maliyetlerinin de altına düşen fiyatlar belirlemekte ve pazarda hızlı şekilde pay elde etmeye çalışmıştır. Her ne kadar kendi ülkesindeki satış fiyatı Türkiye'deki fiyatından düşük olsa da Türkiye'de uygulanan ÖTV oranı yüksek olduğundan dolayı fiyat artmaktadır, ancak yine de ihraç ülkesinde yer alan diğer araçların fiyatlarına nazaran daha düşük kalmaktadır.

Bu örnek üzerinden ulaşılan temel sonuçlar şunlardır: BYD'nin Türkiye pazarına maliyet altı fiyatlarla girmesi hem ekonomik hem hukukî anlamda damping teşkil edebilir. TOGG bu duruma karşı hem idari hem özel hukuk yollarına başvurabilir. Bu kapsamda, TOGG'un başvurabileceği hukukî yollar ise rekabet kuruluna başvuru (4054 sayılı Kanun), damping soruşturması talebi (3577 sayılı Kanun), haksız rekabet davası (TTK m.54-56), haksız fiil davasıdır (TBK m.49). Uygulamada TOGG'un karşılaşacağı en önemli sorunlar ise zararın ispatı, ekonomik analizlerin ve hukukî sürecin uzunluğudur.

A. YARGITAY KARARLARI

Türk yargı uygulamasında, haksız rekabet teşkil eden fiyat politikaları özellikle son yıllarda daha sık olarak Yargıtay kararlarına konu olmaktadır. Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 29 Haziran 2017 tarihli Kararında[547], davalı şirketin, piyasa koşullarının oldukça altında satış

[547] Yargıtay 11. HD, 18.04.2016 tarihli Kararı E. 2016/4100, K. 2017/4246.

fiyatı belirleyerek diğer rakip firmaların faaliyetlerini zorlaştırdığı ve sektörden dışlanmalarına yol açabilecek nitelikte haksız rekabet yarattığı ifade edilmiştir. Bu kapsamda, Türk Ticaret Kanunu'nun 54. ve 55. maddeleri uyarınca bu tür fiillerin açıkça rekabet düzenini bozduğu vurgulanmış ve davalının eyleminin hem haksız rekabet hem de ahlaka aykırı ticarî davranış kapsamında değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca piyasa gerçeklerinin altında fiyat uygulayan bir şirketin haksız rekabet teşkil eden eylemi değerlendirilmiştir. Kararda, bu tür fiyat politikalarının, rakip firmaları pazardan dışlama amacı taşıyabileceği ve bu nedenle TTK m.54 ve m.55 kapsamında haksız rekabet sayılabileceği belirtilmiştir.

Benzer yönde verilen 2021 tarihli Yargıtay kararında[548] bir şirketin internet üzerinden satış yaptığı platformlarda benzer ürünleri piyasa rayiçlerinin çok altında satmasının, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin pazardaki faaliyetlerini sürdürülemez hale getirdiği gerekçesiyle, TTK m. 55/1-a, 55/1-c ve 55/1-d hükümleri kapsamında açıkça haksız rekabet oluşturduğu kabul edilmiştir. Kararda, ticarî ahlak ilkelerine aykırı şekilde fiyat indiriminin süreklilik arz etmesi hâlinde, bu durumun tazminat sorumluluğu doğurabileceği de belirtilmiştir.

Damping uygulamaları, sadece uluslararası ticaretin ekonomik dengelerini değil, aynı zamanda hukuki sorumluluk boyutlarını da derinlemesine etkilemektedir. Özellikle haksız yere tahakkuk ettirilen damping vergilerinin iadesine ilişkin süreçler, hem idari yargı hem de icra hukuku açısından önemli tartışmaları beraberinde getirmektedir. Nitekim Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 2014/637 K. sayılı kararında[549], Danıştay tarafından hukuka aykırı bulunan bir anti damping cezası nedeniyle yapılan ödeme sonrası alacağın ilamsız icra yoluyla tahsil edilmek istenmesi ve faiz taleplerine yönelik itiraz üzerine ortaya çıkan uyuşmazlık ele alınmıştır. Kararda, alacağın aslına yönelik itiraz bulunmamakla birlikte, faiz talebi için İcra ve İflas Kanunu'nun 68. maddesinde belirtilen nitelikte belge sunulmadığı gerekçesiyle itirazın kaldırılması talebinin reddi gerektiği belirtilmiştir. Bu karar, damping uygulamalarına karşı yargı yoluna başvuran mükelleflerin yalnızca maddi yönden değil, şekli delil ve prosedür yönünden de dikkatli olmaları gerektiğini göstermektedir. Aynı zamanda karar, devletin haksız şekilde tahsil ettiği vergilerin iadesinde yalnızca hukuka aykırılık tespitiyle yetinilemeyeceğini, bu alacaklara ilişkin fer'î taleplerin (faiz gibi) ayrı

[548] Yargıtay 11. HD, T. 07.06.2022, E. 2021/1812, K. 2022/4282.
[549] Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 14.05.2014 tarih, 2013/1740 E., 2014/637 K.

bir hukuki değerlendirmeye tabi olduğunu ortaya koymaktadır. Böylece damping önlemlerinin yargısal denetimi, yalnızca ticaret politikalarının sınırlarını değil, özel hukukta borçlar ve icra hukuku ilişkilerinin de yeniden yorumlanmasını gerekli kılmakta, anti damping rejiminin hem maddi hem usul yönleriyle çok boyutlu bir hukuk alanı oluşturduğunu göstermektedir.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 1 Mart 2023 tarihli Kararında[550]bir şirketin tedarik fiyatının altında satış yapmasının haksız rekabet teşkil edip etmediği değerlendirilmiştir. Kararda, bilirkişi raporuyla tespit edilen tedarik fiyatının esas alınarak karar verilmesi gerektiğine ve bu tür fiyatlandırma politikalarının rakip firmaları pazardan dışlama amacı taşıyabileceğine, dolayısıyla TTK m. 54 ve 55 kapsamında haksız rekabet oluşturabileceğine hükmedilmiştir.

İthal ürünlerin iç piyasa fiyatının altında sistematik şekilde satılması durumunda, bu eylemin sadece ticari rekabet taktiği olarak değil, aynı zamanda haksız rekabet teşkil edebileceği yönünde değerlendirmeler yapılmaktadır. Nitekim farklı bir kararda[551], mahkeme, yerli üreticinin pazar payı kaybı ve ekonomik zararı gibi doğrudan sonuçlar doğuran bu fiyat farklılaştırmasının, sektör içinde baskın bir pozisyon yaratmak amacı taşıdığını tespit etmiş; bu durumun dürüstlük kuralına ve rekabet hukukuna aykırı olduğunu kabul etmiştir. Özellikle dikkat çekici olan husus, taraflar arasında bir ibraname (feragat) bulunmasına rağmen, mahkemenin tazminata hükmetmiş olmasıdır. Bu durum, dampingli fiyatlandırmanın sonuçları itibarıyla hukuka aykırılık doğurması hâlinde ibraya rağmen tazminat sorumluluğu doğabileceğini ortaya koymaktadır.

B. AVRUPA ADALET DİVANI KARARLARI

Avrupa Birliği hukukunda damping genellikle kamu hukuku bağlamında ele alınsa da, rekabeti ihlâl eden bu tür davranışların özel hukuk ilişkilerinde zarar doğurması hâlinde tazminat sorumluluğu doğabileceği kabul edilmektedir. Bu bağlamda Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın (ABAD) kararları özel hukukî sorumluluğun sınırlarını belirlemede yol gösterici olmaktadır.

[550] Yargıtay 11. HD, 1 Mart 2023 tarihli Kararında E. 2021/6633, K. 2023/1240.
[551] Yargıtay 11. HD, E. 2021/1443, K. 2022/6123, T. 21.09.2022.

ABAD'ın Kone AG v. ÖBB-Infrastruktur AG (C-557/12) kararında[552], kartel uygulamaları nedeniyle piyasada fiyatların yükselmesi sonucu dolaylı zarar gören alıcının tazminat talebine ilişkin kararda, ABAD, rekabeti ihlâl eden bir anlaşma sebebiyle piyasaya giremeyen veya daha yüksek fiyatla ürün/hizmet almak zorunda kalan dolaylı alıcıların da tazminat talebinde bulunabileceğine karar vermiştir. Bu karar, damping sonucu oluşan piyasa bozulmalarının[553] yalnızca doğrudan sözleşme taraflarını değil, dolaylı olarak etkilenen diğer piyasa aktörlerini de hukuken koruduğunu ve tazminat imkânı tanındığını göstermektedir.

ABAD'ın Petrotub davasında (Case T-235/99), zarar gören şirketin sunduğu ekonomik göstergelerin yeterli olmaması nedeniyle talebin reddedilmesi, zarar hesaplamasının somut ticarî verilerle ispatlanması gerektiğini vurgulamıştır[554]. Bu karar, zarar değerlendirmesinin kamu hukuku sınırları içinde yapılmasına rağmen, özel hukukta da geçerli olan ticaret hukuku kriterlerine dayandığını ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, AB hukukunda damping zararı doğrudan özel hukuk tazminatına konu olmasa da, zararın hesaplanmasında kullanılan yöntemler özel hukukta da geçerli olan ticaret hukuku ilkelerine dayanmakta, ticarî faaliyetlerin ekonomik etkileri üzerinden şekillenmektedir.

Avrupa Adalet Divanı kararları, Avrupa Birliği rekabet hukukunun uygulanmasında yol gösterici niteliktedir. Özellikle, özel hukuk kişilerine tazminat hakkı tanınması yönünde verdiği kararlarla, rekabet ihlâllerine karşı etkin hukuk yollarının açık olması gerektiği ilkesi pekiştirilmiştir. Bu bağlamda, Courage Ltd v. Crehan Davasında (C-453/99)[555], rekabet hukukunu ihlâl eden sözleşmelere taraf olan bir kişinin dahi zarar görmesi durumunda ulusal mahkemelerde tazminat talep edebileceği kabul edilmiştir. Divan, rekabet kurallarının sadece idari yaptırımlarla değil, aynı zamanda özel hukuk yollarıyla da etkinleştirilmesinin, Avrupa Birliği hukuk sisteminin gereği olduğunu vurgulamıştır.

[552] ECJ, Case C-557/12, Kone AG v. ÖBB-Infrastruktur AG, ECLI:EU:C:2014:1317.
[553] WHİSH, R./BAİLEY, D., Competition Law, Oxford University Press, 2021.
[554] General Court of the European Union, Case T-235/99, Petrotub SA and Republica SA v. Council of the European Union, judgment of 30 September 2003.
[555] Courage Ltd v. Crehan, C-453/99, Avrupa Adalet Divanı Kararı, 2001.

Her iki karar da Avrupa Birliği'nde rekabet hukuku ihlâllerinin özel hukukta tazminat sorumluluğu doğurabileceğini ve zarar hesaplamasında ticarî ölçütlerin (fiilî zarar, kâr kaybı, pazar daralması vb.) kullanılabileceğini ortaya koymaktadır[556].

Manfredi v. Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA (C-295/04) Kararında[557] ise Divan, karteller nedeniyle zarar gören bireylerin, zararlarının tazminini doğrudan ulusal hukuk yollarına başvurarak talep edebileceklerini ifade etmiştir. Bu karar, AB düzeyinde rekabet hukukunun yatay olarak uygulanabilirliğini güçlendirmiştir ve özellikle fiyat sabitleme gibi eylemlerin özel hukuk alanında nasıl sonuçlar doğuracağına dair emsal teşkil etmektedir.

Anti damping vergisinin kaldırılması talebi ve zarar oluşumunun ispat yüküne ilişkin kararda, davacı şirket, AB tarafından uygulanan anti damping vergisinin kaldırılmasını talep etmiş, ancak Mahkeme, dampingli ithalatın Birlik üreticileri üzerinde ciddi zarar yarattığını tespit etmiş ve vergiyi hukuka uygun bulmuştur. Bu karar, damping tedbirlerinin sadece koruyucu değil, aynı zamanda telafi edici yönüne dikkat çekmekte olup uygulamada doğrudan olmasa da, dolaylı zararların da dikkate alınabileceği belirtilmiştir[558].

Avrupa Birliği Adalet Divanı’nın C-286/22 sayılı kararında, elektrikli araçların trafik sigortası kapsamındaki hukukî niteliği değerlendirilmiş; elektrikli scooter ve bisikletlerin, motor gücüne ve kullanım şekline bağlı olarak 'motorlu araç' sayılabileceği belirtilmiştir. Bu karar, özellikle elektrikli araçların hukukî konumunun sınırlarını çizmesi bakımından önemlidir.

Buna ek olarak, Çinli otomobil üreticileri BYD, Geely ve SAIC, Avrupa Komisyonu tarafından başlatılan damping soruşturmasına karşı Avrupa Birliği Adalet Divanı'na başvuruda bulunarak, uygulanan ek gümrük vergilerinin hukuka aykırı olduğunu ileri sürmüştür. Bu dava süreci halen devam etmektedir ve nihai karar, uluslararası ticaret hukukunun sınırlarını belirleme açısından emsal teşkil edebilecektir.

Küresel ticaret dinamiklerinin dijitalleşme, bölgeselleşme ve jeopolitik gerilimler ekseninde sürekli değişim geçirdiği günümüzde, damping uygulamaları da biçim ve içerik açısından

[556] Regulation (EU) 2023/956 OJ L 130, 16.5.2023, p. 52–89.–CBAM (Carbon Border Adjustment Mechanism): Çevresel maliyetlerin damping benzeri etki doğurabileceği yönünde dolaylı etkiler barındırmaktadır.
[557] Manfredi v. Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA, C-295/04, Avrupa Adalet Divanı Kararı, 2006.
[558] ABAD–Case C-256/97, Dürbeck & Dohmen v. Council.

farklılık göstermektedir. Özellikle Çin'in küresel ihracat stratejileri, devlet destekli üretim yapıları ve teknoloji transferine dayalı ticaret politikaları nedeniyle, dünya genelinde damping vakaları nicelik ve nitelik açısından artış göstermektedir[559]. Bu gelişmeler hem Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) hem de bölgesel ekonomik birliklerin dampingle mücadele yöntemlerini gözden geçirmelerini zorunlu kılmaktadır[560].

[559] WTO Appellate Body Report, United States– Anti-Dumping Measures on China (WT/DS471/AB/R, 2023): Rapor, zararın varsayımsal kâr karşılaştırması" üzerinden hesaplanmasına ilişkin yeni değerlendirmeler içermektedir.
[560]

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, esasen küresel ticarette önemli bir konuma sahip olan damping olgusunun gerek Türkiye gerekse AB ve diğer ülkelerle ilişkilerde hem özel hukuk hem kamu hukuku boyutlarıyla çok yönlü bir analizinin yapılması hedeflenmiştir. Giriş bölümünde belirtilen amaçlar doğrultusunda, ulusal ve uluslararası düzenlemeler, uygulama örnekleri, yargı kararları ve sorumluluk hâlleri ayrıntılı biçimde incelenmiş, dampingin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda hukukî bir müdahale alanı olduğu ortaya konulmuştur. Tezin özgün katkısı, damping ile doğan zararların tespiti ve tazmini noktasında yeni sorumluluk alanlarına dikkat çekmesidir.

Karşılaştırmalı hukuk analizinin yapılması sonucunda, Türkiye'nin anti damping uygulamalarına ilişkin hukukî düzenlemeler ve soruşturma süreçleri bakımından Avrupa Birliğinden belirgin biçimde farklılaştığı tespit edilmiştir. Türkiye'nin genel olarak damping soruşturmalarında, özellikle yerli sanayinin korunması perspektifiyle hareket ederek daha korumacı ve müdahaleci bir politika benimsediği, AB'nin ise bölgesinde rekabetçi bir piyasa düzenini temel alan, daha liberal ve kapsamlı hukukî tedbirlerle hareket ettiği gerçeği ortaya konulmuştur.

Damping uygulamaları, sadece uluslararası ticaretin ekonomik dengelerini değil, aynı zamanda hukukî sorumluluk boyutlarını da derinlemesine etkilemektedir. Özellikle haksız yere tahakkuk ettirilen damping vergilerinin iadesine ilişkin süreçler, hem idari yargı hem de icra hukuku açısından önemli tartışmaları beraberinde getirmektedir. Nitekim Yargıtay Hukuk Daireleri ile Hukuk Genel Kurulunun vermiş olduğu kararlarda dampingin haksız rekabet olarak kabul edilebileceği sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda tezin konusunu mezkûr kararlar doğrultusunda ele alınmış ve damping müessesesinin hem idarî hem de ticaret hukuku boyutuyla incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca damping önlemlerinin yargısal denetimi, yalnızca ticaret politikalarının sınırlarını değil, özel hukukta borçlar ve icra hukuku ilişkilerinin de yeniden yorumlanmasını gerekli kılmakta, anti damping rejiminin hem maddi hem usul yönleriyle çok boyutlu bir hukuk alanı oluşturduğunu göstermektedir.

Bilindiği üzere damping, bir firmanın yurtdışına açılırken malını normal değerinin altında bir fiyatla ihraç etmesidir. Hal böyle iken, uygulamada ihracatçı firmaların mallarını yerli piyasadan daha düşük fiyatla satmaları uluslararası ticarette bir haksız rekabet durumu

oluşturması hasebiyle bu durumun ithalatçı ülkelerce dampinge konu olan mal ithalatının sebep olduğu haksız rekabete karşı yerli üretim dalının korunması amaçlanmaktadır.

Damping kavramı, uluslararası ticaret hukukunda genellikle ihraç fiyatının normal değerin altında olması durumu olarak tanımlansa da, bu tanımın mutlak ve evrensel nitelikte olup olmadığı gerek doktrinde gerekse uygulamada tartışmaya açıktır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından, damping düşük maliyetli üretim ve rekabet avantajı sağlamanın doğal bir sonucu olarak görülebilir. Bu durumda damping, kalkınma stratejilerinin bir parçası hâline gelebilir ve bu yönüyle meşrulaştırılabilmektedir.

Bu bağlamda, "Her düşük fiyatlı ihracat damping midir?" sorusu önem kazanmaktadır. Sadece fiyat farkı üzerinden yapılan tanımlamalar, bazen uluslararası piyasadaki yapısal eşitsizlikleri göz ardı edebilmektedir. Örneğin, işgücü maliyetlerinin doğal olarak düşük olduğu ülkelerden yapılan ihracatın düşük fiyatlı olması, tek başına damping olarak değerlendirilmemelidir. Dolayısıyla damping tespiti yapılırken, ihraç fiyatının neden düşük olduğu, maliyet yapısı, üretim koşulları ve piyasa dinamiklerinin de dikkate alınması gerekmektedir. Aksi takdirde, gelişmekte olan ülkelerin meşru ticaret faaliyetleri haksız yere engellenmiş olunacaktır.

Küreselleşen ekonomiyle birlikte uluslararası ticaretin hacmi artmış, bu gelişme rekabetin daha yoğun hissedildiği bir ekonomik düzenini beraberinde getirmiştir. Rekabetin artması, işletmeleri daha düşük maliyetle üretim yapma ve daha cazip fiyatlarla ürün sunma zorunluluğuna itmiştir. Ancak bu süreç, beraberinde bazı hukukî ve etik sorunları da gündeme getirmiştir. Bunlardan en dikkat çekeni ise 'damping' uygulamalarıdır. Özellikle uluslararası piyasada faaliyet gösteren büyük firmaların, maliyetlerinin altında fiyatlandırma politikaları ile yerli üreticilerin pazar paylarını tehdit etmesi, sadece ekonomik değil aynı zamanda hukukî açıdan da değerlendirilmesi gereken bir sorun haline gelmiştir.

Esasen günümüzde damping soruşturmaları DTÖ Anlaşması ekinde yer alan Anti Damping Anlaşması hükümleri uyarınca yürütülmektedir. Anlaşma, dampingli ithalata karşı önlem alınabilmesi için dampingin varlığının yanı sıra, yerli endüstrilerin ekonomik göstergelerinde zararın belirlenmesi ve bu zararın dampingli ithalatla bağlantılı olduğunun ortaya konulması gerekliliğine işaret etmektedir.

Haksız rekabet, işletmelerin birbiriyle gerçekleştirdiği rekabet çerçevesinde işletmeler tarafından gerçekleştirilen haksız rekabet eylemleridir. Bu kapsamda damping, düşük fiyatla ürünün ihraç edilmesi ve sonunda bir zararın meydana gelmesi durumunda haksız rekabet oluşturmaktadır.

İHRÖK ile dampingli ithalata karşı alınması gereken önlemler düzenlenmiştir. Türkiye'de üretim dalında meydana gelen maddi zararın ya da zarar tehdidinin oluşması, üretim dalının fiziki olarak geciktirilmesi dampingli ithalata neden olmaktadır. Öğretide önlemin alınabilmesi için rekabetin ihlâl edilmiş olması gerekmektedir. Bu kapsamda önlemlerin uygulanması dampingin rekabet koşullarını bozucu bir niteliğe sahip olduğu ileri sürülmektedir. Buna karşın dampingin rekabetin ihlâli olduğu ve edim ilkesine dayanmaksızın yapay olarak bir lehe rekabet oluşturduğu, ancak bu durumun da haksız rekabet teşkil ettiği ileri sürülmektedir.

Damping soruşturmaları ülkemizde söz konusunu olan ithal malların piyasaya girişinde pazarı olumsuz etkilemesi durumunda açılmaktadır. Soruşturmanın açılabilmesi için zararın varlığı büyük önem arz eder. Bu kapsamda soruşturmalar yürütülürken ithalatın engellenmesi amaçlanmamalı, aksine piyasanın etkin bir şekilde işlerliğinin rekabet hükümleri kapsamında işlerliğinin sürdürülmesi amaçlanmalıdır. Damping nedeniyle oluşturulan soruşturma talebinde sunulan delillerin damping, zarar ve nedensellik ilişkisinin varlığını ortaya koyduğu ve damping önleminin alınmasında gerekli olan hususlara yer verilmesi gerekmektedir.

Dünya Ticaret Örgütü bünyesinde kurulan Komisyonu, anti damping şikayetinde ileri sürülen iddiaları incelemek üzere bir anti damping işlemi başlatmaktadır. AB'de, damping soruşturmalarının çoğu Birlik üreticilerinden gelen bir şikayet temelinde başlatılmaktadır. Bu şikâyetler zararlı damping kanıtı içermelidir. Ayrıca Komisyon Birlik çıkarının gösterilmesini de ister. Komisyon, kendisine gelen bir şikâyeti kabul etmek veya reddetmek için 45 günü bulunmaktadır. Bu süre içinde, şikâyetin içeriğini inceleyecek ve AB Üye Devlet temsilcilerinden oluşan Ticaret Savunma Araçları Komitesine danışır. Komisyon şikâyetin yeterince temellendirildiğine dair kani olması durumunda bir soruşturma başlatır ve Avrupa Birliği Resmi Gazetesinde bir tebliğ yayınlar. Soruşturmayı başlatmadan önce, iddia edilen dampingli malların menşe ülkesinin ilgili hükümetlerine bildirimde bulunur.

Komisyon tarafından damping soruşturmasının başlatıldığına dair bildirimi yayınladığında, soruşturmanın kapsamı (örneğin iddia edilen dampingli ürün) hakkında temel bilgiler sağlayacak ve ilgili taraflardan bilgi talep edecektir. Genellikle, talep edilen bilgilerin sunulması için süre bazen uzatılabilse de, başlangıçta talep edilen bilgilerin çoğu 40 gün veya daha kısa bir süre içinde sunulmaktadır.

Dampingli ithalatların neden olduğu zarara dair bir bulgu varsa, Komisyon bunun açıkça Birlik çıkarına olmadığını tespit ederse damping önlemleri uygulanmayabilir. Bu tespit yapılırken Birlik endüstrisinin, ithalatçıların, kullanıcıların ve tüketicilerin çıkarları dikkate alınmaktadır. Birçok AB soruşturmasında, damping önlemleri uygulanmamış veya uygulanmalarının/devam ettirilmelerinin Birlik çıkarına aykırı olacağı bulgusuna dayanarak sonlandırılmıştır. Örneğin, damping önlemleri tüketiciler için fiyatları gereksiz yere artıracak veya kullanıcılar için arz sıkıntısına yol açacaktır. Birlik endüstrisine zarar verildiğine dair bir bulgunun bulunması durumunda Komisyon, zararın dampingli ithalatlardan kaynaklanıp kaynaklanmadığını veya kaynaklanma olasılığının olup olmadığını belirlemeye çalışacaktır. Komisyon bu tespiti yaparken, öncelikle dampingli ithalatların fiyatı/hacmi ile Birlik endüstrisinin kötüleşen durumu arasında bir çakışma olup olmadığını belirlemeye çalışacaktır. İkinci olarak, Komisyon Birlik endüstrisine zarar veren veya zarar verme tehdidinde bulunan başka bilinen faktörlerin olup olmadığını belirlemeye çalışacaktır. Bu faktörler, AB içindeki kısıtlayıcı ticaret uygulamaları; diğer ülkelerden ithalat, üretimin AB dışına taşınması, Birlik endüstrisinin yetersiz üretkenliği olabilir.

Soruşturma başlatıldığında, Komisyon gümrük makamlarından ithalatları kayda tâbi tutmasını talep edecektir. Anti damping kararları, doğrudan veya bir AB Üye Devleti ulusal mahkemesinden gelen bir referans bağlamında Avrupa Mahkemeleri önünde itiraz edilebilir. Son zamanlarda damping önlemleri Avrupa Mahkemeleri tarafından iptal edilmekte ve çoğu durumda ödenen vergilerin geri ödenmesine yol açmaktadır.

Bunun haricinde Komisyon, damping ve/veya dampingin neden olduğu zarara dair yeterli kanıtın oluşmadığına dair karar vermesi hâlinde soruşturmayı başlatmamaktadır. Bu bağlamda, AB Pazar payı içinde %1'den az bir pay bulunması veya başvurunun Birlik üreticileri tarafından yapılmaması hâlinde soruşturma başlatılmamaktadır. Benzer ürünün toplam üretiminin %50'sinden fazlasını oluşturan Birlik üreticileri tarafından başvuru

yapılması gerekmektedir. Ayrıca Birlik üreticilerinin, Birlik tarafından üretilen benzer ürünün toplam üretiminin %25'inden fazlasını temsil etmesi gerekmektedir.

Adil karşılaştırma kapsamında normal değer veya ihraç fiyatından çıkarılacak maliyet kalemlerinin ortalama yöntemiyle hesaplanması, ağırlıklı ortalama, ihraç işlem fiyatı karşılaştırmasında soruşturma makamı tarafından tespit edilen (pattern) dışında kalan ihraç fiyatları damping marjı hesabında dikkate alınması hususu, oluşturulmuş normal değer hesaplanmasında Anti Damping Anlaşmasının 2.2.1.1 maddesinde yer alan "reasonably reflect" ibaresinin ilgili maliyet kalemiyle ilgili olarak ihracatçının muhasebe kayıtlarında yer alan rakamların doğru yansıtılması gerektiği, normal ticarî işlemler testinin Türk soruşturma makamı tarafından Anti Damping Anlaşmasının 2 nci maddesinde öngörüldüğü şekilde uygulanması gerektiği, aksi takdirde marj hesabında önemli ölçüde farklılıkların oluştuğu, dampingli ithalatın yerli üretim dalı fiyatları üzerindeki etkisinin incelenmesi bağlamında Temyiz Organına göre soruşturma makamının fiyatlardaki gelişmeleri tespit etmesi ile birlikte, dampingli ithalatın bu gelişmeleri açıklayıcı etkisi (explanatory forca) kapsamında tespit etmesi gerekmektedir.

Türk hukuk sisteminde damping uygulamalarının özel hukuk bağlamında doğurabileceği sorumluluklar ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Özellikle haksız fiil ve ahlaka aykırılık temelinde damping nedeniyle oluşabilecek hukukî sonuçlar, yerli üreticilerin hangi hukukî yollara başvurabileceği ve dampingin sözleşmesel ilişkiler üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise, Türkiye'den TOGG ve Çin menşeli BYD firmalarının örneği üzerinden damping uygulamalarının somut etkileri incelenmiş, Avrupa Birliği ve Adalet Divanı kararları[561] ile desteklenen karşılaştırmalı bir yaklaşım benimsenmiştir.

Türkiye özelinde bakıldığında, TOGG gibi milli girişimlerin, damping uygulamaları nedeniyle zarar görmesi durumunda, gerek İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun kapsamında Ticaret Bakanlığı nezdinde başvuruda bulunarak damping önlemleri alınmasını talep edebileceği; gerekse haksız rekabet veya zarar sorumluluğu hükümleri çerçevesinde tazminat davası açabileceği sonucuna varılmıştır.

[561]Adalet Divanı Kararları: C-286/13 P (DHL/Komisyon), C-280/08 P (Deutsche Telekom AG).

Avrupa Birliğinde ise Komisyonun re’sen başlattığı damping soruşturmaları, devlet sübvansiyonları ile düşük fiyatlı satışların rekabeti nasıl etkilediği konusunda önemli örnekler sunmaktadır. ABAD kararları ve devam eden yargı süreçleri, hukukî düzlemde bu müdahalelerin meşruiyetini ve sınırlarını tartışmaya açmıştır.

Genel olarak, damping uygulamalarına karşı yalnızca iktisadi değil, aynı zamanda hukukî araçlarla da etkin mücadele edilmesi gerektiği, bu bağlamda ulusal ve uluslararası hukuk düzenlerinin birbirini tamamlayıcı bir bütün oluşturduğu görülmektedir. Bu kapsamda hem iç hukukta hem de uluslararası ticaret hukukunda firmaların haklarını koruyabilecekleri hukukî zeminler bulunmaktadır.

Damping ile mücadele kapsamında başvurulabilecek hukukî yollar hem kamu hukuku hem de özel hukuk alanında çeşitli enstrümanlar sunmaktadır. Bu yollar genel olarak üç başlıkta ele alınabilmektedir:

İlk olarak, Türkiye’de 3577 sayılı 'İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun çerçevesinde Ticaret Bakanlığı nezdinde şikâyet başvurusunda bulunulabilir. Yerli üreticiler, dampingli ithalat nedeniyle maddi zarara uğradıklarını ispatlamaları hâlinde, anti damping vergisi gibi koruyucu önlemlerin alınmasını talep edebilirler. Bu süreç idari bir mekanizma olup inceleme ve soruşturma sonunda Resmî Gazete’de yayımlanacak bir Tebliğ ile sonuçlandırılmaktadır.

İkinci yol olarak, Türk Ticaret Kanunu’nun 54 ve 55. maddelerinde düzenlenen 'haksız rekabet' hükümleri kapsamında, fiyatları maliyetin altına çekerek pazarı bozucu eylemlerde bulunan şirketlere karşı özel hukuk davası açılabilmektedir. Bu kapsamda, haksız rekabetin tespiti, men’i (önlenmesi), maddi ve manevi tazminat ile kazancın devri gibi taleplerde bulunmak mümkündür.

Üçüncü yol olarak, genel hükümler kapsamında Borçlar Kanununa dayalı 'haksız fiil sorumluluğu' ileri sürülebilmektedir. Bu durumda, zarar gören taraf, uğradığı zararın doğrudan damping faaliyetinden kaynaklandığını ve failin kusurunu ispatlamakla yükümlüdür. Özellikle üçüncü kişiler bu yolla zararlarının tazminini talep edebilmektedirler.

Avrupa Birliğinde ise damping uygulamalarına karşı Avrupa Komisyonu re’sen veya başvuru üzerine damping soruşturmaları başlatabilmektedir. Dampingli satışlar tespit

edilirse, Gümrük Tarifesi uyarınca ek vergi uygulamasına gidilebilmektedir. Bu sürecin hukukî denetimi ise Avrupa Birliği Temel Anlaşmaları ve 2016/1036 sayılı Anti damping Tüzüğü uyarınca Avrupa Birliği Adalet Divanı tarafından yapılmakta, üretici firmalar dava açarak kararların iptalini talep edebilmektedir.

Sonuç olarak, yerli üreticiler damping uygulamalarına karşı ulusal ve uluslararası düzeyde çok sayıda etkili hukukî mekanizmaya sahiptir. Ancak bu süreçlerin başarıyla yürütülebilmesi, ekonomik zararların hukuken ispatlanması ve usûlüne uygun başvurular yapılması ile mümkün bulunmaktadır.

Damping, uluslararası ticarette rekabetin bozulmasına dolayısıyla gerek idaredeki gerekse sektörlerde ciddi zararlar açan ciddi bir ekonomik sorundur. Bu çalışma kapsamında incelenen örnekler, damping uygulamalarının yalnızca piyasa dengelerini değil, aynı zamanda ulusal üreticilerin varlığını ve sürdürülebilirliğini de tehdit ettiğini açıkça ortaya koymaktadır. Özellikle stratejik sektörlerde faaliyet gösteren yerli üreticilerin, damping uygulamaları karşısında ciddi zararlara uğraması mümkündür.

Özet olarak, Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki dampingle mücadele anlayışları, her iki bölgenin ekonomik yapıları, hukukî gelenekleri ve ticaret politikalarındaki farklılıklara dayanmaktadır. Avrupa, daha çok serbest ticaret ve rekabetin korunması ilkelerini ön planda tutarak, damping gibi fiyat manipülasyonlarına karşı güçlü düzenlemeler getirmiştir. Türkiye ise daha çok yerli sanayinin korunması ve ekonomik bağımsızlık hedefleri doğrultusunda, dış rekabete karşı daha korumacı bir yaklaşım benimsemektedir. Bu farkların anlaşılması, her iki bölgedeki rekabet politikalarını ve ticaret hukuku düzenlemelerini daha iyi analiz etmeye olanak sağlamaktadır.

Dampingin yalnızca geleneksel anlamda fiyat indirimine dayalı değil; aynı zamanda “hizmet dampingi”, “dijital damping” veya “teknolojik damping” gibi kavramlarla genişlediği gözlemlenmektedir. Örneğin, bir malın maliyeti dijital platformlar yoluyla düşürülerek pazara sürülmesi, klasik damping ölçütleri ile tespit edilememekte, bu da uluslararası normların güncellenmesini gerekli kılmaktadır. Ayrıca çevre dostu üretim, karbon vergisi uygulamaları ve sürdürülebilirlik kriterlerinin damping soruşturmalarına entegre edilmesi yönünde hem DTÖ’de hem Avrupa Komisyonu bünyesinde tartışmalar yürütülmektedir.

Mevcut sistemin en büyük eleştirisi, damping soruşturmalarının çoğunlukla siyasi veya

ekonomik baskı aracı olarak kullanılması ve tarafsızlık ilkesinden sapmaların yaşanmasıdır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için damping önlemleri, ithalat kısıtlı biçiminde uygulandığında, tüketici refahını azaltmakta ve rekabetin teşvik edilmesini engelleyebilmektedir. Dahası, soruşturma süreçlerinin uzun sürmesi belirsizlik yaratmakta; yatırımcı güvenini zedelemektedir. Ayrıca soruşturma ve önlemlerin yoğun biçimde idari yargı denetimine tâbi olması, adli başvuru olanaklarını sınırlamakta ve bu da hukuk devleti ilkeleri ile bağdaşmayan sonuçlar doğurmaktadır.

Türkiye açısından, öncelikle damping mevzuatının DTÖ sistemine tam uyumlu hale getirilmesi, ancak yerli üreticinin korunmasına yönelik "dengeleyici" hükümlerle revize edilmesi gerekmektedir. Mevzuatın ekonomik aktörlerce daha öngörülebilir kılınması için şeffaflık artırılmalı; Ticaret Bakanlığı nezdindeki damping soruşturmaları kamuoyuna açık veri kaynaklarıyla desteklenmelidir. Ayrıca, TBK m. 49 ve TTK m. 55 gibi özel hukuk hükümlerinin dampingli ithalat dolayısıyla zarar gören taraflara etkin başvuru yolu sağlayacak şekilde yorumlanması, hukuk güvenliğini ve müktesebatını geliştirecektir.

Avrupa Birliği açısından ise, üçüncü ülkelere karşı uygulanan damping önlemlerinde sürdürülebilirlik ve çevresel maliyetler de dikkate alınmalı; karbon ayak izi yüksek olan ürünlerin dampingli olup olmadıkları analiz edilirken yeni bir "çevresel damping" ölçütü getirilmelidir. Ayrıca, damping önlemlerinin AB Temel Haklar Bildirgesi ve rekabet hukukuyla olan ilişkisi netleştirilmeli; haksız rekabetin engellenmesi hedeflenirken; tüketici çıkarları ve serbest piyasa ilkeleri gözetilmelidir.

DTÖ Anlaşmasına bir protokol eklenerek dijital ürünlerdeki damping uygulamaları ve "dijital damping" tanımı yapılmalıdır.

Türkiye'de idari yargının dışında, ticaret mahkemelerinde sınırlı yargı denetimi sağlanarak, damping kararlarına karşı çift yönlü yargı yolu önerilmelidir. Yerli üreticilerin tazminat taleplerine dair TBK m. 49 çerçevesinde örnek içtihatlar oluşturulmalı; yargı organlarının rehberliğiyle hak arama yolları güçlendirilmelidir. AB ile Türkiye arasındaki Gümrük Birliğinin güncellenmesi sürecinde damping önlemlerine ilişkin ortak denetim mekanizmaları öngörülmelidir.

Damping, küresel ticaretin yapısal zayıflıklarını istismar eden karmaşık bir uygulama olarak hem ekonomik dengeleri sarsmakta hem de hukukî müdahaleyi zorunlu kılmaktadır.

Çalışmada ortaya konduğu üzere, damping yalnızca fiyat politikasıyla ilgili basit bir ticaret stratejisi değil; aynı zamanda devlet destekli rekabet dışı bir müdahale biçimidir. Uluslararası hukukta GATT ve DTÖ kurallarıyla çerçevesi çizilen damping karşıtı önlemler, iç hukukta da 2004/39 sayılı Kararname ve ilgili yönetmelikler aracılığıyla kurumsallaşmış durumdadır.

Bu çerçevede Türkiye'nin ve AB'nin damping karşısında geliştirdiği idari mekanizmaların çoğunlukla etkin işlediği, ancak yargı denetiminin kimi zaman sınırlı kaldığı görülmektedir. Özellikle yeni nesil damping türleri olan hizmet dampingi, karbon ayak izi manipülasyonu ve dijital platform uygulamaları gibi alanlarda ise mevcut hukukî düzenlemelerin yetersizliği dikkat çekmektedir.

Dijitalleşmenin hızlanması ve çevresel hassasiyetlerin artması, damping uygulamalarının yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda çevresel ve etik boyutlara da sahip olduğunu göstermektedir. Elektrikli araç piyasasında Çin menşeli araçlar üzerinden Avrupa pazarına giriş stratejileri, özellikle firmalar üzerinden yapılan incelemeler neticesinde, damping soruşturmasının artık sadece fiyat farklılaştırmasına değil, teknolojik teşviklere ve karbon vergisi avantajlarına da odaklandığı görülmektedir.

Sonuç olarak, damping uygulamaları karşısında sadece koruma önlemleriyle yetinilmemeli; aynı zamanda şeffaf soruşturma süreçleri, etkin yargı denetimi, yeni düzenlemelere açık mevzuat sistemi ve hukukî sorumluluk mekanizmaları tesis edilmelidir. Türkiye'nin, AB ile uyum sürecinde rekabet gücünü koruyabilmesi için hem klasik hem de yeni nesil damping türlerine karşı çok yönlü, güncel ve sistematik bir hukukî altyapı geliştirmesi önem arz etmektedir.

Damping soruşturmaları, sübvansiyon soruşturmaları ve korunma önlemleri ile karşılaştırıldığında damping soruşturmalarının sayısının daha fazla olduğu görülmektedir. Demir, çelik ürünleri damping soruşturmalarına en çok maruz kalan ürünler olmuştur.

Damping soruşturmaları ithalattan kaynaklanan zararın varlığı konusunda yeterli delillerin bulunması durumunda açılır. Buna uygun davranılması çok önemlidir. Soruşturmalar ithalatı engelleme amacıyla kullanılmamalıdır.

Thomas J. Prusa ve Susan Skeath 1980-1988 yılları arasında GATT/DTÖ üyeleri tarafından açılan Damping soruşturmalarında ekonomik faktörlerin mi yoksa ticaret savaşlarının mı daha etkili olduğu konusunda yaptıkları araştırmada, Anti damping uygulamalarında ekonomik faktörlerden daha çok ticaret savaşlarının etkili olduğunu istatistiksel olarak kanıtlamışlardır. Bu yüzden bir ülkeye karşı anti damping vergisi uygulandığı zaman, o ülkenin de diğer ülkeye karşı herhangi bir ürüne soruşturma başlatma riski de her zaman bulunmaktadır.

İthal edilecek ürün için menşe ülke ve üretici/ihracatçı firmanın önemli olduğu unutulmamalıdır. Alınması gereken ama alınmamış olan anti damping vergisinin tespiti hâlinde vergi ile vergi farkının üç katı kadar bir idari yaptırım ile karşı karşıya kalınacağı göz önünde bulundurulduğundan. İdare tarafından yürütülen soruşturmalar ve soruşturmaların neticesinde hükmedilen yaptırıma değinilecektir. Soruşturmanın esas unsurlarını oluşturan zarar, kusur ve illiyet bağı çalışmada detaylı şekilde incelemeye tâbi tutulacaktır.

Son zamanlarda konulan ek önlemlerle menşe belgelerinin önemi iyice artmıştır. İthalatçı firmaların mümkün olduğunca yurt dışından menşe belgeleri temin etmeleri ithalat işlemleri esnasında kendilerine işlem ve vergi kolaylığı sağlayacaktır.

Uluslararası ticarette sıkça uygulanan dampingin önlenebilmesi, ancak pazarları çok iyi takip eden ve araştıran resmi ve sivil toplum örgütlerinin ortak çabaları, başka bir deyişle dampinge hassas bir yapılaşmanın mevcudiyetinin sağlanması ile mümkündür. Örneğin ABD ve AB'de de her ülke serbeste ticaret iddiasıyla kendileri için mubah, yabancı ürünler için günah keçisi gördükleri damping uygulamalarını ülkemizin de sıklıkla uygulaması gerekir, aksi takdirde ucuz ithalatın ülkenin üretim, yatırım ve istihdam dengesini bozması kaçınılmaz olmaktadır. Bu olgu ülkede el birliği ile birlikte üreticiden tüketiciye kadar her seviyede bilinçlenmeyle gerçekleştirilmektedir.

Devletler, yurtiçinde ticaretini sürdüren üreticilerini dampingin yarattığı zararlardan korumak adına ürünlerde ek vergi talep eder. Bu ek vergi anti damping vergisidir. Ek vergi haricinde iç pazarda oluşması muhtemel haksız rekabetin önüne geçmek için de damping önlemleri almaktadır. Bu önlemler, yurtdışı ve yurtiçi firmaları kapsamaktadır.

Öte yandan, uygulamada anti damping vergisi, bazı ihracatçı yabancı firmaların ülkemize yönelik ihracatını artırmak, piyasaya girişlerini kolaylaştırmak ve kalıcı olmalarını sağlamlaştırmak için herhangi bir üründe haksız rekabet oluşturmak suretiyle gerçekleştirdiği tüm eylemlere karşı alınan bir vergi çeşididir.

Anti damping vergisi, direkt olarak karşı taraftan tahsil edilen bir vergi türüdür, satışta esas birime göre anti dampinge konu ürünlerin ağırlığı ve değer bazında % olarak uygulanmaktadır. Yine bilindiği üzere anti damping vergisi, aynı ülkede hizmet veren firmalar adına farklı olarak belirlenebildiği gibi aynı ülkede bazı firmalar bu uygulamadan muaf tutulabilir. Bu gibi durumlar Türkiye'deki üretici firmaların soruşturma süresindeki firmalarının birtakım şikâyetleri ve bu bağlamda yapılan hesaplamalar, araştırmalar sonucunda gerçekleşir.

Özellikle Dünya Ticaret Anlaşması çerçevesinde ülkeler kendi pazarlarında ithalatçı firmaların ürünlerinin ya da kendi ihracatçılarının dış pazarlarda, herhangi bir malın ve eşyanın daha ucuza satılmasının önüne geçme adına hükümetler tarafından ithalat anlamında bazı sınırlandırmalar uygulamasın gitmişlerdir. Bu durumda ülkeler, kendi üreticilerinin ithalat aracılığıyla oluşan haksız rekabete karşı korumak adına ticaret politikası savunma araçlarına başvurmaktadır. Bu ticaret politikalarından en önemlisi ise anti damping uygulaması olarak bilinmektedir.

Bu durum itibarıyla, bir malın dış piyasada belirlenen fiyatı, iç piyasadakinden bile daha düşük olduğundan o mal ülke otoritelerince damping (indirimli) olarak kabul edilmektedir. Dış ticaret uygulamalarında genellikle firmalar elde kalan mallarını eritmek amacıyla damping uygulamasına başvurur, buna karşın ithalatçı ülkeler ise iyi organize olmuş üretici birlikleri, dernekler, kısaca sivil toplum örgütlerinin harekete geçmesiyle resmi otoriteleri de devreye koyarak, oluşan haksız rekabetin önüne geçmek ve oluşabilecek zararları engellemek adına anti damping uygulamasına başvurur.

Bugüne kadar ülkemize karşı anti damping vergisi uygulanan ürünlerin; şapka askıları, sabit duran askılar, sivil hava araçları için kullanılan menteşelerden hariç tüm menteşe malzemeleri, hazır giyimde kullanılan kumaş türleri, kalınlık olarak 0.2 mm'yi geçmeyen, haddelenmiş ancak daha ileri seviye bir işlem görmeyen alüminyumdan mesnetsiz şerit ve yapraklar olduğu görülmektedir.

Anti damping vergisi, aynı ülkede hizmet veren şirketler için bile farklılık gösterebilir. Verginin hesaplanması için; ihracat fiyatı-normal değer formülü kullanılmaktadır. Normal değer, bir malın veya eşyanın yerli pazardaki esas fiyatını temsil ederken, ihracat fiyatı ise malın ihraç edildiği fiyatı yansıtmaktadır. İki değer arasında oluşan damping marjının farkı, vergi olarak tahsil edilmektedir.

Bu bağlamda Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olan her ülkenin mevzuatının uyumlu olması gerekmektedir. GATT 1994'ü VI. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma (Anti Damping Anlaşması ya da Kodu) olarak temel kabul edilen temel referans noktasıdır. DTÖ kuralları gereği, üye ülkelere, yerel endüstrilerini yabancı ihracatçıların haksız ticaret uygulamalarına karşı korumaları için gerekli önlemleri alma imkânı tanımaktadır. Gelişmekte olan ülkeler arasında dampingli ithalata karşı önlemlere ilgi duyan ilk ülkelerden birisi olan ülkemiz bu önlemlerin hem kullanıcılarından hem de önemli muhataplarındandır.

Damping türleri, mevcut uluslararası ticaret hukukunda tam anlamıyla düzenlenmemiştir. Bu nedenle, aşağıdaki öneriler dikkate alınmalıdır:

1. Türk Borçlar Kanunu ve TTK'da damping özelinde açık düzenlemelere yer verilmelidir.
2. Yargıtay kararları somut kıstaslar üretmeli, haksız rekabet eyleminin sınırları belirlenmelidir.
3. Tespit ve men davalarında zararın beklenmeden müdahale edilebilmesi uygulamada sağlanmalıdır.
4. Tazminatın kapsamına kâr mahrumiyeti ve itibar kaybı gibi dolaylı zararlar açıkça dâhil edilmelidir.
5. AB hukuku ile uyumlu içtihat yaklaşımı geliştirilmeli, ekonomik bütünlük esasına dayalı sorumluluk prensipleri benimsenmelidir.
6. Uluslararası Düzenlemeler: DTÖ ve benzeri uluslararası kuruluşlar, hizmet ve teknolojik damping gibi yeni damping türlerini tanımlamalı ve bunlara karşı önlemler geliştirmelidir.
7. Ulusal Mevzuatın Güncellenmesi: Ülkeler, kendi ticaret mevzuatlarını güncelleyerek, yeni damping türlerine karşı koruyucu önlemler almalıdır. Örneğin, Türkiye'de 3577 sayılı Kanun ve ilgili yönetmelikler, bu tür damping uygulamalarına karşı daha kapsamlı düzenlemeler içermelidir.

8. Karbon Ayak İzi Düzenlemeleri: Çevresel dampinge karşı, karbon ayak izi yüksek olan ürünlerin ithalatına ek vergiler veya sınırlamalar getirilmelidir. AB'nin CBAM düzenlemesi, bu konuda örnek teşkil etmektedir.
9. Rekabet Kurallarının Uygulanması: Dijital platformların damping uygulamalarına karşı, rekabet kuralları etkin bir şekilde uygulanmalı ve bu platformların piyasa gücünü kötüye kullanmaları engellenmelidir.

Bu değerlendirmeler, uluslararası ticaret hukukunun, dijitalleşme ve çevresel faktörlerin etkisiyle karşılaştığı yeni zorluklara karşı daha esnek ve kapsamlı düzenlemelere ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Hizmet, teknolojik ve çevresel damping gibi yeni kavramların, mevcut hukukî çerçeveler içinde net bir şekilde tanımlanması ve düzenlenmesi, adil ve sürdürülebilir bir ticaret ortamının sağlanması açısından önemlidir.

Damping, hukuk sistemleri açısından hem kamusal müdahaleyi hem de özel hukuk koruma araçlarını gündeme getiren karma bir yapıya sahiptir. Bu çalışmada ulaşılan temel bulgu, damping uygulamalarının yalnızca anti damping vergileri ile sınırlandırılamayacağı; zarara uğrayan tarafların özel hukuk yollarına başvurmasının da mümkün ve gerekli olduğudur. Özellikle illiyet bağı, zarar ispatı ve yargı denetimi açısından özel hukuk kurumlarının daha etkin kullanılabilmesi için yasal ve içtihadı çerçevenin geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

Uluslararası ticarette damping soruşturmaları sayısının sübvansiyon soruşturmaları ve korunma önlemlerinden daha fazla uygulandığı görülmektedir. Demir ve çelik ürünleri, özellikle Çin Halk Cumhuriyetinden ithal edilenler olmak üzere damping soruşturmalarına en çok maruz kalan ürünler olmuş ve bu ürünlere anti damping vergileri uygulanmıştır. Yine Avrupa Birliği açısından bakıldığında demir ve çelik ürünleri orada da damping soruşturmalarına tâbi olmaktadır. Demir ve çelik ürünleri piyasasına bakıldığında Çin Halk Cumhuriyeti neredeyse bu pazarda en önemli aktör konumundadır ve ürünlerini ihraç ederken diğer ülkelerin piyasasını bozma girişimlerini de amaçlamakta, ancak bu girişimler soruşturmalar ile engellenmeye çalışılmaktadır. Ayrıca diğer bir gündem oluşturan konu ise elektrikli araçlar ithalatının yapılmasıdır. Bu kapsamda Çin yine başrolde yer almaktadır. Hem ülkemize yaptığı ihracat hem de Avrupa Birliğine yapmış olduğu ihracat bakımından Çin düşük fiyatla piyasaya girmeyi arzulayarak, piyasada hâkim konuma gelmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, Çin'in uygulamış olduğu politika damping kapsamına

girmekte ve başvuruların yapılması ile birlikte damping soruşturmalarının başlatılmasına neden olmaktadır.

Ülkemizde ise bu tür durumlarda genellikle Ticaret Bakanlığı tarafından ithalatın doğru şekilde gerçekleştirilmesine yönelik birtakım korumacı önlemlere başvurulmaktadır. Bu önlemler arasında damping de yer almaktadır. Bu kapsamda ithalatı haksız olarak gerçekleştiren kişilere yönelik soruşturmalar başlatılmakta ve sonucunda ilgililerden anti damping vergisi alınmaktadır.

KAYNAKLAR

ADRIAN, L. C., Precedent and Principles of WTO Panel Jurisprudence, Berkeley Journal of International Law, 1998, Volume 16.

AKIN, Hakan, Yeni Işim Dış Ticaret, Ankara, 2003.

AKINTÜRK, Turgut/ATEŞ, Derya, Medeni Hukuk, Ankara, 2022.

ARAL, Vecdi, Hukukta İrade Özgürlüğü, İÜHFM, C. 48, S. 1-4, 1982-1983, s. 249-251.

ARIÖZ Ali/ÖZBEK, Özgür Can, "Hâkim Durumun Kötüye Kullanılmasının Sonucu Olarak Zorunlu Lisanslama: Değerlendirme Kriterleri ve Uygulanan Standartlar", Hâkim Durumun Kötüye Kullanılması Sorunlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu, Ed. Kerem Cem SANLI, İstanbul, 2010.

ARKAN, Sabih, (Ticarî İşletme), Ticarî İşletme Hukuku, Ankara, 2021.

ARKAN, Sabih, (Haksız Rekabet), Haksız Rekabet ve Rekabetin Korunması Hakkında Kanun Hükümleri Arasındaki İlişki", Prof. Dr. Turgut Kalpsüz'e Armağan, Ankara, 2003.

ASLAN, İ. Yılmaz, Rekabet Hukuku Dersleri, Bursa, 2021.

ASLAN, Nurdan/YAMAN, Ayşenur, Türkiye'nin Uluslararası Ticarette Uyguladığı ve Karşılaştığı Anti damping Vergileri Üzerine Bir İnceleme, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7 (2), Ekim 2020, s. 238-256.

ARSLANLI, Halil, Dış Ticaret Hukuku ve Politikası, 2019.

AYDIN, Hüseyin, Türk Ticaret Kanununda Haksız Rekabet Suçları, Ankara, 2008.

AYHAN, Rıza, Haksız Rekabet Münasebetiyle Elde Edilen Menfaatlerin İadesi (Haksız Rekabet), Konya, 1990.

AYHAN, Rıza/ÇAĞLAR, Hayrettin/ÖZDAMAR, Mehmet, Ticarî İşletme Hukuku (Ticarî İşletme), Ankara, 2021.

BAHTİYAR, Mehmet/AYLİ, Ali/ŞUA Mehmet M./KARAMANLIOĞLU Argun, Ticarî İşletme Hukuku, İstanbul, 2022.

BAŞKOL, Murat Ozan, İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesinde Damping soruşturmalarının Etkinliği, Ekonomi Bilimleri Dergisi Cilt 2, Sayı 1, 2010 Issn: 1309-8020 (Online).

BEĞEN, Şükran, Ülkemizde Damping ve Antidamping Vergisi Uygulamasının İncelenmesi ve Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Ensititüsü, 1990.

BESELER, J. F./WILLIAMS, A.N., Anti Dumping and Anti Subsidy Law, The European Communities.

BOZER Ali/GÖLE Celal, Ticarî İşletme Hukuku. Ankara, 2021.

BOZTAŞ, Duygu, (Damping), Damping Kavramı, Çeşitleri ve Gatt'ın VI. Maddesinin Kapsamı. Gümrük Dünyası Dergisi, 2013.

BOZTAŞ, Duygu, (Anti Damping), Türkiye'nin İthalatında Yeni Korumacılığın Bir Aracı Olarak Anti damping Uygulamaları, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012.

CORDEN, W. M., Dumping: A Theoretical Analysis, Journal of Political Economy, Vol. 72, No. 4, 1964, s. 368-380. European Commission, "Guide on How to Draft an Anti-Dumping Complaint",European Commission Directorate-General for Trade, 2016.

CRAİG, P./DE BÚRCA, G, EU Law: Text, Cases, and Materials, Oxford University Press, 2015.

DAVİES, P., EU Competition Law and Policy, Oxford University Press, 2014.

DAVİSON, R. L., European Union Law and Policy on Competition, Cambridge University Press, 2002.

DEMİRÖZ, Ali, “Sözleşme Yapayı Reddetme Bağlamında Hâkim Durumdaki Teşebbüslere Getirilen Yükümlülüklerin Sınırları”, Rekabet Hukukunda Güncel Gelişmeler Sempozyumu VII, Kayseri, 17-18 Nisan 2009.

DİRİKKAN, Hanife, Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Damping ve Antidamping Önlemler, İzmir, 1996.

EKDİ, Barış, Gümrük Birliği Çerçevesinde Damping ve Yıkıcı Fiyat Uygulamaları, Ankara, Rekabet Kurumu, 2003.

EKİNCİ, Lütfi, Avrupa Topluluğu ile Türkiye’de Anti Damping ve Anti Sübvansiyon Düzenlemeleri, İstanbul, 1990.

ELELE, Onur, Uluslararası Ticarette Damping ve Antidamping, Ankara, 2008.

ERDOĞAN, İhsan, Haksız Fiilde Kusurlu Sorumluluk ve Özellikle Kusur Unsuru, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1990, C. 3, S. 1, 109-134.

EREN, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2021.

ERİŞ, Gönen, Ticari İşletme ve Şirketler, Ankara, 2017.

ERTUĞRUL, Hüseyin, Türk Ceza Hukukunda Haksız Rekabet Suçu, TFM, C. 8, S. 2, 2022, s. 409-427.

EUROPEAN COMMİSSİON, "Trade Policy and International Trade Relations in the EU", European Union Law, Brussels, 2018.

FİKENTSCHER, Larenz, Allgemeines Schuldrecht, 1992.

FİNGER, J. Michael, Antidumping: How it works and who gets hurt. University of Michigan Press, Michigan, 1993.

FOX, Eleanor M./GERARD, Damien, EU Competition Law: Cases, Text and Context, Edward Elgar, 2017.

GÖKTEPE, Hülya, İthalatta Haksız Rekabet ve Türkiye'de Anti damping Uygulamaları, Uluslararası Ticaret II, International Conference On Eurasian Economies, Session 4C, 2015.

GÜLTEKİN, Sadettin, Dış Ticarette Haksız Rekabet: Damping, Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi (Haksız Rekabet), Ankara Barosu, C. 10, S. 2010/1, 2010.

GÜLTEKİN, Sadettin/SAVCI, Mustafa, Dış Ticaret İşlemleri Muhasebesi (Dış Ticaret), 2008.

GÜRZUMAR, Osman Berat, Zorunlu Unsur Doktrinine Dayalı Sözleşme Yapma Yükümlülüğü: Hâkim Durumun Rakiple Anlaşma Yapmaktan Kaçınma Suretiyle Kötüye Kullanılması, Ankara, 2006.

GÜVEN, Pelin, Rekabet Hukuku, Ankara, 2008.

HAINSWORTH, İ Susan M., The World Trade Organization and the Evolution of International Economic Law, York University, Canada 1997.

HESTERMEYER, Holger, "Proving Injury in Anti-Dumping Investigations", Journal of International Economic Law, Vol. 15, Issue 1, 2012, s. 175-190.

İMREGÜN, Oğuz, Ticaret Hukukunun Genel İlkeleri. İstanbul, 1989.

İNAN, Nurkut/PİKER, Mehmet, Rekabet Hukuku El Kitabı, Ankara, 2007.

JACKSON, John H., World Trade and the Law of GATT (World Trade), Indianapolis Kansas City, New York, 1969.

JACKSON, John H., The World Trading System (World Trading), MIT Press, 1997.

KARAHAN, Sami, Ticaret İşletme Hukuku, Ankara, 2021.

KARAYALÇIN, Yaşar Giriş-Ticarî İşletme, Ankara, 1968.

KAYA, Talat, Dünya Ticaret Örgütü (Dtö) Anlaşmalarının İç Hukukta Uygulanması ABD, AB ve Türkiye Örnekleri, İstanbul, 2015.

KAYIHAN, Şaban, Ticarî İşletme Hukuku, Ankara, 2021.

KESİM, Atila, Sübvansiyon Teorisi, Trabzon, 1981.

KOCH, Stephan, Die Abwehr von Dumping, Das Beispiel des amerikanischen Rechts, Düsseldorf, 1989.

KÖHLER, KÖHLER/BORNKAMM/FEDDERSEN, UWG 38. Baskı 2020, § 4 sayı 4.27a.

KRUGMAN, Paul/OBSTFELD, Maurice, International Economics: Theory and Policy, Pearson, 2015.

LAUTERKEITSRECHT, Die Liste mit Beispielen unlauterer geschäftlicher Handlungen gemäß § 4 UWG.

MURPHY, International Lawyer, 1980.

MÜLLER W./THUNS, Das Antidumpingsrecht der EWG, Frankfurt am Main, 1971.

NOMER, Haluk, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul, 2020.

NURAY, Haluk, AT Ortak Ticaret Politikasının Korumacı Hükümleri ile Ağırlıklı Olarak Anti Damping Mevzuatı ve Uygulamaları Hakkında Not, T.C Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Topluluğu Koordinasyon Genel Müdürlüğü. Ankara, 1992.

OĞUZ, Serpil, Siyasi, Ekonomik ve Hukukî Boyutlarıyla Antidamping, Ankara, 2007.

ORUÇ, Murat, Haksız Rekabette Maddi Tazminat Davası. İstanbul, 2009.

ÖZDAMAR, Mehmet/ERMENEK, İbrahim, Haksız Rekabet Davaları ve Korunan Menfaatler. Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi, 7 (3), 2007.

ÖZEL, Çağlar/ÖZDEMİR, Semih Sırrı, Türk Hukukunda Haksız Rekabete İlişkin Düzenlemeler. Prof. Dr. Şeref ERTAŞ'a Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 19, 2017.

ÖZTAN, Bilge/GÜRPINAR, Damla, Medenî Hukuk'un Temel Kavramları, Ankara, 2022.

PAGE, Thomas Walker, Review Dumping: A Problem in International Trade‘‖, Journal of Political Economy, 1924.

PETERSMANN, E. Ulrich, “International Trade Law and the GATT/WTO Dispute Settlement System, London-The Hague-Boston 1997.

POROY, Reha/YASAMAN, Hamdi, Ticarî İşletme Hukuku, İstanbul, 2018.

ROSETTİ, G. P., Dumping and Dumpingbekaempfung, Zürich, 1974.

SANLI, Kerem Cem/Huysal, Burak, Rekabet Hukuku, İstanbul, 2022.

SARIBEYOĞLU, Meltem, Dünya Ticaret Örgütü Gümrük Birliği ve Türkiye, İstanbul, 2010.

SAYIN, Yılmaz Aydın, Türkiye’nin Başlattığı Damping soruşturmaları Üzerine Ampirik Bir Çalışma, 2018.

SAYMAN, Yücel, Dış Ticaret Hukuku, İstanbul, 2019.

SEYİDOGLU, Halil, Uluslararası İktisat (İktisat), İstanbul, 2013.

SEYİDOĞLU, Halil, Uluslararası İktisat, Teori-Politika ve Uygulama (Uygulama), İstanbul, 1990.

SCHOTT, Jeffrey, “Châllenges Facing the World Trade Organization”, The World Trading System: Châllenges Ahead, Washington, D.C., 1996.

STIGLITZ, Joseph E., Dumping on Free Trade, The U. S. Import Trade Laws, Southern Economic Journal, C. 64, S. 2.

SÜNER, M. Süreyya, “Uluslararası Ticarette Korumacılık ve Türkiye’ye Etkileri”, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Uzmanlık Tezi, Temmuz, 1991.

ŞENER, Oruç, Hami Ticarî İşletme Hukuku, Ankara, 2020.

T.C. BAŞBAKANLIK KANUNLAR VE KARARLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun

Tasarısı ile Dışişleri ve Plan ve Bütçe Komisyonları Raporları, (1/800).‖ S. B.02.0KKG/101-760/05770, 22/12/1994, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c078/tbmm19078072ss0760.pdf (E.T. 01.11.2023)

TEKİNALP, Ünal, Yeni Haksız Rekabet Hukukunda Amaç, İlke ve Üç Boyutluluk. Prof. Dr. Seza Resioğlu'na Armağan, 2016.

TEKİNALP, Ünal, (Anti Damping) Anti Damping ve Anti Sübvansiyon Hukukunun Ana ilkeleri, Domaniç'e Armağan, İstanbul, 1995.

TEKİNALP, Ünal, Fikri Mülkiyet Hukuku (Fikri Mülkiyet), Ankara, 2012.

TEKİNAY, Sulhi, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul, 1993.

TREBİLCOCK, M./HOWSE, R., The Regulation of International Trade, Routledge, 2013.

UYGUR, Turgut, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Şerhi, Cilt I, Ankara, 2012.

ÜLGEN, Hüseyin / HELVACI Mehmet/ KAYA, Arslan/KENDİGELEN, Abuzer/ NOMER ERTAN, Füsun, Ticarî İşletme Hukuku, İstanbul, 2015.

ÜNAL, Çiğdem, Aşırı Fiyat Kavramı ve Aşırı Fiyatlama Davranışının Rekabet Hukukundaki Yeri, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezleri Serisi, 103, 2009.

VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet/ÖZDEMİR, Rafet, Türk Borçlar Kanunu Şerhi (Genel-Özel), Ankara, 1987.

WHİSH, R./BAİLEY, D., Competition Law, Oxford University Press, 2021.

WİLLİG, Robert D., Economic Effects of Antidumping Policy, Oxford Review of Economic Policy, Vol. 3, 1987.

WORLD TRADE ORGANIZATION: The Legal Texts The Results of the Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations, Cambridge, 1999.

YAPICI, Murat, DTÖ Anti damping Anlaşması ve Türk İşletmeleri Tarafından Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2000, s. 74.

YILDIZ, M. Feyzal, Avrupa Topluluğu ve Türk Mevzuatında Anti Damping Uygulamalar, İstanbul, 1998.

YILDIZ, Şükrü, Ticaret Hukukunda Şirketler ve Sorumluluk, İstanbul, 2019.

YILMAZ, Ejder, Damping ve Anti Damping Hukuku, Ankara, 2019.

YILMAZ, Müslüm, "Dünya Ticaret Örgütü Kuralları Açısından Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbir Soruşturması", Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk (Ticaret Hukuku) Anabilim Dalı, 2004.

ZEDALIS, Rex J., A Theory of the GATT "Like Product" Common Language Cases, Vanderbilt Journal of Transnational Law, March, 1994, Volume 27.

ZEVKLİLER, Aydın / ERTAŞ, Şeref / HAVUTÇU, Ayşe /GÜRPINAR, Damla, Medeni Hukuk Temel Bilgiler, Ankara, 2018.

INTERNET KAYNAKLARI

https://www.bmaw.gv.at/Themen/Investitionskontrolle/antidumping.html (E.T.07.07.2024)

https://ticaret.gov.tr/data/5bb71aa113b87613d802b783/1_Damping%20ve%20S%C3%BCbvansiyon%20Rehberi_2023.pdf (E.T. 15.09.2023)

https://ticaret.gov.tr/data/5bb71aa113b87613d802b783/1_Damping%20ve%20S%C3%BCbvansiyon%20Rehberi_2023.pdf (E.T. 15.09.2023)

https://www.zoll.de/DE/Fachthemen/Zoelle/Zolltarif/Antidumping/antidumping_node.html#:~:text=Dumping%20liegt%20vor%2C%20wenn%20Handelswaren,gleichen%20Ware%20im%20selben%20Land.(E.T.01.10.2023)

https://ticaret.gov.tr/data/5b88499413b87711604c934e/Anti damping-Anlasmasi-Turkce.pdf (E.T. 15.09.2023)

https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/cok-tarafli-ve-bolgesel-iliskiler/cok-tarafli-iliskiler/dunya-ticaret-orgutu-dto (E.T. 09.09.2023)

https://ticaret.gov.tr/data/5c1cdf5913b8761fc0cf270d/08.Anla%C5%9Fmazl%C4%B1klar%C4%B1n%20Hâlli%20Mekanizmas%C4%B1.doc (E.T. 09.09.2023)

https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/historywto_e.pdf (E.T. 06.06.2024)

https://www.istka.org.tr/media/131263/dt%C3%B6-t%C3%BCrkiye-nin-de-taraf-oldu%C4%9Fu-anla%C5%9Fmazl%C4%B1klar%C4%B1n-%C3%A7%C3%B6z%C3%BCm%C3%BC.pdf (E. T. 24.06.2024)

https://www.un.org/law/ilc/texts/treatfra.htm (E.T.26.06.2024)

GATT, Article VI: Anti-dumping and Countervailing Duties, Article 6/1, https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/gatt_ai_e/art6_e.pdf (11.11.2023)

United Brands Company and United Brands Continentaal BV v Commission of the European Communities. Chiquita Bananas, Case 27/76, European Court Reports 1978 - 00207, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61976CJ0027&from=EN>, s. 228; E.T. 02.11.2024; Dirk Siedersleben, "Zulässigkeit und Gestaltbarkeit von Preisanpassungsklauseln – Ein Überblick unter Berücksichtigung der neueren Rechtsprechung", Recklinghäuser Beiträge zu Recht und Wirtschaft, 27, 2015, <https://www.logos-verlag.de/ReWirPDF/ReWir-27-2015.pdf>, s. 11, (E.T.02.11.2024)

https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/621884/EPRS_BRI(2018)621884_EN.pdf (E.T. 09.09.2023)

https://ticaret.gov.tr/ithalat/ticaret-politikasi-savunma-araclari/dampinge-ve-subvansiyon/damping-ve-subvansiyon-ulusal-mevzuat (E.T. 20.09.2023

https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2018/621880/EPRS_ATA(2018)621880_DE.pdf (E.T. 29.09.2023)

https://eur-lex.europa.eu/DE/legal-content/summary/anti-dumping-measures.html#:~:text=Antidumpingma%C3%9Fnahmen%3A%20Ma%C3%9Fnahmen%

20gegen%20die%20Einfuhren,die%20EU%2DHersteller%20bedeutend%20sch%C3%A4digen.(E.T. 01.10.2023)

https://www.it-business.de/was-ist-dumping-a-864064/#:~:text=In%20der%20Regel%20erhofft%20sich,auch%20im%20Steuer%2D%20und%20Lohnbereich.&text=Wenn%20zum%20Dumpingpreis%20verkauft%20wird,die%20niedrigen%20Preise%20freuen%20kann. (E.T. 09.09.2023)

https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32016R1036 (ab yönetmelik) (E.T. 09.09.2023)

https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/anti-dumping-measures.html (E.T. 09.09.2023)

https://www.wto.org/english/tratop_e/adp_e/adp_info_e.htm (E.T. 09.09.2023)

https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R1036 (E.T. 09.09.2023)

https://www.zoll.de/DE/Fachthemen/Zoelle/Zolltarif/Antidumping/antidumping_node.html;jsessionid=9D34377319CE3CBFF35E5E976F47F331.internet062#doc297538bodyText1 (E.T. 09.09.2023)